

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

Sectio V. Enodationis Catholicæ diuini ænigmatis, bastenus propositæ ac discussæ, illustratio, subiectis emblematis sacris & allegorijs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79561](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79561)

pars humanitatis de Deo, aut è contrario, vel ipsæ inter se partes, falsò & illegitimè enunciantur.

Vim huius doctrinæ permagnum, eruit Theodoretus, Hebr. 2. agens de Dei Verbo. [Non erubescit, inquit,] propter hominum salutem, vel humilibus vti verbis, præter suam dignitatem. Est planè hæc dignitas infinita, quòd Deus paupertatem nostram ea quoque in parte sibi adoptare voluerit. Non possunt satis sufficere Chrysost. hom. 15. in ep. ad Rom. in *Moralis*, & Saluianus 4. ad Ecclesiam, *sub medium*, quod Christus voces in se, pauperum, nudorum, vinctorum, cæterorumque egentium transferat ex charitate. Hic verò non ex mero affectu, sed cum reali fundamento, abiectiones nostras omnes in se transfigurat. Docemur nos quoque, aliorum abiectiones & miseras, compatiendo nostras dicere, vt Augustinus notauit hom. 15. ex 50.

SECTIO V.

Enodationis Catholice diuini enigmati, hætenus propositæ ac discussæ, illustratio, subiectis emblematis sacris & allegorij.

239. **S**ive primænam spectes emblematis notionem, pro accessione ornandæ rei causâ, vt est apud Vlpianum l. 19. ff. de *am. & argen.* & c. siue vulgarem, pro delineatione amena & ad persuadendum minis operosa, iure his quas subijcio mysterij propositi expressionibus, emblematum nomen indere posse videor: Quòd & anteriori mysterij huius propositiõis enigmatice, accedant ad ornamentum, & non exiguis sacris amœnitatibus conuellantur, sintque intellectu longè faciliores & clariores. Verum ne infinitam vim, huiusmodi expressionum huius mysterij cumulem; exiguum dumtaxat repræsentabo earum numerum, ex ijs quæ in Scripturis aut Patribus sunt frequentiores, aut quæ è re nostra magis esse videbantur. Cuiusmodi sunt quas sequentes tituli exhibent, Verbum prolatum, scriptum, vestitum calceatum, obumbratum, effusum, instrum, abbreviatum, inequitans, negocians, hamatum, fermentans.

CAPUT I.

Verbum prolatum.

Nullam esse aptiorem scalam, qua ad Deum & diuina subuehi liceat, consideratione attenta animæ nostræ, dixit S. Basilus serm. in illud *Attende tibi*, & optime S. Anselmus c. 64. monol. vt non immeritò, esse hoc *ostium contra ostium*, de quo Propheta, censuerit S. Greg. hom. 17. in Ezech. itaque huius mysterij per typos manifestiores exhibendi, initium faciam ab eo typo quem suppeditat anima nostra. Neque verò consilium est reuolui in ea quæ superius proposita sunt, de analogia mysterij huius & vnionis animæ nostræ cum corpore: quo exemplo tam multos Patres ad huius mysterij elucidationem aliquam vfos vidimus, estque appositissimum; quandoquidem iuxta Nyssenum in 99. de imagine, sicut anima nostra nuda & per se sumpta est Dei imago; ita effigies Dei cum carne inuncti, est anima nexa corpori. In hæc denuò relabi non placet. Possimus enim alia ratione, & quidem optima, valdeque accommodata, typum verbi Diuini, & in seipso, & carni nostræ confibulati, ex nostra anima ducere, cum varijs Patribus quos mox proponam, & cum S. Thoma opusc. 6. ad artic. 3. Symboli.

Preludium ad expositionem analogia prolationis verbi mentalis, cum Incarnatione Verbi Dei.

240. Huius rei gratiâ supponendum est, quod est apud Patres vulgatissimum, esse in anima nostra Trinitatem quandam, ratione cuius non modò finis ad imaginem Dei vt vnus est, sed etiam prout est trinus. Agnoscit eam Trinitatem creatam Gregor. Nyssenus opusc. de imag. Et S. Augustinus 9. Trinit. c. 2. & plerisque sequentibus, & passim alij Patres. Et est sanè in nobis memoria secunda, quæ quoties ad recogitandum accingimur, efformat verbum nostrum mentale, illudque ex se depromit, ex verbo sine notitia, affectus & amor procreatur. In quo processu aliquam Patris Filium gignentis per intellectionem, & Verbi ea via geniti, & Spiritus sancti per viam voluntatis & amoris ex vtroque procedentis, cernere licet: vt S. Anselmus fusè prosequitur in monologio à c. 4. 5. ac si ipse est Auctor libri de cognitione veræ vitæ, longa apud eundem tractatio habetur analogiæ prædictæ à c. 14. libri illius. Apud S. Athanasium q. 4. ex nouis, loco memoria secundæ quam Patri respondere diximus, aptius assignatur substantia ipsa animæ, quæ est fons potentiarum, & via substantialis. Quod ad rem nostram parum refert qui nunc Verbi nostri vnionem & productionem, eiusque cum Diuino Verbo analogiam obiter tantum attendimus.

Illud potius nunc spectamus quod eadem q. 4. egregiè prosequitur Athanasius, & Gennadius Scholarius in via salutis, qua coram Turcorum Principe de rebus nostræ fidei disseruit; Nempe, præter cum verbi nostri mentalis statum, quem habet in anima vi productionis quam eo modo accipit, alium spectari posse eius statum, quo verbum, prius merè spirituale & nobis immanens, foras quasi prodit, & veluti corporatur atque effusecit. Quod duobus modis potest contingere, prior est per verbi nostri communicationem cum alio per verba vocæque materiales. Nam quando alteri colloquimur, verbum nostrum de sinu nostro profunditur & erectatur, illigatum sono. Hanc S. Athanasius, ait esse generationem verbi per labia, eamque accuratè in hunc modum distinguit à priore generatione. [Sermo hominis duplicem habet generationem, & in duabus lationibus generatur: vnâ quidem lationem habet ab anima, altera autem à labijs. Et nascitur quidem sermo hominis ab anima, cum quis cogitat quid dicere: Cogitatio enim prima generatio est rationis, quia cogitat pronunciare illum sermonem: non profert autem illum per labia: sed seruat eum sermonem anima in sinibus suis, & est cogitatio illa prima generatio sermonis ab anima. Ille enim, etiam si nascatur ab anima, primam generationem habet, sed quando cogitat illum anima: sed non profert illum, sed diligenter conseruat eum. Quando autem vult aperire sermonem, tunc profert eum ex labijs, & hæc est secunda generatio ex labijs. Ipsa autem ex labijs secunda generatio sermonis, aperit sermonem omnibus, nec amplius sermo obsecutus est, sed aperitus. Quando autem profertur sermo per labia, tunc omnes audiunt eum: & manifestus fit omnibus: & hæc generatio dicitur, quæ per labia exit secunda generatio sermonis, aded vt duæ sint generationes sermonis nostri: vna quidem animæ, quando cogitat de enuncians sermone, quæ & prima generatio dicitur.] Altera verò est generatio per labia. Similiter de prima verbi mentalis corporatione, philosophatur S. Fulgentius ad sermonem Fastidiosum, c. 16. Posterior modus quasi corporandi verbi mentalis, est is quo mentalis conceptio, Scripturæ illigatur. Vterque hic modus, egregiam omnino expressionem continet mysterij incar-

incarnationis. Dicamus de utroque aliqua, ac primum
hoc capite de priori modum.

Agnoscere eam analogiam Patres.

241. Analogiam verbi mentalis, sicut quasi vestiti &
per cum foras transmissi, cum Verbo per incarnatio-
nem ad nos misso & sine Patris, agnoscit Origenes homi-
nibus in duos, & sepe S. Augustinus 15. Trinit. c. 12. his
patet cetera. [Verbum quod profertur carnis ore,
vox verbi est; verbumque & ipsum dicitur propter il-
lud a quo foras ut apparet assumptum est. Ita enim
verbum nostrum, vox quodammodo corporis sit, as-
sumendo eam in qua manifestetur sensibus hominum:
sicut Verbum Dei caro factum est, assumendo eam in
qua & ipsum manifestaretur sensibus hominum. Et
sicut verbum nostrum sit vox, nec mutatur in vocem:
ita Verbum Dei caro quidem factum est, sed absit ut
mutaretur in carnem. Assumendo quippe illam, non
in eam se consumendo, & hoc nostrum vox sit & il-
lud caro factum est. Et 1. doct. Chist. c. 13. exponens
adversum Verbi nos. [Quomodo (inquit,) venit
ipsi quia Verbum caro factum est, & habitavit in no-
bis? sicut cum loquimur, ut id quod in anima gerit-
ur, in audientis animam per aures carnes illabatur,
sensibus, verbum quod corde gestamus, & locutio vo-
catur: nec tamen in eundem sonum cogitatione nostra
convergitur, sed apud se manens integra, foras vo-
cis, qua se infundit auribus sine aliqua labe, sine muta-
tione affluit: ita Verbum Dei non commutatum, car-
nem tamen factum est, ut habitaret in nobis.]

Egregie Gennadius Scholarius in via salutis. Vbi in-
cipit promittit duplicem sermonis humani forma-
tionem, ipsam prope verbis quibus eam paulo ante
et Athanasio descripsi. Tum subdit. Aspicere igitur quod-
libet sermo hominis duas origines habet vnam
ex anima, alteram ex labijs, ita & Verbum Dei duas
generationes habet; vnam ex Deo Patre, quæ & pri-
ma dicitur generatio, & alteram ex carne, quæ & se-
cunda dicitur generatio. Et quemadmodum sermo
nostrum est formatur, primam originem habet ab ani-
ma, utram non est clara nec manifestatur, sed iterum
post formationem, manet in gremio anime, sic &
Verbum Dei, quomodo natum est ante secula à Deo
Patre, non fuit tamen manifestum hominibus, sed fuit
in paterno gremio, quemadmodum sermo noster,
quando volumus, formatur ex labijs nostris, & mani-
festatur omnibus astantibus. Ita similiter & Verbum
Dei quando bene placuit natum primo esse, ex labijs
Prophetarum fuit prædictum: Deinde natum est ex san-
cta Virgine Maria, & tunc manifestatum fuit toti orbi.
Quemadmodum enim manifestatur sermo noster
cum sit natus ex labijs nostris, ita & Verbum Dei na-
tum est ex carne sanctæ Virginis, ac manifestatum est
toti orbi, & qui credunt in eo salvi sunt. Et quemad-
modum sermo noster, quando formatur à labijs, nec
ab anima deest, nec à labijs nostris; & in auribus au-
dientium, nunquam deest, etsi mille millia audient
orationem, non diminuitur sermo, sed semper sermo
nostrum integerimus est: Ita Verbum Dei natum ex
Virgine Maria, ex Prophetarum labijs fuerat prædi-
ctum, utram nec à Patre deest, nec à carne, nec ab
omnibus hominibus, nec ab universo orbe, sed ubi-
que erat, & non diminutum est, verum amplissimum
est; ita intellige & de Verbo Dei, quod duplicem
habet generationem, vnam ex Deo Patre ante secula;
à carne verò alteram in novissimis diebus. Quemad-
modum sermo noster primum producit ab anima,
secundò autem à labijs.]

Profecto haud dubie Gennadius ex Athanasio, qui
pluribus & multis notatis circumstantijs, eandem ana-
logiam persequitur q. illa 4. post expositam duplicem
Theop. Rayn. Christum.

verbi nostri generationem ut proinde operæ pretium
videatur eum adscribere. [Dilecti (inquit) accuratè.
Quemadmodum sermo hominis duas habet genera-
tiones, vnam ex anima, & alteram ex labijs: ita etiam
Dei Verbum duas generationes habet, vnam quidem
ex Deo Patre, quæ & prima generatio dicitur: & al-
teram ex carne, quæ & secunda generatio dicitur. Et
quemadmodum sermo noster quando natus est secun-
dum primam generationem ab anima obsecutus est, &
non aperitur: sed potius post generationem manet in
sinibus animalibus: Ita & Dei verbum, quantumvis
ante secula à Deo Patre natum est, non tamen mani-
festabatur hominibus. Manebat enim in sinibus pater-
nis. Et quemadmodum sermo noster, quando volu-
mus nascitur ex labijs nostris, & aperitur ijs quibus-
cum versamur; ita & Dei Verbum, quando ei visum
fuit, natum est ex labijs Prophetarum, & ex ter castis-
sima Maria, & tunc factum est manifestum in to o
mundo. Sicut enim aperitur sermo noster, natus ex
labijs nostris; ita sapè & Dei Verbum natum ex carne,
quam ex Maria Virgine assumpsit, manifestatum est
toti creaturæ, & qui credunt in illud servantur. Et
quemadmodum sermo noster natus ex labijs nostris,
quando à labijs generatur non relinquit animam, ne-
que labia propria, neque aures audientium; sed est et-
iam in anima, & in labijs nostris, & in auribus audien-
tium, & minuitur nunquam, etiam si multa millia au-
diant sermonem; nec deficit, sed semper in nobis plen-
tissimus est: ita & Dei Verbum, etiam si natum sit ex
Maria Virgine, & ex labijs Prophetarum: non tamen
neque à Patre discedit, neque à carne, neque ab om-
nibus hominibus, neque à tota creatura, sed ubique
præsto est nec minutum est sed plenissimum. Atqui ita
cogita de Deo & sermone, quod duplicem habeat ge-
nerationem, vnam ex Deo & Patre, & vnam ex carne:
& hæc quidem, quæ ex Patre est, ante secula est: quæ
verò ex carne, ab ultimis temporibus: quemadmo-
dum & sermo noster primum nascitur ab anima, &
deinde ex labijs.]

*Verbi ad nos venientis immanencia apud Deum
ex eo exemplo exposita.*

242. Quod aiebat Athanasius, Verbi permanentiam
in sinu Patris cum ad nos per incarnationem exiit
expressam esse exemplo verbi mentalis, quod per lo-
cutionem effertur. Et immanet, distinctius à Chrysos-
tomo expressum est sermone de dicto Abrabæ, pone
manum tuam. Sic enim scribit. [Quemadmodum sese
habet sermo ad mentem; sic Unigenitus Dens Ver-
bum, sese habet ad Patrem. Quod quidem mirabile est.
Nam ut aliqua paulò ante dicta reperam; prius dice-
bamus, quod ex ijs quæ in nobis eveniunt, altiora
quædam perdiscere & cognoscere liceat. Sermo ita-
que noster, intrinsecus cum mente quæ ipsam procrea-
vit, conjunctus est: Num visibilis est, cum visibili &
invisibilis est, cum invisibili, intelligibilis cum intelli-
gibili, incorporeus cum incorporeo: sed cum edendus
est sermo, ad os accedit: & quidem illic vocem sibi in-
ducit, quum non alia res eidem vocem suppedit, sed illa
ipse sermo sibi dictionem contexat. Et invisibilis na-
tura cum Patre, mente dico, conjunctus; postea indu-
ta voce, se profert, & omnibus innotescit, qui paulò
ante latuerat: Deinde se prodit, & omnia explet, nec
à mente quæ ipsum procreaverat, separatur. Quis
enim ex hominibus cum prolocutus fuerit, aliosque
edocnet, seipsam doctrina exhaurit? Anne, si quid
loquor, quod ad aliorum aures perveniat, idem men-
tem penitus exprompi? an non foras quidem hæc
doctrina exijt, & intus mansit? Nonne infinitas aures
circumsonuit, neque tamen mentem procreatricem
destituit? Iam verò cum humanus quidem sermo à
O mente

mente quæ ipsum procreavit, emissus, foras prodians, auctorem suum non relinquit; Deus Verbum qui nostri gratia in hoc mundo apparuit, paternos sinus inanes reliquit? Nequaquam.]

Elegantissimum in hanc rem Eucherij locum ex homil. 1. de Natu. præterire religioni haud iniuria duxerim. [Accedere (inquit) ad nos misericordia potuit, recedere à se plenitudo non potuit. Qui enim excedit omnia, quò recedit? ac sic Unigenitus à Patre missus est, non amissus. Et idè dixit Propheta: *Eruit aut cor meum verbum bonum*; Sicut enim ex vñu prolaticum hominis verbum, ita ad audientem à loquente transfertur, ut nihilominus in eo de quo progreditur corde teneatur: sicut sermo quem loqueris, & à te exijt, & tecum est; nouo & stupendo genere, & transit & remanet; transfunditur, nec elabitur; & quò dirigitur peruenit, & vnde emittitur non recedit: Ita & Dominus noster Iesus Christus, qui in principio erat Verbum, Deus apud Deum, ad nos prodijt, à Patre non exijt, illuc altitit, huc processit: & quia ad cælos remeans dixit, *Ece ego vobiscum sum omnibus diebus*, ad nostra descendens in suis remansit, sicut ad sua regrediens nobiscum remansit. Et ad nos ergo Verbum incomprehensibile cucurrit, & à Patris pectore non recessit.]

Idem optimè in hunc modum tradit Amedeus Lausanensis hom. 3. de Deip. quæ est de incarn. [Hoc fuit illi egredi à Patre, quod tempora nostra suscipere, quod foris visibiliter apparere; & fieri, quod ex Patris natura non erat. Quod verò dictum mirabile est, venit ab eo à quo non recedebat, ab illo egrediens, in quo remanebat; ut sine intervallo totus esset in æternitate, totus in tempore; totus inueniretur in Patre, quando totus in Virgine; totus in sua, & Patris maiestate, quando totus in nostra humanitate. Si quæris, quomodo? Collige veritatem ex imagine, verbum in corde gentium, aliquando integrè exit in voce, ut perfectè veniat ad alios & totum in corde remaneat. Sic verbum bonum de corde Patris eructatum, & in campum exijt, & Patrem non reliquit.]

Pulchrè item Basilij Seleuc. orat. 39. [Alum sanctam Deique receptricem in qua disruptum est peccati chirographum, in qua Deus factus est homo, permanens Deus, & gestari vtero sustinuit, & ad nostræ generationis humilitatem se deiecit, non exinanito gloriæ paritæ sinu, quo maternos amplexus oppleret. Non enim in ea, quæ sponte agenda suscipit sese parturit Deus: quin potius manens in omnibus indivisus, salutem mundo confert. Equidem Gabriel, non sine cæli desertione venit ad Virginem Dei matrem: At Dei Verbum omnia complectens, dum in ipsa incarnatur, cælesti adoratione non caret. Ut enim verbum chartæ inscriptum, in charta totum inest, & totum in mente generante, & totum in legentibus: sic Deus Verbum, melius etiam, quod ipsi verbo cognitissimum est, totus proprio corpore & totus in Deo & Patre, & implens cælum & terram ambiens, & creata correctans omnia.] Quod de verbo chartæ inscripto habet, ad verbum prolaticum & voce conuestitutum, debet accommodari, ut in proposita analogia persistamus.

Solius Verbi Incarnatio, indidem monstrata.

243. S. Fulgentius ad sermonem Fastidiosij, ex hac quoque analogia monstrat, qua ratione Verbum solum potuerit incarnari absque Patre & Spiritu sancto, etiam si Pater & Spiritus sanctus aliquid effecerint circa Filij solius incarnationem. Eius hæc est oratio, c. 17. [In ipsa imagine Dei hoc, est in ipsa mente hominis, cogitatio quæ ex memoria nascitur, atque for-

matur, & recedè verbum dicitur, solam corpoream vocem accipit, ut audiri corporeis auribus possit. Sic ergo in illa sancta ac diuina Trinitate, solum Patris. Verbum, quod est speculum sine macula, & imago bonitatis Dei, splendor scilicet & figura substantiæ eius. Cum in forma Dei esset, non rapinâ arbitratus esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam serui accipiens. Solus ergo Filius accepit carnem, ut posset corporeis oculis videri, manibus contrectari: solus humanam naturam sic accepit, ut suam faceret, & per illam diuinitatis quoque suæ noticiam misericorditer infunderet. Qui tamen reuelans seipsum, in seipso vtiq; reuelauit & Patrem. Tribuens quippe agnitionem suæ diuinitatis, simul agnitionem donauit & Patris. Diuinitas enim quæ vna est Patris & Filij, facie & Filium sine Patre, & Patre sine Filio non agnoscit. Inde est quod ait: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Sic ergo Filius qui carnem solus accepit, in seipso Patrem iure vnius diuinitatis naturaliter ostendit: sic remoncinator, dum veritatem, quam meminit, loquitur, quod à se prolaticum indicat, hoc intus in mente repositum monstrat. Vox autem illa corporea, qua spirituale verbum induitur, ut ad audientium noticiam proferatur, simul fit à memoria, & à cogitatione & à voluntate: sed à sola cogitatione, id est, interiore suscipitur verbo, ut ad corporeas circumstantium aures interioris cogitationis procedat augurio. Illud autem verbum, sicut habitu corporeæ vocis accepto, totum ad audientes egreditur; sic in corde totum cum memoria, & voluntate spiritualiter inuenitur. Proinde quisquis hanc imaginem in mente hominis conspexerit, hæreticorum vaniloquia citius iridebit.]

Eadem bina capita analogia proposita, magis illustrata.

244. Vtrumque proximè propositum, nempe & Verbi in sinu Patris permanentiam incarnatione, & Verbi solius incarnationem, ex eodem exemplo declarat egregiè Augustinus serm. 23. de temp. [Quando (inquit) Deus est infirmitate carnis indutus, virginali vtero receptus est non inclusus, ut nec Angelis subtraheretur sapientiæ cibus, & nos gustaremus quàm suavis est Dominus. Quid hoc miramur de Verbo Dei, cum sermo iste quem promissus, ita liber semibus infuset, ut eum & recipiat, & non includat auditor? Nam nisi reciperetur neminem intrueret si includeretur ad alios non veniret. Et vtiq; sermo iste verbis syllabisque diniditur, nec tamen ex eo tanquam ex cibo ventris singulas particulas tollitis, sed omnes totum auditis, totum singuli capit. Nec timeamus dum loquimur, ne totum audiendo vñs absumat, nec alter possit habere quod sumat; sed ita vos attentos esse volumus, nullius aures mentemque fraudantes, ut & totum singuli audiat, & totum ad audiendum ceteris relinquas. Neque hoc sit æternis temporibus, ut cum sermo qui dicitur ad te primò intrauerit, exeat à te, ut ad alium possit intrare, sed simul ad omnes venit, & totus ad singulos peruenit. Etsi totus memoria teneri voluisset, sicut ad totum audiendum omnes venistis, ita cum toto singuli rediretis: quanto magis Verbum Dei per quod facta sunt omnia, & quod in se manens innovat omnia, quod nec locis concluditur, nec temporibus tenditur, nec moris breuitas, longisque variatur, nec vocibus textitur, nec silentio terminatur: quando magis hoc tantum, & tale Verbum, potuit matris vterum assumpto corpore fecundare, & de sinu Patris non emigrare; Hinc ad oculos humanos exire, inde mentes Angelicas illustrare: hinc ad terras proce-

des, inde celos extendere hinc homo fieri, inde homines facere. Nemo ergo credat Dei filium coeternum, & coequalem, conuictum & commutatum esse in hominis filium; sed potius credamus, & non hominis filium, & perfectè assumpta humana substantia, manentem Dei Filium factum hominis filium. Neque enim quia dictum est, *Deum erat Verbum*, & *Verbum caro factum est*; sic Verbum caro factum est, ut esse desineret Deus, quando in ipsa carne, quod Verbum caro factum est, Emmanuel natum est nobiscum Deus. Sicut verbum quod corde gestans, fit vox, cum id ore proferimus; nec tamen illud in hanc commutatur, sed illo integro, ista in qua procedat, assumitur: ut & intus maneat, quod intelligatur, & foris sonet, quod audiat. Hoc idem tamen profertur in sono, quod ante sonuerat in silentio: atque ita verbum cum sit vox non mutatur in voce, sed manens in mentis luce, & assumpta carnis voce, procedit ad audientem, & non deserit cogitantem. Non cum ipsa vox in silentio cogitatur, quæ vel Græcæ est, vel Latine, vel linguæ alterius diuersitatem res ipsa, quæ dicenda est, adhuc in cubili coram quodammodo nuda est intelligenti, quæ ut inde procedat, loquentis voce vestitur. Veruntamen verumque hoc, & quod cogitatur intelligendo, & quod sonat audiendo, mutabile atque dissimile est. Neque illud manebit cum oblitus fueris, neque hoc cum silueris. Verbum autem Domini manet in æternum, & incommutabiliter manet. Et cum carnem assumpsit ex tempore, ut ad temporalem vitam nostram procederet, non in carne amittit æternitatem, sed etiam carni præstitit immortalitatem: ita ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit ut gigas ad currendam viam.]

Attulatur Auctor libri de cognitione veræ vitæ cap. 16. verbis illis. [Sicut sempiterna virtus diuinitatis per ea quæ facta conspiciuntur, potest intelligi, sic hoc profundum mysterium & occultum, per ea quæ in nobis geruntur, ratione percutante poterit inspicere. Notum est enim quod humana mens verbum communis locutionis ex se cogitando gignit, & idem verbum in mente & in memoria simul vna essentia existit. Cum verò mens, verbum suum alijs innouescere cupit, cum eadem cogitatione, quæ nihil aliud est, quam verbum suum, & cum memoria disponit, quod idem verbum corpus vocis induit, & auribus audibile, & cordibus audientium visibile procedit. & etiam literis corpus suum ligari & videri permittit, & tamen inuisibile manens, de essentia mentis & memorie non recedit. Non ergo mens neque memoria, sed solum verbum singulariter sonuit per corpus vocis sensibile, & tamē inseparabiliter mansit in essentia mentis & memorie inuisibile. Sic summus Pater, Verbum suum, seipsum cogitando genuit, quod in Patre, & Spiritus sancti essentia simul coessentialia subsistit: sed tamen nec Pater nec Spiritus sanctus, sed solum Verbum quod est Patris Filius, singulariter humanum corpus induit, sed hominibus sensibile exhibuit, corpus sumptum indigna pati permisit, & ipsum inseparabiliter in essentia Patris & Spiritus sancti inuisibile & impassibile permansit.]

Magnalia Dei per Christum, ex eadem analogia.

245. Addit Gregorius Nyssenus ad calcem libelli de imagine, ubi hanc eandem verbi mentalis per sonum conuicti, cum Verbo diuino carne amico analogum veriat; addit inquam, ex hoc quoque exemplo innouescere magnalia Dei per Christum. [Ne prætere-

Theoph. Raynaud. Christus.

reas (inquit) hoc etiam ad similitudinem tuam; cum Dei imagine explicandam, quodd inquam ex hac corporali verbi ex labijs generatione, virtus & sapientia, & prudentia, & potentia, & profunditas animæ tuæ ac mentis, omnibus innouescit & diuulgatur; cum hoc quoque tibi exemplo declaretur, eam ad imaginem & similitudinem Dei, creatam esse. Etenim per Dei Verbi generationem secundum carnem, virtus & potentia, & sapientia, ceteraque omnia Spiritus sancti bona, in mundo manifesta sunt reddita. Vide enim quanta, qualiaque sint verbi, in figuram Dei Verbi in mundo præclara facinora, quaque ratione per verbum omnia condantur & constituentur: verbo producti sunt Angeli: Verbo concelebrant Conditores: verbo, quæ sub aspectum cadunt, esse caperunt; verbo illuminatur creatura: verbo quæcunque sunt, innouescunt: solo verbo in lucem edita sunt; verbo, producta sunt elementa: verbo creatorem collaudamus: verbo, Dei cognitio promulgata est: per verbum, Deum agnoscimus, per verbum, constituta sunt omnia. Et quemadmodum mutus infans, brutus est ac sine mente apud homines, quousque verbum labijs genuerit, ita per Dei Verbi generationem in carne, omnis brutalitas naturæ nostræ deleta est, cum Deus Verbum, Patrem suum, creaturæ palam, & Spiritum sanctum reuelasset.]

Esse porro hæc Verbi per humanitatem opera, Verbo, non nudæ humanitati tribuenda, sic ex hoc ipso exemplo infert Hippolytus Martyr in excerptis de Theologia & Incarnatione contra Beimum c. 3. (extant r. 3. bibl. Colon.) [Mihi ut exemplo planum faciem, quod de Salvatore dictum est, ratio mea naturalis cognata est, & congruens, qui sum ratione præditus, & anima intelligente, cuius est operatio, quæ se anima mouetur & prima potentia semper mobilis ratio naturalis ex ipsa manans, quæ cum verbum à me factum est, & lineis bene signata, lingua quidem instar instrumenti aliquando eam profero, & literis artificiosè per dissimilia non mutata ostendo, ut audiat: non enim ratio mea naturalis est linguæ & literarum, est per linguam & literas eam profero; sed ex me est, qui secundum naturam loquor. & eam per linguam & literas promouo; ex mea quidem anima intelligente naturaliter semper manantem, per linguam verò meam corpoream organicè; ut dixi quando oportet prolatam. Sicut igitur in nobis quoad licet assimilare quod penitus assimilari non potest, per linguam nostram corpoream, immutabiliter facultas rationalis secundum naturam animæ profertur: sic in Dei corporatione, siue incarnatione, quæ supra naturam est, per ipsius sanctam carnem in ijs, quæ diuinè operabatur, citra mutationem omnipotens, & omnium effectrix diuinitatis operatio ostendebatur, extra omnem circumscriptionem secundum naturam remanens, quamuis per carnem naturam finitam elucebat. Non enim potest per naturam creatam circumscribi, id quod natura sua est increatum, quamuis vnitum est, ei in conceptu omnem mentem circumscribente, neque potest vnquam fieri in eandem naturam, & operationem naturalem, dum vtrique natura intra suam naturalem immutabilitatem manet. Eorum enim solum quæ sunt eiusdem naturæ est motus idem operans, qui substantiam declarat, cuius est potestas naturalis, quæ nulla ratione potest esse proprietas diuersæ substantiæ citra mutationem.] Descripsit cum cum alijs eiusdem operis locis, istum quoque Athanasius Bibliothec. Epistola ad Theodosium presbyterum Gangrensem.

Alia Verbi Dei per voces corporatio, hic dimittenda vsus doctrinae.

246. Cæterum non diffiteor, præter eam Verbi Dei corporationem quæ cernitur in carne Verbo adiuncta in Christo: alias quoque pleraque Verbi Dei corporaciones in vocibus prolatiis assignari posse. S. Augustinus ferm. 23. ex 40. nouis qui est de S. Ioanne Baptista, multus est in hac analogia exponenda. Ibi *omnes animas pias predicatrices*, (sic appellat,) ad Verbum Dei non secus se habere docet, ac vocem ad verbum: omnes Prophetas & Patriarchas Christi venturi prænuntiatores, huiusmodi vocum nomine insignit, sed maxime S. Ioannem: quem idcirco ait, omnes voces quæ præcesserunt, representasse. Et idcirco propriè dictum esse vocem, tanquam omnium vocum signaculum atque mysterium. Verumtamen nulla talis vox fuit, qualis vox carnis Christi, de qua ibidem sic Augustinus, [Verbum manens, voces misit; & post multas præmissas voces, vnum ipsum Verbum venit, tanquam in vehiculo suo, in voce sua, in carne sua.] Inuit nihilominus huius quoque corporationis diuini Verbi in vocibus propositis meminisse, vt cõstaret qua ratione vsum doctrinæ toto capite propositæ, exprimere in seipso vnicuique liceat, exhibendo se vocem Verbi Dei, & analogiæ Verbi ac vocis quæ in Christo singularissimè emicuit, quantum magna paruis componere fas est, representando.

CAPVT II.

Verbum scriptum.

Habemus perillustrem Incarnationis imaginem in verbo prolato. Est tamen (vt verum fatear,) huiusmodi analogia minus idonea ad perspicendam Verbi pro nobis deiectionem. Nam verbum prolatum, accedit maxime ad spiritualia; quia ob viciniam cum mente, à qua immediatè manat, aliquid (quantum accidentem corporeo licet,) de verbi perfectionibus retinet; ideoque est vbique totum, (vt S. Augustinus pulchrè dissent. ferm. 84. de diuersis *sub finem*. Et in audientis intellectum sine corruptione ac læsione per aures illabitur.

Scriptio Verbi per incarnationem, iuxta Patres.

247. S. itaque Chrysostomus, aut quisquis alius autor sermonis de sigillis librorum, (qui habetur t. 6. Græcolat.) aptato ad processionem æternam exemplo verbi prolato addit, aliam insuper ex verbo nostro prouisam esse diuinitus imaginem, ad perspicendam Incarnationis mysterium. Nimirum per scripturam, verbum nostrum quasi corporari & tractabile fieri obseruat. Eius hæc est ratiocinatio. [Hoc nostro sermone, cum Deus multò ante adumbraret, & depingeret æconomiam diuini Verbi imaginem quampiam admirabilem, floribus quos terra ex sese fudit, pulchrè resplendescentem, antecedente quadam consideratione sermonis, adhibuit. Itaque sermonem quidem nostrum, qui & inuisibilis & incorporeus est, neque tene-ri potest, Deus alio quodam modo sapienter ita conformauit, vt & aspicci posset, & tene-ri. Quid enim ille facit? Cum ille oculis quidem cerni non posset, Deus ipsum literis, velut corpore vestiuit; eique, cœn carnem literas aspectabiles apposuit; & quem tu aliquando audiens, non cernebas, cum dum legis, conspicias: In quem incidere non poteras, in libro circumfers. Verum sermo quidem, literarum beneficio quasi corporeus euadit: non autem literis includitur, sed cum legente

& cum dicente coniunctus est. Nam licet aliquis arrepto libro eum disceperat, corpus ille quidem sermonis disceperat, non autem oratione disceperat.] Confirmat hoc exemplo libri quæ Rex Ioachim vt est apud Hieremiam c. 27. discissum in igne abiecit. Deus enim per Prophetam renunciari Regi iussit, ipsum quidem literas discississe, orationem tamen nõ discississe. Subdit deinde Chrysostomus. [Imaginè igitur intellexisti; porro verò animum tuum ad res sublimiores & altiores erige. Vnigenitus ille Dei, ipse Deus carnem induit, vt, qui antè non apparebat, nunc appareat: qui antea non contrectabatur, nunc contrectari possit: Ioannes ergo exoptato illo oraculo inuento; quod quidem faciendo aliquando à nobis percipiebatur, postea verò his oculis aspeximus, ita: *Quod fuit ab initio, quod vidimus, quod audiimus, & manus nostra contrectauit.* Carnem igitur velut vestem diuinitatis circumferebat, sed vestem decentem: *Domini enim regnauit, decorem videmus est.* Iudæi certant cum eo qui apparebat: cum, qui non apparebat, non nocebant: & carnem illi quidem crucifigunt, diuinam autem illius naturam non tollunt. Nam si meus sermo cum litera quæ vestis est sermonis, non perit, & euanesceat: Deus Verbum, fons illæ vitæ, non vnà cum carne obij: supplicium illud ad corpus pertinebat, sed vacuitas omnis perpeffionis, erat circa dignitatem.]

248. Verum quia ex instituto, & admodum accuratè hanc verbi scripturam cum Verbo incarnato analogiam profectus est Theodotus Ancyranus homil. in natale Saluato. quæ est in Concilio Ephes. t. 6. editionis Peltani c. 10. iunabit aliqua inde excerpte. Post expensam ergo huius mysterij inaccessam nobis altitudinem, præfatus Theodotus, placere exemplo aliquo sensibili monstrare quomodo incorporeum crassefcat; & inuisibile visibile fiat; & secundum se impalpabile, tractabile euadat, propria natura non demutata sed sensibili tantum schemate assumpto, quæ est huius mysterij explicatio & adumbratio aliqua, interlocutus nonnulla contra fatuum Phorini de verbo prolatio incarnationis opinionem, subdit. [Verbum hoc quod profertimus, quoque in mutuis colloquijs vt consueuimus, factum est incorporeum, nullo neque visu, neque tactu percipi natum. Atqui simulatque verbum hoc, literas induit, elementaque suscepit, mox visibile, palpabileque factum, tam visu hauritur, quàm tactu deprehenditur. Pone enim quempiam cum quopiam verba facientem; verba ipsa effusa, nemo vtique neque cer-nere, neque manibus contrectare potest. Quod si verò quæ dicebantur calamo & charta exceperis, iam statim quod prius videre nequibas, videbis; & quam sermonis formam antea contrectare non poteras, eam per chartam & characteres iam contrectabis. Quid ita? Quia verbum antea incorporeum; corpus chartaceum, elementorumque figuras inducit.]

Esse verò hanc Verbi diuini secundam quandam generationem, nempe in carne, sic exponit. [At quam, (inquis,) ratione cum Vnigenitus natus sit ex Patre, rursus nascitur ex Virgine? Ex Patre natus est secundum diuinitatis naturam, ex Virgine nascitur secundum carnis dispensationem. Hinc vt Deus, isthinc nascitur vt homo: Nam & tuum quoque verbum, quadam mentis tuæ proles est. At posteaquàm verbum istud, quod mens tua peperit, elementis & literis volueris exprimere, & in charta efformare, manu literas describis, & certa quadam ratione verbum tuum per manum denudè eniteris. Non quod tum esse sui exordium sumat, cum per manum exaratur; aut quod tunc deum, quando manus literas effingit, existere incipiat: iam ante enim ex mente enatum erat: sed quòd tunc tandem verbum per manum, vt cerni queat, accipiat. Cum ergo exemplum hoc

hoc evidens existat, expressamque imaginem gerat, agendum similitudinem hanc ipsi prototypo adaptemus. Hic itaque cernis mentem; ibi Patrem. Hic verbum ex mente productum agnoscis; ibi Verbum essentiale substantialeque ex Patre natum vides. Hic manum per litteras Verbum parentem conspicaris; ibi Verbum per corpus Virgineum generatum. Non quod ea suo patre aliquod divinitati initium subministravit; Absit; sed quod Deum inhumanatum, humanis aspectibus conspicuum visibilemque reddiderit: Quia enim id factus est, quod ergo, necessarium meam naturam induit, natus est sicut ego.]

249. At ne quis inde inferat, Verbum in carne esse quid despiciendum & abiectum, quippe corporatum, & adeo vili regimine obductum; instat e contrario Theodorus, ex hac ipsa analogia, Deum esse qui sub hoc regimine obijciatur, atque adeo cui inhonoratio & probrum inferatur. Hoc ita declarat. [Fingimus Regem quempiam, cuiusmodi sermonem deprobrare, qui libertatis, vel aliorum regum munus, quibus oportet, impetrandorum, decretum in se contineat: illiusque decretum chartæ, quam *sacram* vocant, inferunt, licet sique expressum, ad hanc vel illam civitatem amandare. Sacram hanc potius Latine appellatam aliquis peritus, aut rebelis, aut civitatis aliqui, vel Regis inimicus intercipiat, interceptamque dilaceret. Jam dic mihi quid hic laceratum est, chartæ sola, an etiam decretum Regium? Atqui si sola charta dilacerata dicatur, parvo admodum ipsa laceratio poterit redimi, tenebiturque hac ratione violatur, aut nulli, aut sanè vix quinque obolorum mulæ obnoxius. Eiusmodi autem, supremum iuplicium dependit, pænamque afficitur capitali, nec iniuria; ve qui non solum chartam dirupit, sed Regium quoque decretum violaverit. Atqui imperiale Verbum secundum se impabile, taleque est, quod sua ipsius natura, neque manibus contrectari, neque discindi potest; & tamen hoc non obstante, & ipsum quoque discissum dicitur. Quid ita? Quia chartæ & litterarum passionem, tantum propriam, in se transfert. Cernis hinc quo patitur id, quod non vili secundum se passioni obnoxium est, eo ipso passioni subiiciatur, quod cum patibili natura communicationem sortiatur? Neque enim Regis sermo, quod ad propriam naturam attinet, dilaniatus est; & nihilo tamen minus, tam chartæ, quam elementorum passionem rectè in se excepisse dicitur. Ne igitur iactet se Iudeus, tanquam qui parum hominem in crucem egerit; Nam quod cernebatur, charta quidem erat, quod verò in charta abditum latuit, Verbum erat Regium non lingua sed natura productum. Siquidem Vnigenitus Dei Filius Verbum dicitur: non prolatum, sed substantiale substantialeque, neque propria rursus natura patibile; sed illius quod cernebatur, patique poterat, passionem veluti propriam in se transferens. Et quemadmodum Verbum Regium, simulque litterarum naturam in se suscepit, chartæ passionem sibi ipsi appropriat; ita Vnigenitum Dei Verbum, clausæ confixi corporis, perpassiones proprias sibi æstimat. Quare ut is, qui sacram Regiam violavit, veluti qui ipsum Regis verbum diriperit, vitio afficitur supplicio; sic Iudeus quoque, id quod foris fecit cernebatur crucifigens, perinde pænas luit, ac si in ipsummet Dei Verbum impius extitisset.] Præclat in hanc rem totam differit S. Hippolytus contra Bernen. serm. 3. adductus ab Anastasio Apocryphario epistola ad Theodosium Presbyterum Gangrensem.

Verbi per Incarnationem delectio, monstratur ex proposita analogia.

250. Explorata videtur verbi mentalis & scripti, cum Verbo divino eiusque corporatione analogia, ex plenisque capitibus quæ Patres adducti tergerunt: mihi autem addendum præterea occurrit, posse ex hoc insuper exemplo deprehendi statum Verbi in carne, & quantopere se nostri causa Deus abiecerit: quod ubi attigero, chartam cui hæc scriptura commissa est, & calamus, & scribam, non prætermittam. Ut tamen status Verbi in carne ex hoc exemplo deprehendatur, necessarium planè est, statum verbi nostri mentalis, cum statu quem scriptio accipit componere; ut facta utriusque contentione, analogia quam in re præsentis quærimus liquiddo perspicatur.

Verbum itaque nostrum mentale, è mente nostra incorrupta & illæsa, absque sordibus & illaue vlla, progignitur. [Hoc est verbum, (ait D. August. 15. Trinitat. c. 11.) quod neque prolatum est in sono, neque cogitatum in similitudine soni, quod alicuius lingue esse necesse sit, sed quod omnia quibus significatur signa, præcedit & gignitur de scientia, quæ manet in animo, quando eadem scientia inus dicitur sicut est: simillima est enim visio cogitationis, visioni scientiæ. Nam quando per sonum dicitur, vel per aliquod corporale signum, non dicitur sicut est, sed sicut potest videri, audiri per corpus. Quando ergo quod in notitia est, hoc est in verbo, tunc est verum verbum, & veritas, qualis expectatur ab homine ut quod est in ista, hoc sit & in illo: quod non est in ista, non fit & in illo: hic agnoscitur est est, non non. Addit præterea, hoc debere considerari in verbo mentali; initium omnis operis nostri, ut habetur Ecclesiastici, 37. verbum esse, quia potest esse verbum nostrum quod non sequatur opus, opus autem esse non potest, nisi præcedat verbum. Itaque verbum est actuum. Imo usque eò eius actuitatem celebrat Richardus Victor. l. 3. de contemplat. c. 13. & 21. & l. 4. c. 20. ut quandam in eo omnipotentiam & vim creatinam agnoscat. Possunt enim mundi infiniti, verbo nostro accipere mentaliter esse; moxque illud eiusdem verbi virtute deperdere. Est item mentale verbum nostrum, quasi immensum iuxta Macarium hom. 12. qui animam per verbum suum quocunque libuerit auolantem; & cælo terraque ac ipsi quaquaversum universitati mundanæ ac etiam innumeratis supra cælos spatijs imaginarijs insidentem describit. Quidni verò similiter quandam in verbo nostro æternitatem agnoscamus, quando æquè potest ad omnia tempora, eorumque differentiam extendi, atque ad loca & spatia quæcunque; Tandem mentale verbum nostrum, in imo abditum, vita præditum est, imo est flos vitæ, & vita ipsa actualis. Est enim expressio & imago viua obiecti, hominem formalissimè & vltimò constituens viventem vita nobilissima; hoc est intellectuali; quæ cum sit quædam obiecti expressio, ac potentiæ cum obiecto assimilatio, & aliqua in illud transformatio, ut Philosophus quoque dixit; verbum in totidem formas componit, quot sunt obiecta representabilia.

Hic est verbi nostri mentalis status in anima, sanè nobilis & admodum pretiosus; præ quo admodum miserandus & planè abiectus censeri potest eiusdem verbi status, cum chartæ illigatur per scripturam. Quod enim in animo spirituale, & proptus, immateriale erat, fit crassum: quod invisibile erat, fit visibile, & quidem secundum in modum. Quam enim atra & tæta est Scripturæ facies? Nec visibile tantum efficitur, sed & palpabile, præ crassitie. Emortuum est, quod erat flos vitæ. Tempore & loco definitur, jacetque oblitum & omnis

O 3 actiuj

Theoph. Rayn. Christu.

acti tatis expers, quod aeternitate quadam, & illocalitate, ac immensitate, nec non omnipotentia, potius intra mentem vidimus. Denique adhuc scit charta, quod à terrena materia liberum erat. Heu quantum ab illo mutatum, quod intra mentem supra quaque nostratia splendens & eximium, suspiciebamus. In hanc statum pristini deiectionem, verbum mentale nostrum devenit per corporatorem & alligationem ad chartam, scriptoris interveni.

251. Gemina planè est deiectione divini Verbi per adhaesionem ad carnem. Quantum enim erat Verbum Dei in sinu Patris? [Quis hoc explicet verbis (inquit S. August. serm. 84. de divers.) quis hoc videat? Quo documento vobis probabo quod dico? Homo loquor, hominibus loquor: infirmus loquor, infirmioribus loquor. Et tamen fratres mei, audeo dicere, quod vobis dico, vel per speculum vel in enigmate, utcumque video, utcumque intelligo, est in corde meo de hac re verbum. Sed quærit exire ad vos, & dignum non invenit vehiculum. Vehiculum verbi, sonus est vocis. Quod dico apud me, quæro vobis dicere, & verba deficiunt. Volo enim dicere de Dei Verbo. Quanto Verbo, quali Verbo? omnia per ipsum facta sunt. Opera videte, & operatorem expauescite. Omnia per ipsum facta sunt. Redi mecum humana infirmitas; Redi ergo, humana ipsa comprehendamus si possumus. Homines somus & nos qui loquimur, & hominibus loquimur, & sonum vocis edimus. Ad aures hominum, sonum nostræ vocis perducimus, & per nostræ vocis sonum, etiam intellectum quomodocumque per aurem in corde ponimus. Hinc ergo quod possumus ut possamus eloquamur, hoc comprehendamus, si autem neque hoc comprehendere valuerimus, ad illud quid sumus?] Hoc itaque tantum ac tale Verbum, immortale, immutabile, infectibile, æternum, quale ibidem S. Augustinus, & alibi infinities describit, omni perfectionis genere supra quàm vel cogitare possumus instructissimum; ad eam egestatem deiectionem est per incarnationem, ut locale, temporale, infirmum, mortale, omnibusque abiectionibus nostris obnoxium evaserit. Et cum in se esset invisibile; ac non sensus tantum nostros effugiens, sed etiam mentes supervolans; nunc dispicacissimo sensuum subiacer, usque adeo ut poruerit usurpare illas voces, Ioannes Apostolus. *Quod vidimus oculis nostris, quod manus nostræ correxit auri de Verbo vita.* Nam etiam Vigilantius 1. 4. contra Eutychem ad finem, negat hanc concretationem de qua Apostolus, esse sensus functionem, tamen in sensu proposito potest admitti: Pulcherrimum in se Verbum, ac splendidissimum, & si quid eloqui dignius possumus, attratum est ac denique ratum. Nam & S. Ambrosius de incarn. Dom. sac. c. 5. *atrumentum naturæ nostræ*, nominat humanitatem. Verbum vocalissimum & sonantissimum, quo vno Deus semel omnia dicit; Verbum in quo simul sunt omnia, non diversa, non separata, non inæqualia; mutum & elingue iacet in libro, cui per calamus est immisum. En verè Verbum abbreviatum, quod factum esse Dominum super terram, prænuunciat Esaias c. 10. De Verbo incarnato id exponunt S. Anacletus Epistola 2. *sub finem*. Et S. Cyprianus 1. 2. contra Iudæos c. 3. *Coëcet sanè Verbum immensum, modicus liber.*

Liber cui Verbum est inscriptum, humanitas Christi.

252. Quis hic liber? quis calamus; Librum Verbi Divini per incarnationem scripti, non nemo sanctissimam Christi Domini humanitatem censuit. Hic enim est liber, siue cortex & forma exterior divine illius arboris plantæ secus decursus aquarum iuxta Chrysostomum in Psalmum 1. Hic est liber, in quo salutis

nostræ lyngrapha Scripta est. Sicut enim iuxta Proclum homin. de nativ. Dom. t. 6. conc. Ephes. c. 7. Diabolus falsarius, corpore nostro veluti Charta usus, nostræ venditionis chyrographum confecerat, quod per Adamum ut addit Adrianus Papa, Epistola ad Episcopos Hispaniæ, veneno usus pro atramento, in nostris corporibus conscripserat; Ita Deus è contrario, in Verbi sui humanitate liberationis nostræ scripturam expressit. Hic est liber signatus sigillis septè, ut fuscè prosequitur S. Bern. serm. 1. de Pasch. Audi etiam pro hac expositione Rupertum 1. 1. de victor. Verbi Dei c. 23. [Natura humana de virgineæ carnis substantia sic est assumpta velut membranula munda ac benè accurata, scriptorioque operi accommodata, & ipsa lingua Patris, id est Spiritus sanctus, velociter percurrit, velociter tanquam calamus scribæ totam perscripsi, totam Verbi substantia replevit, nihilque residui fuit; sed totum quod erat in corde Patris, illi animæ inscriptis, totamque sapientiam, totumque intellectum, totamque consilium, totamque fortitudinem Dei, totam scientiam, totamque pietatem Dei, & totum timorem Domini, ut nihil esset, quod non sciret, nihil quod non posset, nihil in Deo Patre, quod non haberet humana pueri huius natura, unde & Deus est.] Nec omittendus Paschasius Corbeiensis 1. de corp. & sang. Dom. c. 4. ubi tractans loci Pauli Hebr. 1. *qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius*, priora verba ait spectare divinitatem Christi, posteriora humanitatem. [Vnde (inquit) vnam rem sumit ad demonstrationem duarum substantiarum, quam figuram substantiæ & characterem nominavit. Quia licet per characteres vel figuras literarum, infantia nostra prius gradatim pertingit ad lectionem, deinde ad spirituales Scripturarum sensus & intelligentiam; sic ex humanitate Christi ad divinitatem Patris peruenitur, & idè iure figura vel character substantiæ illius vocatur. Quid enim aliud sunt figuræ literarum quàm characteres earundem, ut per eas vis & potestas, ac spiritus prolatio, oculis demonstretur? sic itaque formatur Verbum caro, ut per carnem nostra infantia ad divinitatis intelligentiam nutriatur.]

Hi Patres, librum cui Verbum est inscriptum, accipiunt humanitatem Christi: Vnde Christum ex humanitate & Deitate compactum, tanquam librum ex charta & literis, exponunt Eucherius & Beatus 1. 1. contra Elipandum a pag. 363. latè præsertim versantes illud de hoc libro prænuunciatum *Scriptum intus & foris*. De quo etiam ad Christum apato, agit plenissimè autor epistolæ de vera Circumcisione, apud Hieron. t. 9. & brevitè sed piè admodum Laurentius Justinianus lib. de triumphali Christi agone c. 20. *sub initium*. Ut proinde videas fuisse Christum, Opistographon, iuxta germanam vocis illius notionem de qua plura Corrasius 1. 1. miscell. c. 18. num. 3.

Vel cerè Deipara.

253. Possumus etiam cum alijs plerisque Patribus, hunc librum cui Verbum inscriptum est, intelligere Deiparam: quæ non est diversa à priore, libi acceptio; cum sanctissima illa humanitas, sit portio aliqua Deiparæ, & segmentum ex eius substantia, quoad primigenias & fundamentarias eius partes. Facit planè ad hunc librum insignis doctrina S. Epiphanijs Her. 30. qui maternum verum collatum libro, productionem inscriptioni assimilata ab Isaia, his verbis docet. [Isaias ex persona Domini dixit, *Accipet ibi frustum chartæ novæ magnæ*: frustum quidem, propterea quod sit Virgo ex semine viri; resecta autem sit à mixtura viri, & quod resecta sit à naturali hominum consuetudine. Omnes enim homines ex semine viri gignuntur. Christi verò natiuitas, secundum naturam quidem ex muliere Virgine

gine Maria incarnationem habuit: præter naturam vero relecta est à conſequentia ſecundum humanitatem: velut etiam Iacob de ipſo dicit: *Ex germine ſili mi prodiſti*: & non dixit, *ex ſemine prodiſti*. Et hæc de cauſa dicit ſanctus Eliaſ Propheta, imò potiùs Dominus ipſi dicit: *Accipe tibi fructum chartæ*: ſpeciem conſuetudinis ſignificans, in qua omnia trigefimo octauo Pfal- tum, velut etiam in centefimo trigefimo octauo Pfal- mo dicit, in *librum tuum omnes ſcribentur, dies formabi- lites*, & nemo in ipſis. Libro enim, aſſimilauit vterum.] Fructum cuius hic ex Epiphania per interpretem me- minimus, Græcè eſt *ἀβύσος*. Quo nomine, Græcos pulchrum libros nuncupare, notum eſt; & nos quoque vulgo ſic nuncupamus libro magnos. At magnus re- verſus liber Deipara: Audi ibidem Epiphanium non ita multo poſt. (Cæterum per librum, & fructum, verus ſignificatur. Et non dixit, *ſume tibi ipſi chartam*, ſed *fructum*, ob proprietatem præter hominum conſuetu- dinem: charta propter apertitudinem veri, adhuc vt inſcribitur: *nova* propter nouitatem Virginis, & im- portatam integritatem: magna, magna enim reuera eſt Maria ſancta Virgo coram Domino & hominibus. Quomodo enim non dixerimus hanc magnam, quæ incomprehenſibilem concepit, quem cælum & terra capere non poterit? Ipſe autem cum incomprehenſibi- lis ſit, ſecundum proprium propoſitum ac voluntatem volens comprehenſus eſt, & non neceſſario, nec co- actus. Quapropter magnum eſt fructum, & nouum: magnum, propter miraculum: nouum, quia Virgo. Et ſcribit inquit in ipſum ſtylo hominis. Et non dixit, *ſcribet in ipſum quis ſtylo hominis*; neque dixit *ſcribet in ipſum homo*, vt ne prætextum repeteret Ebion. Si enim dixiſ- ſet, *ſcribet in ipſum homo*, habuiſſet quod diceret; homo Ioseph ſeminauit, & ex ſemine viri genuit eſt Chriſtus. Verum Eliaſ ante ſeptingentos quinquaginta tres plus minus annos, dixit, *ſcribe* vt à tempore interualli om- nis veritas conſpiciatur, quod nemo potuit ante ſep- tingentos quinquaginta tres annos ſeminare eum qui gigni deberet. Num igitur fruſtra dicit Propheta, *ſcribe*: Non, ſed vt offenderet. Spiritum ſanctum, qui erat in Propheta, ipſum effectorem fieri conceptionis aduentus Chriſti in carnem, in veritate.]

Altipſatur Epiphania, de Deipara exponēti librum grandem, & Diuini Verbi in eo ſcriptionem, quod continenter ſubdit Eliaſ de ſuo ad Prophetiſſam acceſſu. Hoc enim de myſtico acceſſu per contemplatio- nem & Spiritum propheticum, interpretatur S. Baſil. in c. 8. Eliaſ: qui item negat, vllum fore qui contra- dicat, dicenti, prophetiſſam ad quam acceſſit Eliaſ, eſſe Deiparam. Et ita ſanè diſerte Euſebius 7. de demonſt. inſymonio 2. S. Epiphanius, Chryſoſtomus, atque Cy- rillus. Niſi quod hic, cum acceſſum non Eliaſ, ſed Spi- ritum ſanctum tribuit; nec ſcriptionem illam de produ- ctione prolis per ipſam Prophetam quæ nomine ſuo alijs que complentibus adiunctis eſſet Chriſtum expre- ſſa, ſed de ipſius Chriſti productione per Spiritum ſanctum interpretatur. Vnde vbi nos legimus *et acceſ- ſit ad Prophetiſſam & concepit & peperit*; S. Cyrillus in tertia perſona legit. *Et acceſſit π α τ ε ρ δ ε*. Locus eſt adſcri- pta & lectu digniſſimus. (Quod non ex ſanguine (in- quit) & carne, neque ex voluntate viri, Chriſti nativi- tas ſecundum carnem peracta fuerit, ſed & inſolita & vitæ leges humanæ naturæ extiterit, Deus Prophetæ reuelauit. Etenim ipſe, (inquit,) qui dixit, *cape tibi li- brum novum magnum*, acceſſit ad Prophetiſſam. Conſi- dera verò quo pacto, hominis penicillo Chriſti myſte- rium, noſtriſque verbis ſcribatur. Illud autem. *Accceſſit* pro coſiſſe vel coniugali ritu communicauit, ex more ſuo dicit Diuina Scriptura. Videt ergo Propheta etiam congreſſum formam cum ſancta Virgine, quam Pro- phetiſſam quoque dicit, rem veram docens. Dein & conceptionem factam ait, ſiliumque editum. Illud

enim ſanctiſſimum corpus, ex Spiritu ſancto, & ſupera- nis Verbo formatum eſſe, cui dubium eſſe poterit? Quocirca Spiritus virtus ac vis, per quam illud corpus in ſancta Virgine formatum eſt, hoc congreſſus habi- tu ac figura oblique ſignificatur. Primitiæ ſiquidem factus eſt hinc Chriſtus, eorum qui ſanctificati ſunt in Spiritu, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, ſed ex Deo geniti ſunt. Natus ergo eſt ex Sancto Spiritu iuxta carnem ipſe an- te alios, vt & nos quoque per illum naſceremur. Hic enim notandum, quod Viām & Zachariam teſtes adhiberi iuſſerit, vt citò diripiatur ſpolia. Appoſuit etiam: *Ad ſt enim*: reſtaſtur etenim lex, & porò ſan- ctorum Prophetarum prædictio, Chriſtum natum Sa- tanam ſpoliaſſe, & vaſa eius diripiſſe, hoc eſt qui Sa- tanæ aliquando adoratores erant, ſuos feciſſe.]

In eundem Eliaſ locum, per occaſionem incidens idemmet S. Cyrillus homil. 17. Paſch. hæc inſuper ha- bet. (Nouns & magnus eſt liber, quia ipſum quoque nouum eſt Chriſti myſterium, atque omnium confeſ- ſione ingnum, vt ait beatus Paulus. Scribitur deinde hominis ſtylo: ſermoni ſiquidem habendo de diuini- tate, ſi nuda per ſeipſam, & à carne ſeiuncta ſpectetur, facultas dicendi noſtra minimè ſufficit, quæ nec ea percipit quæ ſupra mentem ſunt, nec ea quæ ſupra orationis facultatem poſit ſunt, explicare nouit. *Gloria namque Dei cælæ ſermonē*. Poſtquam verò factus eſt homo, Vnigenitus Dei Verbum, & in nobis habitauit, ſtylo noſtro quæ ad ipſum pertinent ſcribuntur. Illud quoque iam æge ſcilicet contemplerur. Cum enim præcepiſſet Propheta: Deus, vt librum caperet, quæ- que in ipſo erant ſtylo noſtro conſcriberet, ad Prophe- tidem acceſſit. Quid porò eſt illud, *Accceſſit*? Hæc con- grediendi legem, figurata ſimilitudine expreſſit. Pro- phetidem verò ſanctam Virginem appellat. Prophetæ- uit enim concepto Chriſto. Subiicit deinde; *et concepit & peperit ſilium*: cui etiam imponit nomen, non quod rutilum proprie in hominem quadret, ſed quod ex præſtantiffimis actionibus ſoli conueniat Deo. *Voca*, enim ait *nomē eius, velociter ſpolia, citò prædare*. Nam- que vt conſeſſim genitus eſt cæleſtis ac diuinus Infans, adhuc quidem detinebatur in cunis, & ſinu Matris, ob humanam naturam: ſed cum eſſet etiam natura Deus, inſinita eius vis detraxit illud Satanæ vaſa.] En igitur vt S. Cyrillus, Deiparam agnoſcit pro libro gran- di, in quo Dei Verbum ſtylo hominis à Spiritu ſancto eſt exaratum. Eo etiam reſpexit S. Ephrem initio lau- dationis Deiparæ, eam vocans *chartam diuiniſſimam*.

Verbi in eo libro ſcriptor, Spiritus ſanctus.

254. Scripſit ſanè in hoc libro Spiritus ſanctus. Ne- que enim viri vllus opus eſt hæc ſcriptio: Commu- niter quidem homines ſcribuntur in maternis libris à patribus: Vnde etiam homo deleri dicitur cum moritur, quaſi exarati quidam per Scripturam apices, vt S. Ambroſius l. de Noë & Arca c. 13. pulchrè notauit. Non ita Chriſtus à Patre quopiam terreno ſcriptus eſt in materno libro. Hoc ſi quis effuſiat, mendacij argue- tur ab eodem Eliaſ c. 29. Quod enim ibi Eliaſ ait de libro ſignato, quem cum dederint ſcienti literas dixe- rintque, *lege iſtum, reſpondebit; non poſſum, ſignatus eſt enim; & dabitur liber neſcieti literas, dicitur que eiſ lege, & reſpondebit neſcio literas*: Hoc Gregentius in diſputatio- ne cum Herbano Iudæo, in colloquio ſecundæ diei initio, ſic interpretatur. [Quid aliud liber ſigillo ob- ſignatus, quam Virgo & Dei genitrix? Quis ille vir? Iosephus faber. Quid quod & litera ſcienti, id eſt, qui alijs nuptijs cum aliâ contingit congreſſus eſt, de qua liberos ſuitulit? Quid autem quod is diuinam tabu- lam, nempe librum legere non potuerit; id eſt, cum ipſa Virgine commiſceſſi non potuit, ex Deo intelli-

gens, quod hæc Domino Iesu esset clausa & reserata incorrupta, & integra, ut de Spiritu sancto Deus carnem ferens, & mortalis hic secundum essentiam ex ipsa nasceretur. Verum errat Gregorius quoad Iosephi alterum coniugium. Melius absque ea labe eundem Isaie locum, interpretatus est de B. Iosepho Damascenus orat. 1. de Nati. Deip. sic enim scribit. [Is qui omnia efficit Deus Verbum, quod Pater è pectore eructavit, librum novum condidit, Dei lingua à Spiritu, tanquam calamo quodam in ipso conscribendum: qui quidem homini literarum perito datus est, nec tamen ab eo legitur. Neque enim Ioseph Mariam cognovit, neque ipsius mysterij potentiam.] Admitte Iosephum dici literarum peritum, id est idoneum ad opus nuptiarum. Negat tamen in illud opus incubuisse vnuquam, quia Virgo semper mansit, & quidem ex voto, ut alibi est dicendum. Orat. item 2. de Assumpt. idem Damascenus, Deiparam vocat librum novum, cui inenarrabili modo Deus Verbum citra omnem manus operam inscriptus est. Manum vocat, viri operam, nam tamen habuit Deipara virum, is tamen ut iam ex Damasceno diximus, nesciebat formare literas, seu scribere. Et accipi *manu* pro opere nuptiarum in scripturis, observat S. Hieron. epistola 2. Præiuvit Greg. Taumat. orat. 3. de Annunc. qui eodem priorius modo, librum, & libri oblationem & traditionem eius homini nescienti literas, hoc est Iosepho à coniugij opere abhorrenti, interpretatur.

Calamus, & liquor ad scribendum.

255. Scripsit itaque in libro Deiparæ Verbum hominem, Spiritus sanctus, idemque scriptor fuit & calamus. Quidni enim idem spiritui queat manus & calamus, si idem est apud Davidem Psal. 44. lingua, & calamus? Quod si calamum quoque Verbum dicas, non refugio. Et dixerunt sanè Cyrillus & Ambrosius, ille libri primi de adorat. pag. 6. Deum Patrem, scriptorem; digitum, Spiritum sanctum; calamum, Verbum interpretatur; nostrum omnium pectora, epistolas quibus Deus sensa sua & placita inscribit, non atramento, sed spiritu, ut 2. Cor. 3. dixisse Apostolum observat Cyrillus. Ambrosius etiam concinnius l. 6. in Lucam ad illud, *arundinem vento agitatam*; calamum enim illum velociter scribentem cuius est Psal. 44. mentio, interpretatus hominem ex Dei motione operantem, subdit, alios id ad Christum referre maluisse; nimirum S. Atanasium cuius hoc fragmentum in Nicetæ Catena Græca in Psalmos, legitur ad Pla l. 44. [Christus est Rex ille, cui opera sua pater exponit. Porro quem *Verbum* dixit, hunc *linguam suam* quoque appellat: eò quod nihil aliud quam Patris voluntatem loquatur. Nam etiam inter homines, lingua mentis sensa alijs quasi transferebat. Dicitur quoque *Calamus scriba*, quod quæ loquitur, illico etiam in effectum deducit: quemadmodum producit illa, *Mundare*, & statim mundatus est: *lucens, dico tibi surge*; & statim exsurrexit. Quamquam etiam in cordibus nostris inscribat voluntas Patris. *Voluntas autem Patris est*, ut ipsemet ait, *ut omne quod mihi dicit, nihil perdam ex eo*. Velox verò est calamus Patris. Lex namque Moïsis, per ductus literarum perobscure significavit ea, quæ ad utilitatem hominum faciunt. Saluator verò communis, in compendio demonstravit nobis voluntatem Patris.] Huic interpretationi, ipse quoque S. Ambrosius quem adducebam, non gravatè accedit, subdens. [Vno igitur loco, & Verbum, & calamus legitur & scriba. *Verbum*, quia de genitrali Patris processit arcano. *Eructavit cor meum, Verbum bonum*. *Calamus*, quia caro Christi paternæ seriem voluntatis expressit, & linguæ mandata Divinæ sacri effusione erroris implent. *Scriba*, quia calamo suo diuina quadam distin-

ctione, Novi & Veteris Testamenti, vel diuinitatis, & carnis, paternæ nobis dispositionis mysteria reuelavit.]

256. Vides calami Christi crenam; duplicem inquam naturam, vno calami tunice, vni inquam personæ confectam: vides etiam liquorem ex hoc calamo defluentem, non atrum esse, sed rubrum. Nam & Imperialis ac Regia charta est, quæ hoc calamo conscribitur; quam pro veteri Imperatorum more, encancto conscribi oportuit; id est liquore ex conchylij cratere ad id munus trito, decocto, & variè apiato, ut habetur l. sacri C. de dinet. rescript. & apud Niceam declaratur lib. 1. & 6. de vita Mannelii Imperatoris & apud Bissonium V. *encanctum*. Cinnabarim à coloris similitudine, vocat Gregorius II. scribens ad Leonem Isaurum. epistola 1. Reuera tamen erat ex coeli muricis & triti conchylij mixtura, purpuramentum verius quam atramentum, asseruatum in caniculo id est atramentario specie caniculi: Vnde *præpositus caniculi* primarius à secretis, qui illud quod dixi purpuramentum ministrabat, & scribebat phœnicias literas, id est si quid ad nomen adscribendum erat, manu sua exarebat, ut habet Anastasius ad octauam Synodum actione 10. Verbi igitur calamus, in Deiparæ libro, non minus quam Spiritus sanctus scriptis rubro liquore, id est humano sanguine ex quo Christus per Verbum & Spiritum sanctum compactus est; quatenus Verbi Diuini & Spiritus sancti, vna & communis est operatio externa; cuiusmodi est ista; etiam si solennius sit, eam peculiariter tribui Spiritui sancto, quia opus est insignis amoris & charitatis in humanum genus: cuiusmodi opera Spiritui sancto, quia via amoris procedit, peculiariter tribuuntur iuxta communem usum, haustum ex ipsis Scripturis. Calamum, & eius crenam, Zeno sermone de somnio Iacob, ad duo Testamenta Christum vnum exhibentia scite refert, quod ut duplici calami fissi capite, vna litera ita pingitur, ut alterutrum caput non sit ad pingendum satis, sic duplici testamento Christus conscribitur in cordibus. Sed quod dixi, est valde commodum.

Nolo circa calamum scribentem velociter, præterire Rupertum. Eius hæc est concinnissima sanè ratiocinatio in hanc rem lib. de læsione virginis cap. 13. [De opere illo mirabili gratuletur atque gloriatur rectè Pater laudabilis. *Eructavit*, inquit, *cor meum Verbum bonum*, dico ego opera mea regi; *lingua mea calamus scriba velociter scribens*. Quod ita rectè valet intelligi, secundum similitudinem alicuius boni & sapientis hominis, qui dicere possit. Sapientiam meam oculatam esse nolui, sed assumpta & benè polita pelle ouis aut vituli, atque adhibito calamo, qualem habui sensum, vel scientiam tacito corde conseruatam, diligenter conscripsi, ut videre & legere possent alij quique doctiles ac benevoli, quibus prodesse potest thesaurus desiderabilis qui requiescit in ore sapientis. Secundum inquam hanc similitudinem fecisse Deus Pater intelligitur, ex præscripto capitulo Psalmi. Nam ut est Omnipotens, omnipotenter naturam humanam, id est, corpus hominis, & rationalem animam formauit in utero S. Virginis, & optime politus, id est, ita concipere fecit, ut nihil hispidum aut pilosum haberet illa natura nostræ pellcula de vetustate peccati Originalis. Tunc adhibita lingua sua, id est mirabili opifice Spiritu suo, tanquam calamo scriba velociter scribens, totum Verbum suum, Verbum bonum, Sapientiam suam, sapientiam sibi coæternam, illi creaturæ, id est rationali animæ, penitus inscripsit; tam velociter, tam plenarè, tamque veraciter, ut nihil sibi desit de omni thesauro illo, qui requiescebat, & requiescit adhuc in corde eiusdem Patris sapientis. Nam licet illic intromissum sit, nihilominus tamen remansit omne Verbum & permanet in corde Patris multo certius, atque constantius,

stantis, quam remanet in corde tuo versiculus tuus,
postquam illum ceræ vel membranæ inscripseris.]

*Stylus hominis quo liber conscriptus est,
iuxta istam.*

257. Vnum est quod considerandum testat in Isaïæ
proposita prophetia; nempe *stylus hominis*, quo con-
scribendum librum dixit Propheta *stylus hominis*. S. Epi-
phanus hæccl. 30. dictum putat, *in imagine hominis*, quod
scilicet homo expressus sit in hac charta. Neque verò
imagine nuda, quæ mera esset representatio sed ad-
iunctam habente veritatem. Possimus etiam conscri-
ptum librum *stylus hominis* accipere, de descriptione fa-
cta vñ nobis naturali, & humano more: verè enim
si vñ operam iam exclusam remoueamus, & tarditatem
quam Spiritus sancti interueniens abiecit; Christus
quod ad materæ cooperationem attinet, productus
est humano more ac ritu, quæ de re suo loco infra ple-
nè lib. 3. Adde etiam, stylum hominis seu naturalem
scriptoris modum in hac verbi descriptione seruatum
esse. Scribendi enim modus naturalis, non est à latere
ad laeum, siue à sinistra ad dexteram, vñ nos scribimus
Latino & Græcorum vsu; siue à dextera ad sini-
stram vt Ægyptijs & Hebræis mos fuit *Βροχον* dix-
ere Græci ex Sexto Pompeio; siue lineas nunc dextror-
sum nunc sinistorum agendo, & verè versus consi-
derando vt aratores, quod à quibusdam populis incom-
modissimè præstitum tradit Paulianus: sed naturalis
scribendi modus esse videtur, à summo ad imum,
quod ingeniosum Iaponem in B. Xaverij Epistolis di-
cere memini, cum rogatus eorum ipsi nostrum scriben-
di morem non vsuarent; nec in latum, sed in lon-
gum scripturam producerent, quod etiam Chinen-
ses faciunt; respondit, quidni verò vos potius no-
strum scribendi modum quippe naturæ conformem
amulamin? *Stylus* igitur hominis, & admodum secun-
dum naturam, scriptum est Dei Verbum in carne, eum
à summo deorsum processit scriptio, quod tanta Ver-
bi depresso plus satis confirmat.

Alia Verbi Dei scriptio, dimissa. vsus doctrina.

258. Considerari hoc loco eam duntaxat verbi scri-
pti analogiam, quæ cortici nudo scripturæ inædifica-
tur. Aliam præterea instituit Orig. initio homiliæ 1.
in Leuit. quam eius verbis expressisse, sat fuerit. Si-
cut in nouissimis diebus Verbum Dei, ex Mariæ
carne vestitum processit in hunc mundum; & aliud
quidem erat quod videbatur in eo, aliud quod intel-
ligebatur; carnis namque aspectus in eo patebat om-
nibus, paucis verò & delectis dabatur diuinitatis agni-
tio: ita & cum per Prophetas vel legittatorem, ver-
bum Dei profertur ad homines, non absque compe-
tentibus profertur indumentis. Nam sicut ibi carnis,
ita hinc velamine tegitur, vt litera quidem aspiciat-
ur tanquam caro: latens verò intrinsecus spiritalis
sensus, tanquam diuinitas sentiat. Affinia habet
S. Bern. serm. ad Milites Templi cap. 7. Verum optimè
S. Antonius 4. p. tit. 1. §. cap. 2. §. 9. tanto antecellere ait
scripturam Verbi Dei in libro Deiparæ, scriptio-
ni verbi Dei in sacris Codicibus, quanto liber viuens an-
tecellit emortuis apicibus. Agnoscit tamen (& merito)
inuentam analogiam inter vtrumque hunc librum;
cum ex eo capite quod proximè ex Origene recogni-
mus, tum ex alijs quæ apud eam legere licet.

Quomodocumque verò spectetur Christi cum li-
bro analogia, en verè quod de S. Pauli pectore scri-
ptum est à Chrysothomo hom. 3. 2. in ep. ad Rom. *Voluntè
charitatis*. Planè enim aliud non est Christus, quàm li-
ber, digitalibus literis expressam continens Dei erga
nos charitatè. Exponit de Christo S. Bernardus serm. 1.

de Paschate, librum sigillis septem obsignatum, de
Christo Domino & multiplicibus incarnati Verbi my-
sterijs. Hic verè liber vitæ agni, in quo quisquis con-
scriptus non fuerit, extraneus habebitur à populo Dei.
Legamus assidue librum hunc, & per singulos gradus
nostros pronuntiemus illum. Emendemus ad hunc li-
brum quippe emaculatissimum, conscientiarum no-
strarum libros, ne fortè in vltima discussione abijcian-
tur & exurantur si sic emendati non fuerint. Moni-
tum est auctoris libri de conscientia apud S. Bernar-
dum c. 9.

CAPVT III.

Verbum vestitum.

259. **A**D huius emblematis propositionem, præmit-
tendum est, Adamum protoplastum, fuisse
Verbi incarnati imaginè. Eò enim spectat quod Rom.
5. Adam dicitur *Forma futuri*; hoc est Christi: qui et-
iam ideo dicitur *Adam secundus*, vel *homo secundus*,
quod cum multipliciter expresserit Adam primus; par-
tim per dissimilitudinem partim per similitudinem vt
Gugneius benè obseruat in c. 5. citatum. Per dissimi-
litudinem quidem, aut vt D. Augustinus loquitur l. 2. de
nupt. c. 27. à contrario, quia sicut Adam est fons mor-
tis, ita Christus est fons vitæ. Et sicut per proprium
Adæ peccatum malignè in nobis fructificans, etiam
exclusa voluntate propria, nascimur natura filij iux, sic
per Christi gratiam, etiam nostris meritis exclusis, ad
primam gratiam sanctificantem admittimur. Per simi-
litudinem verò, quia sicut Adam fuit caput & vir Euz,
ita & Christus Ecclesiæ. Et sicut omnes sumus in Ada-
mo generati; sic & omnes in Christo regenerati. Ada-
m procreatus est de terra virgine nondum vomere
compressa, nondum à semine subacta, nondum ma-
ledicta; Christus ex Virgine benedicta. Eleganter
in hanc rem differit S. Iren. l. 3. c. 31. & Tertull. lib. de
carne Christi c. 17. [Dormit Adam, vt fiat Euz; mori-
tur Christus, vt fiat Ecclesiæ: fit Eua de latere, mortui
Christi lancea perforatur latus, vt profluant Sacra-
menta quibus formatur Ecclesiæ. Vnde merito Apo-
stolus, ipsum Adam, dicit formam futuri.] Est senten-
tia apud Prosperum 3. 29. de prompta ex Augustini tract.
9. & 15. in Ioan. Hæc quod vbiuis proflent, non placet
fufius persequi.

*Adam post peccatum vestitus, Verbi carne
amicti, imago.*

260. Illud potius spectandum & expendendum est
ad rem propositam, quod præclarè ab Anastasio Sinaita
expressum est l. 9. & 10. Hexam. præter alias plera-
que Christum inter & Adamum similitudines ac anti-
theses quas proponit. Adamum scilicet dupliciter con-
siderari posse. Primò nudum, qualis erat ante pecca-
tum. Secundò vestitum, qualis fuit posito peccato.
Deus enim miseratus, hominis iam obnoxij tot in-
commodis, formem deterrimam, vestiuit eum tunica
pellicea. Priorem statum ait Anastasius, fuisse statum
Verbi ante Incarnationem. At vbi propter peccatum
facta est incarnatio, ventum est ad vestimentum &
posteriorem statum Adami. Laciniam vnâ & alte-
ram, ex longiore Anastasij oratione decerpo.

Libro 9. *serè initio*, monstrat imprimis Anastasius,
hærendo in solo literæ cortice, agè exponi posse de
primò Adam, quæcunque habet sacer textus. [Cum
latitudo paradisi sit magnitudinis incòprehensibilis,
adèd vt abundantia eius irrigationis, efficiat quatuor
fluvios vninetam propè terram irrigantes, quomodo
ille cum sit solus, ligone, rastro, & aratro exercuerit
terræ operationem? Quomodo autem custodiebat,

cum

cum neque essent fures, neque viri, & bestiae omnes & reptilia iussa essent simul cum eo velci, & omnibus, fructibus qui nascuntur à terra, ut quae à Deo factae, sint cum homine participes & coheredes fructuum, sicut à nobis breviter iam antea dictum est: Sed & omnes bestiae & volucres subiecerantur Adamo.] Hinc ita ad Christum delabatur. [Quando ergo audieris quod Deus infert Adamum ex quodam loco ignoto, & qui nec potest explicari nec comprehendi, solum nudum & incompotum in paradisum, & induit eum intrus pellicea tunica carnali: & ad eum adducit bestias intra, quae ante eius ingressum erant foris; per hæc omnia nihil est aliud prædictum, nisi quod Deus Verbum, qui prius erat nudus, & incompotus, Patris voluntate & cooperatione, ex loco ignoto, & qui explicari non potest, nempe Cherubino throno, ingressus est in paradisum Ecclesiae, ad operandum ipsum & custodiendum; & carne suscepta accepit tunicam nostrae essentiae, nempe hominem quem finxit & vnitus in hypostasi. Non enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit, quando accepto carnis linteo seipsum accinxit, non ab alio ei imposto: Seipsum enim carne induit, absque semine humano.] Rursus optimè l. 10. non multum ab initio, in expensione illius loci: Et erant ambo nudi, sic scribit. [Quomodo nulla alia natura à Deo facta nuda, opus habuit tegumento, nisi solus homo? Nam & Angeli, & ferae, & iumenta, & volucres, & quadrupedes, & maxime reptalia à Deo creata sunt nuda. Neque vllum ex ijs à Deo fuit indutum, nisi solus homo. In ipsis ergo protoplastis nudationem intelligis: idque simul & typice, & praefiguratiue à Deo factum esse in Christo & Ecclesia in initijs. Non enim qui omnem essentiam tam ratione præditam, quam expertem rationis, est fabricatus per se indutam, non poterat facile efficere hominem non egentem integumentis. Sed quoniam Deus Verbum qui erat ab initio nudus, & incompotus, à Deo erat componendus, & induendus pelliceam nostrae carnis tunicam, caro factus & habitans in nobis, idè Deus Adam hominem secundi Adami prototypum nudum condidit, & eius coniugem mulierem.] Subdit paulò pòst, id factum esse occasione peccati: sicut enim Adam ante peccatum nudus erat, & nisi peccasset nudus permansisset; ita Verbum quia positum est peccatum, pudoris materiam subiit, & nostra pellicea tunica se vestiuit. [Concinit S. Bernardus serm. 28. in Cant. tractans illud de pellibus Salomonis. [Habet & Salomon nigredinem sed in pelle. Foris niger, in cute niger, non intus. Alioquin omnis gloria eius filiae Regis ab intus. Intus diuinitatis candor, decor virtutum, splendor gloriae, innocentiae pueritas. Sed tegit hoc despicabilior infirmitatis color, & quasi absconditus vultus eius & despectus, dum tentatur per omnia pro similitudine abique peccato. Agnosco denigratae formam naturae. Agnosco tunicas illas pelliceas, protoplastorum peccantium habitum. Denique semeripsum denigravit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo.] Quidni verò huc referre liceat, quod Deus circumdata Adamo veste pellicea, dixisse refertur. *Ece Adam factus est quasi vnus ex nobis*: Nam quamuis ad sarcasum & amarum derisionem humanæ infaniae quæ sicut Deus esse quæsierat, plerique ea verba adhibeant, & contrarium sensum graniter damnet. Prosper l. contra colatorem c. 21. tamen Tertull. l. 2. in Marcio. cap. 25. & Richardus Victorinus l. 1. de Emanuele c. 19. accipiunt ea verba tanquam serio dicta, ad prænunciationem & expressionem Incarnationis, qua posita Adam futurus erat similis Verbo incarnato.

Corpus, vestimentum anime, in quouis homine.

261. Hæc ut melius dispiciantur, conseruetque merito Adamum vestitum, proponi pto emblemate Verbi incarnati, statuendum est nouum non esse in Scripturis, ut caro nostra & corpus, vestimenti nomine signetur. Verfat id latè S. Gregorius 9. moral. c. 29. tractans illud Iobi 9. *abominabuntur me vestimenta mea*. [Quid enim (inquit) vestimenti nomine, nisi hoc terrenum corpus exprimitur, quo induta anima tegitur, ne in subtilitatis suae substantia nuda videatur. Hinc etenim Salomon ait: *Omni tempore sint vestimenta tua candida*: id est membra corporis à sordibus actibus munda, hinc Elia ait: *Vestimentum mixtum sanguine, erit in combustionem*. Sanguine quippe vestimentum miscere, est desiderijs carnalibus corpus inquinare. Quibus nimirum se pollii Psalmista formidauerat, cum dicebat. *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis mea*. Hinc voce Angeli ad Ioannem dicitur: *Habes pauca nomina in Sardis quæ non inquinauerunt vestimenta sua*.] Egregiè S. Ambrosius l. 5. in Lucam tractans laudem Ioanni à Christo depactam, eò quod mollioribus vestimentis indutus non esset, negat aliud ibi vestimentum quam corpus à Christo propositum. [Non hic (inquit) Domini sermo de vestibus, quanquam plerosque mollioribus coram vestis effeminet, qui quasi lanæ onus ferre non possint, sericas vestes rectis per terram veniunt vestigijs, vniueque faciunt, ut amictus honori sit. Sed tamen alia videtur hic indumenta signare, & nisi fallor, humana corpora, quibus anima nostra vestitur.] Origenem enotat de Deo sartore & pellicea erubescens, tunicas pelliceas quas Scriptura à Deo confectas primis coniugibus memorat, interpretatum esse, corpora quibus post peccatum vestire sint anime: quod tamen si ad litteram falsò dicitur, rejiciturque decem rationibus à Methodio apud Anastasium lib. 1. Hexaem. & à Ruperto l. 3. in Genes. c. 27. tamen confert ad intelligendum, quod hic agimus: dici scilicet corpora, indumenta & vestes animorum.

Humanitas vestimentum Verbi, in Christo.

262. Ista generatim. Specialiter verò sanctam Christi carnem, dictam esse vestem, non animæ modo, sed & Verbi, ipsamque integram Christi humanitatem, vestimentum Verbi in Scripturis & apud Patres nominari, est frequentissimum. S. Ambrosius pulcherrimè id tradit loco proxime signato ex l. 5. in Lucam, verbis illis. [Ioseph tunica ad speciem Dominici corporis creata est. Et Apostolicè illud, *Exuens se carne, principatus & potestates omnes traduxit*, quid aliud ostendit nisi vice indumenti corpus fuisse, quo se ita expoliavit Dominus in passione, ut diuinitas libera immunis, que maneret iniuriæ? Apostolus quidem, eo loco quem refert S. Ambrosius, ex Coloss. 2. iuxta vulgatam editionem sic loquitur. *Tollens quod aduersus nos erat chirographi decreti, ipsi tulit de medio assignens illud cruci & expoliatis principatus & potestates, traduxit cõsidenter palam triumphans illo in semeripso*. Iuxta hanc lectionem, sensus est, Christum spoliasse principatus tartareos arrogata sibi in genus nostrum potestate: Et plurima ignominia affectos, ostentasse omnibus, palamque traduxisse iam prostratos. Ambrosius tamen & loco notato, & l. 3. de fide c. 2. spoliacionem illam Christo tribuit, quem ait triumphasse de hostibus, exuentem se carne; vti que tanquam vestimento Verbi.

Petrus Dam. ser. 46. rubrum indumentum cuius est apud Isaiam mentio c. 63 interpretatur Christi carnem, sanguine illitam. [Hunc (inquit) vindemiatozem, cruentum per crucem passionis sanguine, longè antè Elia propeferat, cum prophético plenus spiritu, sub

inter

interrogatione elapsas; *Quis est iste, qui venit de Edom, tinctus vestibus de Bosra?* Et paulo post: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimentum tuum sicut calcantium in torculari?* Indumentum quippe Christi, nihil est aliud nisi corpus quod sumpsit ex Domina & Virgine Maria. Nec tamen aliud est vestimentum eius, atque aliud ipse. Nam nostrum quoque vestimentum, caro dicitur, sed tamen ipsi nos sumus caro qua vestimur. De hoc vestimento per Ioannem dicitur: *Habebat in vestimento, & in femore suo scriptum, Rex Regum & Dominus dominantium.* Per femur quippe, propagatio carnis fit. Qui ergo per propagationem generis humani in mundum hunc venit ex Virgine, & per incarnationis suae mysterium, quia Rex esset & Dominus, cunctis gentibus indicatur, in vestimento, & in femore scriptum habuit, Rex Regum & Dominus dominantium. Vnde enim mundo innotuit, ibi scientiam suae Maiestatis incipit. Hoc autem indumentum, rubrum Propheta apparuit, quia Redemptor noster proprium pro redemptione nostra sanguinem fudit.]

Euthymius Marth. 27. vestem desuper contextam per totam, à B. Virgine ut fert traditio, elaboratam, interpretatur Christi humanitatem, qua Verbum velatur.

Veteres varij in eam rem typi.

263. Neminem verò fugit, qua ratione gratissimi Patres, hœdinas pelles, quas non ad mendacium, sed ad mysterium ex Augustino l. de mendacio c. 10. mater Rebecca Jacobo filio circumdedit, inte preteritur corpus Christi aptatum; ita ut per alienas illas vestes hœdinas, signatum sit, quorsum Chrestus humanitate se vestierit, & in similitudinem carnis peccati amictus appareret. Sanè D. Augustinus supra, opertum hœdinis alienis pellibus Jacobum interpretatur Christum, qui non sua sed aliena peccata portavit. Appositissime ad rem præsentem Prosper l. de promiss. parte 1. c. 11. minuit & fusc omnia facti illius adiuncta Christo accommodat. S. Bernardus optimè serm. 28. in Cantica. [Agnosco sub pelle hœdi (qui peccatum significat) & manum quæ peccatum non fecit, & colorem per quod mali cogitatio non transiit: ideoque non est inuentus dolus in ore eius. Noui quod sis leuissimæ naturæ, mitis & humilis corde, blandus aspectu, suavis spiritu. Et quidem vinctus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Vnde ergo nunc instat Esau pilosus & hispidus: Cuiusnam rugosa & tetra imago hæc, & vnde hi pilii? Mei sunt. Nam pilosæ manus similitudinem proximi expriment peccatoris. Meos agnosco hoc pilos, & in pelle mea videbo Deum Saluatorem meum. Non tamen Rebecca sic illum induit, sed Maria, tantò digniorem qui benedictionem acciperet, quariò sanctior quæ peperit. Et benè in meo habito: quia mihi benedictio vendicatur, mihi postulat hæreditas. Siquidem audierat; *postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ.* Tuam, inquit, hæreditatem, tuamque possessionem; dabo tibi. Quomodo dabis ei, si sua est? Et quomodo suam mones ut postulet? Aut quomodo sua, si necesse habet ut postulet? Mihi proinde postulat, qui meam ad hoc indat formam, ut suscipiat causam. Quippe disciplina pacis nostræ super eam, dicente prophetâ; *Et Dominus in eo posuit iniquitatem omnium nostrum.* Vnde debuit fratribus per omnia similari, sicut ait Apostolus, ut misericors fieret. Propterea vox quidem, vox Jacob, manus autem, manus (unt Esau. Suum est quod auditur ex eo; quod in eo videtur, nostrum. Quod loquitur, spiritus & vita est: quod apparet, mortale & mors.]

Sed breuiter ac penè S. Idorus Pelusiora l. 1. epist. 193. [Jacob (inquit) hœdorum pellibus contextus, ac

paternam benedictionem consequentus, Dominum ac Saluatorem nostrum significauit, qui peccato obnoxiam naturam citra peccatum suscepit, ac vitiosos ipsius affectus, in seipso interemit; (hoc enim mortuarum pelium indumentum designat.) Quandoquidem nihil iam hœdinum, ac sinistro latere atque condemnatione dignum, in natura reliquit: Verum terrenis ipsius membris morte affectis, Patris, perpetua salutis nostræ fame flagrant, gratum ac suauem cibum obtulit, nobisque in seipso nunquam eripiendam benedictionem, fontis in morem protulit.]

Vestem etiam polymitam Iosephi, S. Ambrosius l. de Ioseph. c. 3. carnem interpretatur, indumentum diuinitatis. [Ut Dominicæ (inquit) passionis figuram aduertat, ait Iudas Patriarcha. *Tradamus Ioseph Ismaelitæ; manus autem nostræ, non sint in iuncta super eum.* Et bene superius dixerat: *manus autem nolite inferre illi.* Quod Iudæi in Domini Passione dixerunt: *Nobis non licet interficere quemquā, ut sermo Iesu impleretur, significans quæ morte moriturus esset.* Iam tunc ergo futuræ crucis præfigurabatur insigne, simul & quod exutus est tunicam: id est, carnem quam assumpsit, exutus est, decoram diuersitate vitentum. Ergo tunica eius, id est, caro, non diuinitas, cruentata est; & indumentum ei carnis, non immortalitatem vitæ auferre potuerunt. Hanc tunicam Iudaicæ bestię cruentauerūt, illæ de quibus dicit: *Ecce ego mitto vos, sicut agnos inter lupos.*

Ad idem, loca illustria ex nouo Testamento.

264. Sed quid hæreo in Scripturæ locis non adeo manifestis, cum extent apertissima, in quibus caro Christi, siue eius sanctissima humanitas, vestimentum Verbi appellatur, non iam per ambages, sed in actu signato, & verbis conceptis? Nonnulla signat, Armacanus l. 5. de qq. Armenorum c. 16. Vnum duntaxat præterea aut alterum signabo. Apostolus Hebr. 10. cohortans fideles ad fiduciam in Christum concipiendam, sic eos affatur. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi quam initiante nobis viam nouam & viuentem per velamen, id est carnem suam; & Sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde.* Abusus esse veli nomine aptato humanitati Christi quosdam hæreticos, ut humanitatem esse quid imaginarium dicerent habetur ex Th. ophane Nicæno ad calcem epistolæ primæ, vbi Cōstans Ponticus hos hæreticos existimat fuisse Eutyrianos. Eo tamen impio sensu ablegato humanitatem & carnem Christi dici velamen diuinitatis, recepsissimum est. Scio S. Thomam ibi l. 2. c. 2. existimare, hæc verba quibus caro Christi velamen appellatur, accipi posse de carne Christi data nobis sub velamento specierum: quæ est etiam interpretatio Turriani l. 2. de Euch. c. 10. recta antea à Theodoro ad hunc locum, & in S. Iacobi liturgia. Quia tamen caro Christi in Eucharistia, velatur potius per species, quàm velat quippiam; simplicius videtur, (quod etiam habet D. Thomas,) existimare, carnem Christi extra Sacramentum, significatam esse ab Apostolo nomine velaminis Verbi: ita ut quemadmodum sacerdos per velum intrabat in Sancta Sanctorum, ita nobis per Deitatis velum, siue per Christi carnem quæ verè est via noua & viuens; (nisi viuentem interpretari malimus, herbida & mollem,) subeundum sit in gloriâ, & vera Sancta Sanctorum. Locum præterea ex Apocal. 19. quo Verbum dicitur apparuisse vestimentum veste aspersa sanguine, S. Hippolytus contra hæresim Noëti de carne Christi interpretatur.

265. Illustrissimus, idemque celeberrimus, quippe quo omnem hæresim contritam, speciatim monstrat ibi Theodoretus; planè verò eximius in rem nostram locus, habetur Philipp. 2. vbi Apostolus Christianos vrgens ad ponendum tumorem, & confes-

Standum ex animo demissionem, omnesque superiores sibi inuicem arbitrandos, ut Ildo. Pelos. l. 4. epist. 22. recte vidit, proponit exemplum Verbi incarnati, dicens: *Hoc sentit in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo.* Huius hic, idem est ac vestimentum, ut grauiissimi Patres tradunt: Quamquam S. Chrysostomus, cumque de mote sectari Theophylactus & Occumenius, habitum sumi hic dicunt pro externa specie ac figura; ita ut sensus sit, Christum spectata sola figura corporis exterioris, visum fuisse vnum de turba, cum tamen esset Deus: Aut visum esse verum hominem, idque patuisse ex figura verè humana. Quod accedit quod Elias Czerentis ad 1. Nazianzenum orationem *habitu inueniri ut hominem*, sic interpretatur. [Hæc dictio *exinaniri*, idem est quod *in carne*; carnis enim proprium est, figuratum esse.] Nihilominus vox græca *schematis*, fert apertissime vestimentum notionem, ut agnoscat S. Cyrillus l. 11. in Ioan. c. 14. & perspicue idem voluit vulgatus interpretes, qui eam vocem vertit *habitus*, voce in communi usu vestem signante. Estque ea vocis illius acceptio, communis Latinorum huius loci interpretum, & Patrum attingentium eum locum: quos inter accurate S. Augustinus q. 73. ex 83. ubi Græcam vocem *exhuma* qua hic Apostolus usus est, recte expressam esse ait eo *habitus* nomine, quod in res extrinsecas accommodatas, constantque vnum quoddam genus habitus, ibi memoratum cadit; hoc est, non eorum quæ non mutantur à nobis, sed ipsa nos mutant, ut habitus animi; nec item eorum quæ & mutant & mutantur, ut cibis accedit; nec denique eorum, (si tamen vlla sunt ejusmodi,) quæ nec mutant nec mutantur: sed eorum quæ non mutant, mutantur tamen; cuiusmodi est vestis. Nam induta, accipit formam quam non habebat exuta, membris in suo semper statu manentibus. Cum ergo Apostolus (ait ibi S. Augustinus) de Unigenito Dei Filio loqueretur, quantum pertinet ad eius diuinitatem, secundum id, quod verissimus Deus est, æqualem dixit esse Patri; quod non ei fuit tanquam rapinam, id est, quasi alienum appetere, si semper manens in ea æqualitate, nollet hominem indui, & hominibus ut homo apparere: sed semetipsum exinanivit, non formam suam mutans, sed formam servi accipiens: neque conuersus, aut transmutatus in hominem, amissa incommutabili stabilitate, sed tanquam verum hominem suscipiendo, ipse susceptor in similitudinem hominum factus, non sibi, sed eis quibus in homine apparuit, habitu inuentus est ut homo: id est habendo hominem, inuentus est ut homo. Non enim poterat inueniri Deus, ab ijs qui cor immundum habebant, & Verbum apud Patrem videre non poterant, nisi hoc suscipiendo quod possent videre, & per quod ad illud lumen interius, ducerentur.]

266. Quare Christum in forma Dei prius existentem, inuentum esse habitu ut hominem, idem est quod Christum quatenus Verbum, non rapinam arbitratum, esse se æqualem Deo, voluisse seipsum exinanire, formam servi accipiendo, & similitudinem nobiscum per vnionem humanitatis nostræ ad suum suppositum acquirendo. Quamuis enim ob vnionem naturæ nostræ ad Verbum, nihil Deo decedat, maneatque Deus semper plenus & exuberans, in forma sua diuina; tamen suppositum quod à tanta plenitudine, ea licet non abiecta, transit ad tantam inopiam quanta est in humanitate; ita ut verè quæ hominis sunt ei tribuantur, recte dicitur exinanitum, quatenus ut humanitatis egentissime quam sibi habet copulatam egentissimum euadit, si in hac diuturne despiciore natura sua spectetur, in qua caret ijs prædicatis quæ retinet in altera natura. Nam de supposito Verbi ratione suæ

carnis, recte dicitur non esse inuisibile, non esse immortale, non esse æternum, & denique non habens alia diuinæ plenitudinis insignia. Itaque non est quod recentiores, tam multa sine causa profundant, ut antiquam & receptam tot Patrum interpretationem euerant, qui exinanitionem eo loco, de Verbo ratione alterius naturarum quas terminat, accipiendam esse dixerunt. Præclare S. Greg. 2. mor. c. 2. [Nec Maiestati iniuriam intulit assumpta humilitas carnis, quia & ut seruanda susceperet, nec tamen habita permutteret, nec diuinam humanitatem minuit, nec humana diuinitate consumpsit: quia etsi per Paulum dicitur, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo*; sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, ei semetipsum exinanivisse, est, ab inuisibilitatis suæ magnitudine, se visibilem demonstrasse; ut servi forma tegetet hoc quod incircumscripte, omnia ex diuinitate penetraret.] Exscripsit hic Gregorium. Hieronymus.

Annuit Ildo. Pelos. l. 1. epist. 139. qui de Christo ait dici, eum non rapinam arbitratum esse se æqualem Deo, ad differentiam Iouis, qui abdicato per vim Patre, æqualitatem cum eo rapuerat. Hinc ergo natura Dominum omnium, sine Patri æqualem Deum, exinanire seipsum, idem esse ait, quod accessisse ad nos & omnibus indignitatibus quibus natura per eum assumpta subiaceret, obnoxium fieri voluisse; quod quam potens sit huiusmodi humilitatis incentiuum, in xta Apostoli eo loco scriptum, idem Ildorus egregie librat l. 4. epist. 22. Et sane multo magis aridet mihi ea rapina, quam alia plures ad quas aliosum ab Apostolo fuisse, volunt plerique adducti ab Antonio Perez. relect. de cruce, parte 1. cap. 5. & 6. Optime verò inde habetur, quomodo is qui natura sua Deo erat æqualis, exinanivert seipsum. Sed & Cyrillus Alex. l. 2. in Ioan. c. 3. exinanitionem Verbi dictam ait, ob carnis susceptionem quod confirmat epist. 1. quæ est ad Solitarios, & in expositione Symboli Nicæni, ac sæpè alibi. Fulgentius item optime l. de fide ad Petrum c. 2. [Formam ergo Verbi accepit; neque enim aliud fuit illa summi Dei exinanitio nisi formæ seruilis, id est humanæ naturæ susceptio.]

Vnde petenda humanitatis, quasi vestis, analogia ad Verbum

267. Est igitur exinanitio illa Verbi, idem quod humanitatis susceptio tanquam vestis & habitus. Quod tamen non est ita accipiendum, quasi sicut vestis extrinsecus tantum circumdat vestitum absque adhesionem, ita etiam humanitas non adhæreat Verbo aut copuletur cum eo; sed merè extrinsecè ad illud se habeat, qui fuit error Nestorij, quem ex his locis confirmabat quibus humanitas indumentum Verbi nominatur. Pataque Bellarminus l. 2. de Christo c. 7. in hoc Nestoriano sensu, Theodoretum Philipp. 1. dixisse, Verbum non esse factum hominem, sed induisse hominem. Hæc adaptatio vestimenti, ad expressionem habitudinis carnis inter & Verbum intercedentis, fuscè rejicitur ab Armacano l. 5. de qq. Armen. à cap. 17. per plura capita, discisciturque omnibus illis machinis quibus Nestorij error supra euerfus est. A quo tamen errore purgandum censeo Theodoretum loco qui allegabatur; nempe in expositione verborum illorum in *similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo*. Sic enim scribit. [De Deo Verbo hæc dicit, quod cum Deus esset, Deus non videbatur; ut qui humanam naturam induisset: Ei ergo conuenit illud *ut homo*; suscepta enim natura, verè hoc erat: Ipse autem hoc non erat, sed hoc induerat.] Quod ait Theodoretus, ipsum verbum hoc non fuisse, nempe *hominem*; non spectat ad sensum Nestorianum, quo Deus negabatur esse homo, sed ad excludendam identitatem naturæ Verbi & naturæ

naturæ humanæ; si enim hæc verba in alio sensu sumantur, pugnant manifestè cū illis alijs verbis. *Suscipiamus enim naturam* (in casu auferendi, hoc est *Incarnatio facta*) *verè hoc erat. Ipsum autē Verbum, in lesum prout & prout præexistens assumptioni, hoc non erat.* Nec diuini iure potest ob ea verba Theodoretus, nisi Di. quoque Augustinus damnetur, qui planè gemina habet ad calcem sermonis 23. de temp. sic enim scribit. *[Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratum est esse se equalē Deo, sed vt propter nos fieret quod nō erat, leuēptum exmanuit, non formam Dei perdens, sed formam serui accipiens, & per hanc in similitudinem hominum factus, nec propria substantia, sed habitu iunctus vt homo. Hoc enim totum quod sumus, vel in anima vel in corpore, nostra natura est, illius habitus. Nos nisi hoc essemus, non essemus. Ille si hoc non esset, esset vique Deus, & cum hoc esset, cepit quod non erat; homo factus est, permanens Deus, vt non vnū horum sed vtrumque verissimè diceretur.]*

Accommodatio itaque habitudinis indumenti ad vestitum, sumenda est penes alia quedam obseruata ab Herodo Philipp. 2. & à S. Thoma ibidem lect. 2. & 3. in 2. art. 6. Et à Durando in 3. d. 6. q. 4. n. 9. Post S. Athanasium oratione 3. contra Arianos cū agit de veste Purificati Aaronis. Nempe penes accessum ad Verbum abique vlla eius mutatione, sicut vestis applicatur vestito, membris statum suum & formam retinentibus. Item penes hoc, quod humanitas accedit personæ Verbi completæ, eique non inhæret, vt neque vestis vestito. Insuper penes hoc, quod vestis conformatur vestito, & eius formam ac figuram accipit, salua essentia & specie sua. Nam vestis in brachio, est brachium, in thorace thorax. Similiter enim humanitatis ad Verbum adiunctione, homo factus est Deus, vel penes vt casu loquamur, vitemusque correctionem i. d. Ambrosio adhibitam l. 3. de fide c. 2. Deus factus est homo. Præterea penes hoc, quod per vestem homo videtur; ipsa enim est quæ ferè abscondita carne, partim ob necessitatem, partim ob decentiam, vt expetit Rupertus l. 3. in Genesim c. 27. obijcit contrarium oculis. Homo autem nudus, & incommo- ditum haberetur ab æris calique incommodis, & ob naturalem verecundiam progredi in publicum non auderet, quia nec deceret. Puichè Hilarius Diacon. apud August. tom. 4. in q. 47. ex Veteri Testamento, tractans locum illum ex c. 4. Isaac, & *vestimenta nostris experimur* (inquit) Creatoris nostri nomine censuimur; quia hoc vniuersumque indutus dicitur, quod est, & proficitur. Denique Senatores vel Officiales, ex vestibus intelliguntur quid sint.]

Fines vestimenti, in humanitate ad Verbum comparata.

268. Verbum igitur, per carnem ipsi vnitam, factum est visibile. Ex duos illos. ob quos, vt dixi, vestimenta nobis applicamus, fines expluit. Nam necessitatem quidem aliquam assumendi huius vestimenti, in Verbo, agnoscere licet in nuditate nostra, quæ aliter tegi nō poterat, iuxta illud S. Athanasij oratione de Ascensione. *[Fingit iterum alterum Adamum. Ex natura excitatur præfectum naturæ, & materiam ex Virgine mutatum formatum ad verissimam imaginem, à seipso effectum factum effingit manēque texta stola in vtero, velut in thalamo regio, inducit imaginem vt imaginis nuditatem velaret;] Quæ nimirum aliter tegi & velari nequibat. Quod manifestum erit, si consideremus, posito quod Verbum satisfactionem pro nobis exhibendam receperit apud Patrem, non potuisse aliter quam interuentu susceptæ humanitatis id præstare, de quo infra plenius. Et ipse Christus per Davidem Psalm. 39. interprete Apostolo Hebr. 10. cum necessitatem hanc agnouisset, dicit Patri ingrediens mun-*

Theoph. Raynandi Christum.

dum; *Sacrificiū & oblationem noluiisti, aures autem perfecisti mihi; holocaustū, & pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce venio.* Apostolus pro verbis illis *aures perfectisti*, legit *corpus apertū*. Quæ verba Syrus ita expiit, *corpore vestiisti*. Jam decentia assumptæ humanæ carnis, potius quam Angelicæ vel alterius cuiuspiam naturæ, tacta optimè est à Chrysologo serm. 147. verbis illis. *[Si de cælo sumpsisset Angelum, nihilominus inuisibilis haberetur. Si de terra minis homine, & diuinitatis esset iniuria, & deiecisset hominem, non leuasset.]* Quare congruentissimè ac decentissimè, Deus, ad homines per hominem venit, & assumpsit ex nobis, vnde videretur à nobis.

An ea vestis, sit contra decorum, tanquam vilis & sordens.

269. Ex eo tamen capite videri poterit, violatum hac in parte decorum, quod supposita necessitate vestitum, seruendum esse honestati, prudenter censent sapientes; vt idcirco alia vestis diuiti, & viro Principi, alia pauperi ac plebeio sit conueniens. Quæ sensim fuit, vt in cibis, & ædificijs, aliisque, luxur & ostentationis ac superbie per hanc necessitatis simulacrum subit, vt egregiè philosophatur Gregorius Nyssenus orat. de mortuis in fine: & hom. 3. in Ecclesiasten, & Gregorius Magnus 20. moral. c. 12. & ante eos Philo altero libro de somnijs. Dum enim quilibet consecrari se putat quod statum suum ac gradum deceat, nihil proliuius est quàm vt fines honesti prætergrediantur, & in luxum delinquant. Ex eo igitur capite videri potest non satis in hoc negotio seruatum decori, quod cum vnumquemque pro conditione ac statu suo splendida aut vilior vestis deceat, Imperatorem purpura, Senatorem latus clauus, alios alius amictus conueniens; Deum exquisitissima & supra quam cogitare aut eloqui possimus, preciosissima & nitentissima vestis decuit, si amiciendus fuit: At quàm sordet vestis nostra carne? quàm vile & indignum Deo huiusmodi tegumentum? An hoc respexit David Psalm. 88. agens cum Deo, & humiliter expostulans quod quem toties promiserat de semine suo edendum Christum Domini, præmonstrasset in statu abiectissimo, collisa in terram sede eius, ipsoque ab emundatione destructo; id est pretiosa & nitente ipsique consentanea veste destituito, ac confusione vnde cumque perfuso? Sanè quod Zacharias cap. 3. de Iesu Filio Ioseph vestes sordidas præferente retulit, graves Auctores ad prænunciationem vestium ignobilium quibus Verbum Dei propter nos indui voluit, pertinere censuerunt. Sic enim Tertullianus l. contra Iud. c. 14. *[Apud Zachariam, in persona ipsius, imò & in ipsius nominis Sacramento, verus summus Sacerdos Patris, Christus Iesus, duplici habitu in duos aduentus delineatur. Porro sordidis indutus est, id est, carnis passibilis & mortalis indignitate.]* Origenes quoque hom. 14. in Lucam, vestes sordidas de quibus in hoc loco Zacharias est mentio, ait esse humanitatem assumptam, de qua etiam exponit illud Luc. 2. *Cum completi essent dies purificationis eorum:* ita ipse legit, & ad Christum æquè ac ad B. Mariam pertinere docet locum illum: non quod in Christo fuerint vlla peccata, sed quod fuerint sordes, id est humanitas nostra passionis cruore oblita, quæ Deo fuit offerenda. Quamquam corrigendus est Origenes, cum paulò post ait, has esse sordes de quibus Iob. 15. dicitur. *Nemo mundus à sorde, nec infans, cuius est vnus diei vita super terram:* Negat enim, peccata in paruulis rationis vsu nondum potientibus esse posse: Et tamen ait, paruulos baptizari in remissionem peccatorum, quatenus à natiuitatis sordibus emundantur. Hic est error exploratus. Verè enim paruuli in remissionem peccatorum propriè dictorum abluantur baptismo eaque peccata sordes sunt, à paruulo, cuius vel vnus

P diei

dici vita sit, detergendæ. Sed hæc alibi. Nunc satis est, quod Origenes Zachariæ locum, & vestes sordidas, accipit in sensu quem tradidimus. Lactantius item 4. Instit. c. 14. monstrat, eam prophetiam in Iesum Filium Iosedech cadere non posse, sed omnino esse de Christo, quem Propheta ostendit primò in humilitate & carne esse venturum. Hæc enim est vestis sordida.]

Imò pretiosissima & nitentissima est, atque ad id Verbum non dedecet.

270. Nihilominus Prophetam eo loco, vestes sordidas, non ipsam carnem, sed peccata nostra quibus carnem suam quasi grauavit, intellexisse; censuit Iustinus in dialogo cum Tryphone, & Hieronymus Zach. 3. ac fuscè Eusebius l. 4. de demonstr. c. vltimo. Et sanè quamuis omnia nostra, præ Deo, & in comparatione ad eum, sordida ac immunda censeri possint, præsertim caro ac cœnum humani corporis de immundo concepti semine; Tamen Christi carnem, quam Verbi indumentum esse dicimus, mundissimam esse & nitentissimam, ac inter omnia creabilia, supposito Incarnationis scopo, dignissimam Verbo, non difficile erit declare, attentis eius causis internis & externis, quas Proclus laudatione in S. Mariam egregiè complexus est, sic in Deiparæ laudem differens. [Sacra Deipara Maria in vnum nos coëgit. Hæc impolluta, & purus ille illibata Virginitatis thesaurus, decusque & ornamentum; hæc spiritalis secundi Adami Paradisus; hæc vitarum inter se naturarum officina; hæc salutaris reconciliationis panegyris; hæc thalamus, in quo Verbum humanam carnem sibi desponsauit; hæc animatus naturæ rubus, quem diuini partus ignis non combussit; hæc verè levis illa nubes, quæ super Cherubin sedentem in corpore suo gestauit; hæc vellus mundissimum cœlesti pluuia madens, ex qua pastor ouem induit; hæc ancilla est & Mater, Virgo & cœlum; hæc sola, pons est per quem Deus ad hominem descendit; hæc admiranda illius Oeconomix tela, ex qua, & in qua, ineffabili quodam modo admirabilis illius vnionis tunica confecta est. Cuius quidem textor extitit Spiritus sanctus, netrix Virtus ex alto obumbrans; lana, vetusta villosaque Adami pellis: trama, impolluta Virginis carioradii textorius, immensa gestantis gratia; artifex, Verbum per auditum illapsum.]

Eadè ex causâ, B. Mariam, ouem sanctâ ex cuius vellere procreatus sit Christus, qui nobis est indumentum incorruptibilitatis, nominat S. Epiphanius hæres. 78. in quem etiâ sensum S. Ambrosius sermone altero de natui. In fine, Mariâ interpretatur vellus illud de quo Psal. 71. David prænuñciat, *descendet sicut pluuia in vellus*. Appositissimè. [Quid enim tam silenter & sine strepitu sit, quàm cū imber in lanæ vellus infunditur? Nullius aures sono verberat, nullus corpus humore percussione aspergit; sed sine inquietudine hominum, totū imbrem per multiplices effusū partes, toto corpore in se trahit, vnus meatus scissuram nesciens, solida mollitie plures præbens meatus; & quod clausum videtur per densitatem, est patulū per tenuitatem. Rectè ergo Maria velleri comparatur, quæ ita cœcepit Dominum, vt totum eum hauriret corpore, nec eius discissurâ corporis pareretur; sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam. Rectè, inquam, Maria velleri comparatur de cuius fructu salutaria populis vestimenta texuntur. Vellus planè Maria est, siquidem de molli sinu eius, agnus egressus est, qui & ipse Mariæ lanicium, hoc est carnem gestans, molli vellere cunctorum operit vulnera populorum. Omne enim peccati vulnus, Christi lana suffunditur. Christi foverit sanguine, & vt sanitatē recipiat, Christi indumento vestitur.] Eo inquam indumento quo in Christo Verbum induitur, sitque sensibile; quodque in vsum nostrū, & vt nostra nuditas operiretur, sibi circumdedit verè salutis vestimentum, & indumentum

institit: Huius vestis in Deiparæ officina confuendæ, acus & filum, peti potest ex S. Paulino epist. 10. Acum ille interpretatur dominicam Crucem; filum salutare Verbum. Idcirco enim confecta est hæc vestis, vt locus esset Cruci; pèrque arcum illud foramen, ad Verbi Dei diffusionem perueniretur, ac genus nostrum interuentu Mediatoris, assueretur Deo, vt ibi Paulinus loquitur. Differit de hac acu, elegantissimè Palchafius lib. 8. in Matth.

271. Quamuis igitur vestes omnes nostrates, ex quacumque tandem conficiantur materia, non immeritò à Chrysostomo hom. 30. in ep. ad Rom. in moral. [vili fœni onus] dicantur: tamen vestis qua Verbum diuinum à Deipara conuestitum est, pretiosissima & nitentissima haberi debet, iuxta illud Platis de Dei Filio, *decorem indutus est*. Quod sic glossat D. Chrysostomus homil. de vno legislatore. [Nos quidem veste indaimur, vt quidquid naturæ minis esset decorum, occultaretur. Quare igitur Deus naturam, quæ & corpore vacat, & plenissima lucis est, imò quæ luce coruscat, contegit? Atqui appellat ille corpus Christi vestem suâ. Dominus regnauit, decorem indutus est: Decorem vocat, carnē Christi. Erat enim illa sanè decora, nec vlla peccati turpitudine fœda. Neque enim peccatum fecit vnquā, nec inuentus est dolus in ore eius. Indutus est decorē, & præcinxit se. Namq; zona Regem quidem exornat; sed & indicium & Symbolum Regis zona est, & Iudicis.] Inde vero præsertim angelicit huius pretiositas, quod ob affusam vnguentorum & odoratorum abundantiam, afflet eam fragrantiam quæ nobilissimas quæque & verè regias animas ad Dei obsequium & Christi admirationem pronocent. Hæc enim sunt illa vestimenta de quibus ait David Psal. 44. *alloquentes sponsum Christum, Myrra & gutta & castia, à vestimentis tuis*. Et propterea filia regum, regales inquam animæ obsequio tuo additæ, *latificauerunt te in honore tuo, à domibus eburneis*; aut (vt ex Hebræo vertit Hieronymus epist. 140.) *à templo dentium*. Sic enim vocis laudem, quod ore cudarit interuentu præsertim dentium, nominauit Platis. Coadoratur hæc vestis cum Verbo iuxta illud Damasceni l. 3. de imag. [Cum hoc Rege & eodem Deo, purpuream adoto trabeam assumpti corporis, non quasi vestimentum, neque vt quartam personam; absit: sed perinde ac simul nuncupatam Deum inuestibilibiter perunxit gratiæ plenitudo.] Huius vestis pretiosissimæ delineatio aliqua, fuit vestis Pontificia vt S. Cyrillus l. 1. de ador. fufissimè prosequitur. Quod enim in eam vestem omne artificij & opum genus congestum esset, verèque splendidissima esset & micantissima, aptissimè indumentum iustum vestem Pontificiam exuere, quoties pro ignorantis & peccatis suis sacrificabat, quod patior non esset, vestem quæ Christum & Verbi indumentum sanctissimum præsignabat: eum amicire qui pro peccatis suis hostias offerebat Deo: proindeque tunc, communi cæterorum Sacerdotum veste vti inebatur.

Quare vestimentum quo Verbum Dei indutum est à Deipara, pretiosissimum & nitentissimum fuisse, dubitare non licet, potèstque sanè ab huius vestis pretio ac specie, Adeodatus noster Bethleemites polymytiarius commendari, non minùs quàm à pulchra veste qua se suorum virtutibus conuestit, prout locum ex 2. Reg. 21. ad Christum transfert Petrus Damiani opusc. 37. parte 1. dub. 4. Fuisse purpureū atque adè regium vestimentum, ait his verbis Damascenus orat. 2. de natui. Deip. [Vestem enim verè diuinitus contextâ, hoc est carnem nostram, induit quâ ex immaculatis ac virginis sanguinibus tinctam in Spiritu regio modo tanquam in conchilium efformauit; ac velut regiam purpuream subiens, massam

multum nostram induit. Trabeam vocat S. Chrysostomus hom. 3. in epad Ephel. in moralis: & ipse Damascenus orat. 3. de imag.

Verbu & forida esset, eo plus deberemus Deo.

172. Licet autem daretur hoc Verbi vestimentum vile esse ac sordidum, eo esset commendabilior Verbi Dei caritas in nos; quod nostri causa, vili se ac sordido induit, ut obtegere non sit designat. Optime plane S. Hilarius 1. de Trin. quanto plus Deo obstringamur ob hanc caritatem nostri causa deiectione sic aperuit. [Hac si quis indigna Deo recolet, ratio le maioris beneficii obnoxium colitur, quando minus hac Dei conuenient Maiestatem. Non ille eguit homo efficit, per quem homo factus efficit non eguit, ut Deus caro feret, & habitaret in nobis, id est, assumptione carnis vnus interna vnuerse carnis incolet. Humilitas eius, nostra nobilitas est; cōtinentia eius, honor noster est: Quod ille est Deus in carnis cōsistent, hoc nos vicissim in Deū ex carne renouat. Monet etiam Cassianus 2. de incar. c. 3. nō esse quod in nobis honorem Maiestatis infringat humilitas corporis: Cum utique augere in nobis affectum eius & cultum debeat, vel dignatio tam humilis natiuitatis, vel pietas tam benigna parentis: quia maximum utique, & inamissimum scelus est, ut idcirco apud nos minus honoris habeamus, quia plus amoris impendit.]

Sed & illud considerandum est, quod S. Bern. serm. 4. de nativ. Domini, egregie considerat: hanc scilicet quae videtur deitatis Christi vestis & forida, fore suo tēpore multo splendore perfundendam. [Agnoisco certe, inquit, agnoisco Iesum magnum Sacerdotem, sordidis operum vestibus, dum altercatur cum diabolo. Scien-] Scripturas loquor, & quibus nō ignota est propheta vultu Zacharia. Vbi verò exaltatū est caput nostrū super inimicos nostros, ex hoc planē mutauit vestē, de-] cor induit, amictus lumine sicut vestimento. Exemplū dedit nobis, ut & nos eadē faciamus. Vtilior siquidem illi cōstitit lorica ferrea, quā stola lineae, licet oneri sit illi, hac honori. Erit cū & membra sequentur caput, ut corpus in vniversū vno palliat spiritu & dicat: Cōsististi iuxta mē, & circumdedit me laetitia.] Nunc sic induit operum Dei Verbu, ut possit nobis fieri indumentū ad reges Aquilonis depellēdos, ut philosophatur S. Eulogius apud Photiū Codice 230. ad secundā quāstionem Chistophori. Itaq; si minus ex materia qua constat, at saltem ex fine ob quem sic contextū est, pretiosum nobis videri debet; prāter pretiū eius supra omnem estimationem ex atexta mastruce nostrae diuina purpura.

In su doctrine.

173. Induamus ex crebro Apostoli monito pretiosam hanc vestem, dignam ait S. Basilus in Piel. 44. cōbonestare ac redimere hominem, qui ad sui conditoris imaginem creatus est, iuxta Verbum Apostoli: Exuit veterē hominem, & induit nouum, qui renouatur ad agnitionem secundum imaginem sui Conditoris. Et qui induit se viscera misericordiae, bonitatem, humilitatem, longanimitatem, mansuetudinem; talis interiore amiculo redimetur est, & secundum interiorem hominem probe adornatus, & excoltus. Paulus item monet: Induite Damascum Iesum. Nō secundum exteriorem hominem, sed mens nostra Dei memoria circumamiciatur.]

Id quomodo praestituri simus, docemur ex Chrysostomo hom. 25. in epad Rom. in mor. [Christū induamus, cuiusque illo perpetuo sumus, quandoquidem istud deum est indumentum esse, non quā ab ipso deserit, ipsūque vndeque in nobis per nostram sanctū moniam, mansuetudinemque conspicuum esse. Ad eum modum, & de amicis dicimus. Is illos procius induit est, multam dilectionē, & remissumque conuictum significantes Induitur siquidem, id esse videtur quod indutus est. Apparet itaque in nobis vndeque Christus, & quomodo apparebit: si quē illius vult feceris. Quid verò ille

Theoph. Raynaud. Christum.

fecit: Filius, inquit, hominis non habet ubi caput suum reclinet. Istud tu quoque amulare. Si quando cibus sumendus fuit, hordeaceis panibus vltus est. Si peregrinandum illi fuit, nusquam equi, nusquam iumenta, sed tantum itineris pedestris confecit, ut fatigaretur etiam. Dormiendū si quando fuit, super puluinarī in prora nauis iacuit. Accumbendū fuit, in feno prosterni iussit. Vestimenta verò erant tenuia. Saepe numero & solus conuersatus est, neminem secum ducens. Deinde & quantū ad Crucem, quantūque ad conuicia pertinet, & omnia illius in summa perdisce, amulare. Ita scilicet Christum indutus es, si carnis curam ad concupiscentias non feceris.] Plenē & egregiē hoc Christiani per Christum indumentum, persequitur Ioannes Heselius in probatione veritatis Eucharistiae c. 42.

Felices qui hoc indumentū seruauerint in perpetuū. Infelices qui eo abiecto, circūdare sibi pannos veteres quos sapiēter exuerat, induxerint in animū. Sapientissima est Gregorij Nylleni cōmentatio hom. 1. in Cant. quā appono & cōcludo. [Vetere ergo exuto homine, & ablato cordis inuolucro, Verbo aperuit aditū, quod ingressū indumentū sibi facit anima, conuenienter expositioni Apostoli, qui iubet exuto pannofo hominis indumentū. nō, induere nouā tunicam; sed contenta sit vna tunica, cōgruenter Legi datae discipulis, quam per regenerationē renouata induit anima; confirmat conuenienter ei quod dixit Verbu non oportere eos qui semel diuino sanguine sint ornatī, peccati tunicam induere, sed vnam solā innocentiae, ne duas cōtrarias inter se iniunctas cōiunctas habeant tunicas. Quae est enim societas obsecrae & tenebrae tunicae, cum luminosa, experteque materia? Non solum autem Lex hoc iubet, non oportere habere duas tunicas, sed nec nouum pannum veteri vestimento asserere; ne eius qui hoc induit, maior sit deformitas ac turpitudine: cum neque maneat id quod est assutū, & veteris sit figura deterioratē ut ex eo aperta sit deformitas. Propterea dicit, Exui tunicā, quomodo induam eam? Quis cum vel ipso Sole clariorem Domini aspexerit tunicā contextam per puritatem, & incorruptionē, qualem ostendit in Transfiguratione in monte, mendicorum vestem pannosam lubenter induerit, cuiusmodi est fornicatoris sicut dicit Proverbium?]

CAPVT IV.

Verbum Calceatum.

174. Scorsim à vestib⁹ ceteris, spectandus est calcens. Nā plerique nudipedes censentur nihilominus vestiti. Cuius rei argumentum suppeditat ipse Christus. Eius enim vestimenta, saepe in Euāgelij produntur, & tamen sine calceis ac nudipes de multorum sententia suo loco inferiūs discutiēda inessit. Christianos quoque olim ex calceatos fuisse, produnt illa Luciani in Philopatore Christianū describentis. [Pallium putre, sine calceis, & regmine capitis, incedēs derōsa coma.] Sicut tamē pedes quēis aptatur calcei, subnectuntur alijs mēbris quibus circumdantur vestimenta; ita non immerito Verbi calceatio, eiusdem conuentioni subnectetur. (Orinet enim hac quoque allegoria insigne & illustre emblemamysterij, in quo exornando versamur.

Humanitas Christi, calceamentum Verbi.

In primis verò nō desuit, qui diceret, hunc esse calceatū siue (ut ipse exposuit) pedem calceatum cui serpens insidiator dicitur Gen. 3. Verū tamen calcanus de Christi carne aut etiā de Christo ab aliquibus & Patriby, & tractatoribus sit intellectus; ea tamē calcanē acceptio pro pede calceato, Metonymiā continet admodum inusitatā, nec Patribus quod sciam probatam. Imo Rupertus Cant. 7. ad mortuum Enē calcanem à serpente notat, quia nudus erat: Non igitur nomine calcanē,

pes calcatus signatur. Atque ita ei loco Genesae, nihil ad rem praesentem faciens, inaedificari potest.

275. Non desunt tamen coepta loca, quibus Christi humanitas cum calceamento Verbi coponitur. Sic enim S. Basilius in Psal. 59. exponens illud, *In idumaeam extendam calceamentum meum*, ita habet. [Divinitatis calceamentum est, caro Deum ferens per quam descendit ad homines.] Plenè ibidem S. Bruno, tribuens Christo verba Psalmi relictæ, & exponens ea hac paraphrasi. [Per hoc acquiritur mihi Gentilem populum, quia in Idumaeam extendam calceamentum meum, id est, in notitiam Idumaeæ, (Gentilis populi, scilicet,) extendam notitiam calceamenti mei, id est, humanitatis meae: ut me qui Deus eram, hominem esse factum pro totius mundi salute cognoscens, mihi spontanea subiiciatur. Calceamentum autem ex pelibus mortuorum animalium conficitur; idèque pro humanitate Christi ponitur, quæ per multas tribulationes, ad ultimum passionis Crucis mortificata est. Vnde Ioannes Baptista. *Post me temporaliter venit vir*, Christus scilicet, *qui ante me factus est*, secundum humanitatem, non temporaliter sed dignitate. Quod est dicere: Qui factus est dignior me, cum sit posterior tempore, secundum quod homo. Corrigitur autem calceamenti eius non solum dignus solvere, id est, minima particulam mysteriorum eius humanitatis non solum dignus explicare. Quod est dicere. Nec etià dignus sum, & sufficiens, ad explicandum aliquod minimum secretum eius humanitatis, necdum aperire sufficientiam mysteria ineffabilia eius divinitatis. Corrigitur verò quia minima pars est calceamenti, pro minima parte mysteriorum humanitatis Christi, iure ponitur. Vel sic, non sum dignus solvere corrigitur calceamenti eius, id est, questionem humanitatis eius: hoc scilicet quod à quibusdam queritur, qualiter ille qui Deus erat, homo sit effectus. Quæstio quoque convenienter corrigitur dicitur: quia sicut corrigitur necdum calceamentum, sic & quæstio ligat illud vnde fit. Vides quàm variè hic Autor Verbum agnoscere humanitatem fuisse calcatum. Adiungo paucos alios idem opinatos.

S. Ambrosius serm. 17. in Psal. 118. v. 5. [Per femur insignis generationis agnoscimus, iuxta illud, *Accingere gladium tuum, circumsumitur, potensissimè*, quo significatur quod Filius Dei cum semetipsum exinanisset, Verbi sit accinctus divinitate, & generatione calcatus humana prodierit ex Virgine, omnibus daturus salutem.]

Blessus serm. 1. [Missus à Patre ad oves Israël quæ perierant, legatus; Data sunt ei quinq; regiones, ut in singulis proprio fungeretur legationis officio. Regiones verò illas sic determinare possumus: veteri Virginis, mediū orbis, patibulum Crucis, domū fortis, extrema maris. In prima regione calcavit se; circumligavit sibi ligaturam calceamentorum suorum, (cuius explanationis se non esse dignum Baptista confessus est,) visibiliter ad nos egredi volens tanquam sponsus de thalamo suo.]

Alanus Cant. 7. quem Delius ibi in interpretatione mixta descripsit ad ea verba, *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamento filia Principis*, de æterna sapientia cum locum interpretans, eius calceamenta in quibus pulchritudinem gressuum celebrat Scriptura, ait esse carnem Domini. [Per calceamenta (inquit) figuratur incarnatio divina. Calceamentum enim solet fieri de pelle mortui animalis, nec tota pellis cedit in calceamentum hominis, sed potius pars pellis. Humana autem natura mortificata erat per penas & culpam. Hanc pellem humanæ penæ, assumpsit Christus, quantum ad humanæ naturæ circumstantiam: sed non totam, quia ita assumpsit penam, quod non culpam. Sic ergo quasi calceamentum applicuit, quando humanam naturam assumpsit.] Ad eundem locum non pauci idem dixerunt.

Petrus Damiani serm. 60. qui est in vigilia natiuitatis Domini; post descripsit septem rivos fluminis Aegypti, sic exclamat. [O flumen malum, rivi pessimi, rivi exterminantes! Hac nocte Dominus eos calcatus

transiit, cum in virginali substantia putam carnem, & omnium prætaxatione pestium immunitem accepit, illo calceamento calcatus, quod in Idumaeam extendit, cuius corrigiam solvere non potuit magnus ille Baptista. *Assit de summo Filium suum, & accipit me in vtero Virginis, & sic tandem assumpsit me de aquis multis.*

276. Sed nihil frequentius, quàm ut Christi humanitas verbi calceamentum appelletur, ab ijs qui illud Baptiste de Christo responsu tractant. Non sum dignus ut solus eius corrigiam calceamenti. Quod etiam aliquos ex prædictis Patribus aliò licet intentis, obiter respexisse vidimus. Ita planè illud Baptiste responsum accepit S. Greg. h. 6. 7. in Eua. [Quis nesciat (inquit) quod calceamenta ex mortuis animalibus fiunt? Incarnatus verò Dominus, veniens, quasi calcatus apparuit: quia in divinitate sua, morticina nostræ corruptionis assumpsit. Vnde etiam per Prophetam dicit: *In Idumaeam extendam calceamentum meum*. Per Idumaeam quippe Gentilitas, per calceamentum verò assumpta mortalitas designatur. In Idumaeam ergo Dominus calceamentum suum se extendere asserit: quia dum per carnem Gentilibus innotuit, quasi calcata ad nos Divinitas venit.] Tum plerumque addit, quibus propositum responsum Baptiste sensum, confirmet ac illustret. Adduxi in eam rem scilicet, superiori, c. 2. Bernard. Ambrosium & Nazianzenum. Et addendus est Origenes tom. 8. in Ioan. ubi sic ait. [Ioannes ostendere volens quanto inferior esset Christi magnitudine, ne quis de se cogitaret, aliquid supra id, quod videt, aut audit à semetipso, dicit etiam illud: *Non sum ego dignus, ut solus eius corrigiam calceamenti*; illud innuens, se minime idoneum esse, qui de ipsius Christi incorporatione, rationem, quæ veluti ligata est, & occulta non intelligentibus soluat, explicetque dignum aliquid dicendo de tanto aduentu in tantam brevitatem contracto.]

Quare supposita ex his, accommodatione calceamenti ad humanitatem respectu Verbi, inquirenda est accommodationis illius ratio, addendumque aliquid de huius calceamenti ad pedem apprehensione per corrigiam.

Calcei materia, structura, & finis.

277. Causæ cur humanitas calceus Verbi appelletur, repetendæ sunt ex analogia humanitatis ad calcem, quæ ex multis capitibus duci potest. Nonnulla proponit Ludou. Fidelis lib. 2. de militia spiritali c. 17. Ego ea ex Patribus promā & illustrabo. In primis calceus pedem includit, & obvoluit. Quanquā Iudeorum calcei, supernè patebant magna ex parte: sic enim eorum caliga est accipienda: ad obvolutionem & conclusionem, pes obligatur & vincitur, ac aliquatenus irretitur, ita ut non sit expeditus ac liber: ut propterea apud Stobæum, Musonius Philosophus, calcationem tanquā pedis impeditionem, vitandam esse conetur persuadere, eo præter cætera argumento, quod athletæ & cursores, ad expeditionem pedum, excalceati procederent. Quæ etiam causa est cur Clemens Alex. 2. pedag. c. 11. Autor sit omnibus, ut calceos abijciant, & nudipedes incedere assuescant. Præterea illa pedis per calceum inclusionem & obvolutionem efficitur, ut quæ incommoda à luto, à spinis ac tribulis, à muricibus pedè malè habitura fuissent, calceis excepta, ad pedem minime pertingerent. In calceis incurrunt calor & frigus, aliæque externa à cæli iniurijs damna; ut propterea, mysticè calceus pro tutela plerumque sumatur. Notabitur Naz. orat. 42. hac ex causa cum sancta terrâ calcanti Moysi dicatur *Solve calceamentum*, è contrario exeuntibus de Aegypto, quia per tribulos incedendum erat, mandetur calcatio. Suffragatur Hieronymus ep. 146. exponens calceamentum datum filio prodigo reduci, iussu patris. A pede motum accipit calceus, eique sic coaptatur & conformatur, ut possit quasi coriaceus pes haberi, sique cum eo unū quid, ut propterea plurima quæ de calceo & pede dicuntur, non seionctim de pede, aut seionctim de calceo, sed coniunctim de

de utroque dicitur: ut cū quis pedes iubetur attollere, aut removere, vel eo aut alio loco figere, quæ æquæ in pedem obvolunt, quā in calceum obvoluentem calceant. Tandem calceus est instrumentū viatorū. Cæteris quippe incommodis pedum, haud ægrè alia ratione præcipitur, v.g. non foret difficile fomentum aliud præcipitur, v.g. non foret difficile ac per se primò, accendo frigori corat. Quare directè ac per se primò, calceorum vñs est ad viam captandam.

Quadrant humanitati per ordinem ad Verbum.

173. Hæc omnia in Christi humanitatem ad Verbum comparatam cadunt bellissimè. Ac primū, hic calceus Verbum abscondit & occultit, ut meritis apud Deū c. 45. Deus in carne dicitur *Deus absconditus*. Secūg. habent; *veritas est Deus, & nesciebamus*. Quod scilicet obvolvente & occultente carne, absditum Verbum non appareret. Propterea mediū stetit, quē nesciebant: quāquam non vsque adeo hoc calceamentum diuinitatem obtegit, ut nulla ratione proderetur. Erat enim hic calceus ut Iudaica caliga, apertus supernè, saltem ex parte ut videre est in Icone calcei Honorij pñi exhibita ab Angelo Rocca opuscul. de imaginibus S. Gregorij, cuiusque parentum. Idipsum exprime- re celsi mentis potest, Pontificum solemniter ce- lebantium, calceamentum supernè patens: Est enim hoc calceamentum, ut Innoc. 3. l. 1. de mysterijs Missæ c. 14. pñe dicitur, calceat propter nos diuinitatis Sym- bolum: atque ita Deitatem obdoctam signat, ut ta- men quod c. 35. addit Innocentius, per hoc calceamen- tum innoscat. Nam opera quæ in carne Christus est operatus, diuinitas eius attestabantur. Quod nota- tum dicebam ea calcei Pontificij apertione sursum reuolui, adinstar Iudaicæ caligæ quæ erat calcei ge- nus, ut fuscæ versat Iulius Nigrionius dissertatione quam suis horis sublecinis intexit Lælius Bisciola t. 2. in fine. Confirmat eandem caligæ notionem An- gelus Rocca supra, exponens imaginem Gordiani Patris S. Gregorij, nec non interpretes Actorum ad ea Angeli verba: *calceat caligas tuas*. Quāquam Iuo- Carnotensis serm. de mysterijs indumentorum Pon- tificum, & Fulbertus item Carnotensis Præsul epist. 63. aliter exponunt eam Pontificij calcei sursum reuolui apertionem; accommodantque ad designan- dum eius erga cælestia erectam & intentam mentem, à terrenis planè auulsam. Eoque ferè modo S. Aug. l. 1. de consensu Euang. c. 30. interpretatur Euangeli- cum calceamentum, quo neque pes tectus sit, neque nudus ad terram.

Iam quod sordes pedi affricandas, & offensacula pedem inter incedendum violatura, in calceos incur- rere dicebam illelo pede, eò pertinet ut agnoscamus, Verbum in seipso vsquequaque nitens ac mundum perficere, nec inquinari vel sordere ijs sordibus quæ naturam nostram lotam afficiuntur, quod frequen- tissimè aduersus Marcionem, purissimæ diuinæ actua- litati à carnis sordibus male timentem, vrgent Pa- tres. Quāquam non fuerint hæ veræ sordes, quas ob humanitatem quoque abesse pat fuit: ut propterea S. Ambrosius l. 17. in Psal. 118. v. 5. neget Christo di- ctum *solve calceamenta*, [vtatur ergo, (inquit,) cor- pore tanquam calceamento ad inferioris opera virtu- tis; ad ministerium, non ad præcipitum; ad obse- quium non ad delectationem; ad obedientiam non ad dissensionem; & in via sapientiæ vestigium collo- cemus, ne gressibus nostris vis torrentis aliqua con- elidat. Ideo ad Mosē dictum est, *solve calceamen- tum*. Dictum est & ad Iesum Nane. De Christo au- tem dictum non est, sed magis scriptum est, dicente Baptista: *Post me venit vir, cuius non sum dignus cal- ceamenta portare*. Quia illi bene admonentur ut soluant

Teoph. Raymādi Christu.

calceamentum suum, qui sine peccato esse non pote- rant. Hic autem non solum calceamentum non soluit, sed etiam calceamenta aliorum absoluit; quia non solum corpus suum à peccatis immune seruauit, sed etiam omnium dedit indulgentiam peccatorum. Cum igitur illimis & à sordibus nostris put fuerit Christi humanitas, multò magis Verbum diuinum. Similitèrque non compungitur vel configitur diuini- tas aculeis dolorum, quos caro excipit non secus ac calceus indemnem à spinis ac tribulis pedem præstat, ipse transfixus. Quo nonnulli Patres superius addocti accommodant ignem rubo applicitum, nec coniu- mentem: quia diuinitas carnem à passione non ex- elusit citra læsionem, villam suam, benèque spinis & igni conuenit. Ea quidem fuit, (ut dicebam,) carnis & Verbi coniunctio ut (quod de pede & calceo præ- misi,) velut vnum computarentur: & quæ de carne dicuntur, ob suppositi identitatem, de Deitate quo- que in concreto enunciarentur; vnde Deum passum, mortuum ac sepultum, dicimus: sed ipsa in se di- uinitas, illæsa & ab his omnibus libera mansit. Tan- tum passus est, & mortuus, ac sepultus, in carne sua Deus.

Tandem quod vsum calcei primarium ac dire- ctum, esse dicebam ad viam faciendam, optimè omnino in hanc rem cadit. Neque enim Verbo ad aliud quippiam necessaria vel opportuna fuit caro, quā ut esset viator, & pro nobis via huius iter asperum ac laboriosum decurreret. Quare priusquā itineri se accingeret Deus, cum esset in sinu Patris, calceati non indiguit: Cum autem quasi colonus furinus esset in terra, & quasi viator declinans ad manendum, calce- at eum par fuit.

Item significata calcei: ac primū libertas.

179. Videor utique aperuisse, causas humanæ Christi naturæ cum calceamento Verbi collatæ, ex ma- teria, structura, & fine calceamenti. Inuit tamen ut res tanta plenius ac dilucidius innoscat, aliunde id confirmare: nempe ex moralibus effectibus huma- nitatis Christi, qui tales sunt, ut eorum Symbolum apertissimum sit calceamentum. Quæ erit amena quam initio recepi, huius veritatis manifestatio, multiplicis doctrinæ sacræ obseruatione, tanquam decerptis hinc inde floribus, exornanda. Est igitur calceamentum, libertatis ac dominij Symbolum, itémque compo- sitionis ac eidem adiunctarum accessionum puta compo- sitionem consequentis mortalitatis, cū physicæ tum moralis: hoc est peccati ac moralium defectuum. Hæc omnia comprobare, & carni Christi Verbum cal- ceanti accommodare, non erit operosum.

Calceos aiebam, libertatis esse Symbolum. Hoc à contratio ex c. 20. Isaia, possumus colligere. Ibi enim in signum captiuitatis consecutura, Isaia iubetur cal- ceamenta de pedibus tollere, & incedere excalceatus. Simile argumentum huius rei, habetur ex eo quod Michael de Palacio enarrat. in cap. 19. Ioannis, expo- nens parum mulierum fletum pro Christo ad cruci- fixationem abeunte, affirmat Iudæos vbiis ob Chri- sti necem iugo asperimæ captiuitatis premi. [Vnde (inquit,) in Africa calceorum vsum illis non permit- tunt Sarraceni, nisi sint Regis aut militum quæstores. Et quando illis transeundum est per domum Regiam, excalceari illis incumbit calceos, si qui eos habent, & pedibus nudis viam calcare, vbi sita est Regia do- mus.] Apud Romanos idem vgnit vñs. Vnde quia mancipia quæ exponebantur venalia, nudis pedibus, illæque gypso sine creta conspersis prostabant; perinde erat, mancipium aut captiuum, ac hominem pedibus albis, vel gypso aut cretatis dicere. Hinc est illud apud Iuuenalem Saty. 1.

P 3

Nuper

Nuper in hanc urbem, pedibus qui venerat albis.

280. Hoc est mancipium. [Creta enim vilissima (inquit Plinius l. 35. c. 17.) pedes venalium trans mare aduectorem denotare, instituerunt maiores.] Vbi ex Tibullo & Ouidio, gyptatos pedes memorat Dalechampsius. Et pulchre Persius, ambitionem eorum qui serviliter decredebant, & ad omnia indigna ut ad honores ereperent, ignaue ac mancipiorum in morem demittebantur, vocat *cretatam*, cum ait Saty. 5.

*Ius habet ille sui, Palpo quem ducit hianem
Cretata ambitio?*

Erat ergo servitutis & deperditæ libertatis argumentum excalceatio. Atque adeo è contratio, calcens Symbolum est libertatis: ut propterea Exodi 12. filij Israël de ferrea Aegypti fornace euadentes, comedentesque agnum, transientes in libertatem, iuberentur calceamenta habere in pedibus.

Meritissimè itaque sanctissima Christi Domini humanitas, calceamentum dicta est, tanquā & in se libertas, nullique vnquam peccato, quo sola vera servitus infertur obnoxia, & libertatis nostræ vindex. Affert enim per eam sumus in libertatem à triplici tetrissima captivitate, ac durissima servitute: nempe Legis, quam Apostolus *inquit servitutis* nominavit peccati, & Sathanæ; nōque aptavit ad plenam libertatem gloriæ filiorum Dei, in altera tantum vita consummandam quibus omnibus titolis, liberti Christi dicimur ab Apostolo 1. Cor. 7. quem prudentissimè locutum, observat S. Ambrosius l. 1. de Jacob. cap. 3. eò quod non liberos simpliciter, sed liberos nos appellans, fontem libertatis nostræ, vnde manavit libertas illa nostra insinuaverit.

Nec non potestas, atque dominium.

281. Quia verò libertas & est dominium suæ voluntatis, & fundat dominium expeditum in alia, ut D. Thomas rectè differt, meritò calceamentum quod libertatis Symbolum esse diximus, dominij quoque & potestatis est nota. Vulgaris locus est Psal. 59. quo David suam de Idumæis victoriam, & dominium quo eos pressurus erat, verbis illis expressit, *in Idumæam extendam calceamentum meum*. Ipse Danid ut se regno cedere & abdicare dominium in populum Dei (quantum in ipso erat,) significaret, fugiens à facie Abalon, nudis pedibus & excalceatus incescit; ut interpretatur Feuard. in c. 4. Ruth. Ex quo item loco egregium in hanc rem testimonium à prisco Iudeorum usu petere licet. Sic enim ibi describitur cessio juris, in bona & uxorem Mahalon. *Hic erat mos antiquior in Israël inter propinquos, ut si quando alter alteri suo iure cedebat, ut esset firma concessio, soluebat homo calceamentum suum, & dabat proximo suo.* Hoc erat testimonium cessionis in Israël. Et specialiter de cessione iuris in uxorem fratris absque liberis defuncti, per excalceationem faciendam, præceptum fertur Deuter. 25. ubi additur, nomen domus illius, postea fuisse, *domum discalceari*. Sicut igitur excalceatio cessionem dominij aut potestatis, ita calceatio dominij comparisonem denotat, aut est retentæ potestatis argumentum. Quo spectat, quod de Arabe insigni narrat Iustus Lipsius l. 2. exemplo polit. cap. 16. Rahu (nomen est proprium Arabis aut Turcæ,) cum in Marochiensi agro ab itruentibus ex improviso Lusitanis vxore & bonis spoliatus esset, vxori ante arcem qua se maritus abduerat abductæ, ignamiam ac perfidiam exprobranti, calcem illic suam abiecit; quasi recuperandæ coningalis potestatis tesseram: mixque fidem datam li-

beratorus, copiosis suis raptim collectis, insiluit in Lusitanos tam generosè ac fortiter, ut victores vinceret, & prædam optimam, vxoremque imprimitis, (ut fidem jacto calceò dederat,) reduceret domum. Liqueat ergo calceamentum dominij parti, aut restitutæ potestatis, esse Symbolum.

Nihil aptius ad signandum effectum carnis Verbo adiunctæ. Idcirco enim calceata eo modo est Divinitas, ut tyrannus qui in hominem sibi nullo iure arrogat potestatem, deijceretur; & divina in hominem, perque eum in orbem dominatio, velut oblecta ab huius mundi principe, eo potenter deiecto, reparetur; omnibus in suam pristinam dispositionem restitutis. Quare per hoc mysterium, iniqua profus alienatio qua homo sese Deo subdūctum tetricius hosti mancipat, rescissa est; & dissoluto aie alieni quo pessimè ac impronidissimè gravati & servituti alicui jacebamus, excussimus jugum potestatis alienæ, & ad lenem ac leuem veti Domini ac Dei nostri jugum reuimus; felices si nunquam illud excutiamus. Per I Deum certe non stabit. Nam adeo potenter ac validè contriuit sceptrum dominatium, & impiorum vii gam, malleūque vniuersæ terre, ut nunquam repatriationem sperare possint. Gratulabatur hoc Isaias c. 2. 6. alloquens suauissimè Dominum, vbi his illis, *Domine Deus noster, possederunt nos Domini abique re: Tantum in te recordemur nominis tui, Morientes nō vtiuntur Giganti, nō resurgant*, hoc propter voluntatis nostræ vertiginem, qua possunt restitui in int grum propterea visum, si contriuisi eos, & perdidisti omnem memoriam eorum.

Tandem compositio atque mortalitas.

282. Addebam tertio loco, calcem esse compositionis ac mortis & mutabilitatis Symbolum. Sè mē S. Dionysius c. 13. cæl. Hier. causam exponens cum Angeli per sacros scriptores & pictores, excalceati & nudipedes exhibeantur, sic philosophatur. [Quo d nudi & discalceati describuntur sancti Angeli, hoc signat, quod liberi & absoluti, ac expediti, a que exterioris omnis adfectionis labe sint puri, & ad diuinæ simplicitatis similitudinem pro viribus tendant.] En i iudicatem pedum in argumentum simplicitatis: Ac p roinde calceatio, argumentum est compositionis. Hanc verò sequitur mutabilitas, ut est perspicuum ex Nazianzeno & Damasceno, alibi adductis: confirmatque Romanorum usus, quos lunulas in calceis gestasse, ut humanæ mutabilitatis admonerentur, observat Platarchus. Et ex eo Paschalius de coronis lib. 9. c. 20. A, t quia mutabilitas damno summo nostro in profundiendis mortuis operibus proditur, idcirco calceatio, eam quoque mortuorum operū profusionem præfert, conferente ad id non parum calceamenti materia; Quod Origenes hom. vicia in librum Regum, ac D. Augustinus ferm. 42. de Sanctis observant, exponentes interdicitum Christi de calceamentis non ferendis, [Calceamenta (inquit Augustinus) quibus utimur, coria mortuorum sunt, nobis tegmina pedum. Per hoc ergo inebimur renuciare mortuis operibus.] Hoc in figura Moses admonēbatur, quando ei Dominus loquens, ait: *Solve calceamenta de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est.* Ad eandem mentem m Nyssen. orat. 11. in Cant. hæc habet. [Non rursus admittit, pedes qui gradiantur in passibus terrenæ cogitationis. Lau enim, (inquit) pedes meos quomodo inquit habo eos? Neq; enim Moses cum iussu diuino liberaisset pedes, à mortuo pelium indumento, quando terram ascendit sanctam, & illuminatam, narratus est rursus pedes induisse calceis. Neque quando vestem sacerdotalem, congruenter figuræ quæ ostensa fuit in morte, affabrè est fabricatus, auri & purpureæ, & byssi, & hyacinthi, & cocci in textura contemperatis splendens, ut resurgeret pulchritudo

pulchritudo commixta ex omnibus, viliū ornamen-
tum fabricatus est pedibus: sed sacerdotis pedis
erat ornamentum, esse audiam, & liberum ab omni in-
dumento. Oportet enim sacerdotem, semper ingredi
super terram, super quam non fas est ingredi cum pel-
liculis mortuis. Etsi quidam Dominus quoque Discipulis in-
testitit calcis, quando eos iubet non ire in viam
gentium, sed ad terram sanctam accedere. Sanctam
aurem viam omnino non intelligit, per quam iuben-
tur currere Discipuli, qui non dicitur ab eo, qui di-
cit: *Ego iam via*, quod non licet tangere enim, qui ho-
minis mortui non soluit indumentum.] Non diffimi-
let Nazianzenus orat. 42. & Christi ad Discipulos, &
Dei ad Moysen mandatum de calcamentis abijcien-
dis exponit. [iam (inquit) qui terram sanctam ac di-
uinis vestigijs impressam contacturus es, calcamenta
soluit; quemadmodum & Moyses ille in monte, vt
nihil motuum ferat, nec inter Deum atque homines
intermedium. Consimili modo si quis Discipulus ad
predicandum Euangelium mittitur, frugalitati ac sim-
plicitati studeat: quippe quem, prater id quod
nec, nec baculum, nec duplicem tunicam habeat, etiam
nudis pedibus iter facere oporteat, vt pulchri pedes
conspiciantur pacem, atque omne bonum appa-

Hanc manavit vñs apud Hebræos, loca sancta sub-
tendi nudis pedibus, vt Lyranus ad c. 3. Exodi his ver-
bis refert. [Modus aut antiquior, & specialiter He-
bræorum ingredi sancta loca pedibus calceatis. Et
inde est quod Sarraceni, nō audent intrare locum ora-
tionis nisi dīcalceati.] Quod antiquos idipsum feru-
isse, ait Lyranus, confirmat his verbis S. Cyrillus L.
de Ador. cum dixisset iussim Moſem reliquias
corporeas ac mortalitatis, calceamentis denotatas
abijcere. [Id inquit] a Gentilium consuetudine, di-
spensatio ille Moſes dīdicaret. Neque enim hi templa ad-
gredi pedibus indurī calceis, examinatorum animantium
pelle confectis. Id enim eorum legibus inter immun-
dum genera reſcēſebatur. Specialiter autem id curat
Hebræos, vt Lyranus itidem affirmabat, inde quo-
que ostenditur; & quod in deſcriptione templi quam
ſcribit Arias Montanus l. de fabrica templi, notatur
locus in quo ſacerdotes, rigentes pedes calceati,
veniebant. Sacrificantes item ſacerdotes, nudipedes
erant, relique ex c. 3. o. Exodi. Hæc fantorum homi-
num aut sancta frequentatio calceatio, eam
quam dixi mortuorum operum, expolationem no-
tatum conſequens, abiectionem ſignabat. Neque
enim Deo in antiqua, vñ Christo in noua lege, cura
est de materialibus calceis abſciſcendis, vt notatur S.
Augustinus form. 42. de Sanctis; ex eo quod Christus
ipſe, calceatus incederet. Ferē tamen prius Monachi,
vt quod moribus enirebantur præſtare, externo habi-
tu præferent, calceamenta reſugebant, vt habetur
ex Nazarenzo orat. 1. de pace vbi inter Monachorum
exercitia, numerat pedes nudos; itemque ex Hierony-
mo, qui Ioviniano poſt nudipedalia ante apoſtaſiam,
non calceos modo, ſed & ornatos calceos exprobat,
l. aduerſus eum 2. ad propoſitionem quartam. Diferē-
tiam enim Caſſianus l. de Inſtit. renuncian. cap. 10. Mo-
nachos ægyptios calceamentis abſtiniſſe teſtatur;
(inſinquant quæ ſimpliciter calceamenta, *ὁτοδύνατα*
dicuntur;) caligis tantum plantas munuiſſe, & has
quoque cum ad celebranda aut percipienda ſacra my-
ſtera accēdere abiectiſſe ait; ſeruantem aut literam
quod Moſi Exodi 3. & Duci populi Iſaac c. 5. de cal-
ceamentorum ſolatione præceptum legimus. Horum
lacorum craſſi intelligentia hæreſim peperit nudipe-
dum, quam memorat Philatrius, & Auguſt. hæreſi 68.
Deus tamen, (vt dixi) aliud quærebat, & abiectionem
mortuorum, ac expōſitionem a rebus terrenis, &
carnis cura, ſpectabat. Vnde quia cura carnis in deſi-

derijs, coningium foler affectati, & implicantur pedes affectuum applicatione coningij : frequenter S. Hieronymus, mandatum de abijcendis calceamentis vertit in adhortationem abstinendi a coningij fœdere, vrl. i. in Iovinianum & Epistola 24. *in fine*, & pulchrè epist. 2. i. verbis illis, [Et Moses, & Iesus Naue, nudis in sanctam terram pedibus iubenter incedere : & Discipuli sine calceamentorum onere, & vinculis pellium, ad prædicationem noui Euangelij destinantur : & milites, vestimentis Iesu forte diuifis : caligas non habuere quas tollerent, nec enim poterat habere Dominus, quod prohibuerat feruis.] Satis de mortuorum operum Symbolo, in calceamentis.

Hæc in Christi carnem Verbum calceantem, earum cadunt, quatenus Verbum ex se simplicissimum, accessit carnis venit in compositionem & structuram diuini illius compositi ex Deitate & humanitate substantiis in vna Verbi persona. Hoc Verbum, vita ipsa, mortalitatis nostre exuius circumdatum, & nostris mortalibus calceatum, morti in humanitate sua obnoxium, euasit; & reipsa in carne passum est; ac mortem subiuit, factum pro nobis peccatum: id est omnibus peccatis ac sceleribus nostris operum; ita ut quamuis in se nitentissimum & sanctissimum esset, tamen disciplina pacis nostre super illud fuerit, & peccata nostra portaretur.

Quàm pretiosus Verbi calceus, humanitas.

283. En igitur Verbi calceamentum, si accurate omnia perolamus, in speciem vile & ignobile, at re ipsa pretiosissimum, supra illos quos memorant antiquorum pretiosissimos calceos, aureos margaritis distinctos, C. Cæsaris ad Demetrium, item Antigonii filij aureos, & feminatum aureis veluti donariis collocantes ex Clemente Alexand. 2. pæd. cap. 11. auro rufus a gemmis ornatos Diocletiani, & gemmaros Heliogabali & Caroli Magni, ac etiam aliorum, quorum cupientes de luto in peronibus emergere vñones, describit Tertullianus de hab. mul. c. 7. & Plin. l. 9. c. 35. Calceos Desporæ describit Codinus l. de offic. Constant. cap. 3. [Bicolores coloris nimirum purpurei & albi, habentes ad latera & in vitroque calceano seu calce aquila ex margaritis confectas, siue (supra ipsos calceos quasi de multis pictos.) Supra hæc omnia pretiosum est Verbi calceamentum propositum, vt in sequentibus demonstrabo, agens de concursu naturæ & gratiæ ad perfectionem illius. Sit sane in perisque mortalium, calpa illorum, calceamentum eorum vel iunctum quale olim Hif. anorum apud Plinium l. 19. c. 2. vel ex abiorum libris, quale Indorum apud Philostratum l. 2. c. 9. & paritardium qui Romæ plectebantur, ex Turnebo l. 1. 3. aduers. c. 13. vel æreum aut ferreum, cuiusmodi fuisse Empedoclis, habet Tertull. c. 5. de pallio. & de Afer significat c. 33. de oratore. vel ferreum candens, & ignis clavis confixum, æmulum eius quo S. Basiliscus Martyr, (vt habet Ecclesiasticæ tabulæ 22. Marj.) calceatus & exarbitratus est. Hoc de quo egimus Verbi calceamentum, omnium virtutibus, (quorum singulas totidem elice animæ calceamenta, dixit S. Ambrosius ferm. 17. in Plal. 118.) eximie exornatum est, & supra cretatos illos calceos quorum Tertullianus meminit cap. 4. de pallio, purum ac nitens, vt in huius sanæ significationem, recens eluti baptismi facto fonte, albos calceos pedibus inducerent, vt Rupertus l. 7. de du. offic. 1. & Vicerol. l. 5. de bapt. c. 18. ex antiquo Ecclesiæ vsu factum referunt.

Eoque etiam reuerentiam piscum usum, cuius mentio est apud Tertullianum l. de cor. mil. cap. 3. nempe frontem crucis signaculo terendi ad calceatum, ut scilicet Deum pelle nostra calceatum, & pro nobis mortuum in carne nostra, meminisse iuraret. Quamuis

inficias non jerim, illud insuper ex consequenti inde profectum, ut vana pleræque inter calceandum observationes Christiano indignæ, auerterentur: qualis eorum quos arguit S. Chrysost. hom. 25. ad pop. qui ex Alexandri imagine calceis appressa, bene sibi omnabantur; aut eorum quos memorat Clem. Alex. 2. pædag. cap. 11. amatorias salutationes impressisse calceis; item eorum qui sinistro pedi calceum dextrum immittere, vel è contrario, ducebant religioni: quo in genere Augustum supra modum fuisse superstitiosum, prodit Sueton. cap. 92. & Plin. lib. 1. cap. 17. Nec non aliorum qui præsentissimum ad omnia venena remedium, censebant spere in calceum dextrum, priusquam eo calcearentur, teste Plinio l. 28. cap. 4. Fuerunt etiam qui redirent ad lectum, si inter se calceandum sternutassent, ut S. Augustinus est Auctor, lib. 2. de doctr. Christ. cap. 20. Alij disrptionem corrigiæ cum calcearentur, pessimi omnis arbitrati, desistebant à cæptis, ut est apud Tullium 2. de divin. Et apud Glossam Isaia 5. ad illa verba, *non rumpetur corrigia calcamenti eius*. His omnibus ineptijs, aut etiam peruersitatibus, salutatis signi impressio mederi potuit. Sed vsurpatio vsus prædicti, etiam ubi aniles illæ nugæ locum non habebant, ritus illius finem quem proposui, haud mediocriter firmant.

Verbum calceantis humanitatis corrigia.

284. Superest attingenda calcamenti nostri corrigia. Hanc grauissimi Patres, discretè produnt esse humanitatis Christi copulationem cum Verbo. Ita Gregorius Magnus hom. 7. in Euang. & Bernardus 5. de consid. c. 9. in fine: qui hanc corrigiam, fortem aded ad stringendum Verbum esse statuit, ut nec morte incidente villatenus intercidi potuerit, etsi carne & anima ab inuicem separatis. Hoc tamen respexisse Baptistam, cum se indignum professus est corrigiam calcamenti Christi soluere, quod Bernardus coniecit, non possum admittere. Quæ enim ea esset demissio, profiteri se indignum qui vnionem hypostaticam abrumperet? Commodius S. Gregorius, allusum putat à Ioanne, ad vsum Hebræorum, soluendi calcamentum eius qui nollet propinqui viduam sibi ex lege debitam ducere vxorem; ut perinde faceret dicere Ioannem, *non sum dignus corrigia calcamenti eius soluere*; ac si dixisset, *non sum dignus, sponsam quæ ei debetur, mihi loco eius arrogare, meq; Messia dicere*: Quam expositionem adhibet quoque S. Ambrosius l. 3. de fide cap. 5. & l. de bened. Patriarch. cap. 4. Quamquam ex cap. 4. Ruth, haberi videtur, eum qui solvebat calcamentum, fuisse illum qui tenebat suppositum cognati vxorem ducere, non autem qui ducturus erat, ut Ambrosius & Gregorius videntur supponere; ex eo fortassis ad ita sentiendum adducti, quod mulier sic abiecta, cognati eam ducere recusantis calcamentum solvebat, ex Dent. c. 25. Commodissimè denique in rem nostram idem Gregorius eodem loco, spectari putat à Baptista ligaturam mysteriorum, id est implexitatem vnionis hypostaticæ; quam enodare & expedire, supra vires suas esse agnoscebat Ioannes. Quid verò mirum terrestrem illum & corporatum Angelum, ad huius vnionis arcanum penitissimè perspicendum nequaquam peruasisse, cum etiam Angeli in cælo, (per suas quidem naturales vires, tamen perspicacissimas,) planè circa hoc cæcutiant?

Vsum doctrinæ de Verbo calceato suggerit Petrus Damiani serm. 60. monstrans sicut Verbum calceatum transiit septem riuos flumij Aegypti iuxta Isaia vaticinium c. 21. Ita nobis assumenda esse calcamenta densa & subtiliter cõluta aquas excludentia, cuiusmodi præsertim est calcens quem sibi Verbum aptauit.

Nos quoque aptemus eum nobis, ut calceati pedes in præparationem Euangelij pacis, securi procedamus.

CAPVT V.

Verbum Innumbratum ac Tenebratum.

285. Videbor egisse incommode, qui in Lege noua, & plenitudinis per Christum inuenerè tēpore, vmbra cogitem atque personam. *Vmbra habuit lex futurorū bonorū*, teste Apostolo Hebr. 10. & exemplaria vmbra; celestium, ut c. 8. præmiserat Nimirum ut est apud S. Macarium hom. 3. 2. [Quomodo corporis vmbra ortum habet ab ipso corpore, carnis tamen officium implere nequit; nam alligat vulnera, escam præbere, vel loqui, non potest vmbra, etsi manat à corpore, præcedentique declarat corporis præsentiam: eodem modo Lex vetus, est vmbra noni Testamenti. Prænuñciat autem vmbra veritatem, non tamen suppediat spiritum. Non poterat enim Moles carnem indutus penetrare cor, & auferre sordida vestimenta tenebrarum: sed spiritus dūtaxat à spiritu, & ignis ab igne, tollit vim perueritæ calgnis. Itaque circumcisio quæ vigeat in vmbra legis, innuit appropinquantem veram cordis circumcisionem; & baptisma legis, est vmbra verum verarum.] Huc respexisse Apostolum, cum dixit, in Christo corporaliter inhabitasse Deitatis plenitudinē, affirmat S. Augustinus 1. 2. de Gen. ad lit. c. 7. his verbis. [Satis est scire, corporaliter aliquid vel propriè dici cū de corporibus agitur, vel etiam transito vocabulo, sicut dictū est, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Neq; enim diuinitas corpus est, sed quia Sacramenta veteris Testamenti appellat vmbas futuri, propter vmbatarum comparisonem, corporaliter dixit habitare in Christo plenitudinem diuinitatis, quod in illo impleantur omnia, quæ in illis vmbis figurata sunt; ac sic quodam modo vmbatarum illarum ipse sit corpus, hoc est, figuratum, & significationum illarum ipse sit veritas.] Sed & Hieron. q. 10. ad Algal. Christum dici corpus, ad distinctionem ab vmbis Iudaicis, affirmat. Videbor igitur, perperam vmbas in legem gratiæ, & ipsum Christum inducere.

Etiam in Lege noua, vmbra complures.

286. Nihilominus esse etiam in lege gratiæ vmbas, argumento est, quod tantum in cælo alpitare dies dicitur, & inelinati vmbra; id est amoueri iuxta Gillebertum serm. 27. in Cant. Vnde h. c. tamen vmbra; minores sunt quàm olim per hyemem veteris legis, tamen non prius nullæ sunt: de quo latè & optimè S. Ambrosius 4. Hexaem. c. 5. itemq; serm. 3. in Pl. 1. 8. ad illud *retribue seruo tuo*, sic enim ait. [Hic in vmbra viuimus. Ergo ista vita in corpore, vmbra est vitæ atque imago, non veritas. Denique in imagine ambulat homo, & in regione vmbra; mortis consistimus. Sed si quis non ad terrena oculos mentis intendat, sed ad spiritalia erigat, ut possit dicere, *spiritus, ante faciem nostrā* (bristus Domini; dignus erit qui dicat: *in vmbra eius viuimus*. Christus enim vita est; & ided qui in vmbra Christi vivit, in vmbra vitæ est. Meritoque alibi dicit Sanctus Dominus, *in vmbra alarum tuarū protege me*. Omnes ergo, etiam sancti, in vmbra sunt, quamdian sunt in corpore: non perfectè vident, sed ex parte cognoscunt. Ipse Paulus ait; *ex parte enim cognoscimus*. Ipse vas electionis, cui Christus oculos reddidit, & sua illuminauit gratia, non facie ad faciem, sed per speculum videbat. Et David reuelari oculos suos petit, ut remoneretur vmbra, quæ integrum oculorum impediēbat obtutum. Regionem autem hanc, mortuorum esse quis dubitet, cum Sanctus ipse dicat: *Placebo Domino in regione viuorum*. Quia perfectè hic placere non potest, ubi etiam si fieri possit ut sua peccata non habeat, in ipsa tamen mortuorum regione

regione vitando, purificatione indiget, quæ à con-
taminatione cum regione huius absolvat. In umbra igitur
hic vivimus, & ideo in umbra custodimus verba Dei.
Et ut exemplo vivamus, utique ante eramus sub umbra
legis, quando custodiebamur homines sabbara, quæ
sunt umbra futurorum: sicut hodieque Iudæi, qui ve-
rum sabbarum non vident, qui exemplari & umbræ
ferunt. Nos quoque secundum Evangelium nunc vi-
vunt, umbram sequimur verborum Dei. Nathanaël
sub arbore ficu videtur; David in umbra alarum Do-
mini Iesu, sperare se dicit; Zachæus in arborem Sy-
comori ascendit, ut Christum videret. Nobis quoque
expandit manus suas Iesus, ut totum mundum obum-
braret. Quomodo non sumus in umbra, qui crucis eius
peragimur velantes? quomodo non sumus in um-
bra, quos crucifixus à malignitate seculi, & corporis
dolore defendit?

Pulchre ite n. Bernardus serm. 48, in Cant. his præ-
ter cetera. *Sub umbra eius quem desideraveram sedi. Et*
Propheta: Spiritus, inquit, ante faciem nostram Christus
Dominus, in umbra eius vivemus inter gentes. In umbra,
in gentibus; in luce cum Angelis. In umbra sumus, quan-
do per fidem ambulamus & non per speciem. Et ideo
Iulius in umbra, quia ex fide vivit. At qui vivit ex in-
tellectu, beatus est: quia non in umbra iam, sed in lu-
mine. Iulius erat David, & ex fide vivebat, cum dice-
bat Deo: *Da mihi intellectum ut discam mandata tua. &*
vivam: sciens successurum fidei intellectum, intelle-
ctui revelandum lumen vite, & luminis vitam. Prius
est venire ad umbram, & ita ad id cuius umbra est per-
venire; quoniam nisi credideritis (ait), non intelligetis.
Vides fidem, & vitam esse, & vitæ umbram? Et serm.
in nativ. Deip. de Aqueductu. [Signanter de Christo
Propheta loquitur, dicens: Spiritus ante faciem nostram
Christus Dominus, in umbra eius vivemus inter gentes. Nā
inter cælestes quidem beatitudines, non in umbra vi-
vunt, sed potius in splendore. In splendoribus sanctorum
(inquit) ex viro ante luciferu genui te. Verum id qui-
dem Pater: At Mater sanè eundem ipsum in splendore
non genuit, sed in umbra, nō nisi ea tamen qua obum-
brant Altissimi. Merito proinde canit Ecclesia, non
illa quidem Ecclesia Sanctorum, quæ in excelsis & in
splendore est; sed quæ interim peregrinatur in terris.
Sub umbra eius (ait), quem desideraveram, sedi, & fructus
eius dulcis gutturi meo. Lucem quippe meridianam ubi
pater sponsus, sibi petierat indicari, sed repressa est, &
pro plenitudine luminis, umbram; pro satietate inter-
tus, gultum recepit. Denique non ait, *sub umbra eius*
quem desideraveram, sed sub umbra eius quem desidera-
veram, sedi. Neque enim ipsius expetierat umbram,
sed ipsam profecto meridiem, lumen plenum de lu-
mine pleno. Non absimilia Philippus Abbas lib. 3. in
Cantica cap. 2.1.

Audi denique Origenem hom. 8. in Iosue sub me-
dium. [Adventus Christi vnus quidem in humilitate
completus est, alius verò speratur in gloria. Et hic pri-
mus adventus in carne, mystico quodam sermone in
Scripturis sanctis umbra eius appellatur, sicut & Hiero-
nimas Propheta denunciatur dicens. Spiritus vultus nostri
Christus Dominus, cui nos diximus, in umbra eius vive-
mus in gentibus. Sed & Gabriel cum euangelizaret Ma-
riam, de natiuitate eius, dicit, Virtus altissimi obum-
brabit tibi. Propter quod intelligimus, quā plurima
primo hoc adventu eius adumbrari, quorum comple-
tio atque perfectio, in secundo consummetur adventu.
Et Apostolus Paulus dicit, quia resuscitavit nos cum eo,
similique sedere fecit in celestibus. Et utique nondum
videmus credentes, aut resuscitados esse iam, aut in cæ-
lestibus confedisse: sed adumbrata sunt quidem hæc
nunc per fidem, quia mente & spe à terrenis, & mor-
tuis operibus elevamur, & quotidie cor nostrum eri-

gimus ad cælestia & æterna: implebitur autem hoc in
secundo eius adventu: ut ea quæ nunc fide & spe
præsumimus, tunc etiam rerum effectū corporaliter
teneamus.]

Si licet dicere, umbra nostra simplex est, Iudæorum
gemina fuit. Nam nunc umbræ nostræ, rerum dum-
taxat cælestium quas adula felicitatis die conspicabi-
mur, adumbrationes sunt, quales in Ecclesiastica Hie-
rarchia describit S. Dionysius c. 5. Iudæi verò & remo-
tè eandem cælestium rerum, & proximè ac ipime-
diatè nostrarum, umbras habebant. Idem alijs verbis
sic dixit Method. lib. de castitate apud Photium Cod.
237. [Lex, figura & umbra est imaginis, hoc est Evan-
gelij; Evangelium verò imago futuræ in secundo Dei
adventu veritatis.] Origenes insigniter idem versat
hom. 2. in Psal. 8. ad illud in imagine petra transit homo,
qui ex Apostolo Hebr. 10. egregie id eruit.

Nominatim Eucharistia, & passio.

287. Harum legis gratiæ umbrarum prima & præ-
cipua, ad hoc mysterium spectat. Non me latet Ber-
nardum loco proximè notato, & sermone in Nativ.
Virg. de Aqueductu, Eucharistiam proposuisse tan-
quam umbram Verbi Dei sub qua vivimus in genti-
bus, quod ipsum Origenes hom. 3. in Cant. affirmat.
Et quidem longè diuersissimo sensu, ab eo quem Bru-
no Andegauensis episcopus, & Berengarius eius Ar-
chidiaconus, (referente Durando Episcopo Leodiensi,
Epistola ad Henricum Regem Francorum cuius men-
tio est in annalibus Ecclesiasticis anno 1035. ac referen-
te etiam Guimundo l. 3. de Eucharistia sub fine,) per-
uerissimè cōmentisunt, asserentes non esse in Eu-
charistia verum & reale Christi corpus, sed eius um-
bram duntaxat. Patres igitur prædictos, & post eos
S. Bonaventuram sermone quodam de cœna Domini
in illa verba Thre. 4. Spiritus oris nostri Christus Domi-
nus, &c. Fateor umbram quādam primariam legis gra-
tiæ in Eucharistia mysterio agnouisse, probè coheren-
tem cum verā & reali corporis Christi præsentia. Nihil
tamen inde decedit primariū quem inter omnes nonæ
legis umbras, dedimus umbræ quæ in mysterio Incar-
nationis interuenit. Nam Eucharistia est tantum ex-
tensio quādam mysterij Incarnationis, ut alibi ex
Chrysostomo dicendum est: vnde quiddam de Eu-
charistia dicitur, in mysterium Incarnationis suo mo-
do æquè cadit.

Admitto præterea passionem & mortem Crucis
inumbrationem Verbi fuisse, nec tenuem: passim enim
illa diuini splendoris quasi detritio, & in Scripturis &
in Patribus umbra nomine, quæ Verbi lucem nobis
temperauerit, expressa habetur. In hunc sensum acci-
pi video à S. Ambrosio celebrem illum locum ex c. 4.
Threnorum Spiritus ante faciem nostram Christus Domi-
nus, cui diximus, in umbra eius vivemus in gentibus. Ita
enim habet serm. 13. in Psal. 118. in literæ Samech ex-
positione. [Passionem Domini Saluatoris, prophetati
liquet & deseri ab Hieremia, non excidium Iudæo-
rum: quod cum ex alijs, tum ex illo intelligi potest,
quia in posterioribus habet, Spiritus ante faciem nostrā
Christus Dominus, comprehensus est in interitu nostro,
sub cuius umbra, diximus, vivemus inter gentes. Quid
hoc manifestius, quando & nomen expressum est, &
comprehensio inter manus persequentium perfidorum
est declarata, & umbra vivificans, & gratia gentibus
conferenda, descripta est?]

Præterea Iustinus Apolog. ad Anton. post medium,
qui monstrans ubique insignia Crucis in rerum natu-
ra proflare, etiam in hominis facie designationem
quandam Crucis ad modum literæ T. expressæ, atque
ad id etiam passionis exhiberi, confirmat ex prædi-
cto

et loco Threnorum; in quo secutus Symmachi & Aquilæ interpretationem, non legit, *Spiritus oris nostri*; sed *statu nostrum*. Verba eius sunt; [Hominis figura non aliter à brutis differt, quàm quod erecta est, & manus expandit, & in facie à fronte protensum nasum præfert, per quem fit respiratio; ut planè forma crucis videatur, quod & Propheta sic indicat: *Spiritus ante faciem nostram, Christus Dominus.*]

Et detestandum quidem est Mahumetis delirium, quo finxit non Christum, sed eius umbram pependisse de ligno, ut Codinus refert in Saracenicis pag. 60. Tamen salua facti veritate quam nequam ille ad umbram & inanem imaginem reuocauit, verum est, umbram Verbi Diuini in cruce suffixam fuisse, ibique expirasse. Nihilominus hæc Verbi inumbratio tametsi perimagna, nec satis vnquam suspicienda, eam de qua agimus, quàmque primariam vocauimus, in Incarnatione factam, non æquauit. Longe quippè maior facta est diuinæ lucis quasi decessio & inumbratio per Incarnationem, quàm per passionem: quia multò plus distat Deus & Incarnatio, quàm hominis iam facti passio. Egregiè hoc ponderauit S. Chrysostomus adducendus cap. 11.

Sed præsertim Incarnatio.

288. Primaria ergo, nec tantum ordine temporis prima, Verbi inumbratio, est Incarnatio. In quem sensum accipi à non paucis video, illud Angeli, Lucæ 1. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Signo nonnullis. Hilaris Diaconus qui creditur Autor qq. Veteris & Noui Testamenti, in 1. [Altissimi Virtus, sine dubio Christus est: hoc enim ad ipsius personam pertinet. Superueniens ergo Spiritus sanctus in Virginem, sanctificauit eam, opere suo, efficiens corpus sanctum ex ea in quo Virtus, quæ dicitur Dei Filius, nasceretur: cuius obumbratio in Virginem, hoc est ut de immensitate diuinitatis aliquid esset in vtero Virginis, quantum posset capere natura humana, quod quasi ex splendore obumbratio diceretur, Virtus Dei esset, qui Dei Virtus, necnon & Deus.]

Origenes hom. 8. in Iosue *sub medium*. [Aduentus Christi, vnus quidem in humilitate complexus est, alius verò speratur in gloria: & hic primus aduentus in carne, mystico quodam sermone in Scriptoris sanctis vmbra eius appellatur: sicut & Hieremias Propheta denunciatur, dicens: *Spiritus vultus nostri Christus Dominus, cui nos diximus in vmbra eius viuemus in gentibus.* Sed & Gabriel cū euangelizaret Mariam de natiuitate eius, dicit, *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Propter quod intelligimus, quàm plurima primo hoc aduentu eius adumbrari, quorum adimpletio atque perfectio in secundo consummabitur aduentu. Et Apostolus Paulus dicit, *Quia resuscitauit nos cū eo, similisq; sedere fecit in cælestibus.* Et utique nondum videmus credentes, aut resuscitados esse iam, aut in cælestibus confedisse: sed adumbrata sunt quidem hæc nunc per fidem, quia mente & spe à terrenis & mortuis operibus eleuamur, & quotidie cor nostrum erigimus ad cælestia & æterna: implebitur autem hoc in secundo eius aduentu, ut ea quæ nunc fide de spe præsumimus, tunc etiam rerum effectu corporaliter teneamus.]

Nysenus orat. de Christi natu. [Virtus Altissimi obumbrabit tibi. Quid significat arcanus hic sermo? Christus Dei virtus est, & sapientia. Vt ait Apostolus. Virtus igitur Altissimi, quæ Christus est, per aduentum Spiritus sancti formatur in Virgine. Quemadmodum enim vmbra ad præcedentium corporum figuram effingitur; sic forma & indicium diuinitatis Dei in virtute ipsius, qui paritur, ostenditur, & imago, & signum & adumbratio, & splendor exemplaris per

admirabilem rerum affectionem demonstrabitur.]

S. Ambrosius serm. 3. in Psal. 118. v. 2. [An nescimus quoniam Verbum Dei veniens in hunc mundum, non sicut Verbum aduenit, quale in principio erat, quale erat apud Deum, sed semetipsum examinauit, formam serui accipiens? Venit in nube leni: & cum esset Virtus Altissimi, obumbravit Mariam, ut transfiguraret corpus humilitatis nostræ, conforme fieri corpori gloriæ suæ.] Et ibidem serm. 5. v. 5. [Hæc vita, in vmbra est. Ideo ut homo Christus Iesus ex Virgine nasceretur, obumbravit Virtus Altissimi matrem futuram, quia in vmbra descendit, ab vmbra incipiens operari salutem hominis, & consummaturus claritate Solis æterni.]

289. Fateor obumbrationem de qua Gabriel Lucæ 1. loquitur, non esse obumbrationem Verbi de qua agimus; sed obumbrationem Deiparæ; cui Spiritus sanctus eo verbo significetur summus maritus; ut bene ad eum locum tractat Franc. Lucas, & nos infra alia addemus, agentes de Christi effusione physica. Ideoque negari non potest, Patres prædictos qui eam obumbrationem ad Deum Verbum aptant, & in Incarnatione factam dicunt, minus consentaneæ ad sensum verborum Angeli, esse locutos. Tamen eatenus in rem præsentem adducti potuerunt, quatenus quidquid sit de germano sensu loci Lucæ, cum ipsi traxerunt ad sensum quem nunc intendimus; hoc est ad Verbi inumbrationem per Incarnationem, diuino iubare per carnis opacitatem attemperato ac velut diluto; quod commodissime de obumbratione ad Virginem, sed alio sensu quam diximus accommodata, tradit Amedæus Laulan. hom. 3. de Deip. in fine. [Obumbrabit (inquit,) tibi Christus Dei Virtus & sapientia. Ille humanam ex te naturam suscipiet, & plenitudinem diuinitatis, quam ferre non posses, habebit in carnis susceptione. Obumbrabit ergo tibi, quia luci se inaccessibili assumpta à Verbo humanitas obijciat, cuius obiectu lux illa temperata, castissima viscera tua perfundet.] Pulchre item Richard. à S. Laurentio lib. 3. de Deip. titulo 1. [Obumbrabit tibi, (inquit,) id est vmbra in te accipiet, hoc est carnem leuem, & à peccato immunem. Peccatum enim pondus est, vmbra autem habet figuram corporis, sed non ponderositatem. Caro enim Saluatoris fuit illa nubes leuis super quam Dominus ascendit in sua Incarnatione, Isaiæ 19. quæ Solem lucis æternæ tegebat instar nubis, & lippientibus oculis mortalium temperabat.] Hoc fuscè & eleganter versat Laur. Iustin. l. de casto Connubio Verbi & animæ cap. 2.

Alij Patres egregiè hanc Verbi inumbrationem aut attigerunt, aut tradiderunt, non iam nixi loco illi Lucæ, & verbis Gabrielis, sed alijs locis, & considerationi vmbrae. Origenes hom. 7. in Numeros, tractans populi Dei mansionem in Selmon, sic scribit. [Selmon interpretatur vmbra portionis. Illam puro vmbra dici, de qua & Propheta dicebat, *Spiritus vultus nostri Christus Dominus, cui diximus: in vmbra eius viuemus in gentibus.* Sed & illa similis huic vmbra est, de qua dicitur; *Spiritus Domini obumbrabit tibi.* Vmbra ergo portionis nostræ, quæ nobis opacitatem præstat ab omni æstu tentationum, Christus est.] Eodem ferè modo de Selmon eiusque notione philosophatur S. Augustinus in Psal. 67. ad illud, *Nine dealbabitur in Selmon*: & addit rationem pulcherrimam, cum Verbum per Incarnationem dicatur inumbrari. [Constat (inquit,) vmbra, luce & corpore. Proinde illud quod in principio erat Verbum, lumen illud verum, ut vmbra aculeum meridianum fieret nobis, Verbum caro factum est & habitauit in nobis. Deo scilicet homo, tanquam lumini corpus accessit: & in eum credentes, vmbra protectionis operuit

operit. Non enim de quali vmbra dicitur, *transierunt illa omnia tanquam vmbrae*; nec de quali vmbra dicit Apostolus, *nemo vos inducit in cibo, aut in parte diei festi, aut nemine, aut sabbatorum, quod est vmbra futurum*; Sed de quali vmbra scriptum est, *sub vmbra alarum tuarum protege me*.] Eadem breuiter id eum locum Hieronymus.

Analogia inter Incarnationem ac inumbrationem, capita quaedam.

290. Sed optimè quoque S. Gregorius l. 3. mor. c. 3. qui varias vmbres in Scriptura acceptiones recensens, & monstrans incarnationem in Scripturis quandoque vmbra nomine fuisse designatam, rationem reddit. [Quia enim vmbra non aliter exprimitur nisi per lumen & corpus, virtus Altissimi, Virgini obumbravit, quia in eius vero lux incorporea corpus suūspit.] Elegerunt idem tractant: Eucherius & Beatus l. 2. contra Elipadium sub finem pag. 380.

Idemque voluisse videtur Marius Victorinus sub finem libri primi contra Arium, sic de Christi formatione scribens: Necessè fuit liberationis gratia, omne diuinitatem, hoc est seminatum spiritum omnium vniuersaliter existentium, & id quo est esse primum hoc est vniuersalem *λογον*, ab infestore hyle & corruptione animi incarnari, in mortificationem omnis corruptionis & peccati. Tenebræ enim & ignorantia animæ, dissipatae ab hylis potentis, egerunt lumine æterno in auxilium, ut *λογος* animæ, & *λογος* carnis, mysterioris virtutis detrola corruptione, in reuoluentiam & carnes per sanctum spiritum administrationem ad diuinas & viuificantes intell. gentias erigerent cognoscere, fide, amore. Respondit igitur angelus Mariæ, & dixit illi: *Spiritus sanctus adueniet in te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Hæc duo in motu, quæ sunt *λογος* & sanctus spiritus, ad id ut gratia esset Mariæ, edificaretur caro à carne, Dei templum & domicilium aduenerunt: Sanctus quidem spiritus, potentia in motu; generationis enim principium motus: Virtus autem Altissimi, ipse *λογος* est. Virtus enim & sapientia Dei, *λογος* Iesus. Sed de *λογος*, hoc est de filio, obumbrabit tibi, dixit. Perfectum enim, diuinitas, & splendide ut est clarum, non capit humanitatem. Et hoc significat, & *λογος* caro factus est. Magis autem obumbrationem significat, quod dictum est. *Exinanivit semetipsum*.]

Sed quod idem Marius l. contra Manichæos, scitè mouens creatum, ex sua ratione est propriissimè vmbra, quia est ens luce entitatis, & tenebricitate aliis permixtum, continuè à Deo pendens, ut vmbra à soli corpore: & ut addit S. Chrysostomus, ser. 2. in psalm. 43. quia eo maior videtur creatura, quo à Deo magis elongatur: ei verò approximata, aut nulla est, aut modica; sicut in vmbra. Sole non distito continet. Aptè ergo vmbra rationem habere dicitur, quidquid inter nos est, ac proinde etiam Verbum ex quo per humanitatis assumptionem ad nos venit. Nimirum vmbra ut vidimus, neque est lux mera, neque meræ tenebræ, sed aliquid ex vtriusque adunatione conflatum, ac proinde pendoneum ad rei creatæ sublanaris significationem. Quod enim S. Bernardus serm. 72. in Cant. ad illud, *dones aspires dies, & inclinentur vmbrae*, optimè tetigit, & pulchrè etiam profecutus est Guericus serm. 3. de natali Apostolorum, quo de vmbra lux differt, hæc regio est regio vmbatarum. In cælo est mera & pura lux: in inferno, meræ tenebræ. Vnde Iob. 42. 5. vocat eum, *terram miserie & tenebrarum*. In quæ verba S. Greg. 9. moral. c. 46. obseruat, ipsum quoque inferni ignem, fore tenebrosum, quod probat ex tenebris exterioribus in quas exlex & improvidus homines proiectus est: id est, in obscurum ignem: item-

que ex Psalme, qui de damnatis ait, eos non vidisse Solem, quia *supercecidit ignis*. S. Basil. conc. 1. in Psal. 28. eodem aptat verba illa, *vox Domini diuidentis flammam ignis*. Inter hæc duo extrema, meram scilicet lucem, & meras tenebras, est status noster, qui est status vmbatarum, hoc est lucis & tenebrarum permixtum: ve propterea Iob ibidem, vocet hunc statum, lucis & tenebrarum: *Terminum* (inquit) *circumdedit aquis donec finiantur lux & tenebræ*: id est vsque ad finem præsentis status, qui ex luce & tenebris permixtus est. Alibi vocat lucem *sparsam*. Quæ enim dispersa sunt, non continuantur, sed interpolantur; eoque pacto accepit S. Gregor. 29. moral. c. 13. illud eiusdem Iobi *per quam viam spargitur lux*? Quare non incommode, Verbum ad nos veniens, inumbrari dicitur.

Sigillatim, pars vtrique humanitatis Christi, vmbra Verbi.

291. Hactenus generatim de hac Verbi per humanitatem inumbratione. Possimus verò eandem sigillatim astruere, considerando scorsim vtramque humanitatis Christi partem; corpus inquam & animam: vtrique enim harum partium, in Scripturis & Patribus, rationem vmbrae per comparisonem ad Verbum diuinum habere censetur. De corpore ita disertè S. Ambros. ser. 19. in Psal. 118. *Initio*. [Quasi ostendens Christum Prophetam, dicit, *spiritus ante faciem nostram Christus Dominus comprehensus est in interitu nostro*. In vmbra eius viuimus inter gentes. Et infra: *Bibes* (inquit,) *& inebriaberis, adhuc viscabit iniquitates tuas, reuelabit super peccata*. Quam breuiter aduentum & passionem eius expressit, remissionemque omnium peccatorum; quam apertè congregationem futurarum gentium declarauit. Hinc illud Apostolicum quia *cacitas ex parte in Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret*. Veni Domine Iesus, sed iā non in vmbra, sed in Sole iustitiæ. Si vmbra profuit, si passionis tuæ vmbra protexit, si corporis vmbra saluauit, quantum conferre poterit claritas aperta virtutis? per vmbra, lepra curata est. Per vmbra quoque, illius feminae quæ simbriam vestis Dominicæ attigit, sanguis stetit. Per vmbra te vidimus, quando non habebas speciem neque decorem. Vmbra tua, caro fuit, quæ nostrarum æstus refrigeravit cupiditatum; quæ compescuit insolentiam vitiarum, quæ restrinxit ignes libidinum, quæ auaritiæ diuersarumque passionum incēdia temperauit. Et quid dicam de vmbra Domini, quando & Apostolorum vmbra sanabat? Veniente enim Petro, vnusquisque offerebat ægros suos, quos transeuntis Apostoli vmbra, reddidit sanitati. Audi quia caro Domini vmbra erat. *Ecce Dominus sedet super nubem leuem, & veniet in Aegyptum*. David dicit: *Sub vmbra alarum tuarum protege me*. Factus est igitur, exinanitus vmbra mortis, quos Sol iniquitatis exusserat. Nobis quidem, vmbra facta est Christi caro, quoad vmbra effectum: id est ad atcen dum cupiditatum æstum, ac ne velut Sole sub nube torrente propago fortium marcesceret funditus. Prius tamen illa eadem caro vmbra fuit in seipsa, respectu diuini Verbi, quod ea exinanitione & abiectione, decoloratum est, ac inumbratum.

292. Animam verò Christi à carne eius inumbrari, ex eo liquet, quod docet Origenes hom. 3. in Cant. affirmans idcirco dictum esse à Iobo, quod *sicut vmbra dies nostri sunt super terram*, [Quia anima in hac vita, velamento huius crassi corporis obumbratur.] Verum quia non agimus, an anima Christi inumbrata sit, sed an ipsa ad Verbum cui copulata est, habuerit rationem vmbrae. audiendus est Autor libri secundi de Incarnatione apud Augustinum tom. 4. vbi de Christo & eius animæ sanctitate disputat, his præter cætera. [Arbitror

sanct

sanè Hieronimam Prophetam intelligentem quæ sit in eo natura Dei sapientia, quæ etiam hæc quam pro salute mundi suscepit, dixisse, *spiritus vultus nostri Christus Dominus, cui diximus, quod in umbra eius vivemus in gentibus*. Pro eo enim quod sicut umbra corporis nostri inseparabilis est à corpore, & indeclinabiliter motus ac gestus corporis suscipit & gerit; puto eum, animæ Christi opus, ac motum qui inseparabiliter inhærebat, & pro nutu eius ac voluntate cuncta perpetrabat, ostendere volentem, umbram Christi Domini hanc vocasse, in qua umbra nos vivemus in gentibus. In huius namque assumptionis Sacramento, gentes vivunt, quæ imitantes eam per fidem veniunt ad salutem. Sed & David dicit, *Memor esto opprobrii mei Domine quod exprobauerunt me in commutationem Christi tui*. Similia mihi videtur ostendere. Et Paulus quid aliud sensit, cum dicit; *Vita nostra abscondita est cum Christo in Deo*. Et quid etiam in alio loco dicit, *an experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus?* Et nunc Christum in Deo dicit absconditum: Cuius rei intellectus est difficilis, nisi talis aliquis indicetur, qualem per umbram Christi à Propheta significatum esse supra diximus.] Hæc Autor ille, exscribens Origenem 1. petiar. c. 6.

Umbra horologii Ahas, typus inumbrationis Verbi.

293. Ex his ergo perspicue habetur, Verbi Divini per adiunctam ei humanitatem obumbratio aliqua; imò propè infinita, ut optime intelligi potest ex egregio discursu Petri Damiani serm. 20. quo in Incarnatione umbram decem lineis progressam, tandemque Solem Iustitiæ renatum, depulsam abiectionem, & umbram delectam, sic demonstrat post expositos varios Verbi Dei quasi saltus pro nobis è cælo ad Virginis uterum, crucem, mortem, ipsūque etiam infernum. Sic igitur ait. [Planè ut nos post se currere faceret, istos pro nobis gradus manifestata per carnem veritas ad nos descendendo disposuit, & quodammodo cuiusdam mystici horologii Sol Iustitiæ Christus, hæc ad nos se inclinando momenta distinxit. Qui nimirum exultavit ut gigas ad evertendam viam, ut nos ei ex corde diceremus: *Trabe me pesti te, curremus in odorem unguentorum tuorum*. Et fortasse isti sunt gradus illius horologii, in quo Rex Ezechias umbram reueri decem lineis petijt. Quod videlicet Elaias Propheta in signum recuperandæ salutis illius, Dominum invocans, protinus impetrauit. Descenderat itaque Sol, emensis iam decem gradibus horologii, sed per eodem gradus iterum redijt. Quod videlicet signum esset, per quod se Rex Ezechias saluti pristinæ restituendum esse consideret: Enimvero nec genus humanum ad incolumitatem, quam amiserat, de sui langoris agrotatione convaluit, quandiu lux vera Christus, decem eos quos enumeravimus mystici horologii gradus, ad occasum se humiliando percurrit.]

Hæc est una ratio, quam init hic Autor exponendi umbræ descensum in horologio hoc mystico. Subdit verò aliam rationem; hinc item optime spectantem, quam placet non premere. [Quamquam (inquit,) per umbram decem graduum, & aliter supernæ dispensationis possumus intelligere Sacramentum. Diversitates quippe temporum quasi quædā distinctiones sunt in horologio linearum. Soli namque Iustitiæ Christo, primus ad nos descensionis gradus fuit, de Deo in Angelum. Vnde est, quod & per Elaiam magni consilij Angelus dicitur: Et qui cum Iacob loquebatur Deus, Angelus nuncupatur. Hinc est, quod per eundem Iacob dicitur: *Dixit Angelus Domini ad me in somnis: Ego sum Deus Bethel, ubi existis lapidem, & vocis vocasti mihi*. Nimirum ut idem ipse, qui loquitur, & Deus simul

& Angelus ostendatur. Secundus descensionis gradus fuit in Patriarchis, per quos scilicet ipse Dominus, unus Dei cultum, ac veræ fidei fundamenta constituit. Tertius in promulgatione Legis, quam & ipse prius, audiente populo, protulit; & postmodum in lapideis tabulis, proprio digito exarante, descripsit. Quartus in Iesu Naue, in quo, sicut nomine, sic & opere degens, in terram repromissionis, populum introduxit. Quintus fuit gradus in Iudicibus, per quos nimirum Israelitica plebem & ipse regabat. Sextus in Regibus Iudeorum, quia in eis principaliter ipse regnabat. Septimus in Prophetis, quia per eos ipse & annuntiatus est, & loquutus. Octavus in Pontificibus, in quibus ipse, qui summus est Pontifex, veri, & æterni sui Sacerdotij mysterium figuravit. Nonus autem gradus designatus est in homine. Decimus in Passione. Per hos itaque decem gradus, quasi per umbram Veteris Testamenti, Sol Iustitiæ Christus in nostræ mortalitatis descendit occasum: & per eos iterum, post resurrectionem suam in cælum Victor ascendit, omnemque illam vestigiam Legis umbram, veritatis suæ, ac novæ gratiæ radijs illustravit; oblecta reuelans, clausa referans, & omnia sub velamine literæ tecta denudans. Et sicut tunc Sol, lineatim quidem, ac morosè processerat; repetit autem ad ortus sui est reuerfus originem; sic nimirum, sic Redemptor noster, ea quæ de Incarnationis suæ mysterio per longa tempora inter nulla signauerat, in sola resurrectionis, acque ascensionis suæ gloria subito patefecit.]

Quæ Galsidus ad c. 8. Ila. æ. in Tilmanni allegorij Veteris Testamenti, de huius umbræ cremento et commentatus, incundum fuisse ait. [Reuerfus est, (inquit) Sol decem lineis per gradus per quos descenderat, sicut legitur in Elaias. Et quidem quod ad litteram pertinet, magnum id fuit & singulare: quod ad Spiritum longe amplius, ubi de Sole ipso, ut arbitror, nemo iam dubitat. Neque enim est qui se abscondat à calore eius. Quærenda igitur linea ista decem, per quas descenderit & ascenderit. Nam qui descendit, ipse est & qui ascendit. Et fortassis ordines decem creaturæ rationalis, liceat suspicari linearum nomine designari: nonem scilicet Angelorum, hominum vnum. Quemadmodum autem per easdem lineas descenderit vel redierit, diligentioris eget inquisitionis. Nam quod descenderit & ascenderit, omnibus iam fidelibus est manifestum. Vtique adeo siquidem semetipsum exinanivit, ut non modo minoratus ab Angelis, sed opprobrium hominum & plebis abiectio videretur. An non infra visus est homines descendisse, cum ad inferos vique pervenit? Vnde etiam (ut quidam ait,) mirum non erat apud superos tenebras esse, cum Sol descendisset ad inferos. Ceterum redijt, & ascendit vnde descenderat. Neque inter homines, vel in vno quolibet Angelorum ordine stetit. Sic decem lineis crevit umbra, dum inclinatus est sol.] Quæ subiicit de solis reditu, & umbræ decremento, quia non spectant ad præsens negotium, missa facio. Sed non est omitendum quod postea addit, quærens cur sol per decem tantum lineas descenderit. [Sed quærendum (inquit,) videtur, cum constet duodecim horis diurnum solis cursum constare; cur decem tantum lineas in eodem signo descendisse vel ascendisse dicatur. Fortè enim præter has decem, duæ quædam sunt lineæ, quarum in altera semper stetit, ad alteram non pervenit. Prima siquidem, congruè Divinitas intelligitur, initium diei, fons luminis, & totius deinceps claritatis origo. Hanc igitur nunquam transijt, nunquam ab ea descendit Christus Deus noster. Hæc quidem prima linea rationalis substantiæ, non creaturæ, sed creaticis. Ex qua deinceps prodire, quas diximus lineas decem, per quas sol descendens, transijt & ascendit. Nam earum novissima Spiritibus fortè malignis congruè

omnino deputatur, in quibus velut crepusculi quoddam diei imitator & noctis perspicax sensus; sed malignos affectus nec omnimodo luce carens intelligentia, sed voluntas nimirum tenebrosa. Cæterum nunquam ad eiusmodi lineam sol peruenit. Nunquam enim ad eiusmodi, vrego arbitror, vel corporeus sol in crepusculo noctis apparuit, nec modò malignis spiritibus spiritualis sol illuxit; sed nec hominibus in eorum foribus damnat. Vno verbo sensus est, dimissas illas duas lineas, quia duplici ordini intellectualis substantiæ, non profuit Verbi exinanitio atque descensus solis. Non enim Deo, cui nihil deest, ac proinde nemo illi potest propitius fore; Sed neque damnat spiritibus, & eorum partiaris improborum animabus. Mox enim duas illas lineas pratermissas, interpretatur creaturas insensibiles, & sensibiles rationis expertes, quia illis nihil propitius contulit Christi aduentus: Atque nec neque illis qui in plantis, vitæ soli vegetatiæ ad dictas transibunt; aut insensibili obtinatione laborantur; vel peccabuntur vel bestiar, quicquam proderit diuini Verbi inumbratio, vt Galfredus rectè contemplantur. Alter cum Christi descensum & regressum per lineas decem prædictas prosequitur Gillebertus (hæc autor) in altercatione Synagogæ & Ecclesiæ cap. 17.

Quam bona Verbi incarnati umbra, & gratia pro ea.

294. Abiit verò à mentibus & vocibus nostris, inprimis in sensibus hominis, cui peço pro corde fuit, (Macione dico), quem S. Chrysostomus hom. 7. in ep. ad Philipp. Verbum dixisse refert in similitudine hominum factum, *umbram indutum*. Umbra qua indutum Verbum volumus, est ipsa humanitas, & ex huius fidei doctrina exacta vita, umbra nobis est in gentibus. S. Bernardus serm. 3. in Cant. ad finem, id pulchrè prosequitur verbis illis, *[Spiritus ante faciem nostram Christi]* *Demus, in umbra eius vivemus inter gentes*: quod scilicet videamus nunc per speculū & in enigmate, & rectum facie ad faciem. At si tunc sanè donec vivamus inter gentes, Nam inter Angelos aliter: quando iam indifferenter omnino felicitate cum ipsis, videbimus eum & nos fieri est, hoc est in forma Dei, & non in umbra. Quomodo namque apud veteres quidē umbram figuram que dicimus extitisse: nobis autem per gratiam Christi in carne præsentis, ipsam per se illucitece veritatem: ita nos quoque respectu futuri seculi in quodam interim veritatis umbra vivere non negabit, nisi qui non acquiescit Apostolo dicenti: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*. Et illud, *Non arbitror me comprehensisse*. Quomodo enim non est distinctio eius qui per fidem ambulat, & illius qui per speciem? Ergo iustus ex fide vivit, beatus excolat in specie. Et ideo sanctus homo vivit in gloria gloriæ gloriatur. Et bona fidei umbra, qua lucem temperat oculo caliganti, & oculum præparat luci. Scriptum est enim: *Fide mundans cor*. Fides itaque fidem non exstinguit, sed clarificat. Quicquid sanè est istud quod videt Angelus, hoc mihi umbra fidei servat, fidei sine repositum, in tempore revelandum, & non expedit tenere vel involutum, quod nudum non capis: Denique & mater Domini vivebat in umbra fidei, cui dictum est & beata *que credidisti*. Hæbit & de Christi corpore umbram, que audiuit: *Et Virtus Altissimi obducat tibi*. Nec enim vult umbra, que de Virtute Altissimi formatur. Et verè Virtus in carne Christi, quæ Virgini obumbravit, & quod impossibile erat mortali femina, obiecta tamen iustoluci virtutis corporis ferret præsentiam Maiestatis, & lucem sublineret inaccessibilem. Virtus planè in qua omnis contraria fortitudo debellat est. Et vir-

Theoph. Raynaud. Christi.

tus & umbra fugans demones, tutans homines; aut cerò virtus vegetans, umbra refrigerans. Vivimus proinde in umbra Christi, qui per fidem ambulamus, & carne ipsius pascimur vt vivamus. Non dissimilia habet serm. de aquæ ducta intro.

Agamus Deo nostro pro hac inumbratione gratias, verbis Nysseni hom. 4. in Cant. ad illud, *Lectus noster umbratus*, quod sic glossat. [Hoc est te cognovit aut cognosceret humana natura, umbra facta dispensatione. Venisti enim (inquit) tu pulcher & decorus patreulis meus, ad lectum nostrum factus umbratus. Nisi enim ipse seipsum obumbrasset serui forma, operto mero radio Divinitatis, quis tuam sustinuisse apparitionem? Nullus enim vnquam videbit faciem Domini & vivet: venisti ergo speciosus, sed talis effectus, vt te possemus suscipere. Venisti adumbratis radijs Divinitatis, integumento corporis. Quemadmodum enim potuisset mortalis natura & in quam cadit interius, coniungit cum ea quæ interitui minimè est obnoxia, & ad quam non pater aditus, nisi nobis viventibus in tenebris, umbra corporis fuisset interiecta inter lucem? Lectum autem nominat vt sponsa, tropica significatione interpretans humanæ naturæ cum diuina contemperationem. Quomodo etiam magnus Apostolus despondit nos virginem Christo, animamque ornat tanquam sponsam, & deducit duorum coniunctionem ad vniū corporis vniū: & magnum dicit esse mysterium ac Sacramentum vniūnem Christi cum Ecclesia. Cum enim dixisset, *Erunt duo in vnam carnem*, subiunxit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia*. Propter hoc ergo Sacramentum, lectum anima Virgo, nominavit cum Deo coniunctionem ac societatem.]

Præsuppositio ad exponendam Verbi in Incarnatione tenebrationem. Deus lux vera.

295. Exhibuimus hæc Verbum inumbratum. Nunc subiungenda est eius tenebratio, quæ inumbrationis consummatio est, cum umbra portiunculam lucis admittat, quam profus excludunt tenebræ. Vt autem Dei Verbi obtenebratio per coniunctionem cum humanitate fiat perspicua, recolendum est, Verbum Dei cum sit Deus verus, non posse commodius à nobis in hac vita concipi, quam specie lucis. Quod enim Autor Theolog. Egypt. lib. 1. cap. 4. rectè perspicuit; nullum est è sensibilibus, quod commodius delineare nobis vtrumque possit superiora quàm lux, ob summam illius qualitatē puritatem, quæ è corporibus cælestibus non excluditur, sicut ceteræ inferiores qualitates. Cum ergo hic quamdiu anima corpori colligatur, non possumus in spiritualia ferri absque interiectu corporei alicuius simulachri; (id enim est quod Iliodo, Pelas. ait lib. 2. epist. 3. & 5. sapientiam propinare hic nobis vinum mixtum, & quod ait S. Dionys. diuinum radium hic non affulgere nobis nisi velatum:) propterea intelligentes Deum, speculamur phantasma lucis, sequentes Scripturæ ductum, in qua Deus vt loquitur S. Chrysost. balbutiendo nobiscū, diuina & superiora omnia, *Lucis* vocabulo exponit: *Deus lux est*, ait de Deo Ioannes; & de Verbo *erat lux vera*. Angelos *luminæ* appellat Scriptura. Vnde Deus *Pater luminum* dicitur; & boni, *Filij lucis* appellantur: Hoc imitati sacri Doctores, Deum specie lucis immensæ solent exhibere. Agit de huiusmodi imagine Dei Simon Magus 2. recognit, approbante ibidem S. Petro. Agi: ibidem de ea S. Dionys. cap. 2. & 4. Diu. Nom. tria adiuncta, lumen scilicet, splendorem, & calorem discernens, quæ tribus sacræ Triadis personis respondere docet. Hoc est lumen trifidum iuxta Nazianz. orat. 43. cuius consēj Græci, referente Ioanne Cyparissiotæ, decade 6. cap. 9. Vesp-

peri cum instante nocte lumen accendebatur, pro salutatione & fausta serotini temporis appreciatione inter nos recepta, acclamabant: *Gloria Patri, & Filio & Spiritui sancto*. Hic est splendor supra omnes fulgores, gloria supra omne præconium, ait Cassiod. l. de anima cap. 10. probans Deum esse lucem. Et alia quidem nonnulla præter lucem dicere licet esse lucida, esse autem lucem, de nullo siue homine siue Angelo, quantumvis perfectio, fas est dicere. Imò de quouis infra Deum, fatendum est cum Euangelista *non erat ille lux* (inquit S. Thom. 1. Tim. 6.) Sed de diuinæ lucis infinitate videndus Autor libri de cognitione veræ vitæ cap. 8. quem deslorauimus in Natur. Theol. distinct. 7. num. 145. præmissis num. 144. præmultis, de analogia Dei ac Solis: quam nominatim quoad diuinum Verbum, fusè exhibet Iustinus l. de Trini. Et vtrumque adumbrasse visus est Plato, vocans Solem *Filium boni*.

Fabula Manichæorum, de luce tenebrata.

296. Sic splendens apud Deum, Deus Verbum, vt nobis esset salus, tenebrari quodammodo per nostræ fuliginis assumptionem dignatum est. [Figmenti sui miseris Deus (ait Gregorius 2. Epistola 1. ad Leonem Haurum.) de cœlis descendens in ventrem Virginis Mariæ ingressus est, cum in eius vtero verum lumen eluxisset, & seminis loco lumen factum est caro, & in Iordane fluuio baptizatus est & nos quoque baptizauit.] An alludit ad lucem igneam ex aquis emergentem in Christi baptismo, vt Iustinus in Tryphone testatur? Vt vt sit, lumen in vtero factum est caro atque adeo tenebratum est. Rem expono allegatione fabulæ quam ex Manichæis refert S. Aug. Hæc. 46. & distinctius Damascenus dial. contra Manich. locum ex parte dabo cum de Christo victore. Scio Manichæismum, *Marcorem Ecclesiæ* dictum à S. Basilio hom. 2. Hexaem. Nec me latet S. Leonem serm. 5. de Ieiun. & S. Cyrillum Catech. 6. & 16. Manichæos tanquam errorum & fabulamentorum omnium sententiam traducere: iuxta Isidorum verò Pelusiotam lib. 1. epist. 4. 13. ipsum Diabolum impietate longè superatunt Manichæi. Sed quid verat ex rubis flores speciosissimos, & ex tribulis sicut legere, quando scriptura quoque, vt notauit Nyss. hom. 9. in Cant. à fabulis Ethnicis, cum ita nostra interest, non abhorret? Et profert cornu Amalthæe de quod apud Iobum. & emissiones cinnamomi Cant. 4. iuxta fabulam de vi cinnamomi ad athenum feruens reslinguendum. Id ipsum alter item Gregorius confirmat 9. mor. c. 9. proferens Arcturum, & Orionas, & Hyadas, & interiora Austris, de quibus apud Iobum. Quia ergo exactis per Christum fabulis Ethnicis, successerunt hæreticorum fabulæ, vt philosophatur Philotheus initio encomij trium Patrum, ipseque Apostolus disertè ait hæreticos ad fabulas conuerti; non refugiam narrationem Manichæorum plusquam fabulosam ad mysterij in quo versamur adumbrationem. sic enim quod factum volebat S. Hieronymus, *Mentientina absolute de decore, mendacia proficiunt veritati*. Manichæi ergo fabulati sunt, Deum & materiam per infinita sæcula hæsisse in sedibus suis. Deum vocabant plenam & puram lucem, vitam & motum. Materiam verò tenebras, mortem, & stuporem ipsum. Post infinita sæcula, contigit emoueri loco materiam, & inter eius partes concitari tumultum intestinum, ac seditionem longè maximam, quibusdam partibus alias insequentibus, ad regionem vsque lucis, quam Deo inhabitanti concedebant Manichæi. Inhibitus itaque Deus progressionem seditionis innoxie inter partes materiae, emisit à se formam cui nomen fecerunt *Matri vitæ*; vnde elementa & homo, quibus cum forma prædicta

tenebras aggredi & conflictu decernere aggressa est; sed ferè in casum; Imò non absque dispendio ingenti. Nam homo, iprimarius matris vitæ commilito, inter confugiendum, tenebris implicitus est & inre belli captiuatus. Quare hominis captiuus perpetua interpellatione fatigatus Deus, alterum contra tenebras belli ducem submisit, cui nomen *Spiritus viuens*. Hic à Deo cum descendisset ad hominem, eumque ex potestate tenebrarum eripuisset, dispendium tamen ali-quod Deo intulit: Nam Dei partem tenebris permisceri ad conflictum peragendum necesse fuit. Eam verò (sui partem Deus, in tenebris ad tempus relictam, voluit obtenebratam & caliginosam, donec tenebrarum plena clades & integrum exitum consequeretur. Hactenus fabula Manichæorum, quam tamen si potentis mendacis scateri nemo non videt, tamen quod Athenagoras initio libri de resurrectione, & Lactant. lib. 1. instit. cap. 1. rectè obseruauerunt, lolet fabulis aliqua semper veritas subterni, cuius interpolatione & adulteratione, concinnatur fabula.

Accommodatur ad incarnationem.

297. Quod ergo de Deo lucem inaccessibilem inhabitante, & in summa quiete apud seipsum degente habet hæc fabula, admitto Metaphoricè vt verissimum, & ab Apostolo traditum; itemque à Philone l. de Cherub. vbi à summa Dei quiete, dictum (abbatum Domini philosophatur. Partes materiae quæ post sæculorum infinitatem conflixerunt, intelligo Angelum tenebrarum, & hominem, Nam tamen Angelus spiritus est, tamen præ Deo, corpus & materia dicitur. Compactus quippe est potentialitate quæ materiae & corporis rationem habet. Idque voluisse videtur Faustus, cum negauit creaturas vllas esse incorporeas, Captiuauit rector tenebrarum miserum hominem: sed miserum tandem hominis Deus, post legem, (quæ licet optima, cessit homini in mortem & exitum, tantum abest vt cum captiuitate exemerit,) submisit Filium suum qui Domini virtus & brachium dicitur in Scripturis, cuius aduentu homo captiuitate erutus est; sed cum diuini Verbi obtenebratione aliqua: quod significatum à Psalce verbis illis, *Caligo sub pedibus eius*, affirmat S. Chrysostomus Pal. 17. [Caligo (inquit) sub pedibus eius. Operuit enim eos regimento carnis.]

Idem enigmaticè expressum à Propheta fuisse, censuit Richardus Victorinus l. de incarnatione Verbirogatus à S. Bernardo interpretationem oneris Duma. Iuxta Richardum quippe, interpellatus Deus cultos hominū, *Custos quid de nocte? custos quid de nocte?* Quid tandem hac tam densa & terra nocte, hocque tenebrarum regno fiet? Respondet, in proximo esse, vt hominem liberet, aduentu illius qui cum lux esset, admixtione tenebrarum offundendus erat. *Venit* (inquit) *mane & nox*, coniungendas diuino lumini per incarnationem tenebras significans. Qui videtur item esse commentarius, perillustis prophetiæ quæ habetur Michæ 4. vbi Propheta prospiciens Christi aduentum in tanta nebulositate ac tenebrositate, alloquitur turrim Ader in qua primum Deus tenebris latibulum suum positurus, erat conspiciendus, defixusque hæret admiratione quod tantus splendor maiestatis atque ad illas tenebras & vilitatem ac obscuritatem ob salutem nostram demittendus esset sponte sua. *Et tu* (inquit) *turris gregis nebulosa filia Sion, vsq; ad te veniet; & veniet potestas prima, regnū filia Hierusalem*. Turrim Ader quæ erat in Bethleem, vbi Dauid præcius inuenit locum Domino, iuxta S. Cyrillum r. 6. conc. Eph. cap. 4. ait filia Sion fuisse nebulosam, id est interpreti Hieronymo, carnalibus Iudæis despectam, tanquam locum nihili, & nigrum in millibus,

benedictio Domini effusa est super caput Iusti iustificantis omnes iustificatos; totaliter & originaliter, non particulariter. Totum (inquam) effunditur vnguentum cui non ad mensuram dat Deus spiritum.] Hæc planè est olei diuini effusio in humanitatem; id quod præter ceteros Philo Carpathius Cant. 1. optinè vidit & expressit.

300. Attamen S. Epiphanius in Ancorato, videtur aliter legisse locum illum Canticorum. Sic enim scribit. [Verum quoniam euacuauit seipsum, forma serui assumpta, non plenitudo imminuta est, sed vt ostenderet à cælo transuacuatam in humanam naturam, hoc est in officinam Mariæ. *Vnguentum enim euacuatum, nomen tibi est,* (inquit,) non dixit *effusum*, sed *euacuatum* de cælo in terram quo à terra in Mariam, & à Maria caro fiens conciperetur. In Bethleem enim gignitur, à Bethleem transit ad Nazareth, à Nazareth in Capernāum, à Capernāum in Hierusalem, & mores, dum vadit super aquas, & ad partes Tyri & Nain, & in Iudæam & Ierico, & ad Bethphage, & Bethaniam Ierusalemque ad templum & montem Olivarum, & Gethsemani, & ad domum Caiphæ, & ad prætorium, & ad Herodem, ad locum Golgotha, ad monumentum & vsque ad infernum, ad terram rursus post resurrectionem, & ad cælos. Vnguentum enim euacuatum à vase in vas, omnia vasa vnguentum redolere facit. Et Christi aduentus è cælo, totam terram sanctificauit, eos qui ipsam suscipiunt in veritate.]

Vtrumque loci illius lectionem, (non enim duorum locorum vt videntur arbitrati,) prosequuntur peregrinantur Etherius & Beatus l. 2. contra Elipandum verbis illis. [Odor vnguenti istius, sacrosancti Christum gratiam manifestauit, quæ super omnia Synagoga, flagrat & redolet. Illa enim habebat vñtionem de vnguentis factam odoriferis. Christi vnguentum ex septiformi sancti Spiritus suauitate descendit. Vnde & subiungit: *Vnguentum exinanitum, nomen tuum*, Quare, itaque exinanitum, breuiter indicabo. Priscæ legis Reges, & Sacerdotes, qui ex cornu Christum vñgebantur, Christi dicebantur in lege, eod quod similitudine vñctionis Christum notam ipsam perfectionem acciperent: & proinde vmbra potius quam veritate, Christi nomine vñgebantur. Sed vbi plenitudo diuinitatis, secundum Apostolum in Christo completa est, tunc exinanitum est nomen eorum Regum, qui Christi dicebantur: ne vltius hoc censeretur vocabulo. Et verum permanet nomen Christi, quod ex vero vnguento, id est, sancti Spiritus plenitudine est effusum. Verum quod alibi ait: *Vnguentum effusum nomen tuum*: eod quod suauissima veri Christi nominis gratia super omnes credentes diffusa est, & omnem odorem notitiæ suæ fidelibus cunctis effuderit: Vnguentum effusum appellatum. Vnde & orationes Sanctorum, in Apocalypsi, thymiamati sunt comparata.]

Effusionis Verbi sub aqua specie, typum prior,
ex 1. Reg. 7.

301. Cæterum quamvis hæc siue transfusio siue effusio, illustre Symbolum continet vñctionis Verbi cum humanitate; vnde *Christus* siue *Messias* denominatur, qui sic inungitur; tamen quia de Christi seu Messia titulo alibi est dicendum, nunc potius harebo in alterius effusionis consideratione. Incarnationem ergo Verbi, sub nomine effusionis aquæ, duplici tipo exhibet S. Cyrillus hom. 18. Pasch. Prior est aquæ effusæ in terram per Samuelem 1. Reg. 7. Posterior aquæ fluminis, effusæ per Moysen in terram ibique versæ in sanguinem, Exodi 4. quam propositionem duorum typorum accommodabo non ordini temporis quo acciderunt, sed quo à S. Cyrillo describuntur.

Oppresso igitur per Philistæos populo Dei, indixit comitia Samuel in Maspha ad orandum Dominum in commune, cui hæc vis per coitionem in cætum grata est *Et conuenerunt in Maspha, hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt: peccauimus Domino.* In hac serie piorum operum, Tertullianus l. de ieiunio aduersus phisicos c. 7. nihil magis probasse videtur quam ieiunium, eique maximè conciliationem populi cum Deo, & consecratam de Philistæis victoriam tribuit. Sic enim scribit. [Deliquerat Israel; in aquatione apud Maspha congregatus à Samuele, ita statim delictum ieiunio diluit, vt periculum prælij simul fugerit. Quam maximè Samuel offerebat holocaustum, in nullo magis procuratam audimus Dei clementiam, quam abstinentia populi. Et Allophyli prælio admovebant, ibidem Dominus intonat voce magna super Allophylos & confusi sunt, & corruerunt in conspectu Israelis; & processerunt viri Israel ex Maspha, & peremerunt Allophylos, & vsque Bethear cæciderunt pastos impasti, armatos inertes. Hæ erunt vires ieiunantium Deo, cælum pro eiusmodi militat.] Cæteri quoque eum locum versant, multo magis reliquis operibus tribuunt; præsertimque illi aquæ effusioni in terram. Effusionem dico, non potum: perspicue enim hallucinari sunt, qui referent Tostato 1. Reg. 7. q. 8. censuerunt Samuelem hausisse aquam qua potauerit filios Israel, vt eos qui per idololatiam, à vero cultu auerti faciant, non secus interinosceret ac plecteret, quam vir zelotypus uxorem de cuius fide coniugali ambigeret, explorabat, imò neci certæ debebat, propinata zelotypiæ aqua. Hæc est manifesta sacri Cõtextus enerfio. Perspicue enim in eo habetur, effusam esse à Samuele aquam, non populo propinatam.

Effusionem ergo illam aquæ, Caietanus ibi, refert ad perfectionem populi ad Deum suum conuersionem, per orationem ac penitentiam: Ac si contestatus esset aquam illam effundens populus, quod de se postea David Psal. 141. *Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio.* Optimè potè per aquæ effusionem significari perfectam animæ penitentis conuersionem, annotauit egregiè S. Hieronymus, obseruata conditione aquæ effusæ. Non enim aqua effunditur eodem modo quo liquores cæteri, vale contenti. Vinum liquidum si effundas, residuus erit in vase odor: si oleum aut mel, multæ supererunt particule, adhærescentes vasi. At aqua cum effunditur, ita prodit è vase, vt nec odorem, nec vllum proflus sui vestigium in vasa derelinquat. Quæ est germanissima veræ penitentia expressio, omnem veterem vitam abijcientis, & noua commutantis. Non improbabilis interpretatio.

Quomodo adumbrata per aquam à Samuele fusa, Verbi effusio & Incarnatio.

302. At S. Cyrillus hom. 18. Pasch. cum præmisset effusionem illam aquæ in terram, fuisse certum quoddam, tametsi insolitum sacrificium, (reclamante Tostato, qui sacrificium ad animalia malè restringit,) adumbratam eo fuisse Incarnationem existimat: atque adeo censet Samuelem, vt erat spiritualis homo atque Propheta, altiora cogitasse quam oculis obijceret? & ea aquæ effusione contestatum esse Deum, vt per mysterium incarnationis suæ quandoque exhibenda, miseretur populo tanta calamitate oppresso. Verba Cyrilli ex parte sunt. [Dicimus itaque ipsum cum Propheta esset, mentemque sancto Spiritu plenam gereret, Vnigeniti Filij Dei magnum & venerabile incarnationis mysterium procul dubio non ignorasse. Cogitabat potè ipsam quoque veritatis vmbra, ijs qui in periculo versarentur salutem afferre possit.]

posse; vim saltem per Christum obtinenda sibi veluti
medicando depingens. Quamam vero ratione velut in
vultus veritas perficeretur, age pro viribus explicem.
Cum natura vita sit Vnigenitus Dei Verbum, ad
extinctionem sese voluntariam demisit, factusque est
noster similis, nempe homo; non quo mutationem ali-
quid ex propria natura, in terrenam carnem subierit,
(sicut nimirum; statque inconcussa divina natura, suis
inimixta bonis;) sed quia nostrum corpus è terra con-
stitutum, rationalique anima præditum indoit. Hoc an-
te Iohannes Theologus asserit, coalueruntque in vita-
tem, inextinguibilem pariter atque imperceptibilem modo,
divinam simul, visificans, & humanam, ex terra coag-
mentata natura. Atque hoc pacto, vnum deinceps ex
vultuque intelligimus Emanuëlem.] Subdit, in incarna-
tione subiungendum fuisse mortem, nec eam præterissi-
se Samuelem. Atque hoc ipsum (inquit) antiquis di-
vinitus Samuel indicans, cum pro Israele funderet præ-
ces, non tantum ipse velut in vmbra & ænigmatibus, per-
fectam incarnationis figuram exhibuit, aquam telluri
superfundens; verum illico, quod præterea reliquum
erat, ad opus scilicet, pro totius orbis salute maculatam
hostiam. Accepit enim (inquit) Samuel agnum lactan-
tem vnum, & tulit ipsum in holocaustum: cum omni
populo, Dominus. Et clamavit Samuel ad Dominum pro
Israhel, & exaudivit ipsum Dominus. Audis immolasse
agnum, in ignem scilicet & figuram veri? Quem etiam
beatus Iohannes, propemodum intento digito common-
stravit dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollis peccata
mundi. Est namque Christus, immaculatum Sacrifi-
cium, cuius eximio sanguinis pretio, saluati & sancti-
ficati sumus.] Ut insignem hanc mysterij incarnationis
explicationem penitus peradamus, consideranda
sunt, terra cui aqua superfusa est à Samuele, & aqua
superfusa, ipsaque superfusio.

Nota. 1. Perfusa Verbo terra in Deipara; Et
quomodo, si Cælum dicitur.

303. Terram hic ipsam Deiparam intelligere possumus,
cuius substantia portunculam, assumptum Ver-
bum regit. Sic enim Psalmo 84. terra nostra quæ
fructum suum dedit, passim accipitur Deipara, cui
terra nomen ob humilitatem datum, cò quod terra sit
infimum elementum, censet Hugo Card. ibi. Et po-
test quoque cum Richardo à S. Laurentio lib. 8. de
Deipara, censeri spectata stabilitas Deiparæ, ad pec-
catum non inclinandæ in seculum seculi. Est ergo
Deipara, terra. Nec est quod quis succenseat ob
vilitatem & abiectionem illius appellationis, conte-
mentumque solere potius Patres, nomine Cæli insignire
Deiparam. Sic enim Damascenus orat. 2. de Assumpt.
vocat Deiparam, Cælum animatum. Nam quamvis qui
rursus dicuntur cæli, facti sint sine intellectu, nec
eius censum liceat affirmare cælos istos visibiles
potest anima; tamen Deipara materialibus qui-
buslibet & corporeis cælis superior, animatum cæ-
lum est. Sic Gieg. Nicaenar. hom. 3. de Annunciat.
inducit Deum mandantem Gabrieli in hæc verba.
[Abi ad alterum cælum, quod est in terra.] Idem
habet S. Germanus Constantinop. orat. de nativitat.
Deip. qui ad id profert illud Psalms, De cælo pro-
fecit Dominus. Et illud Cælum cæli Domino. Consentit
in cæli denominatione tribuenda Deiparæ, Petrus
Damiani serm. 63. Deiparam enim Iohanni Apostolo
commisissam, regno cælorum quod Petro traditum
est, componens, sic scribit. [Dicit Dominus Petro,
Tibi dabo claves regni cælorum Numquid & B. Vir-
theoph. Raynaud. Christum.

go, fratres mei, cælum fuit, in cuius vtero virginali;
nouem mensibus tota diuinitatis plenitudo per-
manuit? Ex ipsius quippe castis, mundi que visceri-
bus, Dei Verbum per quod facta sunt omnia, imma-
culata se carne vestiuit. In angusto scilicet latebat alio
conclusus, sed totius orbis iura regebat imensus. In
breuissimo, inquam, virginalis vteri domicilio con-
stitutus, & cæli gubernabat imperium, terrenor-
um omnium non amiserat principatum. Non ergo
presumptiuè cælum dicitur venerabilis Virgo Maria:
atque idem beatum Iohannem Dominus quodammodo
cæli clauiculatum esse constituit, cum beatæ Ge-
nitricis suæ eum decreuit esse custodem.] Apud Phi-
lippum Abbatem lib. 1. in Cant. cap. 18. multa in hanc
rem habentur. Profero quædam. [Quis dignius, quis
potest conuenientius cælum appellari quam Virgo
quæ meruit tot virtutum syderibus adornari, quorum
fulgor variis molestias mitigat tenebras huius vitæ,
dum ad scientiam reuocat errores multitudinis impe-
ritæ? Ipsa lunam protulit quæ nocte caligantibus
eluceret, cum Ecclesiam exaltauit, vt se cunctis lu-
cidam exhiberet; cum forma & doctrina sanctos
Apostolos erudiuit, quorum conuersatio lumen
necessarium terrarum habitatoribus impertiuuit. Ip-
sa denique Virgo, siue cælum illud, maius protu-
lit luminare, quod mundo languescenti remedium
plenius contulit salutare: quod quia solos Deus
est, nec ei potest alius coæquari, dignè Sol appella-
tus est quodam privilegio singulari Sola itaque
& non alia tantam genuit Virgo prolem, cælum
istud mirabile, miro modo protulit solum So-
lem.]

Deiparæ quoque cæli appellationem tribuunt S. Epi-
phanus hom. de laude Deip. Bernardus serm. 3. super
Salutem Regina; & pulchrè Iohannes Geometra hymno 2.
in Deiparam, sic eam compellans:

Salutem cælum homines lustrans, Solemque reducens.

Moxque ibidem.

Salutem mille oculis pole prædites sydera circum

Solem clara regens.

Rursus ibidem, non ita multò post.

Salutem ornate globis pole, septemque decore.

Zonis, insignis spiritibus sobria.

Denique in hunc quoque modum, salutem Virginem,

Salutem versicolor cælum, Iris instar, amenas

Virtutum formas, floriferasque ferens.

Proclus homil. de Transfigu. idem etiam ex illis Chri-
sti verbis, Iohann. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi quis
descendit de cælo. Nam cælum de quo descendit
Christus Dominus, non esse cælum visibile quod
mundanæ molis vniuersæ incumbit, contra Valentini
delirium carnem Christi inde decisam fingentis,
supponit Proclus: certissimumque est, Christum
multò ante in terra fuisse, quam in cælo mate-
riali, vt propterea Anastasius Sinaita 1. Hexaem.
idcirco dicat terram fuisse exornatam ante cæ-
lum, (terra quippe die tertio, cæli quarto die
sunt exornati,) quia terra Christum ante cælos
erat exceptura. Cælum ergo de quo descendit
Dominus, iuxta Proclum, est cælum Virginis.
De quo itidem Synodus Francosford. epistola ad
Episcopos Hispaniæ, accepisse videtur locum ex 1.
Cor. 15. Sic enim habet. [Sed & hoc volumus à
vobis audire, an Adam primus humani generis
Pater, qui de terra virgine creatus est, liber esset
conditus, siue seruus. Si seruus, quomodo tunc
imago Dei? Si liber, quare & Christus quoque non
ingenuus de Virgine? meliore quidem terra, etiam
animata & immaculata, Spiritu sancto operante, fa-
ctus est homo, dicente Apostolo; Factus est primus
homo, de terra terrenus, secundus homo de cælo celestis. Si

Q 3

terre

terrenum, liberum conditum confitemur, quare non multò magis cœlestem liberum confitemur?] Manifestè supponit, B. Virginem esse illud cœlum de quo secundus homo prodijt, quodque terræ in Adamo maledictæ contraponit. Latissimè cœli nomen Deiparæ vendicat Richardus à S. Laurentio l. 7. de land. B.V. Mariæ initio. Quod si S. Paulus indice S. Chrysostomo hom. 18. in ep. ad Rom. in morali, cœlum fuit, & quidem longè illustrius cœlo visibili, nullis vnuquam obscuratum nubibus, virtutum astris coruscum, admirationem pulchritudine sua excitans; quanto magis idem de Deipara dici potest? Fuit ergo Deipara cœlum quoddam. [Quia Sol ex istis (ait Hesychius homil. 2. de Deip. alloquens Christum,) necessariò Virgo vocabitur cœlum.] Plenissimè in hanc Deiparæ appellationem, differt Richardus à S. Laurentio l. 7. de Deip. ipso initio.

Cohæsiō mysticarum cœli & terræ notionum in Deipara.

304. Hæc tamen non obstant, quominus Deiparam rectè appellemus terram. Nam & cœlum, Stoici referente Clemente Alexandrino 5. Strom. in fine, [Terram ex aduerso sitam] & *ἡ ὑπογῆ* nominabant: & vt idem addit l. 4. aiebant in ea terra esse veras vrbes, cum hic non sint nisi vrbium imagines. Tetram cœlestem ab hac vt vocat vallestri distinctam, agnoscit quoque S. Ambrosius in Psal. 36. & S. Aug. lib. 3. de doctrina Christi. c. 35. Plato item apud Origenem l. 7. contra Celsum, cœlum nominat Tetram puram in puro sitam aethere.] Vnde garrit Celsus, Christianos deprompsisse illam cœli apud ipsos frequentem nomenclationem, *terra viuensium*. Alibi non semel, *terra* nomine in Scripturis expressum cœlum, norunt qui vel leuiter eas degustarūt. Tertullianus sanè l. de resurr. car. c. 26. de cœlo & cœli bonis accipit illud Isaia, *Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis*. Indignū enim putat, bulbos & rubra in bonis terræ deputari: quasi de his, non autem de cœlestibus bonis, locutus sit Dominus. Hanc fuisse terram, non sublanem sed cœlestem, quam diuideri negatum est Moysi, affirmat Origenes hom. 21. in Num. Sed egregiè idem de hac cœlesti terra differt hom. 5. in Psalmos ad hæc verba Psalmi 36. *Expecta Domini & exaltabis te, ut hereditate capias terram*. Adscribo locum lectū dignissimum. [Frequenter diximus de terra sancta, & terra quæ in hereditatem promissionum cœlestium nominatur; cuius naturæ etiam situs, paulò euidentius in hoc versiculo designatur. Nam ista terra in qua nunc viuimus, deorsum esse dicitur. Secundum illud quod scriptum est. *Deus in cœlo sursum, tu autem in terra deorsum*. Illa autem terra quæ in hereditatem Iustis promittitur, non deorsum sed sursum esse promittitur. Propterea ad eum qui expectat Dominum, & custodit viam eius, ait repromissionis sermo, *Exaltabis te, ut hereditas terram*. Nisi enim quis exaltet, & ascendat in altum, & efficiatur cœlestis, non potest hereditatem terræ illius consequi. Vnde ego arbitror, quia sicut cœli istius, id est firmamenti, inferius solum, arida hæc in qua nos habitamus, terra eius dicitur; ita & illius superioris quod principaliter cœlum dicitur, inferius solum, in quo habitatores illi cœlestes conuersantur, & vt ita dicam deorsum ipsam firmamenti huius, meritò (vt dixi) terra illius cœli esse dicitur: sed terra bona, terra sancta, terra multa, terra viuorum, terra fluens lacte & melle: & ideo dicit nunc sermo diuinus, *Exaltabis te, ut hereditas terram*.] Videndus in super ibidem hom. 26. vbi de terræ & aridæ distinctione, pereleganter & fuscè.

De Deipara terra mystica, Scripturæ complures.

305. Quamuis igitur Deipara sit cœlum quoddam, tamen rectè quoque *terra* dicitur, sed terra pura, & benedicta, & virgo, cuiusmodi erat terra ex qua primus Adam formatus est, vt bene aduertit hanc primi & secundi Adami antithesin expendens, S. Irenæus lib. 3. c. 31. nec non S. Ambrosius serm. 37. & his verbis Tertullianus l. de carne Christi c. 17. [Tota natiuitas ista, sicut & in omnibus, de veteri figurata est, rationali per virginem dispositione, homine Domino nascente: Virgo erat adhuc terra, nondum opere compressa, nondum sementi subacta; ex ea hominem factum accipimus à Deo in animâ viuam. Igitur si primus Adam, de terra traditur, meritò sequens, vel nouissimus Adam vt Apostolus dixit, perinde de terra, id est carne nondum generationi resignata, in spiritu viuificantem, à Deo est prolatus. [Perpulchrè eandem Deiparæ & terræ (vt ita dicam) adhuc Virginis analogiā, profertur Theodotus Ancyranus homil. altera de Natiu. Dom. Extrat in append. 5. tom. 6. Conc. Ephes. edit. Peltani.]

Habemus alia, Deiparæ in Scripturis *terre* nomine disertè expressa, testimonia Patrum complura. Amedeus Lausan. hom. 3. de Deip. ex instituto id confirmat. [Terra (inquit) Virginem demonstrat, terræ nomine appellatam, propter quandam similitudinem. Sicut enim verus Adam, de terra incorrupta, nullumque passa contagium formatus est, sic terris terra virgo nouum Adam procreauit. Si non credis mihi prædicanti ortum noui hominis de terra; crede Plalmistæ dicendi, *Veritas de terra orta est*. Quæ maior nouitas, quam vt oriatur de terra, ille qui est veritas? Crede etiam tubæ ductili Isaia, producentis gracilem, & suauem admodum sonum, ac dicentis; *Rorate cœli de super, & nubes pluant iustum, aperiat terra, & germinet Saluatorem*. Qui iterum dicit: *Erit germē Domini in magnificentiā, & gloria, & fructus terræ sublimis*. Sermo Domini, in magnificentiā & gloria exiit, quando conceptum de Spiritu sancto, & ortum de radice Iessē in summitate Virgæ totum effloruit, imo flos fuit. *Ei requiescit super eum Spiritus Domini, spiritus sapiētiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciētiæ & pietatis, & repleuit eū spiritus timoris Domini*. Fructus verò terræ sublimis fuit, quia benedictus fructus Mariæ, diuinitatis celsitudine meruit sublimari. Hæc ideo dicitur, vt terræ nomine Mariam intelligi debere, monstraremus.]

August. serm. 100. de temp. agens de botro adnecto è terra promissionis. [Sicut vna illa Christum Dentem figurauit, ita & terra repromissionis in qua natus est, sanctæ Mariæ videtur imaginem prætulisse. In ipsa enim impletum est, *Veritas de terra orta est*. Quomodo autem Beata Maria non fuit terra repromissionis, quæ per Prophetam multo ante promissa est? Nam per beatum Esaiam Dominus, eam ante multa annorum spatia repromisit. Si enim ait, *Eccē Virgo in utero concipiet, & pariet filium*. Exhibita est enim vna de terra repromissionis. Ipse est enim de qua legimus, *Suxerunt mel de petra, & oleum de firma petra*.]

Petrus Damiani sermone de S. Viçote, duo hæc loca aptat, alterum ex Psal. 78. alterum ex Gen. 2. sic scribens de filio. [Est & in medio Virginis, ipius vitæ substantialiter illapsum, qui medietatem stateræ comprehendit humanæ. *Deus enim noster Rex ante sæcula, operatus est saluē in medio terra*. Terræ vtrique illius, de qua scriptum est; *Nemo erat, qui operaretur terram*.] Idē serm. 46. [Potest per terram repromissionis, non incongrue Beatissimæ Dei genitricis corpus intelligi, ex quo Redemptor noster, velut singularis Botrus, voluit humanitus germinari, iuxta illud quod scriptum est; *Veritas de terra orta est*. Et bene caro Beatissimæ Virginis,

Virginis, terra repromissionis est dicta, quæ longè antequam pater Saluatorem mundi, à Prophetis multifariam est promissa; Quæ verò lac, & mel manauit, dum Deum, & hominem intemerata Virginitate profudit.

Christus, puerulus de hac terra, & veluti Boreamets mysticus

307. Sed illud imprimis testimonium splendet quod 6. Synodus Constantinop. actione 8. sub finem, de Deipara expresse exposuit petrum ex c. 5. Isaia. *Ascendit super gulum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.* Ex primo loci illius sententiam, verbis Eusebij lib. 3. de demonst. cap. 2. vbi præfatus, Isaia miraculum ortus Saluatoris, nunc clarè nunc obscurè expressisse, subdit. *Obscurè quidem vbi ait, Domine quis credidit auribus tuis, & brachium Domini cui reuelatum est? Annuntiatus coram eo, quasi puerulus, quasi radix in terra sitienti.* Pro quo Aquila quidem sic interpretatus est, & prædicatur iniqua quod obere nutritur, in faciem eius, & tanquam radix de terra inuia. Theodoton verò; *Et ascendit super gulum coram eo, & sicut radix in terra sitienti.* His enim verbis quum mentionem fecerit Prophetæ de brachio Domini quod erat Dei Verbum, Coram eo, inquit, annuntiatus quasi puerulum lactentem, & qui obere nutritur, & quasi radix de terra inuia; Vbi puerulus quidem ille, qui vberè atque lacte nutritur, plane ortum Christi declarat. Terra verò inuia & sitiens, Virginem quæ illam enixa est, quam scilicet nullus vir adiit: de qua quamuis inuia, laudata illa radix prodijt, & qui vberè lacteque nutritur puerulus.

Itaque Christus Dominus iuxta hanc dicti prophetæ interpretationem, est puerulus ex terra inarata & sitientior natus, quasi humanis boramentis. Describitur plantis hoc plantam animal agni figura nascens è terra, Sigismundus liber Bato, in commentarijs Moscovitis, Cardanus l. 6. de variet. c. 2. 1. & in istum Scaliger ceteris, 181. num. 19. & pulchre his versibus Chuue-ri l. 1. Zodiaci.

*Sanguis iuxta, memorant florescere plantam,
Cuius languem fructus tibi pendulus agnum.
Efferret penitus, referatque per omnia, molli.
Obdusa corio, capiti velamina vulgo.
Vnde parant: carnem decolli albisimæ cancri.
Pulpa refert, dulcisque è vulnere sanguinis instat.
Pariter manas succus: è subrigit ipsa.
Pote tenus radix, tellure exerta virenti:
Gramineus sepius, (dictu mirabile) fructus.
Latus ut agnus, agri per pingua pascua viui:
Gramineus vero enulsus, habescit, & ager.
Occidit.*

Nascentem è terra virginea Christum agnum Dei, puerulum de terra exilientem tanquam radicem, huic agno videti à Propheta assimilatum, non incongruè quis dixerit. Neque enim vel referre huc placet, modum illius nascituitatis hominum è terra sub æquatore, quem commentus est superiore sæculo delirus Philosophus: aut quæ de Theage olim Ethralco, & de duobus parulis suo tempore è terra prociilla extantibus, commentatur Nembigenis: quæ vel falsa, vel spectata & lodibria sensum, sunt habenda. Exemplum agni illius Scythici, quia veritatem continet, & Christus est verus agnus, opportunius est. Sed agnus ille Scythicus ex semine in terrâ iacto exiit: hæc terra, è qua agnus Dei exiit, nullum semen excepit deforis. Vnde & *scitens* dicitur, quia nullo virili opere rigata. Et omnes quidem nos, iuxta Clementem Romanum 8. recog. vt plantæ, ac vt loquitur Basil. Seleuc. orat. de Cain vt ipse rationales formamur in inferioribus terræ; non tamen terræ sitientis & aridæ, sed rigatæ. Radix nostra, & puerulus, de sitiente terra prodijt, id est de Deipara,

Terra matris Deorum, cum vera Dei matre, contentio

307. Quid si verò Satan diuinorum semper operum æmulus ac simius, vt est apud Tertullianum cap. 14. de corona milit. eo consilio (quod D. Cyrillus Catech. 15. vniuersè notauit,) matrem falsorum Deorum terram dixit, vt veram hanc terram veri Dei matrem figmento illo dehonestaret, & vitumque æquè ad fabulas pertinere persuaderet; Legimus sanè apud Augustinum 2. Ciuit. cap. 4. & apud Iulianum Imperatorem orat. 5. matrem illam Deorum, & matrem simul habitam, & Virginem: quod affectati figmenti ad hanc veritatem decolorandam, augeat planè suspicionem. Nec defuisse qui ea terræ Deorum parentis, & matris Deiparæ nominum communitate, motus sit ad distinctionem Cybeles & Mariæ percontandam, intelligimus ex Isidoro Pelusiota l. 1. epistola 54. Verum tot sordes quot matris Deum tribuat sunt à Gentilibus, vt attigit S. Isidorus ibi, & plenè tradunt Arnobius l. 5. Aug. 7. Ciuit. Clem. Alexan. in protrept. Theoph. 1. ad Autol. & alij, quos alibi profecto, satis superque monstrant, infinitis omnino parafangis, terram nostram, à spurca illa & maledicta Tellure, discriminari. Hæc est terra plusquam sancta ait Damasc. orat. 2. de imagin. sine expendens illud Dei ad Molem, *Locus in quo stas, terra sancta est.* Ex quo infert Damascenus, sicut rubus erat tantum imago Verbi incarnati, ita terram illam fuisse tantum imaginem veræ huius terræ. Si ergo terra illa veræ terræ imago, aded sancta visa est, vt exalceari in ea oportuerit Mosem; quanto magis ipsa vera terra, non modò sancta, sed ausim dicere, sancta sanctorum est? Ita rectè infert Damascenus.

308. Verum nomen *terra*, diuino profus consilio spurcissimæ illi Numinum Ethnicorum parenti tributum est, vt Augustinus optimè obseruat 6. Ciuit. c. 8. vt vel ipsum nomen doceret mortales delulos, cuiusmodi & vnde essent numina quibus colendis demeritabantur; nempe ex terra, & homines quondam terigenæ. Nostræ autem, nomen *terra* inditum mysticè in Scripturis videtur, ob eximia pleraleque terræ dores quæ in ea splendent luculenter. Tria proponit eximia terræ decora Trismegistus cap. 11. Pimandri; nempe quod sit mediū mundi, atque aded immobilis sit, & in æternū steret secundo, quod sit pulchrū orbis subfellium; tertio quod sit nutritrix omnium. Splendent hæc omnia in Deipara: nam & meditum est vt optimè tradunt Bernardus serm. 2. de Pentec. & Anast. l. 2. Hexaem. expendens illud, *Operatus est saluē in medio terra*, Hoc ad summam & centalem Deiparæ humilitatem pertinet. Vnde consecuta est eiusdem summa speciositas, & inconcussio, ac immobilitas ad quæcunque peccati flabra. Neque enim fuit uti nos, qui arundines videmur vento quocunque agitata, nunquam & nunquam consistentes. Est item Deiparæ terra pulcherrima & intus & extrinsecus neque corpore, neque animo quicquam in eo indecorum vel immundum notari vnquam potuit. Terra quidem sublunaris, præsertim verè, ait Theodoretus orat. 2. de pronil. vndeque renidet, & speciositate conestitur amœnissima; sed fœnea & quæ mox marceat. At hæc, immarcescibilibus amarantidis æternam præfert amœnitatem ac speciem. Prosequitur plenè sub alio schemate hanc huius terræ in bono firmitatem Rich. Viell. l. 2. de Eman. c. 29. belle vsque ad finem terræ ablata prosequens, & arcus contritos, armaque contracta, adaptans terræ Deiparæ. Tandem terra *diutius mater* à nobis appellatur, longè alio iure quàm cetera elementa vt expendit Plinius lib. 2. c. 63. Est enim in nos semper benefica, tametsi calceat, & malè semper habeatur per nos. Ideo Pandorati dici notat Philo l. quod mundus sit incorrupt. Verè

24 nutritrix

nutrix ut idem ait in Cosmop. & fluens nobis lac & mel quid enim aliud tanta fructuum feracitas, quid tot fontes in terræ superficie erumpentes, quam mammae quibus necessarii omnibus humores fugitur? Ex his fontibus, plerique medicari & depellendis morbis viles, ut & plantae pleraque est terræ seplasia omnibus parata. In visceribus autem eadem terra, varias venas metalliferas & thesauros abdit, quos in bonum mortalium depromit, nunquam fatiganda. Hæc in Deiparam appositissime cadere, nemo non videt. Est enim verè terra fluens lac & mel, quia Christus Dominus qui est sublimis fructus huius terræ, nihil aliud est quam lac & mel. Lac quippe fructus est carnis, mel labitur de supernis, ut philosophatur in hanc rem Petrus Damiani opusc. 50. cap. 3. proficiens appetit ex S. Gregorio 15. mor. cap. 9. qui illud Iobi c. 20. *Nō videat riuulos fluminis, & torrentes mellis & butyri*, de Christo interpretatur: [quia mel de super cadit, butyrum verò ex animalium lacte colligitur. Mel itaque ex aëre, butyrum verò ex carne est. Summi autem Principis Vnigenitus, cum sit Deus super omnia, homo est factus inter omnia. Qui cum nos dulcedine diuinitatis suæ & mysterio incarnationis repleuit, melle nos pariter & butyro satiauit.] Hæcque ipsa ex causa, iuxta Damianum, sponte Christi pia anima, quæ eius corpore & sanguine in Eucharistia mensa appositus cibatur & potatur, dicitur per sponsum Cant. 4. *Fauus distillant labia tua spona, mel & lac sub lingua tua*. Est ergo Christus lac & mel; atque adeo Deipara, est terra fluens lac & mel. In huius terræ visceribus, venæ sunt pretiosissimorum metallorum. Optime namque Ricardus Victorinus in Plal. 71. ad illud *Descendet sicut pluuia in vellus*, accommodat Deipara illud Iobi *auro locus est in quo conflatur*. Hæc verè est terra de qua Altissimus creauit medicinam, inquit Cæsar. 1.7. cap. 15. miracul. narrans innumeras curationes quæ in Monte Pessulano ad templum Deiparæ perficiebantur, non sine peruersa Medicorum amulatione, quam ibi describit. Ex hac terra creatam ab Altissimo medicinam, ait quoque Richardus à S. Laurentio l. 1. de Deip. c. 4. *sub finem*, addens Christum esse eam medicinam omnium in festinatione nebulae, qui idecirco Eccles. 24. de se ait, *Exiit quasi fluius dioryx*, quod interpretantur, *medicamentum generationis*, quod exiit de paradiso virginici vteri.

Tandem hæc est terra benedicta, & terra Dei, ut pulcherrime tradit Rupertus lib. 1. de oper. Spiritus sancti cap. 1. confetens terram ex qua primus Adam formatus est, cum hac terra ex qua secundus Adam Christus, est formatus. [Hominem illum terrenum, inquit,] cum isto caelesti homine conferentes, hoc primum in factus illius abesse perspicimus, quod terram ipsam quum de limo formaret eum, non benedixit Deus. Ecce autem in ista caelestis hominis factura noua, dicit Archangelus, imò qui in Archangelo loquitur Spiritus sanctus. *Benedixit a tu in mulieribus*. Et Psalmista per prophetiam huc adductus gratiam succinit, & dicit, *Benedixisti Domine terram tuam*. Amplius autem & in hoc terra ista præpoller, quia terra Domini est. Non enim illic dixit Scriptura. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ suæ*, sed tantum, *de limo terræ*. Hic autem non tantum. *Benedixisti Domine terram*, sed *benedixisti, ait, Domine terram tuam* & c. Qualis enim illa, & qualis terra ista? Terra illo nullo modo feminis Dei perceptibilis, vapore irrationabilis, insensibilis, inanimata, immobilis. Terra autem ista, animata, sensibilis, rationalis, & quod optimum est, fidelis: & propter fidem, Spiritus sancti, & feminis Dei perceptibilis.]

Notio altera terre perfusa, in Christi Domini humanitate.

309. Hactenus de illa prima acceptione mystica terræ, cui aqua superflua est à Samuele. Quæ tamen terræ acceptio, non videtur usurpata à S. Cyrillo, cuius vestigijs insitebamus in hac incarnationis expressione: sed terram usurpauit pro ipsa Christi humanitate. Nec præter usum Scripturarum. Nam in capite libri, interprete Anastasio Sinaita lib. 1. Hexaem. cum dicitur in principio Deum creasse cælum & terram, Christus nomine *Cali & Terra* designatus est: nomine quidem *Cali*, propter diuinitatem, *Terra* verò, propter humanitatem: quorum adeo distictorum extremorum structura, in principio facta est, quia Christus in mente Dei, & æterna prædestinatione conditus est, antequam diuina manus quicquam faceret à principio. Hæc est verè promissa terra iuxta Tertullianum l. de resurr. carnis c. 26. verbis illis. [Iudæi terrena solummodo sperando, caelestia amittunt, ignorantes & panem de caelesti repromissum, & oleum diuinæ victionis, & aquam Spiritus & vinum, animæ vigorantis ex vite Christi. Sicut & ipsam terram sanctam, Iudæicum proprie solum reputant, carnem potius Domini interpretandam, quæ exinde & in omnibus Christum indutus sancta sit terra; verè sancta per incolarum Spiritus sancti, verè lacte & melle manans per suauitatem spei ipsius; verè Iudæa, per Dei familiaritatem.] Sed & S. Gregorius 9. mor. c. 21. *Terram datam in manus impij, humanitatem Christi interpretatur*, permissam impiorum malignitati. S. quoque Gaudentius tractatu in die suæ ordinationis in medio. [Non iam videbitur perfunctoria ista audicio, quæ bonorum terræ præmijs honoratur, & non cuiuslibet terræ, sed illius olim promissæ, illius fluentis lac & mel. Promissionis enim terra, Christi caro est, ex massa humani generis de terra formata suscepta, ac dulcibus diuinæ gratiæ succis exuberans, cuius purissimo doctrinæ lacte alimur & nutrimur, cuius caelestem charismatum suauitatem rescimus, cuius vberitate credentium corda, pinguescunt, cuius bonis obedientium corda mentes animæque fidelium, & in hoc & in futuro sæculo faginantur.] Subscribit Autor imperfecti homin. 41. nam terram promissam, fluentem lac & mel, negat fuisse terram Iudæam. sed ait, fuisse [terram rationabilem quam Christus suscepit. De illius enim incarnatione, lac & mel processerunt. Lac enim opus est miraculorum quoniam & sine labore dentium & cum suauitate comeditur, per quod rudes in fide quasi pueri sustentantur. Mel autem eloquia doctrinæ dicuntur, sicut ait Propheta, quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fauam ori meo? Ergo incarnatio Christi promittebatur, qui lacte miraculorum & lacte doctrinæ nutriturus erat gentes rudes in fide.]

Vigilius Christum esse terram siue agrum thesauro abscondito diuitem, pulchrè prosequitur, in fine tertij libri contra Eutychem. [Thesaurus inquit] in agro absconditus, Deus est, latens in carne sua. Audi Apostolum dicentem de Christo, *In ipso*, inquit, *sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*. Et ideo omnis est profusus inutilis & impia confessio, quæ Dominum Iesum Christum, aut Deum tantummodo non & hominem, aut hominem solum, non & Deum facit. Agrum autem carnem Christi figuratè nominari, & præsens indicat locus, & superius illata testimonia docent. De hoc enim agro maxime, Isaac in suis benedictionibus prophetauit. *Ecce, dicens, odor filij mei, sicut odor agri, cui benedixit Deus*. Corpus enim Dominicum, magnis diuersarum virtutum fragrat odoribus, & sui bene olentia superante diuersa pigmenta, infirmos quoque viuificat. Vnde Apostolus Christi

Christi, (inquit) Bonus enim odor sumus, de vita in vitam, qui salus sumus, cuius tam præcipui & saluifici odoris suauitate, illecta in Canticis Canticorum ad eum dicit Ecclesia: *Post te in odorem unguentorum tuorum curramus*. De huius agri pulchritudine, & ipse loquitur in Psalmo quadagesimo nono, *Et species agri mei est*. Per huius agri gloriam, Ecclesia, in prædicto Salomonis libro, odales adiuvat dicens: *Adiuo vos in gloria & virtutibus agri*. Agrum illum, fortis & sapiens in Proverbio Salomonis mulier, id est Ecclesia introducit, compatiens enim de ea dicitur: *Agrum vidit, & eruit illum*. Preciosa est huius agri possessio, quæ Christi intra se absconditam retinet Deitatem. Duplex enim natura est Christi, & idcirco dixi, nec thesaurus sine agro, nec ager sine thesauro potest ab aliquo possideri. Sed pulchre Petrus Damiani l. 2. epistola 5. tractans quam terram Naaman onere duorum burdonum à Propheta petierit, ostendit esse Christum, prædicatione Principum Apostolorum credendum, & quæ terra altare conficitur, ubi Deus propitiatur.

Itaque Christus terra dictus est. Et est sanè terram inter & humanam substantiam, analogia non modica, quam Tertullianus l. de carne Christi cap. 9. exprimit, his præter cetera. [Quid est sanguis, quàm rubens humor: quid caro, quàm terra conuersa in figuras fæci? Considera singulas qualitates, musculos vt glebas, ossa vt saxa, etiam circum papillas calculos quosdam. Alpicie nervorum tenaces connexus, vt traduces radicem, & venarum ramosos discursus, vt ambages circuitum, & langines vt muscos, & comam vt ceptum, & oculos medullarum in abdito thesauros, vt mentis carnis.] Ex aliis alia in hanc rem protuli, in scalis à nobili creatura ad Deum, Gradu 11. *ferè initio*. Quare merito illud S. Cyrillus, sanctissimam Christi humanitatem, terram illam esse censuit, cui Samuel aquam superfundit.

Amia, mystica terra notiones, coincidunt.

310. Non est tamen hæc terræ acceptio, contraria illi quam proximè proposui de Deipara. Nam vt superius quoque iam monui, terra illa cui Verbum copulatum est, porciuncula fuit substantiæ Deiparæ, ita vt cum immediatè ante momentum incarnationis ea substantia in solidum spectaret ad Virginem, subito facta sit Christi, operante Spiritu sancto. Quæ causa est, ut esse Deum in B. Virgine per identitatem, asserat, Pet. Damiani serm. 44. qui est primus de natiuit. Deiparæ. Exponens enim illud; Reg. 10. *Vestitum eum* (Salomon thronum suum eburneum) *auro fuluo niris*, auro ait esse diuinitatem; eburneum autem thronum, sanctissimam Deiparam. Tum subdit. [Quid est autem quod dicit *fuluo niris*.] Hic aliquid requirendum reliquit nobis Spiritus ille multiplex; & vtinam possim explicare quod sentio. Quatuor modis inest Deus omnibus creaturis. Primo modo essentialiter, tam bonis, quàm malis nihilque intercludit Diuitas essentialiam, per quam esse omnia acceperunt. Inde est quod nupquam, & in omni loco esse legitur, cum omnibus præsentiter assistat, & à nullo comprehendatur. Habent etiam & mali Dei præsentiam, sed non gaudent, cum inanimata quælibet hoc possint privilegio gloriari. Secundo modo inest bonis operatione; agit enim in eis virtus operatiua, vt operentur opera Dei; nec otiosè creati sunt inter creaturas, sicut & mali qui elegerunt æstere vt sempiternis ignibus alimenta ministrent, hostes & plectis quæ bonis illuminatione, quos de futurorum cognitione nobilitat, & participes suorum efficiat secretorum. Quarto modo inest vni creaturæ, videlicet Mariæ Virgini, identitate, quia idem est quod illa. Nimirum quia illa ipsa substantia quæ immediatè ante erat Deipara, in momento efformata est in Chri-

sti substantiam, Deo hypostaticè adhaerentem. Quare siue terram pro Deipara quoad partem aliquam substantiæ eius, siue pro sanctissima Christi Domini humanitate vsurpemus, eodem recidit.

Verbum, aqua terre prædictæ superfusa.

311. Pergo ad superfusam terræ aquam, quæ an fontana, an fluminalis, puteana, an è cisterna, & collectiua ex imbris fuerit, (mare aberat,) Scriptura non exprimit. Potuit verò omnibus illis modis parari; quare indiscriminatim eos adhibebimus. Verbum igitur vt aiebat S. Cyrillus, nomine aqua superfusa significatum meritisimo est. Est enim emanatio è profunda aquarum abyssu; hoc est ex Patre, quem idcirco Philosophi apud Alex. Clementem 5. Strom. c. 5. *profundum* nominant, Pater iuxta multorum interpretationem à D. Ambrosio relatum, l. 1. de Spiritu sancto c. 19. Fons vitæ est; idque ferunt illa Davidis, *Apud te est fons vitæ*. Ex eo fonte, duo procreantur flumini amplissimi; nempe Filius & Spiritus sanctus. Nam Spiritus sanctus, est *Flumen christallinus manans de sede Dei & agni*, vt habetur Apocal. 2. 1. iuxta expositionem S. Ambrosij l. 3. de Spiritu sancto c. 2. 1. cui ibidem l. 1. c. 20. plurima in hanc Spiritus sancti appellationem disputat. Verbum verò Fons sapientiæ aptè dicitur, & in illud potius cadere verba illa Davidis Psal. 35. *Apud te est fons vitæ*, opinatur S. Ambrosius l. 1. de Spiritu sancto c. 19. annūtiatque S. Athanasius l. de humana natura suscepta contra Apollinarium cum ait, Dauidem dixisse, *Apud te est fons vitæ*, [quia nouerat apud Patrem, Filium esse, fontem S. Spiritus.] Hæc est sapientia quæ quasi flumini diorix, & sicut trames aquæ immensæ de fluio describitur c. 24. Ecclesiastici. Eidem Petrus Damiani serm. 67. aptat locum ex c. 4. Cant. & ex Psalmo 45. [Verbum Dei (inquit) tanquam riuus aquarum viuientium cum impetu venit, & sicut torrens cunctis doctrinarum ardentium inquinamenta subuertit. Vnde & in Canticis Canticorum dicitur: *Fons hororum, puteus aquarum viuientium quæ flumini impetu de Libano*. Hinc & Psalmista: *Fluminis impetus lauificat ciuitatem Dei*.]

Egrege quoque serm. 11. huc aptat illud Isaie 59. *Dominus Deus noster flumini gloriosus exiliens in terram sitientem*. Itemque illud ex c. 2. Genes. *Flumini egredi ebatur de loco voluptatis ad irrigandam vniuersam superficiem terræ*. Hunc flumini eiusque egressum sic exponit Damiani. [Locum voluptatis, Patrem esse censemus; cum Deus illocalis sit; sed efficientias rerum, nisi per vulgatos sermones explicare non possumus. In ipso autem omnem voluptatem esse intelligit, qui legit Apostolum dicentem, *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*; & alium ex illo duodeno apice similiter eructantem; *Omne datum optimum & omne donum perfectum, desursum est, descendens à Patre luminum*. Ipse etiam Filius dicit: *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum*. Cognitio igitur Patris, vita æterna est; & ubi vita æterna, ibi sempiterna voluptas; quia gignitur de vtero Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, de Domino Dominus. Egreditur autem identitate, quia idem est quod Pater: Idem dico secundum substantiam, non secundum personam. Egreditur & æqualitate, quia pari omnipotentia respicit generantem; cum omnia quæ potest Pater, possit & Filius sicut ipse testatur: *Omnia quæ facis Pater, facit & Filius: nec potest Filius facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem*. Egreditur & æternitate, quia licet generetur, non est posterior generantè: sed ambo vnius antiquitatis sunt, si tamen vocabuli nouitatem non exhortes. Quod licet quoquo modo significet quæ dicuntur, longè tamen est à sententiæ Maiestate. Egreditur similitudine, quia similis est Patri, Partis imago, splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Egreditur æternitate, quia ali² est ab illo; alius dico

non

non aliud. *Ego*, (inquit,) & *Pater*, unum sumus. Unum dixit, non *unus*: quia *unum* significat substantiæ unitatem, *sumus* verò, personarum proprietatem. Sic igitur, & longè excellentiori modo de Patre Filius egrediens, inundat Angelicas stationes: quia iuxta Salomonem, *Fons sapientie, Verbum Dei in excelsis*. Citharedus puer, de hoc fonte pleno ventre potauerat, cum diceret, *Apud te est fons vitæ*: quia non solum tu vita, sed & Filius tuus, fons vitæ est; Et vt patenter, quid sentiebat, ostenderet, subiunxit: *In lumine tuo videbimus lumen.*

312. Eum paradisi fontem quem Verbo Dei in excelsis aptavit, Petrus Damiani, Nicol. I. epistola ad Michaëlem Imperat. ait fuisse pluuiam aut vaporem, quorum vtrumlibet optimè cadit in Verbum. Quem enim latet illud Davidis de Verbo, *Descendat sicut pluuia in vellus*? Eius loci egregiam paraphrasim profert ex Epiphanijs Anchorato. [Pluuia cum arboribus & plantis in eandem naturam transiens, corpus efficit, & singulos fructus iuxta similitudinem. Et in olea quidem oleum pingue fit, assumpta ex ipsa essentia. In vite verò vinum dulce incorporatur. In fico ficus dulcescit. Et in singulis seminibus ad speciem ipsorum augetur ac nascitur. Sic arbitror Dei Verbum in Maria caro factum est, & in semine Abraham homo inuentus est iuxta passionem. Inuenimus enim Messiam de quo scripsit Moyses. Et dixit sanè Moyses, *Descendat sicut pluuia eloquium meum*. Et David. *Descendat, sicut pluuia in vellus, & sicut gutta stillans in terram*. Lana itaque suscipiens rotem, velleris fecunditatem auget. Terra verò suscipiens pluuiam, auget fructum ex præcepto Domini contibuens naturam promptioem, & vt accipiat, ab ipso amplius studium habet. Sic sanè etiam Virgo Maria, *Vnde cognoscam hoc*, (inquit) *quod erit mihi studium*. (& audiuit,) *Spiritus Domini superueniet in te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Quapropter & quod nascetur ex te, sanctum erit, & Filius Altissimi vocabitur. Christus in Angelo loquitur, efformat autem seipsum Dominus in sua ipsius formatione, forma serui assumpta. Et Maria quidem haurit sermonem ad conceptionem, velut pluuiam terra. Verum Verbum Dei, seipsum sanctum fructum ostendit, assumens mortalis naturam. Sic igitur ex ipsa hauriente, velut terra & velle, veræ spei fructus, & Sanctorum expectatio: velut Elizabeth dixit, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui*; vnum assumpsit ex humana natura, quod passioni obnoxius fuit, quum passionis exors sit Dei Verbum. Eundem locum Pfaltis pulcherrimè de Verbo carni adiuncto exponit Vigilius *sub finem* tertij contra Eutychem, eodem referens illud Isaie 55. *Quomodo descendit imber aut nix de caelo, & inebriat terram*. Concinnè de morte Chrysologus serm. 142. [Singulis gratia se est largita per partes: Mariæ verò simul se totam dedit gratiæ plenitudo. Omnes, (inquit) Evangelista, de plenitudine eius accepimus. Vnde & David dicit, *Descendit sicut pluuia in vellus*. Vellus cum sit de corpore, nescit corporis passionem: sic virginitas cum sit in carne, virtus carnis ignorat. Cælestis ergo imber, virginem in vellus placido se fudit illapsus, & tota Diuinitatis vnda, bibulo senestræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, teris omnibus in pluuiam salutis effunderet, *Sicut stillicidia stillantia super terram*. Vt vitalibus partita stillicidijs tempora, fidelitarent germinare non necarent. Eundem locum S. Ambrosius serm. 13: ad humilem descensum, & materni pudoris inuoluta signacula retulit, ex quo Rufinus ad Psalimum 71. aperte proficit.

Præterea verò idem Dei Verbum Sap. 7. dicitur *Factor virtutis Dei, & emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei sincera*. In quem locum Verbo diuino exactè accommodandum, diligenter incumbit. Antor libri primi de incarnatione apud Augustinum à c. 13. per multa capita; præsertim verò obleruat, dictam esse sapien-

tiam, vaporem [non gloriæ omnipotentis neque æternæ lucis, neque inoperationis Patris nec bonitatis eius: Neque enim conueniens erat alicui horum ascendi vaporem; sed cum omni proprietate ait (Sapiens) virtutis Dei vaporem esse sapientiam. Intelligenda est ergo virtus Dei, qua viget, qua omnia visibilia & invisibilia vel instituit, vel continet, vel gubernat, quæ ad omnia sufficiens est quoniam prouidentiam gerit, quia velut vnta omnibus adest. Huius ergo totius virtutis tantæ & tam immentæ vapor, & vt ita dixerim, vigor ipse in propria subsistentia effectus, quoniam ex ipsa virtute velut voluntas ex mente procedat, tamen & ipsa voluntas Dei, nihilominus Dei virtus efficitur. Efficitur ergo virtus altera in sua proprietate subsistens, vt ait sermo Scripturæ. Vapor quidem primæ & ingenitæ virtutis Dei; hoc quidem quod est inde trahens, non est autem quando non fuerit. Vides quædæ in hanc aquam, notionem vulgatam nominis aqua à quâ omnia. Verè enim Deus, omnia in sapientia sua fecit, & omnia per Deum Verbum facta sunt.

Superfluo Verbi tanquam aqua per Incarnationem.

313. Hæc aqua cum in sinu paterno, & in loco altissima voluptatis per æterna spacia delituisse, tandem effusa est per incarnationis mysterium *super terram*. Et hæc est effusio, ob quam Samuel obtestabatur Deum, vt populi calamitate propè obtriti miseretur. De hac ipsa effusione accipere primum possumus quod quatuor Doctores de Christi sanguine disputantes coram Pio II. (descripsit eorum disputationem Syluester in Rosa aurea tractatu 3. q. 30. fol. 294. col. 4.) acceperunt de vltima effusione sue de morte. Ita enim interpretati sunt illud à Davide Psal. 21. prolatum in persona Christi, *Sicut aqua effusus sum, vt sensus sit, humanitatem Christi fuisse dissipatam, & esse desisse, eo modo quo fluida cum effunduntur. Nec sanè verba illa, vt ibidem rectè notatur, soli sanguini Christi aptari possunt: quia sanguis cum non sit nisi pars integrans, non fundat communicationem idiomatum. Non incommode tamen effusio illa ipsi Verbo tribuitur, quatenus humanitati nostræ superfluum est in Christi humana substantia. Eam verò effusionem consecuta est mors, & ossium omnium dispersio, consequenter memorata in Psalmo proposito.*

Expresserat hanc effusionem Verbi in humanam substantiam, typus aliter; nempe effusio roris antelucani, seu pluuiæ in vellus Gedeonis. Audi Bernardum hom. 1. super missus est. [Quid illud Gedeonis vellus significat quod vtique de carne tonsum, sed sine vulnere carnis, in area ponitur, & nunc quidem lana, nunc verò verò area rore perfunditur, nisi carnem assumptam de carne Virginis, & absque detrimento virginitatis? Cui vtique distillantibus cælis, tota se infudit plenitudo Diuinitatis: adeo vt ex plenitudine omnes accepimus, qui verè sine illa non aliud quàm terra arida sumus. Huic quoque Gedeonico facto, propheticum dictum pulchrè satis conuenire videtur, vbi legitur, *Descendat sicut pluuia in vellus*; nam per hoc quod sequitur, *Et sicut stillicidia stillantia super terram*: idem datur intelligi, quod per inuentam rorem madidam aream. Pluuia quippe voluntaria quam segregauit Deus hereditati suæ, placidè prius & absque strepitu operationis humanæ suo se quicquid illapsa virginem demisit in vterum: postmodum verò ubique terrarum diffusa est per ora prædicatorum, non iam sicut pluuia in vellus, sed sicut stillicidia stillantia super terram, cum quodam vtique strepitu verborum, ac sonitu miraculorum. Siquidem recordata sunt nubes illæ quæ portabant pluuiam, præceptum sibi fuisse cum mitterentur, *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*.

omnia, & in ipso vivimus, movemur, & sumus. Et hoc idem nobis intus quasi per figuras indicans, & veluti per humilia quædam exempla declarans Deus, ita Moſen ſapientiſſimum aſſatus eſt: *Et accipies aquam ex flumine, & effundes ipsam ſuper terram.* Fluvio namque, ut dixi, perquam appoſite, Patris natura comparatur. Aquæ verò, qui ex ipſo ſecundum naturam genitus eſt Filius. Hæc igitur aqua ex flumine proſiliens, terræ admixta eſt. *Verbum enim caro factum eſt*, per unionem, providentiæ conſilio deſtinatam. Futurum porò ut poſtquam ſemel homo factus eſſet, non dubie mortem quoque pro nobis in aſſumpta carne oppeteret, indicavit, dicens: *Et erit aqua quam acceperis a flumine, ſanguis ſuper aridam.* Significat autem nobis, nihil aliud hoc loco ſanguis præter mortem. Donec enim caro nondum erat Verbum, non fuit ſanguis. Libera namque à conditione mortis eſt ipſa vivens, vitæque parens natura. Poſtquam verò factus eſt noſtri ſimilis, tunc ſanè ſua carnis mortem ſibi veluti propriam vindicat, ipſeque pro nobis mortem ſubiſſe dicitur, ſuoque ſanguine hanc quæ cælo ſubeſt naturam acquiſiſſe. Eadem habet l. de incarnatione Vniſ. c. 26.

Sed quod non exponat his locis S. Cyrillus, quomodo hæc aqua ſuper aridam effuſio, cuiusque in ſanguinem converſio, fuerit ſignum tertium cui credendi eſſent veri Iudæi, id ſuppleo ex l. 2. de ador. ubi aptato ad incarnationem miraculo virgæ, per Moſis apprehenſionem in colubrum verſæ; & miraculo curationis manus, quæ educta eſt ſinu apparuerat leproſa, tertium ſignum in effuſione aquæ in ſanguinem verſæ patrarum, ſic explicat. [Ultimum mundo ſignum Chriſti moris fuit, & illa per aquam, & ſanguinem ablutio, adiunctio nimirum etiam ſancto corpore, quod per aridam ſignificatur.] Subdit mortem Chriſti merito appellari ſignum, nam id eſt ſignum datum generationi prævæ atque perverſæ, ſignum ionæ Prophetæ. Eſt autem hoc ſignum tertium per comparationem ad duo ſigna anteriora quibus increduli cum fuiſſent Iudæi, interveniente hoc tertio ſigno, per moti ſunt ad credendum. Primum ergo ſignum Iudæis datum iuxta S. Cyrillum fuit Moſaicæ legis promulgatio: Secundum, prædicatio Prophetarum atque Baptiſtæ: Tertium, denique aduentus Verbi per incarnationem ad ſubvendam pro nobis mortem; quæ fuit effuſio cruenta, ob aquæ commutationem in ſanguinem.

Habuit effuſio hæc aquæ cœleſtis in terram, effectus longè alios quàm illa aquæ effuſio in minori Britannia, ut memorat Iacobus de Vitriaco in hiſtoria Orient. c. 92. & ex teſtibus oculatis Cantip. l. 2. apud c. 57. n. 8. Eam enim effuſionem tantæ tempeſtates ac procellæ conſequatur, ut vniuerſa terra ad aliquot miliaria aquis obrueretur. Cœleſtis aquæ effuſionem, non procellæ exceperunt, ſed ſumma ſerenitas eſt conſecuta.

Collatio incarnationis, & effuſionis ſub aqua ſpecie, concluditur.

317. Claudio effuſionem hanc Verbi divini, ex Petro Damiani ſerm. de S. Victore. [Sic inquit, agens de Verbi incarnatione] diſtillaverunt cœli miſericordiam, ſic Verbum Dei tranſfuſum eſt, & effuſum vbique totum, ſine quo nihil totum. Felix effuſio, quæ curren-tes adoleſcentulas ad odorem ſuavitatis invitat. Iure diſtillationem appellat. Et hoc nomen in frequenti eſt Scripturæ viſu, cum de incarnatione eſt ſermo. Audi Originem hom. 2. in Cant. interprete Hieronymo *ferè initio*. [Si videris Saluatorem meum ad terrena, aut humilia deſcendentem; videbis, quomodo virtute magna & maiestate Divina, ad nos modica quædam ſtilla deſluxerit. De hac ſtilla & Propheta cecinit, dicens: *Et erit, deſtilla populi huius cõgregandus congregabi-*

tur Iacob. Et ſicut ſecundum alium ſenſum, lapis erat præciſus è monte ſine manibus, noſtri in carne Saluatoris aduentus: (neque enim totus mons fuit, qui deſcendit ad terras: nec poterat humana fragilitas totius montis magnitudinem capere: ſed lapis ex monte, lapis offenſionis, & petra ſcandali deſcendit in mundum.) ſic ſecundum alium intellectum ſtilla nuncupatur. Oppor- tebat quippè, ut, quia omnes gentes in ſtillam ſitilæ reputatæ ſunt, iſ, qui pro omnium ſalute factus eſt omnia, etiam ſtilla fieret ad eas liberandas. Quid enim pro noſtra ſalute non factus eſt? Nos inanes; & ille exinanivit ſemetipſum, formam ſervi accipiens. Nos populus ſtultus, & non ſapiens; & ille factus eſt ſtultitia prædicationis; ut fatum Dei, ſapientius fieret hominibus. Nos inſimi; inſirmum Dei, fortius hominibus factum eſt. Quia igitur vniuerſæ gentes, ut ſtilla ſitilæ, & ut momentum ſtatera reputatæ ſunt; Idcirco factus eſt ſtilla, ut per eum à veſtimentis noſtris odor ſtillæ procederet, iuxta illud: *Myrrha, & ſtilla, & caſia à veſtimentis tuis, à domibus elephantis, ex quibus ſanctificaverunt te filie Regum in honore tuo, quæ in quadragimo quarto Pſalmo dicitur ad ſponſam.* Hoc eſſe ait Origenes quod in Canticis iuxta lectionem quam vſurpat, ſcriptum habemus, *Fasciculus ſtillæ, patruelis meus mihi.* Quomodo enim Chriſtus dicitur Patruelis, id eſt Synagoga, ſororis Eccleſiæ filius, Pulcherrimè ibidem continenter exponit. Sed de hac effuſione, plus fatis.

Transitum ad effuſionem Verbi, ſpecie niui.

318. Effuſioni Verbi ſpecie imbris, affinis admodum eſt Verbi effuſio ſpecie niuis. Nam quid aliud eſt nix, quàm aqua ſicca, ut Poëta de puero Caſare agens dixit. Cum enim mortuo puſione Domitiani, niuis effuſio eſſet conſecuta, ſic cecinit.

Qui ſiccas laſcivit aquis, & ab æthere ludis:

Suſpicor has pueri Caſaris eſſe niues.

Pulchre S. Paulinus natali 6. ſancti Felicis *ferè initio.*

Cernite lætitiâ mundi in ſplendore diei

Elucere ſacris inſignibus, omnia lætus

Candor habet, ſecus teneris à nubibus imber

Fonitur & niuee tellus velatur amicu

Quæ niue tellâ, ſolum niue, ſilua, & culmina, colles:

Cuncta ſenſu, ſancti canos reſtantur honores;

Angelicaq; docent & luce & pace potiri

Felix placida clarum in regione piorum,

Lactea quæ tacto labuntur vellerâ cælo.

Græcus interpres in Catena Iobi, nō diſſimiliter aquas vocatas niues à Iobo ſignificat, verbis illis alioqui ſub- obſcuris: *Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerim velut niuiſſimæ manus meæ; tamen ſordibus intingens me.* Aquas niuis Græcus interpres, vertit *niuis*. [Si niue inquit] lotus fuero. Eſtque ea interpretatio admodum com- moda. Nam qui legunt *aquis niuis*, fidem omnium co- dicum & editionum laceſſunt. Qui verò *aquas niuis*, aquas è niue reſoluta accipiunt, quas & ad abſtergen- dam validiores, & in ora quam Iob incolabat, multo puriores aquis fontanis & fluvialibus fuiſſe voluit; diuinant proſecti, & quod ad expoſitionem corticis vocum Latinæ editionis opportunum eſſe vident, ob- truduunt tanquam ex hiſtoriz fide prolaturum. Sunt qui manus lotas aquis niuis, accipiunt pro manibus exqui- ſitè albis, ut columbæ. lacte lotæ dicuntur, quæ ex- quiſite candent. Quæ interpretatio, ſi aquas niuis pro aquis in niues concretiſ accipias, bellè conſentit: non item ſi aquas niuis, accipias de aquis niuis ſolutæ. Nam lac cum ſit album, ea quibus adhæreſcit, colore ſuo im- perit: at aqua ex niue ſoluta, non candet: unde ea quæ contingit, purgat quidem, ſed albore non donat. Quare aquas niuis apud Iobum, dictas cenſeo aquas quæ ſunt nix, ſive aquas addenſatas in niuem: Unde effuſio

effusio nix, est aquæ effusio. Ac proinde merito post
propositam aquarum liquentium effusarum compa-
rationem cum Verbi Dei illapsu in terram nostram,
suscepimus tractandam effusionem Verbi sub aquæ
sic effusæ typo.

Scriptura nonnulla, eò aptata.

319. Visus est hanc effusionem attingere David
Psalm. 11. verbis illis superius propositis: *Descender sicut
pluvia in vellus, & sicut stillantia stillantia super terram.*
Nun Apollinaris in illorum verborum Metaphrasi,
Stillantia stillantia, interpretatur de nix, sic exprimens
verum prædictum. [Ex alto sensum, sicut pluvia in
vellus venit: sicut terram niuibos quando cœ-
lum tacite ferit.] Similiter ac S. Ambrosius lib. 7.
in Lucam ad illud, *Vestimenta eius facta sunt alba si-
cut nix*, quod Vulgata Deuter. 3. habet, *Sicut stillic
super gramina*, ipse legit, *vi nix super fenum*. Itaque
scilicet posteriora illa verba, de S. Ambrosij & A-
pollinaris sententia, non ad illas pluvias liquen-
tes, sed ad nix hanc pertinet. Et cum multi
exhibent, posteriorem partem illius versiculi apud
Plautum, esse explicationem prioris, vt alibi fre-
quentissimè, non obsecrè videri poterunt annuere,
vt descensum quoque pluvie in vellus, de nix effu-
sione accipiat. Si sola verba Latine editionis spe-
ctemus, nihil esset proclivius quam pluviam in vel-
lus descendentem, accipere de nix. quæ verè est plu-
via in vellus conformata; & idcirco sæpe nix, lana
aut vellus dominata legitur, vt apud Martialem lib. 4.
Epigr. 3.

*Adice quam densum tacitarum vellus aquarum
Densum.*

Item apud S. Paulinum natali 6. S. Felicis, *ferè initio,
cum conigisset die sancto Felici sacra ningere*, recu-
le hoc S. Paulinus ad lætitiæ colore candido ex-
pressum, quasi luce & pace potiri docerent sanctum
ritum.

Lætæ quæ tacito labuntur vellera celo.

Apud Prodentium carmine de S. Eulalia sub fi-
nem, nix in eius sacrum cadaver demissæ, dicun-
tur fuisse. [Palloli vice linteoli.] Græcum tamen
idioma ac Hebræum, eam notionem descensus
pluvie in vellus non fert. Quare analogia Incar-
nationis Verbi cum defluxu nix, non potest ei
Plauti loco inascribatur, iuxta talem vocum notio-
nem: sed ad summum iuxta communem verbo-
rum vim; quo retento, plerique primam partem
versiculi illius Davidici, aiunt id ipsum significare
quod secundam. At istam aliqui Partes, ad nix ef-
fusionem significandam censuerunt adhibitam, vt vi-
deamus.

Fuit qui ad eam Incarnationis expressionem per
nix effusionem, referret illud Isaia 55. *Quomodo
descendit imber & nix de celo? &c. Sic erit verbum meum.*
Id enim de Verbo personali accipit Richardus à
S. Laurentio lib. 12. de S. Maria pag. 897. Sed hoc
erratum est. Nec aliter pronuntiandum de loco
illo Proverb. 3. *Sicut frigus nix in die messis, sic
legum fidelis ei qui misit illum, animam eius requie-
scere facit.* Quem locum Beda ibi, de quolibet do-
ctore Apostolico accipit. Multo autem magis va-
let de Christo, qui & Dei legatus ac Apostolus fuit
super omnes fideles Deo; & inter astuosissimos my-
stice canonicæ ardores descendit sicut nix super ter-
ram: sicque animam Dei de salute nostra solliciti,
requiescere fecit. Hæc fuit nix facta à Deo in tem-
pore serotino, iuxta Zachariam cap. 10. vbi Cy-
rilus, & Hieronymus Iobi 28. tempus serotinum
Theoph. Raynandi Christum.

interpretantur tempus æstivum, quando messis &
fructus maturefcunt. Sanè niuem in Ecclesia dici
homines cælestes, & qui vitam viuunt dignam cœli-
tibus; interpretatus est S. Gregorius 3. 2. mor. cap. 23.
accipiens in hunc sensum illud Threnorum, *Naza-
rae candidiores nix*; id est, ijs qui in Ecclesia velut
Angeli & cælestes homines habentur, nitentiores &
puriores. Multo potiore igitur iure, Christus Dominus
qui homo cælestis est, iuxta Paulum, *nius* appellatione
donari poterit.

Fundamenta analogie Christi cum nix.

320. Causas aliquot huius denominationis Chri-
sto tribuendæ, conspiciat his verbis Richardus à S.
Laurentio lib. 12. de S. Maria (pag. 897.) sub verbo
nix. [Isaia 54. *Quomodo descendit imber & nix &c. Sic
erit verbum meum*, id est Filius, dicit Pater, Eccles. 4. 3.
Imperio suo acceleravit niuem, id est, in electis re-
frigerium, contra feruorem vitiorum tentantium.
Quia nativum & purissimum habet candorem. Ec-
cles. 4. 3. dicitur de nix ad litteram; *Pulchritudinem
candoris eius, admirabimur oculus.* Sap. 7. *Ipse est candor
lucis æternæ*, &c. Cant. 5. *Amicus meus candidus & ru-
bicundus.* Natus est enim de purissima Virgine, totus
candidus & purus, Isaia 55. *Gloria libani data est ei*,
qui interpretatur candor, quia de sursum venit. Ioan. 3.
Qui de sursum venit, super omnes est. Quia minuta de-
scendit. Philipp. 2. *Semetipsum exinamuit formam, erui
accipiens*, &c. Item, *Minus enim paulo minus ab An-
gelis.* Psalm. 8. qui non sunt carnei nec possunt mori.
Quia terræ immunditias operuit in cruce, id est, pec-
cata terrenorum, nec coram Patre apparent ad vindi-
ctam. Vnde *operuisti omnia peccata eorum*, Psalm. 84.
pallio scilicet misericordiæ, vel carnis crucifixæ. Vn-
de & dicit Eccles. 24. *Sicut nebula texi omnem carnem.*
Quia vitium disgregat. Quia frigida est, & tangen-
tes se infigit. Beatissima enim caro Christi, car-
nis humanæ non sensit incensum. Vnde vestimen-
ta eius, id est, membra, de quibus dicit matri suæ,
Iob. 10. *Pelle & carnibus vestiisti me*; apparuerunt sicut
nix in Transfiguratione. Matth. 17. Marci. 9. Luc. 9.
Christus etiam, tangentes se per veram dilectio-
nem, & puram orationem refrigerat ab æstu vi-
tiorum, vnde de Christo dicitur, Eccles. 43. *Imperio
suo acceleravit niuem*, id est refrigerium contra æstum
vitiorum. Quia feruore Solis & tepore auræ, dul-
cis citò in aquam resoluitur. Caritas enim quæ per
Solem signatur, & pietas quæ per teporem, fecerunt
Christum pati, qui in sua passione effusus
est sicut aqua, vt dicit Psalm. 21. *Quia resoluta in
aquam, nunquam iterum fit nix*, &c. Sic Chri-
stus in passione effusus sicut aqua, resurgens ex mor-
tuis iam non moritur, mors illi ultra non domina-
bitur.]

Distinctiões de eadem analogia, considerando in se & niuem, & Christum.

321. Mihi vt hæc Verbi Incarnati cū nix effusio-
ne collatio liquidior sit, duo consideranda videntur:
nempe, & quid sit nix in se, & quid sit terra cui super-
funditur. Et nix quidem in se sumpta, perspicuè exhi-
bet Symbolum diuini Verbi humanitatem assumptis.
Nam formatur per subiectionem materiæ terrestri
ad locum superum, vbi tamen non hæret; sed can-
descentia & firmior, descendit ob bonum terræ quam
descensu suo fermentat & aptat ad feracitatem, iuxta
illud Iobi 37. *Qui præcipit nixi vt descendat in terram.*
R. Ad

Ad quæ verba S. Gregorius 27. moral. cap. 18. egregiè ex eo capite virum quemlibet sanctum cum niue cõponit, quòd subiectus ab ima terra per calorem desuper immisum, donatus firmitate & soliditate aliqua, descendat ad subitus iacentes, proportionalem eis exhibentis caritatem cum ea quam ipse à calore cœlesti & diuini spiritus beneficio afflatu accepit, cum subiectus sursum est. Quæ omnia multò magis valere de Christo, ex humanitate cum Verbo nexa compacto, est apertissimum. Nam & humanitas eius ex ima terra per amorem quo Deus dilexit mundum subiecta est ad consortium vsque personæ Verbi; eaque subiectione materia ex se sordens & fluxa, facta est nitentissima, & firmitatem accepit qua in bono solidè consisteret. Sicque instructus & exoratus homo ille, non elegit sedem habere in cœlis, vel inter Angelos, sed inter hominès ad eorum procurandam salutem versatus est, eundem illum cœlestem amorem erga hominès exptempturus, ex quo ipse in humanitate prædestinatus est Filius Dei. Hinc sufficienter intelligitur niuis in se spectatæ proportio, cum Christo Domino.

Item niuem ad terram; & Christum ad nos, referendo.

322. Proportio autem niuis comparatæ ad terram super quam effunditur, ac Christi spectatæ per ordinem ad nos, exponi meliùs non potest; quàm ostendendo, quæ bona nix terræ affert, eadem nobis Christum contulisse. Et nix quidem descendens in terram inebriat eam, ac infundit, & germinare facit, sicque dat semen serenti, & panem comedenti, vt Isaias cap. 55. affirmavit. Causam reddunt Theophrastus lib. 1. de causis plant. initio: & Plin. lib. 17. cap. 2. qui Theophrastum apertè expressit. Præfatus ergo qui dixit, hyemes serenas optandas, non pro arboribus fecisse vota, subdit paulò post. [Vota arborum communia sunt, niues diutius sedere. Causa, non solum quia animam terræ evanescentem exhalatione, includunt & comprimunt, retròque agunt in vires frugum atque radices: verum quod & liquorem sensim præbent, purum præterea levissimumque, quando nix aquarum cœlestium spuma est. Ergo humor ex his non vniversus ingurgitans diluensque; Sed quodammodo sicut distillans, velut ex vberibus, alit omnia quæ non inundat. Tellus quoque illo modo fermentescit, & succi plena ac lactescentibus satis non efficit, cum tempus aperit, tepidis aridet horis; ita maximè frumenta pinguescunt.] Quod niuem, aquarum cœlestium spumam nominat, vt cum vera physiologia consentiat, accipiendum est de parte tenuiore, & dilutiore vaporis sursum subiecti per calorem: Nam quod est in vapore illo crassius, in alias meteorologicis impressionibus conformatur. Vel certè referendum est ad alborem niui aduenientem, eo modo quo spuma albescit: nam ea ex causa niuis alborem exponit Aristoteles l. 2. de gener. anim. cap. 2. Quamquam S. Basiliius hom. 3. Hexaem. & in c. 1. Esaiæ ad illud, Si fuerint peccata vestra, &c. niuem censuit verè spumam esse liquidi humoris, per agitationem vehementem ventorum attriti, ac spumescantis. Sed hoc cum physica de niuis ortu doctrina, minimè cohæret. Quare quod nix sit spuma aquarum cœlestium, id est aquarum in mediam aëris regionem subiectarum, accipiendum est eo modo quo dixi, vel certè repudiandum. Cætera à Plinio propostita de niuis commodis, sunt verissima, & elegantissimè à S. Ambrosio mox referendo traduntur lib. 7. in Lucam ad illud, Vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix; Et ex parte à Theodoro orat. 2. de Prouid.

sub finem, vbi frigidas impressiones, inter quas nix numeratur, ait esse terræ opportunissimas. [Quia dum frigora ciet naturæ conditor, plantas simul & semina in altum germinare prohibet, & vegetatiuam vim in radices distribuit, eamque in altum elatantem frigore, ceu flagello quodam ad inferiora compellit. Idem reptilium quoque, quæ & plantis & similibus nocent, corpora perdit: simulque tibi alumnus suo animum genera exhibet.]

Sancti niues mortalibus, sed Christus maximè.

323. Ob hæc commoda niuis in terram cui superfunditur, S. Gregorius 27. moral. cap. 17. & 18. viros sanctos qui ex proximi charitate se impendunt eius saluti, componit cum niue, tractans illud Iobi 37. Qui præcipit niui, vt descendat in terram. [Quid (inquit) hoc loco niuem, nisi per lucem iustitiæ candida accipimus corda Sanctorum? Aquæ autem ductæ in superioribus, consistantur, vt niues fiant: sed cum hæ ipsæ niues ad terram veniunt, in aquarum iterum liquorem vertuntur. Aquæ igitur sunt prædicatorum mentes, quæ dum ad contemplanda æterna se erigunt, altiori intellectu solidantur. Cùmque in summa consideratione rapiuntur, virtutem confirmationis accipiunt. Sed quia adhuc in terris fraterna dilectione retinentur, semetipsas ab alto intellectu modificant, & infirmis humiliter prædicantes, more niuium, corda arentium, liquatæ rigant. Niues ergo ad terram de cœlestibus veniunt, cum sublimia corda Sanctorum quæ iam solida contemplatione pascuntur, pro fraterna caritate ad humilia prædicationis verba descendunt. Sicut enim nix terram cum iacet operit, cum verò liquatur, rigat; ita Sanctorum virtus per firmitatem suam, apud Deum vitam peccatorum protegit, & per condescensionem suam, quasi liquefacta, arentem terram vt fructus proferat, infundit. Et quia aqua priùs ab infirmis trahitur, vt post à superioribus ipsa reddatur; Sancti quippe etiam cum in virtutis arce consistunt, vnde eleuati sunt, considerant; ne alienæ infirmitatis abiecta contemnant. Quasi ergo aquæ, ad terras de quibus subleuatae sunt, redeunt; dum condescendentes iusti peccatoribus, reminisci non desinunt, quod fuerunt. Certè aqua in terris adhuc Paulus fuerat, cum legem carnaliter sapiebat: sed doctus ad cœlestia, in niuem versus est: quia quod priùs infirmum sapuit, ad soliditatem veræ intelligentiæ commutauit, & tamen condescendens fratribus, quasi nix ima repetijt: quia & post virtutum culmina, quàm fuerat indignus agnoscebat.]

Hæc multo potiore iure in Christum cadere, nemo non videt si resercentur quæ sunt Pauli propria, & tantum spectetur modus quo terræ commodat nix; cum qua & ille, & insuper reliqui in agrum mandandum benefici, sunt collati à S. Gregorio: idque esse Christi maximè proprium, disertissimè tradit S. Ambros. lib. 7. in Lucam ad illud capitis noni. Vestimenta eius, facta sunt alba sicut nix. Sic enim scribit. [Audiui duorum prudentium facundiam, niui & apibus comparatam. Inueni quoque dixisse David: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua; super mel & fauam ori meo. Et infra. Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lux seminis meo. Verbum Dei lux est, Verbum Dei nix est. Super mel quoque & fauam, Dei est Verbum, quòd ore diuino melle dulciore fluxit oratio, & perspicuè niuis ritu mollioribus, cadunt verba sententijs. Verè hic solus sermo niuib. comparandus, qui de cœlo missus in terras, ieiuna nostrorum arua peccatorum fecundauit. Quod non vlurpatoriè præsum-

ptem, sed ex lectionis serie derivatum, Deus ipse testatur dicens: *Exspectetur sicut pluvia eloquium meum, & dependant velut ros verba mea, sicut imber super gramen, & sicut nix super fenem.* Vtinam Domine Iesu, mens mea pluvie tue humore viridescat; vtinam terram meam nivis istius candore respergas, ne praeperero calorem vernantis corporis arua luxurient, sed potius calore vernantis Verbi celestis pressa fecundent. Nix cum cadit, aëres celi ubi inhabitant non habent, & laetior solito tritici proventus exuberat. Videtur S. Ambrosius in ea fuisse sententia, quam postea Magister Albertus & Lovanienses tradiderunt; non esse nivis albarem verum; sed lucem, vt in alijs nonnullis coniectationibus aëreis, specie coloris apparentem. Certe prae S. Ambrosio Prosper in Psal. 147. pro eodem accipit, *esse amictum luminum sicut vestimentum, & vestimenta fulgere ac albere sicut nivem.* Abulensis autem in cap. 17. Math. 9. 45. dilgregationem visus quam experiuntur qui nivola loca peragunt non praeterito oculis virore, refert ad nativam radiositate mnis, coniunctam aborti exquisto. Vt vt sit, vidit qua ratione S. Ambrosius nivis effusus effectus circa terram, Christo Domino ad nos comparato adscribit.

*Effusus quatuor, supernaturalis per Christum
Providentiae, cum nivem
compositi.*

324. Verum vt haec distinctius perspicantur, oportet est monstrare, effectus omnes Divinae supernaturalis Providentiae erga Sanctos per Christum exhibere, optimè significari per nivem, & nivis effusionem super terram. Nihil enim praeterea desiderari potest, vt intelligatur Christus nix esse intellectus, & eius adventus, effusio nivola super terram. Revolvendae vero sunt quatuor illae supernaturales Providentiae partes, quas S. Paulus Rom. 8. appellavit Praedestinationem, Vocationem, Iustificationem & Glorificationem: ubi duo beneficia aeterna, cōducunt duo temporalia, vt S. Bernardus mellissimè oblectavit epistola 107. quae est ad Thomam Praepositum Beatae vel Beatae, sic differens ex loco Psal. 120. *Miserordia Domini ab aeterno, & usque in aeternum superimponit eum.* Ab aeterno propter praedestinationem, in aeternum propter beatificationem. Alia carens principio, altera nesciens finem. Siquidem quos ab aeterno praedestinat, in aeternum beatificat, intercedente sanè media vocatione vñ cum Iustificatione, duntaxat in adultis. Sic ad ortum Solis Iustitiae, Sacramentum absconditum à saeculis de praedestinationis & beatificandis, emergere quodammodo incipit ex abyssu aeternitatis; dum quisque vocatus per timorem, iustificatus per amorem, praesumat se quoque esse de numero Beatorum, sciens nimirum, quia quos iustificavit, illos & magnificavit. Vtique in cetero, *Vbi solummodo magnificus est Dominus Deus noster, vt Iaias cap. 33. scire dicit.* Si igitur quatuor illa quibus continetur universa supernaturalis per Christum Providentia; Praedestinationem inquam, Vocationem, Iustificationem, & Glorificationem, cum nivis effusione ritè componi demonstraverimus, apparebit quorsum Christus, nix, eiusque adventus, nivis effusio denominetur.

Praedestinatio.

325. Praedestinatio quomodo nobis per Christum obtingat, tractandum est cum de Christo capite, ubi
Theoph. Raynaud. Christum.

ostendo eam aliqua tandem ratione optimè Christo tribui, in quo, *forte*, quantum ad nos attinet, electi sumus. S. Augustinus in Psal. 147. ad illud. *Qui dat nivem sicut lanam*, multa praefatus de frigore & torpore nostro, subdit. [An verò ille quamvis ex torpore in infima depressos defernit? Nonne ipse praedestinavit nos, antequam in toto mortali & pigro corpore nasceremur? Qui ergo praedestinavit nos, dedit terrae nivem, ipsos nos. Iam enim veniamus ad illos Psal. versus subsecutos; incipiant illa involucri evolvere, quoniam vos Verbum Dei, quanto magis per nos dicitur, tanto avidiores inuenit. Ecce nos pigri in hac terra, quasi congelavimus hic; Et quomodo contingit niubus: sursum enim gelant & in ima dicunt: sic frigiditate caritate, decedit humana natura in has terras, & pigro corpore involuta, velut nix facta est. Sed in ista nix, sunt praedestinati filij Dei. Dat enim ille, nivem sicut lanam. Quid est *velut lanam*? Id est de nivem quam dedit, de istis pigris adhuc spiritu, & frigidis, quos praedestinavit adhuc facturus est. Lana enim, materies vestis est. Lana cum videtur, veluti praeparatio aliqua est ad vestem. Ergo quia praedestinavit hos qui ad tempus frigidit repunt in terra, & nondum ferrent spiritu caritatis, (de praedestinatione enim adhuc loquitur;) veluti lanam dedit hos Deus, & facturus est inde vestem. Merito in monte, vestis Christi fulsit sicut nix. Fulgebat vestis Christi sicut nix; tanquam de illa lana, iam facta erat tunica: De qua lana: id est, de nivem quam dedit sicut lanam. Adhuc praedestinati, pigri erant: sed expecta; vide quid sequatur: Quia sicut lanam dedit eos, sic inde tunica. Quomodo enim dicitur Ecclesia corpus Christi, dicitur & vestimentum Christi ipsa Ecclesia. Inde est illud quod ait Apostolus, *Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* Ergo exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam. Faciat sibi vestem de illa lana quam praedestinavit in nivem. Adhuc in hominibus incredulis, & frigidis, & pigris, faciat vestem de lana: vt abluatur à maculis, mundeatur fide: vt rugam non habeat, tendatur in cruce.]

Ago de hac Christi veste ex praedestinati contextu, suo loco, tractans de Christo pacis Principe. Quia enim per electos, Christus vt homo per vestem agnoscitur, merito dicuntur vestis eius, vt habet S. Ambrosius in c. 19. Apocal. Ipsèque S. Augustinus, qui hanc de Christo sanctis vestito cogitationem iniecit, epistola 49. 9. 5. locum ex capite 30. Prouerb. quem Vulgata sic legit, *Quis colligavit aquas quasi in vestimento?* legit paulò aliter; nimirum hoc modo: *Quis conuertit aquam in vestimento?* Refertque ad baptizatos qui Christo induuntur, & vicissim fiunt eius indumentum, iuxta illud: *His omnibus velut ornameto vestieris.* Igitur dat Deus per Christum, nivem sicut lanam, quatenus ex frigidis & torpentibus mortalibus, eligit aliquos de quibus conficiat sibi vestem palmatam ac regiam; qui quamdiu non aprantur in vestem, sed sunt eius materia remota, qualis est lana respectu vestis, praedestinationi tantum subsunt, diciturque de eis, *Dat nivem sicut lanam.*

Alio sensu, eadem Psal. verba ad praedestinationem aptari possunt, ex doctrina Richardi Victorini in cap. 1. Apocal. circa illa verba *Capilli eius, candidi tanquam lana alba, & tanquam nix.* Nivem ille exponit Angelos, quia nix de supernis est. Lanam ad homines refert, quia lana de terrenis animalibus oritur. Quod autem praedestinati ad Christum se habeant sicut capilli ad caput, haurientes videlicet à Christo esse & crementum, eique inhaerentes tanquam principio, alibi disputo. Nam quamvis Nyssenus hom. 13. in Cant. circinnos capitis Christi, pulcherrimumque

que illud sertum Christi capillorum, de quo scriptum putat, *Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso*, specialiter ad Apostolos accommodet: tamen de omnibus electis idem planè dici potest. Quia ergo in negotio gratiæ & prædestinationis, vno tenore proceditur cum hominibus & cum Angelis, (nam mensura hominis quæ & Angelis, ut dicitur Apocal. 21. quod glossa Christo aptat, tanquam mensura donorum gratuitorum in quacunque rationali creatura:) idcirco dictum est, *Qui dat niuem sicut lanam*, quantum attinet ad diuinæ prædestinationis & electionis negotium.

Vocatio ad penitentiam.

326. Eternæ prædestinationi, primum quod in tempore subiungitur supernaturalis ordinis beneficium, est vocatio, de qua sic Augustinus loco citato Psalmi 147. [Iam si prædestinati sunt, vocandi sunt. *Quos enim prædestinauit, illos & vocauit*. Iam quomodo vocantur ex languore corporis illius ut sani fiant? quomodo vocantur? Audi Euangelium. *Non veni vocare iustos, sed peccatores in penitentiam*. Incipit iam prædestinatione nix illius cognoscere torporem suum, ac culpare peccatum suum: incipit vocatione venire ad penitentiam. Merito ergo qui dat niuem velut lanam, propter confectum tunicæ saturæ, etiam propter vocationem in penitentiam, nebulam velut cinerem spargit; *Nebulam*, (inquit,) *velut cinerem spargit*. Quis? *Qui dat niuem sicut lanam*. Quos enim prædestinauit, vocat in penitentiam, quia quos prædestinauit, illos & vocauit. Cinis autem, ad penitentiam pertinet.] Sic quidem Augustinus, ut primum temporale supernaturalis providentiæ beneficium, vocationem inquam, eo Psalmis loco deprehendat.

Possumus verò non desectendo à niuib, vocationem ad penitentiam, in ipsam agnoscere. Nam niues hyeme cadunt, vnde apud Tertullianum l. de spectac. color albus. Deæ hyemi iuxta Ethnicos addebatur propter niues. At hyems, ut sæpe dissertit D. Augustinus tractans illud, *Mortui estis, & vita vestra abscondita est*, Symbolum est status penitentium. Item potest nix notare penitentiam, quia est veluti penitentia mortuum, iuxta illud Plinij lib. 19. cap. 4. [Panas montium, in voluptatem gulæ vertunt.] Et iuxta Theodoretum in fine sermonis secundi de Providentia, niuiario est quasi flagellatio terræ, & gramina & plantæ, intra eam coëscantur.

Non inficior, niues argumentum potius luxuriæ fuisse, quandoquidem niues escabant ad voluptatem, ex Seneca lib. 4. natur. qq. cap. 13. Passim verò intra niues refrigerabant aquam prius decoctam, ut melius refrigerationi pateret: vnde illud Iuven. Saty. 5. *Frigidior Geticus peritur decocta pruinis*. Colu niuiarium in eam rem adhibuit, memorat Pomponius Iurifcon. & Martialis lib. 14. Epigr. 103. ubi Roderus, & Sauro ad lib. 2. Sidonij, epistola 2. & Langius lib. 1. epistola 31. qui eolum niuiarium, panem quo aqua nivalis percolaretur, interpretatur, minus commodè. Ut ut sit, inde habetur, niues luxuriæ instrumentum & argumentum fuisse, in eo voluptati per similes, quod sicut nix & nivalis aqua æstuant est suavissima, & simul nocentissima, ut Aristoteles apud Gellium tradit lib. 19. cap. 5. non secus voluptas, hominem simul delinit & perdit; tandemque ab aquis niuium & delicijs ex vlu talium aquarum, transfertur ad calorem nimium, ut habetur Job. 24.

Quamvis autem id ita sit, verèque niues ob causam propositam possint luxuriæ Symbolum videri; tamen ut plurimum, ob frigus & alborem, aliæque adiuncta, penitentiam commodè significant. Atque

ita S. Gregor. 9. moral. cap. 28. aquas niuis quibus quis lotus, mundissimas habet manus, interpretatur penitentiam humilem. [Aque enim niuis, (inquit,) sunt lamenta humilitatis. Quæ profectò humilitas, quia ante districti iudicis oculos cæteris virtutibus præminet, quasi per magni meriti colorem candent. Sunt namque nonnulli, qui lamenta habent, sed humilitatem non habent; quia afflicti plangunt; sed tamen in ipsis fletibus, vel contra ordinationem conditoris eriguntur. Hi nimirum aquas habent, sed niuis aquas non habent: & mundi esse nequeunt, quia humilitatis fletibus minimè lauantur. Aquis autem niuis à culpa se lauerat, qui confidenter dicebat: *Cor contritum & humiliatum Deum non spernit*. Qui cum lamentis affliguntur, sed murmurando rebelles sunt, mentem quidem conterunt, sed humiliari contemuntur.] Huc facit, quod penitentia humilis iuxta D. Augustinum in Psal. 50. est Hyssopus tumorem tollens; Vnde se qui ait, dealbationem super niuem. Adhibet verò ibidem S. Gregorius aliam præterea interpretationem, cur penitentia legitima cum niue & nivalibus aquis sit collata. Sic enim subdit. [Aqua fontis & fluminis ex terra oritur, aqua verò niuis ex aëre proruit. Et sunt plerique qui per orationum lamenta se cruciant: sed tamen totis lamentorum laboribus ad sola terrena desideria exudant: compunguntur in precibus, sed felicitatis transitoria gaudia requirunt. Hos itaque niuis aqua non abluit, quia eorum fletus ab imis venit. Quasi enim ex terra aqua perfusi sunt, qui pro terrenis bonis in precibus compunguntur. Qui verò idcirco plorant, quoniam præmia eterna desiderant, aqua niuis hos diluit, quia celestis compunctio infundit. Nam cum perennem patriam per lamenta appetant, eiusque accensis desiderijs plangunt, à Summis accipiunt vnde muniuntur.]

Possumus denique eodem aptare, physiologicam doctrinam de ortu niuis. Nam nix tunc efficitur, cum vapor celesti calore sursum subuectus, per frigus temperatum mediæ regionis aëreæ (nam frigus nimium, corripens vaporem, grandinem potius efficeret,) crassescit & cogitur in niuem. Similiter enim penitens, diuina vocatione tanquam celesti calore subuectus ad recogitationem status sui, & Deum agnoscendum; corripitur timore sancto, non actus in desperationem, sed iusto & moderato tactus dolore: vnde nix penitentia, quam consequitur lipothymia illa arque defectio: *Belus* vocat Plutarchus 8. Sympos. q. 8. malè à Gellio lib. 16. cap. 3. exprimi vocem illam per famem caninam, monstrant Gestauius ad f. 8. problem. 7. & Langius lib. 2. epistola 28. qui scrutantur causas illius defectionis niuem consequentis, qualis in Bruto Apolloniam tendente apparuit; eique panem mederi confirmant. Priorius ad eum modum, penitens in se deficiens, celesti pane Eucharistico roboratur, & panis cor hominis confirmat.

Inustificatio, cum prima.

327. Vocatione ad penitentiam, excipit Inustificatio, quam Scripturæ passim cum niue componunt. Optime Psal. 67. discretis super Ecclesiam Regibus, dispersis inquam quaquauerum Apostolis, populi *niue*, id est quasi nix, (est enim ille ablatius nota similitudo; sicut inferius, qui probati sunt argento, id est sicut argentum: quasi nix inquam, candificantur & dealbantur in Selmon: qua voce vmbra sonante, expressam optime esse gratiam Christi, qui vmbra est; siue lumen admixtis tenebris dilutum, insigniter ibi dissertit S. Augustinus

linus: qui huc quoque refert illud Isaia 1. *Si fuerint peccata vestra sicut coccinum*, per afflūm videlicet ex Sacramentis crucis Christi, ut Tertullianus attingit contra Marcionem disputans, quasi nix dealbabitur, accedente Iustificatione. Isidor. Pelus. l. 3. epistola 198. nixem significare summam sanctitatem ad quam à mediocribus malis per Christum denegatur, exultimatur. Sicut lanam censuit significare sanctitatem etiam mediocrem, ad quam à coccino, id est, summis malis quis pertingat. Hec est nix intelligibilis, ait S. Ambrosius in epilog. David. c. 12. *sub finem*, eoque refert illud de vestimentis Christi niveis, eò quòd nitentissima & semper peccati expers fuerit caro eius. Mirari Angelos tantum candorem animae cui Iustificatio obvenit, confirmat idem S. Ambrosius l. 4. de Sacram. cap. 2. Neque enim anima Iustificationis beneficium adipiscens, eluatur demerita à colpīs, sed etiam candore & sanctitate donatur, ut fides docet, & egregie expressit S. Chrysostomus hom. 1. in ep. ad Ephel. ad illud, *In qua gratificamini mihi*, [Non dixit inquit] *ut ex peccatis* id est, quam gratia donatur: sed *in qua* id est, gratia fecit. Hoc est, non solum liberavit à peccatis, sed etiam fecit amabilem. Quomodo enim si quis acceptum quempiam scabellum, & peste à morbo, senioque & paupertate ac fame confectum & perditum, statim formosum fecerit inveniem, omnes homines pulchritudine vincentes, & genis quidem splendorem valde emittentem, & micantem oculorum ei aculationibus fulgores occultantem: Deinde cum constituerit in ipso flore etatis, & postea eum purpura induerit, & diadema impulerit, & omni ornatu ornabit; Ita nostram infirmam & ornatu animam, pulchramque fecit, desiderabilem & amabilem. (Cupiant enim Angeli talem aspicere animam, Archangeli, omnēque Sancti.) Ita nos etiam fecit gratiosissimos & sibi desiderabiles. *Conceptus enim*, (inquit,) *Rex tuam pulchritudinem*. Hoc perbellè responderet affusioni nivis. Nam nix non tantum purgat ut aqua, sed etiam dealbat ea quibus opponitur. Sic Iustificatio non est sita in sola remissione peccati, sed etiam in spiritali albore, & candefactione animae per gratiam sanctificantem.

Tam secunda, sive per aduersorum perpeffiones.

128. Quia verò nix, quamvis sit candida, citò aliqua foide nigrescit atque corumpitur (verba sunt S. Ambrosii cap. illo 2. libri quarti de Sacram.) primae Iustificationi adiungatur necesse est secunda, qua homo & Iustificationem prius paratam augeat, & peccatorum labeculas excutiat. Efficitur id maxime duabus viis, quas utraque optime refert nix; cuiusque formatio & effusio. Prior est tribulationum & insectationum. S. Basilii in cap. 1. Isaia, tractans similitudinem à Propheta adhibitam de peccatis dealbandis in speciem nivis & lanae, praeclearè omnino id exposuit, his praeter cetera. [Qua tandem ratione inter alba, nix inique ad hanc exprimendam similitudinem assumptae sunt: Quod lana suapte natura alba quom sit, folet tamen diligentia tractata, redditur quam per se erat, albiore. Sanè etiam humanam vitae ratio per assiduum exercitacionem perficiens naturae subsidia, ad maiorem ac multò cumulatiorem virtutem progredi potest, & pertingere. Atqui nix cum suo subiecto sit aqua, aëre accedente inalbescit, quando violenta aspiratione ventorum, liquidus humor qui in nubi bus distinguitur, per vehementem motum in spumam instamiscit, refugiente autem aëre addensatur & condescit, acceptaque ea concreatione simul & gravitate, inapte naturali instinctu deorsum fertur. Ad eundem modum anima se habet.]

Quomodo lana multipliciter contundi & vexari debet ut albescat magis, neminem latet. Ea ipsa por-

Theoph. Raynaldi Christum.

rò similitudine, purgationem pleniorē & incrementum iustitiae in anima fieri, expresserunt praeter S. Basilium, Synesius perpulchrè epistola 44. Nilus I. de oratione cap. 134. & S. Chrysostomus l. ad scandalum passos c. 21. Nec omittendum illud Augustini in Psal. 147. supra iam adductum. [Faciāt vestem de hac lana, ut abluatur à maculis, mundetur fide, ut rugam non habeat, tendatur in cruce.]

Ad alteram verò similitudinem facere potest, quod de S. Ambrosio prodit Paulinus, eum sub mortem in lecto iacentem, cum diceret Commentarium quem ab eo habemus in Psalmum 43. ventumque esset ad eum locum quo de tribulatione dixerat, globo igneo primum fuisse circumtectum ut scuto: tum eodem igne os subingressio, faciem eius albuisset in nivis formam: quo viso exterritus notarius Paulinus, abrupte scripserunt: unde ea lucubratiō, quae postrema fuit verèque cygnæ vox tanti Antistiti, mansit imperfecta. Significare videtur voluisse Spiritus sanctus, hominem in tribulatione versantem, albescentem ut nivem. Addi insuper ad incrementum iustitiae, per tribulationes nivem exprimendum potest, quod nix calcata, minus friget ut notat Seneca lib. 4. nar. qq. *sub finem*. Idem plane accidit mysticè. Qui enim vexatur, minus friget, & calore maiore charitatis ac gratiae potitur, unde minor rigor.

Sive per opera charitatis in proximos.

129. Sed nullomodo potius ac melius crescit gratia semel acquisita, quam illa altera via augenda Iustificationis, de qua superius: nimirum, exercitacione operum charitatis in proximum, per doctrinae sacrae disseminationem & animarum pascum. Huc S. Gregorius 27. moral. c. 17. refert descensum nivis, quae prius infernè iacuit aqua: postmodum subuecta in superiorem locum, & in nivem conformata, iteratò descendit ad bonum telluris, ex Dei praecepto, iuxta illud Iobi 37. *Qui praecepit nivem, ut descenderet in terram*, quod sic ibi glossare S. Gregorium, ut aptissime exhibeat quid ex charitate à sanctis Dei ministris, erga alios fiat, iam supra retuli. Et addendum est quod idem S. Gregorius l. 29. moral. c. 11. & 12. habet, exponens, qui sint apud Iobum thesauri nivis & grandinis, quos Deus paratos sibi esse in tempus hostis & in diem pugnae ac belli, gloriatur. Clausulam longioris disputationis, haec pauca continent. [In nivem ergo vel grandine habentur thesauri, quia plerique iniquitatis torpore frigidi, à superna gratia assumpti, in sancta Ecclesia, iustitiae luce fulgescunt, & pravam aduersariorum scientiam, doctrinae suae ictibus rudent. Unde & apud subditum est: *Quae preparavi in tempus hostis, in diem pugnae & belli*. Nix quippe vel grando fuerat Saulus per frigidam insensibilitatem, sed nix & grando contra aduersariorum pectora factus est, vel candore iustitiae, vel disticti eloquij correptione.]

Ningebat profectò, & subito candore vestiebatur terra, ad praedicationem & Pauli, & cæterorum Apostolorum ex charitate oberrantium, & circumientium vniuersum orbem. S. Chrysostomus in Psal. 147. in secunda expositione, accipit in hunc sensum illud Davidis. *Qui emittit eloquium suum terra, velociter currit sermo eius*. Sic enim id aptat ad nivis effusionem mysticè intellectam. [Quisnam sermo currit? Qui prolatus per Apostolos quavis penna leuius omnia peruolabat. Quocirca David quoque alicubi hoc significans dicit, *Dominus dabit verbum euangelizantibus, virtute multa*. Si quis autem insipiens dubitet ex ijs quae sunt in elementis, sumat probationem, & discat quomodo nix simul, & acuatim, & repente aduenit, & momento temporis totam terram operit, non longo temporis circulo eius faciem innas-

R 3 dens,

dens, sed repente totam eam complectens. Quoniam ergo erat Propheta, & consentaneum erat futura prædicentem, & per anagogem significantem hæc dicere, par fuit ut immoraretur in eo quod dicebatur de elementis. Quod autem dicit, est eiusmodi; futurum est ut vniuersa terra, Dei verbore sonet, idque cum maxima celeritate, & breuissimo tempore. Deinde ne quis dubitaret, si Iudæi, gens vna, in quam tanto tempore, tantum studij & diligentie collatum est, non fuit proba: quo pacto ij, qui vniuersum orbem terræ habitant, poterunt breui tempore componi, bonique & moderati effici? Ad confirmandum id quod dicit, sumit exempla ex elementis, niuem, nebulam, glaciem, quæ breuiter fiunt vno momento temporis.]

330. Possimus sanè nec immerito, de quolibet in proximorum cura intento, usurpare illud Pisdæ de Sergio Patriarcha Constantinop. quem in Cosmopeia v. 1846. describit studiosissimum salutis animarum.

*Largo imbre terram irrorat, atque oculis pluit,
Ningit frequenter, lacrymarum cum imperu.*

Sic chrystallus mittitur sicut buccellæ, ut habetur Psal. 147. velut legit S. August. ibi: *Sicut frustra panis, quod sic explicat. [Quid est ergo, Miris chrystallū suū velut frustra panis? Quomodo nix illa ipsius? Quia prædestinatorum est. Quomodo nebula illa ipsius? Quia ipsi vocantur ad penitentiam, qui prædestinati sunt ad salutem: sic est quodam modo chrystallus ipsius. Quid est chrystallus? Multum obduruit, multum congelauit, non iam sicut nix facile solui potest. Nix multorum annorum tempore durata & serie seculorum, chrystallum dicitur: & hoc mittit velut frustra panis. Quid hoc sibi vult? Fuerunt nimis duri, non iam niui sed chrytallo comparandi. Et ipsi prædestinati sunt, & vocati, & quidam eorum ita ut pascere alios, & essent viles & alijs. Et quid opus est ut numeremus multos forte quos nouimus, illum, aut illum? Occurrit vnicuique cogitanti ex ijs quos nouit, quam forte duri & percinaces & obnitentes aduersus veritatem fuerunt, & modò prædicant veritatem, facti frustra sunt panis. Quis ille vnus panis? Multi (inquit Apostolus.) vnus corpus sumus in Christo. Vnus panis, vnū corpus: multi sumus, ipse dicit. Ergo si vnus panis totum corpus Christi, membra Christi frustra panis sunt: de quibusdam duris, facit membra sua, & vtilia ad alios pascendos. Quid inus per multos? Notissimum illum Paulum Apostolum intueamur, nihil nobis isto viro notius, nihil suauius, nihil in Scripturis familiarius est. Et si fuerint qui ex tanta duritia conuertantur, in quanta ipse fuit, panis fient.]*

331. Non exigo ad rigorem physiologicum quod ait D. August. de chrytallo procreata ex niue antiqua, quod falsitatis insinuat Anselmus Boods lib. 2. de gemmis, c. 73. & Georgius Agricola l. 6. de fossilibus cap. 7. Et præter argumentum quod afferunt de resolutione chrytalli, non in aquam, sed in puluerem; constat niuem longa annositate rubescere, ex Aristotele 5. histor. animal. c. 19. & Plinio l. 1. cap. 35. rubore ibi vortato, pro flauedine, ut ebur antiquum, dicitur rubere Threno. 4. id est interprete Pineda l. 6. de Salom. c. 4. num. 5. ad flauum colorem accedere: Quæ rubedo niui annosæ aduent ob dissipationem spiritus calidi, quo nix recens turgebat & albebat. Deberet igitur chrytallus rubere si è niue annosa existeret. Constat tamen chrytallum non rubere, atque adeo perperam dicitur effici ex niue annosa. Quo argumento virgeri item videntur, qui duplicem illum modum procreationis chrytalli, agnoscunt. Quamuis autem non posset duplex ille modus generationis chrytalli, iuxta veritatem physicam approbari, tamen quia receptus loquendi modus, & vulgi sensus, cui plerumque Scriptura in huiusmodi rebus se accommodat, neglecta seneritate castigatissimæ veritatis; ut vide-

mus in narratione de pellicano & de aspidē suda, aliffque; fert chrytallum existere ex niue perantiqua: non immerito D. Augustinus, ex ea vulgari de chrytalli ortu sententia, exposuit quod apud Plaltem habetur de chrytallo Dei, missa ad modum buccellarum & frustorum panis. Quantopere autem hac passionē diuinæ familiæ perficiatur hæc chrytallus, siue cibis datus in tempore; quantum in eo fiat gratiæ & sanctitatis clementia, non potest melius intelligi quàm si attendatur ad exercitationem præstantissimæ omnium virtutis, quæ est charitas impena animabus, quas Deus amat, ac proinde præstitutum illis subsidium, cumulat vberimis prouentibus.

Ac denique Glorificatio.

332. Iustificacionem eiusque accrementa, excipit postremo loco Glorificatio, quam niue optime exprimi, tradunt passim Patres ad illud Matth. 17. *Vestimenta eius facta sunt alba, sicut nix:* Et Richardus ad illud Apocal. 1. *Caput autem eius, & capilli, candidi tanquam lana alba, & tanquam nix.* Est sanè nix, Symbolum splendoris & gloriæ, ut patet ex versibus illis S. Paulini de S. Felice natali 6. ferè initio.

*Nam cui fas hominum cui Christus amorque timorque
Non gaudere hodie, & vacuum procedere voti.*

*Caliculus Christo quando adgaudere ministros
Ipsa etiam festo produnt elementa colore?*

Cernite latitiam mundi in splendore diei.

Elucere sacris insignibus, omnia laus

Candor habet, sicca teneris a nubibus imber

Ponitur, & niueo tellus velatur amictu

Que niue tella, solum niue, sylua & culmina, colles

Cuncta senis sancti canos resstantur honores

Angelicaque docent & luce & pace potiri.

Felicem placida clarum in regione piorum

Lactea qua tacito labuntur vellera celo.

Sed & profani, cælestes specie niuearum Virginum exhibebant, ut monstrat quod de Bremij exercitu per niueas Virgines oppresso superingesta mole niuium, habet Tull. 2. de diuin.

Probatum igitur perspicue est, effectus supernaturales quos Christus circa nos operatur, rite confecti cum niuis effusione, ac proinde ex hoc item capite commodè Verbi Incarnationem cum hac effusione componi.

Vsu doctrinæ.

Vnus doctrinæ esse debet, vbertas magna fructuum iustitiæ, & omnium lætas huiusmodi segetes impediunt, remotio. Nam quoniam eo fine Deus Verbum, specie niuis terræ nostræ illapsum est, ut quod nix terris præstat, hoc & ipse nobis conferret, nix autem & fecunditatem conciliat agris & bestias frugiperdas necat, idque eo plenius præstat quo descendit copiosior, ut in præmio libri de aquæ refrigeratione per niuem ex Gellio & Hispato adagio monstrat Monardes, par omnino est, ut tanta niue intelligibili in terram nostram effusa, fructificemus iustitiæ, non quomodo cunque, sed vberimè.

CA P V T VII.

Verbum insitum.

333. Nullum quidem Incarnationis exemplum extare in rebus creatis omni ex parte perfectum, agnoscit Dur. in 3. d. 1. q. 1. 1. Si tamen aliquod non vsquequaque inidoneum perferri possit, illud esse censet idem Durandus, quod à S. Iacobo c. 1. expressum esse notat, vocibus illis *Verbum insitum.*

Opimum

Optimus Incarnationis typus, iuxta Durandum, insitio, & quæ.

Id in hunc modum exponit Durandus. Cum enim incarnatio, nihil aliud sit quam vnio naturæ humanæ cum diuina substantia, nullam putat Durandus ex-
tate in his inferioribus, vnionem viciniorē vnioni
incarnationem constituentem, quam insitionem. Sanè
quædam videntur constitutivæ vniam naturam, aut
exceptione vnibilium, vt aqua modica coniuncto
multo vino & potenti; aut salus omnibus vnibilibus,
vt materia & forma incompletæ, constant composi-
tum completum. Qui omnes modi vnionis exultant
ad incarnationem, etiam tertius, ob completissimam
Verbi rationem. Quædam verò videntur, non consti-
tuendo vniam naturam: siue coniugantur per vnio-
nem accidentariam aut inherēntiam, vt subiectum &
accidens: quam vnionem constat ab incarnatione ab-
esse, cum sit tendentia ad ens substantiale, & inherē-
ntiam ad Deum, qui purissimus actus est, in se ne-
queat: siue coniugantur per coniunctionem sub-
stantialem absque nouæ naturæ constitutione, quo pa-
cto inseritur ramus stipiti. Non enim constituitur no-
ua natura, nisi continuatione præexistentium. Sicut è
contrario, cum continuum diuiditur in plura eiusdem
rationis, interuenit sola præexistentis diuisio, absque
generatione noua. Hic vniam dissimilitudinem in-
ter vnionem incarnationis & hanc insitionis, agnoscit
Durandus supra n. 13, nempe quod in insitione sit vnio
similis cum simili, ratione cuius est ibi continuatio &
plusquam contactus: quæ similitudo non reperitur
inter diuinam substantiam & naturam ex vna parte,
& humanitatem ex altera. Ea disparitatis seculum, quæ
negligi facile potest, suppleme diuinæ perfectione illi-
mitatæ similitudinem vnibilium hic deficientem, in re-
liquis hanc vnionem quadrate cum vnione incarnatio-
nis, affirmat Durandus, quia sicut ex insitione non
exurgit vna natura, sed tantum mediante contactu ra-
mus inseritur arbori, & efficiuntur vnus secundum
suppositum; ita natura creata appositæ diuino suppo-
sito, mediante ordine, qui ex Augustino hoc facit in
spiritualibus, quod sitis & contactus in corporalibus,
contingit quodammodo Deum, & ei inseritur, ac in
ipso substantificatur. Quod Durandus iis Scripturis
expressum putat, quibus Christus dicitur *Radix David*,
Apocal. 5, & 21. quasi docente Spiritu sancto, sicut ex
radice & ramo fit vnus per insitionem, sicut ex natura
diuina tanquam ex trunco & radice, & ex humanitate
vt ramo insito, per incarnationem vt per insitionem,
fiti vnus Christus; qui ideo Iacobi 1. vt ibi Glos-
sa expendit, *Verbum insitum* appellatur.

Insitio alia magis propria, quomodo Incarnationem exhibeat.

334. Accipit alio modo insitionem hic Durandus,
quam passim fiat, etiam ab iis quibus hoc exemplo ad-
umbrare incarnationem placuit. Hi enim per insitionem,
intelligunt adiunctionem dissimilis surculi in
truncum dissimilem; & quidem boni surculi, in agre-
stem truncum, per quandam vt Onidius & Columel-
la appellant, *adoptionem*, factam vno è quatuor modis
quos memorant Plinius l. 17. c. 14, & Clem. Alexand.
6. Strom. c. 6. tractans illud Rom. 11. *Ex oleastro excisus,*
insemitur in bonam oliuam; Quod enim insitum est, pro
terra habere arborem in quam inseritur, & sic enade-
re nouo modo fructiferum, obseruat Clemens: siue
ex insitio fiat inter lignum & corticem; siue ligno
fillo & generosa planta in ipsum immixta, siue vtro-
que surculo falce acuta detaso donec medulla nuda-
tur sed non viceretur, tum vtroque surculo deuincto;

siue denique per inoculationem [qua à generoso trun-
co circumciditur oculus ei quoque cortice vna in or-
bem circumscripto vnus palmi magnitudine. Deinde
eraditur truncus oculo, æquali circumscriptione, & sic
immititur circumligatus & luto circumlitus, integro
seruato & illæso oculo & minime inquinato.] Ele-
gantissimè id describit doctus Poëta 2. Georgic. à Pli-
nio c. illo 14. laudatus; à quo etiam c. 16. additur, vi-
sam abs se iuxta Tiburtes tiliam omnibus illis modis
insitam, omni pomorum genere onustam, alio ramo
nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, punicis, ma-
lorumque generibus.

335. Hæc quidem est magis propriè insitio, deestque
in ea defectus quem Durandus cauabatur: nam dissi-
mile accedit ad dissimile. Itaque poterit sanè vnio Ver-
bi cum humana natura, hoc exemplo exponi. Suntque
multa perbellè respondentia incarnationi, in hac insi-
tione. Nam vtique natura perstat salua & integra, &
ambæ in vno veluti supposito coniunguntur; quare-
nus truncus & ramus insitus, adhærescunt continui-
tate perfecta quoad quantitates, & substratas eis ma-
terias, quidquid secus senserit Soto 5. phyl. q. 3. art. 2.
ad 8. malè mandans corrigi sensum per intellectum,
quod non videtur hic posse fieri, cum partes firmiter
cohereant, vt rectè obseruant Valesius controuerf. 31.
in fine. Tol. 5. phyl. q. 3. ad 3. & Palac. in 3. d. 1. disp. 1.
sub fine. Traditque apertè S. Thomas 5. Metaph. lect.
7. & 3. p. q. 77. art. 8. ad 2. Ea autem perfectæ & vera
continuitas, superans adhærentiam absque vnione
qualis tantum efficitur adhibeo giurino sapit vnitatem
suppositi & nonnihil eam refert; nam ideoque duæ
illæ naturæ trunci & rami inserti, dicuntur vna arbor;
estque inter duo illa vnibilia vnitas substantialis, &
eiusdem succi vitalis transmissio & immeatio mu-
tua: diceretur licet, pyri surculo tiliæ inserto, tiliam
pyra producere. Benè video quid hic præcipue defi-
ciat. Nec ignoro hanc vnitatem duarum naturarum
dissimilium non esse verè suppositalem, sed tantum
esse continuitatem quantitarum & materialium. Ta-
men quia omnia exempla temper claudicant, & cer-
nitur hic aliquid non incongruè referens vnitatem
suppositi in duabus naturis, & aliquoties ad eam ac-
cedens, non malè adhibetur hoc exemplum ad incar-
nationis expressionem. Id quo factum ferunt à Con-
cilio Viennensi, etiam si ego quidem nihil in eo inue-
nio ad ista spectans.

Vsurpant verò exemplum illud ad hanc rem, Hu-
go Card. & Thomas Anglicus Iacobi 1. Quamuis
enim manifestum videatur, aliud ibi velle Aposto-
lum, nec de insertionem Verbi in naturam nostram
egisse, sed de insertionem Verbi Dei in animam per præ-
dicationem: tamen accommodare quoque cum lo-
cum Christo voluerunt, eò quod sicut prædicatione
Euangelica fidem inserit, generosam vtique plantu-
lam, naturæ agrestis; ita Verbum diuinum, trunco
syluestri humanæ naturæ, in horto Virginei vteri,
operante cælesti plantatore, insertum est; vt ex vtri-
que fieret vna persona præciso ab humanitate proprio
termino, & substituto diuinæ substantiæ surculo.
Et congruit tempus insitionis plantarum, quam con-
stat verè fieri, & commodissimè (vt aiunt) Austro
stante similiter enim plantula generosa diuinæ
substantiæ, nostro agresti trunco inserta est tem-
pore veris, & Spiritu sancto, qui in Scripturis
appellatione Austri significatur, superueniente in
Deiparam.

*Quomodo Christum radix David, si Verbum
inseritur.*

336. Nec obest, quod humana illa natura cui Ver-
bum insertum est, id est natura Abraham & Davidis,

R 4

aliquan

aliquando in Scripturis, non truncus cui sit initio, sed radix appelletur, ut Apocal. 5. & 22. & Isaia 11. Hæc enim non eripiunt Christo denominationem furculi; sed idcirco dicuntur, ut intelligatur, Christum qui secundum humanitatem prodit à Davide & Abrahamo, & quatenus Deus substantiæ ex ijs derivatæ confertus est, eundem propterea Deum esse radicem eorum quoad esse naturale, & propterea hominem Deum, esse radicem fidei, & sanctificationis universæ qua potiuntur. Quod Rupertus utroque Apocalypsis loco allegato pulchrè expressit, & concinnè S. Bernardus ferm. 1. de Pasch. ubi expendens locum Apocalypsis citatum, hæc habet. [*Radix* (inquit) *David*: Non David radix eius, sed ipse radix David, quia portat & non portatur. Merito David sancte, Filium tuum vocas Dominum tuum, quia non tu radicem portas, sed radix te. Radix fortitudinis tuæ & desiderij, radix desiderabilis, radix fortis. *Veni leo de tribu Iuda radix, David, dignus aperire librum, & solvere septem signacula eius.* Apocalypsis verba sunt hæc. Discant qui non legunt, recolant qui novierunt.] Possimus etiam cum Ribera ad eundem locum & Gabriele Aluarez in c. 11. Isaia ad v. 10. dicere nomen *radix* eo loco, pro germine & succrescente à terra stipite, usurpari: quod in alijs quoque Scripturis cerni, prolatis exemplis monstrant iidem interpretes. Itaque ita Christus radix est ac genus Davidis & Abraham, ut simul quatenus Deus, confertur & implantetur substantiæ humanæ ex eorum substantia desumptæ, & ad modum furculi ad eam se habeat.

Verbum est furculus, humanitas truncus, non contrà.

337. Consultò Verbum comparo cum furculo, quia Verbum est quod inseritur, non autem humanitas. Ita semel ac iterum, tametsi tandem subdubitare visus est, qui pereleganter hanc Incarnationis adumbrationem tradidit S. Ephrem ferm. de margar. pretio, verbis illis. [Deus diversorum egregiorum operum fons est, & quantum quis vim habet intelligendi, tantum se extendit; & simul invenit quoties quis intelligere potest. Insevit naturæ Divinitatem, ac tanquam in rimam quandam ac fissuram, suum includit Filium: ut qualitatem participans, naturam redderet communem in assumptione hominis. Fuit igitur Maria patri arbor, Filio mater, hominibus fons spiritus æterni, & pudicitia atque incorruptionis præceptum. Habet porro pro vinculis hæc initio, Prophetarum testimonia; & oculus siue rimula, pro spatio habet naturæ distinctionem. Agricola falcem habet, quæ mundat & expolit, virginis animo prius & corpore preparato, ac virtutem in se continet Spiritus sancti: arborque ad melioris naturæ susceptionem facta, sanctæ mulieris fidem habet.] Et mox. [Cæterum antedictis fidem habere, nam & ipse ait Salvator: *Ego sum vitis, & vos palmites.* Pater autem meus, agricola. Possunt porro tibi etiam ex eorum arte, qui plantandi studio sunt dediti, confirmare antedicta. In amygdalis quippe, optimatum arborum germina inserunt: alij etiam ramos cum frondibus inserunt, & in vitibus similiter faciunt. Cur ergo præter fidem sit, si etiam Deus in ijs quæ sub aspectum non cadunt, simili arte utatur? Siue in Verbo, cum assumptionem insevit, siue in assumptione Deum?] *Assumptionem*, Metonymicè vocat humanitatem assumptam; significatque, aut Verbum humanitati insertum esse, aut humanitatem Verbo.

338. Sed analogiæ accurata observatio, potius postulat ut Verbum carni insertum dicatur, cum generosus furculus deteriori trunco inseratur, ut fructus suaves existant ex consertione illa, non contrà. Apostolus, quidem, cap. 1. ad Rom. oleastrum in bonam oli-

nam insertum dixit: sed ut ibi Origenes lib. 8. notavit, [Apostolica auctoritate ordine computato, res magis causis, quam causas rebus aptavit.] Intendens videlicet ad mysterium de quo agebat, non autem sollicitus de servanda rei rusticæ veritate, cuiusque usu providendo, qui ut Glossa ibidem admonet, contrarium fert, quàm quod habet Apostolus. Quis enim miti arbori agricolam inserat, pro suavis fructibus lecturus insuaves? Idque miror non vidisse Palacium, qui in 3. d. 1. disp. 1. sub finem, latè Incarnationis & initiationis analogiam contra Caietanum 3. p. quæst. 2. art. 6. defendens; ita instituit comparationem, ut Christus sit instar arboris insitæ, cuius truncus sit Divinitas, ramus verò insertus, sit humanitas; unde existant divini fructus operum humanorum redolentium Divinitatem. Hoc ab eo factum est, minus aptè. Nam inseritur (ut dixi,) planta mitis, agricolæ; & fructus quærentur, qui furculo inserto, non agricolæ trunco respondeant. Idè Rupertus l. 4. de oper. Spir. sancti c. 3. Christum specie ligni insiti describens, sic loquitur. [Ecce novæ creaturæ plantabatur paradisus de vniis & solius ligni vitæ virgultis siue radicibus; id est, vniis Mediatrix Dei & hominum, hominis Iesu Christi virtutibus, & fide, quem & Palamita commendans loquitur. *Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.* Secus decursus aquarum plantatum est hoc lignum, quia secundò plenitudinem omnium gratiarum semper vivens, ad omnia valens, carnis naturæ insitum est Deus Verbum, & huiusmodi homo novæ plantationis est initium, germen sanctum, vitæ lignum. Primæ huius emissiones Apostoli erant, plantatio eius, paradisi radicem eius.] Breuiter sed pulchrè S. Augustinus ferm. 9. de tempo. [Divina (inquit) operante potentia, credentis viscera fecundantur, & in ligno mortali, vitæ arbor inseritur, & portans in se omnia virtus ab infirmitate potatur; & qui terra, mari cœloque non capitur, intra vniis corpulenti membra suscipitur.]

339. Iuvat quoque adscribere, perpulchrè in hanc rem, differentem Richardum à S. Laurentio l. 12. de Deip. in expositione versus tertij qui hic fuerat, *Constitutus, excultus, plantatus, & agricola.* [Constitutus (inquit) tempore Dominicæ Incarnationis, quando nobilis ille furculus, scilicet Verbum caro factum, insertus est trunco nostræ humanitatis in horto vteri virginis. De initiatione dicitur Iacobi 1. *Cum mansuetudine suscipite insitum Verbum, quod potest saluare animas vestras.* Illud scilicet Verbum quod erat in principio apud Patrem & per quod omnia facta sunt. Sicut enim in furculo consistit tota spes & floris & fructus, & non in trunco; sic in Verbo assumente, nō in homine assumpto nisi rationis assumente. Unde dicit Ecclesiastici 24. *In me omnis gratia via & veritatis, in me omnis spes vita & virtutis.* Et hoc est quod dicit Iacobi 1. de verbo insito quod potest saluare animas vestras. Et nota quod insitio dicitur, cum trunco furculus fecundæ arboris, sterili inseritur. Bene autem dicit, *insitum Verbum*, quia ramus insitus & suam servat naturam, & ad se trahit saporem trunci: quod patet si pins oleæ inseratur. Non enim mutat naturam fructus, sed oleæ saporem ad se trahit. Sic & Christus dininam naturam servavit assumens hominem; sed ab infirmitate naturæ mortalis, saporem traxit, scilicet famem, sitim, fatigationem, & huiusmodi.] Tandem Abelardus ferm. de die Annuntiationis illud. *Quod nascitur ex te sanctum, vocatur Filius Dei*, concinnissimè in hanc rem scribit monstrans totam personam ex Verbo & humanitate compactam dici Filium Dei. [Nam & furculus (inquit) trunco alterius naturæ insertus, toti arbori propriæ naturæ confert vocabulum. Ut si esculus coctano inseritur, esculus non coctanus tota arbor dicitur, à digniori scilicet parte quæ fructum affert ita nominanda, sicut

sicut & ex fructu suo cognoscenda. Quædam autem insertio Diuinitatis in humanitate facta est hodie, & tanquam vna arbor facta est ex duabus naturis in vnam sibi personam conuenientibus. Scriptum quippe est de Sapientia quæ Verbum Dei intelligitur, quia lignum vitæ est, *huius qui apprehendunt eam*. Quid autem humanitas nisi arbor maledicta, & tanquam lignum mortis insertum intelligitur, cum in Virgine velut in bona terra hæc insertio sit facta. Cuius quidem insertionis, ipse Spiritus in eam superueniens, operator fuit, tanquam illam prævidens diem quæ ad inferendum commodior videretur, sicut communis hominum opus tenet qui inferendi peritiam habent, & longa huc experientia didicerunt. Vnde & confidenter alleluia, vix aut nunquam, aliquam insertionem quæ hæc sit, inuicem esse.]

Insitiois impropria, initio ex Durando propositæ, accommodatio ad incarnationem, quæ Christus ex germine ascendit.

340. Quamvis autem hæc insitio quam proposuimus, magis quædam cum mysterio incarnationis, quam illa altera quæ ramus insertus, id est naturaliter continuatur tronco, aut radici à qua succrescit; tamen quia cum Durandus adhibuit mysterij adumbrationem, agere cum quoque persequamur; si prius illud obseruauerimus, non rectè Durandum ad perfectam similitudinem huius unionis cum vnione incarnationis, solam dissimilitudinem naturarum deponere. Nam reuera hæc vnio, vt Caietanus 3. p. q. 2. art. 6. rectè monet, non est nisi continuatio partium eiusdem rationis: quam continuatatem censere similem vnioni hypostaticæ, ridiculam merito pronunciat Caietanus.

Nunc prædictam incarnationis expressionem, insitam, vel etiam traditam in Scripturis esse, doceamus, vt tacemus Rabbinos quorum multos profert Calix. l. 3. cap. 16. Pulcherimè in tradidit Origenes l. 7. in Genes. tractans illud, *Ex germine filii mei, ascendet*. Mouet enim circa hoc dubitationem, quia *Germen* in Græco βλαστὸν dicitur, quod magis *Virgula*, vel *ramus* rectius interpretatur, qui de radice repullulat, vel de ipso robore arboris solet. Ex quo ergo virgulto, vel ex quo ramo Iudas ascendisse dicitur? Tum nonnihil agitata difficultate, & insinuat à expositione quæ de Iuda cum locum accipit; subdit multo conuenientius esse eum de Christo accipere qui est verus catulus leonis. [Iste catulus ergo, ascendit ex germine ex virgine enim natus est. Non ex semine, sed ex virgine absque concubitu viri, & absque semine naturali nascitur Christus, velut virgultum sine ramus. In quo manifestissimè & veritas carnis assumpta ex virgine declaratur. In sacro-sancto germine, contagio humani & carnalis seminis excusatur.]

En Virginem tanquam Davidis radicem, & truncum propè emortuum, ex quo non interuentu feminis, sed absque eo, vixit in geminatione, erupit germen & gemma, in tantum eximium mox prouehenda: vnde etiam, qui abscisset vigor & viror, ac decus pristinum florem & fructum reueniet. Videtur autem S. Ambrosio l. de bened. Patriarch. cap. 4. & Diuinitatem Christo eo loco Genesios expressam esse, & humanitatem: Diuinitatem quidem, id quod etiam S. Hilarius tradidit luculenter in Psal. 131. ad illud *Si dedero formam*, quia ibi Christus dicitur leonis catulus, & Rex: quia Rex ex Rege processit, & fortis ex forte, [Audiant, (subdit S. Ambrosius,)] quia & leonem & catulum appellauit: leonem quasi perfectæ plenæque virtutis; catulum quasi Filium, ne quis cum audiret, æqualem Patri, non putaret Filium. Non sic laudatur Iudas, vt separatur à Patre. Ille probat æqualem, qui

Filium confitetur. Mirificè autem & incarnationem eius expressit dicens: *Ex germine mihi ascendisti*, id quod tanquam frutex terræ in alio Virginis genuit; & vt flos boni odoris ad redemptionem mundi totus maternis viscibus in splendore nouæ lucis emissus ascenderet, sicut Isaias dicit: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos ex radice eius ascendet*. Radix familia Iudæorum; Virga, Maria, flos Mariæ Christus est, qui fontem mundanæ colluisionis aboleuit, odorem vitæ æternæ infudit. Habes ergo incarnationem.] Idem notauit S. Augustinus lib. 12. contra Faustum cap. 4. vbi relata tota illa Iudæ benedictione, & ad Christum aptata, monstrat verbis illis: *Catulus leonis Iuda; de geminatione, Filius meus, ascendet*; (sic enim legitur fortitudini leonis adiunctam esse geminationis teneritudinem, vt pateret illum qui catulus leonis est vt Deus, geminatione incarnationis factum esse paruulum & infirmum.

Dictūque etiam, Germen iustum, & Oriens.

341. Alter egregius in hanc rem locus habetur Ierem. 23. verbis illis *Eccce dies veniunt dicit Dominus, & suscitabo David germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit*: Quem locum non posse de vlllo alio accipi quàm de Christo, conuincit Euseb. lib. 7. de demonstr. Euang. demonstr. 9. Davidi ergo suscitandum promittitur germen iustum, quia ex eius tronco iam arido & propè emortuo, pullulaturum erat in Deipara, tanquam in virga ex radice Iesse ac Davidis, germen pulcherrimum, Christus. Et rectè sanè Christus, appellatur *Germen*: quod nomen, de ramis sponte adnascensibus ac succrescentibus tronco propè emortuo, propriè dicitur. Deus itaque, idem Davidi & regno eius euenturum denunciat, quod in alia visione monstratum est de regno Nabuchodonosoris. Nempe excindendum quidem regnum illius, sed tamen germen radicem eius in terra sinendum; ex quo germine repullulatura postea esset interuentu penitentiae, pristina gloria. Idem Davidi & regno eius euenturum propheta Ieremias c. illo 23. Et cum in prioribus capitibus descripsisset regni & populi attritionem, ac inter cætera in fine capitis 22. de Iechonia dixisset, *Scribe virum istum sterilem*, ne videretur euanuisse diuinarum promissionum veritas, & euacuata esse fides Dei; subdit: *Suscitabo David, germen iustum*. Non simpliciter germen, (inquit supra Eusebius,) sed germen iustum, tanquam eum qui de iustitiæ Sole sit constituendus, & in cuius diebus oritura sit iustitia. Et sunt quidem inter nos quotidiana germina, sed iniusta & in iniquitatibus concepta, multæ quæ inde succretis iniquitatibus & iniustus operationibus scelerata. De hoc solo dictum est ad eius radicem, & Beatam Matrem, *Quod nascetur ex te sanctum*. Quamquam non sunt propriè, aliæ humanæ plantæ, germina, cum seminentur; quod est à ratione germinis præse sumpti alienum, vt vidimus: hoc autem de quo agimus, est verè & propriè germen.

342. Vocem Hebræam *semach*, Septuag. hic, & semper alibi, vertunt *orientis* quam vocem Interpres Latinus, aliquando *Germen*, vt hic, & apud Esaiam c. 4. aliàs autem *orientem* siue *ortum* & *succrescentiam* vertit: vt apud Zachariam c. 3. *Eccce ego adducam seruum meum Orientem*. Et c. 6. *Eccce vir, Oriens nomen eius*; Vbi Hieron. tres causas profert cur Christus denominatus sit germen, quarum prima spectat diuinam à Patre generationem: tertia efflorescentem ex eo sanctitatem & iustitiam in Orbe vniuerso prius corruptissimam. Secunda huc propriissimè spectans, pertinet ad Verbi incarnationem, & Christi ex Matre Virgine absque viri opera exortum, Verbo per seipsum vniro, & enato inde Christo. Alludit ad hæc loca, alter Zacharias Baptiste pater, cum dixit, *Visitauit nos Oriens ex alto*. Vbi nomen

nomen *Oriens* non est participium, quo significetur Christum exortum esse ad illucendum mundo, ut plerique quos sequitur Fernand. visione 31. sect. 4. n. 2. censuerunt, decepti consequentibus verbis quibus Christi munus describitur: *illuminare eis qui in tenebris & umbra mortis sedent*. Sed est nomen substantivum, ut Ribera optimè prosequitur Zachar. 3. Nam in Græco est *ἀνατολή* quod ortum seu germen significat. Neque ea Græca vox, cadit propriè in Solis ortum, quidquid eo loco Toletus contendat: & magis inclinat Franc. Lucas ibi v. 78. Sed vt ex Surda tradit Aluarez Isaiæ 4. duntaxat significat ortum eorum quæ e radice pullulant & succrescunt, quod passim dicimus *progeminare*. Et verò Fernandus tractans illud capitis 6. *Ecce vir, Oriens nomen eius*, cogitur visione 35. sect. 3. mutare notionem vocis *Oriens* apud Zachariam, & fieri sumi pro germine, quod expressè ferunt verba sequentia: *Et subter eum orietur*, id est, de illo germinabit & succrescet messis: vnde enervantur omnia quæ pro altera explicatione Orientis in illo alio Zachariæ loco proferri possunt. Quamquam quod Christo germi, illuminandi munus tribuatur, non debet novum videri: cum nulla appellatio aptè respondeat vniuersis Christi perfectionibus. Ideoque quod circa Deum notauit S. Dionysius, coniunctis & consociatis vt possumus nominibus, non ita coherentibus in creatis, habentibus vires & perfectiones definitas, nitamur exponere quod nulla vnica voce possumus.

Germen hoc Domini quomodo in magnificentia, & fructus terra sublimis.

343. Hic itaque est Oriens, siue Germen, quod Deus se adducturum pollicebatur. Hoc est *Germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terra sublimis, & exultatio his qui saluati fuerunt de Israël*. Vt Isaias cap. 4. prænnunciat. Germenis quidem rationem, habuit Christus in Incarnatione: cætera in Ascensione, & æterna vita complentur, vt perelegantè in hunc modum tradit S. Bernardus serm. 2. de Pentec. [*Germen Domini Iesus Christus, solus de mundissimo conceptus semine: quia etsi in similitudine carnis peccati, non tamen in carne peccati. Etsi Filius carnis Adæ, non tamen Filius præuicationis Adæ: quia non fuit naturâ Filius itæ, sicut reliqui omnes qui in iniquitatibus sunt concepti. Istud ergo germen quod de virga Iesse virore virginæ pullulauit, in magnificentia fuit, cum resurrexisset à mortuis, quia tunc Domine Deus meus magnificatus es vehementer, confessionem & decorem induens, amictus lumine sicut vestimento. Quanta autem ascendens gloria, cum mediis Angelorum & animarum sanctarum ad Patrem deduceris, triumphatrice palma cælis inuectus, susceptum hominem in ipsa diuinitatis claudis identitate? Quis cogitet, ne dum loquatur, quàm sit fructus terræ sublimis in confessa ad dexteram Patris, quod utique cælestium oculos reuerberat naturarum, quod Angelicus intus contremis, non attingit? Veniat ergo exultatio Domine Iesu his qui saluati sunt de Israël, Apostolis tuis quos elegisti ante mundi constitutionem.] Præclare in eandem sententiam & prædictum Isaiæ locum & alia attingens, philosophatus est Guericus Abbas serm. 2. de Annunc.*

Sed quod Isaias, Germen illud Domini continuò nominet fructum terræ sublimem, non deerit qui de alia germinatione interpretetur; quæ scilicet non ex radice & trunco sicco, sed ex terra immediatè fiat: Quæ ratione exortitur Messiam idem Isaias c. 45. profiteatur, cum optat vt aperiat terra & germinet Saluatorem: Idque propriè esse germinare, obseruauit Christophorus à Castro in cap. 23. Ieremiæ de hoc Christi nomine latè disputans. Non cogimur quidem, ger-

men illud, & sublimem fructum terræ, de quo Isaias c. 4. loquitur, illa germinatione productum affirmare, de qua agitur in secundo loco proposito: nam germen ex trunco propè sicco progeminans, & enatus inde ramus, est saltem mediatè fructus terræ sublimis. Si cui tamen placeat illud germen de quo in eo quarto capite, per germinationem immediatè ex terra absque semine exortum dicere; addat id factum eo modo, qui exprimitur in posteriori loco, quo terra aperta esse & germinasse dicitur, rore in eam delapso cælestis, & nubibus pluentibus Iustum. Quibus verbis, cum cælestem siue diuinam Christi naturam, cum humanam atque terrenam describi, notauit perpulchrè Vigilus 1. contra Eutychem *sub medium*, his præter cætera, post egregiè tractatam populi benedictionem *In rore cæli & terra pinguedine*, id est, vt ipse exponit, in Christo, ex cælesti & terrena substantia compacto: quam etiam esse ait, *Benedictionem cæli desuper & benedictionem vberum & vultus*, à Iacobo expectatam Iosepho. [Quæ est terra quæ fructum benedictionis dedit, nisi Maria, cui dicitur *Benedicta tu & benedictus fructus ventris tui*. Et in Genesi, *Benedictiones*, inquit, *vberum & vultus*. Et in Psalmis: *Filij merces, fructus ventris*. Et de fructu ventris tui ponam super sedem meam. De quo fructu, hic idem sacri carminis Author in alio Psalmo concinit: *Verus de terra orta est, & Iustitia de cælo prope xiu; Et enim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum*. In quo euidenter vtriusque naturæ confessionem prædicans, perfidorum ora obrundit, dum Veritatem de terra ortam, & Iustitiam de cælo asserit prospexisse, quia Christus ex vtrique substantia habens, de cælo scilicet, quia de Patre genitus, de terra autem, quia & de matre natus est, vtriusque habet parentis genitricem naturam: *A summo enim cælo egressio eius*; Summum cæli Pater est, & processio eius tanquam sponsi de thalamo veri virginis, quod mysterium vtriusque naturæ etiam Isaias iisdem significationibus pandens cælis & terræ, sic loquutus est, dicens: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant Iustum, aperiat terra, & germinet Saluatorem*. Vide quàm consonis veritas munatur, prophetica auctoritate, sententiis; Quod enim David ait, *Iustitia de cælo prope xiu*; Hoc Isaias dixit, *Nubes pluant Iustum*. Et quod ille subiunxit, *Et terra nostra dabit fructum suum*: Hoc ille addidit, *Aperiat terra & germinet Saluatorem*; perspicuo satis & apertio, imò proprio Filiij Dei nomine vltus, vt fructum & germen terræ scpius in Prophetia nominatum, natiuitatem Christi ex Maria esse, nullus audeat dubitare, de quo germine vel fructu, idem adhuc Isaias loquitur, dicens: *In die illa eris germen Domini in magnificentia, & in gloria fructus terra sublimis*; Relictusne est vilis ambigendi locus, quin clarè & germinis & fructus nomine Christum apertissime significari constet, qui in tanta gloria & magnificentia sublimatus est, vt in nomine eius omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum & omnis lingua confiteatur, quia *Deus Iesus Christus in gloria est Dei Patris*? Vnde quod ait Apostolus, *propter quod & Deus exaltauit illum*; Et nunc Prophetæ: *Et erit fructus terra sublimis*, manifestissimè id, quod de terra, id est ex Maria sumptum, exaltatum & sublimatum intelligi voluit. Ceterum id quod de Patre est, semper sublimè fuit. Sed nec de rore cæli quod in verbi Dei figura sit posuisti, vlla dubietatis pater occasio, cum ipse Isaias dixerit: *Et nubes pluant Iustum*. Et alibi satis apertius, imbræ cælesti Verbum suum patrem comparasse, descriperit. Videtur ad hunc è terra Christi exortum pertinere locus ex Ieremiæ 31. iuxta interpretationem Septuag. adductâ à S. Athanasio in expositione fidei *sub finem*. Nam quod Aquila vertit, *Creauit Deus nouum in forma*; Vulgatus verò, *Non facit Dominus super terrâ, semina circumdabit virum*, Septuag. sic expresserunt, *Dominus nobis creauit ad plantationem, salutem nouam*. Quilocus

gnum sanè Domini verbum, duobus verbis tantam scientiæ vim concludens. Rursusque margarita sit nobis Evangelium, quia simplici ac minuta litera tantam mysteriorum vim continet; & in vili atque abiecta chartula, cœlestis continetur scientia. Afferuntque Hæretici, Filium Dei indignum censuisse assumere naturam humanam. Cœlum Deus chartæ commisit: & Filium, humanam fumere naturam non permisit? Chartulam & chartam appellat Evangelij locum, quo margaritæ nomen tot sæculi mysteriis, tot grandidum Sacramentis, reperitur adscriptum. Itaque de toto Verbo revelato aprius quàm de solo Symbolo sumitur ea abbreviatio, ut præter citatos fecit S. Athanasius in Plal. 44. cuius hic locus refertur à Nicæta Heracleensi in Catena Plalmonum: [Velo est calamus Patris; Lex namque nobis per ductus literarum perobscure significavit ea, quæ ad utilitatem hominum faciunt. Saluator verò communis, in compendio declaravit nobis voluntatem Patris. Est enim magni consilij Angelus. Et Verbum (inquit) abbreviatum faciet Dominus in universo orbe.]

Abbreviatio Verbi de Christo, alia ab Incarnatione.

347. Tot igitur sunt, Verbi illius abbreviati cuius Isaias & Apostolus locis allegatis meminerunt, expositiones; quæ non aequè omnes præsentis instituto inserviunt. Ac ne illorum quidem interpretationes, qui Verbum abbreviatum ad Christum ipsum referunt, omnes ad rem nostram faciunt. Nam S. Chrysostomus hom. 1. in ep. ad Ephes. in fine, eodem pertinere censet hanc Verbi abbreviationem, quo illud Apostoli cap. 1. Ephes. *Redemptionem quam proposuit in ipso, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo.* Ita ut idè sit abbreviatio verbi in Christo, quod omniū in eo instauratio. Locus Chrysostomi sic habet, ἀνακαταστάσεως; ait. Quid est ἀνακαταστάσεως coniungere. Ceterum studeamus quàm proximè accedere ad ipsam veritatem. Nam à nobis quidem, ut etiam in more est positum, dicitur ἀνακαταστάσεως, quæ prolixe dicta sunt, compendiosè dicere. Nam hoc quoque ita habet. Quæ cui longo tempore dispensabantur in ipso ἀνακαταστάσεως. Hoc est, in summam redegit & compendium. Verbum enim consummans, & in iustitia abbrevians, & illa comprehendit, & alia addidit. Hoc est ἀνακαταστάσεως, & reductio in summam.]

Recidit propè hæc abbreviatio, in proximè propositum Evangelij compendium; nisi quod non de lege nova à Chrysostomo traditur, sed de ipso Christo, in quo Deus breviter & summatim complexus sit quæ omnibus retroactis sæculis in cœlo & in terra perfecterit. Quod fert illa loquendi formula: *In dispensatione plenitudinis temporum.* Hoc est, cum ea quæ dispensarat & constituerat effici, completa edat, voluit omnia recapitulare in Christo; in quo omnia antèius gesta, velut longiores numeri in brevem summam redacti, cernuntur. Et verè quicquid in præscis sacris historiis illustre fuit, quicquid in lege venerandū, in tēplo sacrum, in sacrificiis pium, in Patriarchis, Prophetis & Iustis præclarum, in ipsis etiam cœlestibus spiritibus præcellens, multò illustrius & venerabilius in Christo est proditum brevi compendio. Eam ob ipsam causam dictum esse Christum Rom. 9. *Finem legis, & consummationem, perfectionem*: Item *Consummationem sermonum in omnibus*, Ecclesiastici. 5. censent nonnulli, adducendi lib. 5. f. 3. cap. 1. Consummationem namque ac finem sermonum, exponunt compendium. Ut videti sanè possit Deus, iuxta edōs, illas ipsas utilitates compendiorum quas celebrant qui breviores audierunt, consecrari hoc compendio conficiendo voluisse. Apud Solinum in præfatione in Polyhistorum ad Au-

ctium, sic exprimitur compendij utilitas [Liber est ad compendium preparatus, quantumque ratio passa est, ita moderatè repressus, ut nec prodiga sit in eo copia, nec damnoſa concinnitas: cui si animum propius intenderis, velut fermentum cognitionis magis ei inesse, quàm bractæas eloquentiæ deprehendes] Perpolare item Photius Cod. 216. ex Oribasij epistola ad Iulianum Apostatam, cuius iussu Galenum contraxerat in compendium, utilitatem compendiorum ex eo aperit, quod per ea & temporis luctum fiat, & facilis non exigua pateat ad ediscendum, vel recolendum quæ quis antèius didicerit. Ea facilitas addiscendi omnem veritatem, & omnia per legem longis circuitibus & magno sæculorum ductu prodita, cogendi in arctum, & vno obrutu perspicendi, ac omnia brevissimè recolendi, habetur per Christum eximia. Idque spectasse Deum, cum hoc nobis compendium confecit, dubitare non licet.

Germanissima Verbi abbreviati notio in Incarnatione.

348. Placet, ita non spernere propositas interpretationes Verbi abbreviati, ut tamen multò magis probem aliam quæ Patrum plurimorum est, & Verbum abbreviatum accipi de Verbo Dei ad humanitatem assumptam velut contraçto. Vnde fortissimè ratio deducitur ad Prophetæ & Apostoli intentum, quod erat probare, reliquias populi Israëliti etiam obduratissimi, salvas fore. Nihil enim poruit ad eam rem confirmandam proponi aptius, incarnatione Verbi, ac redactione in angustum ad operis illius executionem. Est profectò Deus, infinitè protensus quomodocunque: siue spatia loci, aut temporis, siue dignitatem spectemus; & tamen arctavit se in infinitum. [Disce (inquit Chrysostomus homilia in Eutrop.) quæ sunt Divinitatis, & sapienter intellige quæ humanæ sunt dispensationis. Nimirum, ut scias quis erat, & quis factus fuerit tui causa, & ne res ipsas confuderis; neque assumptionem tantæ erga nos benignitatis, veritas in occasionem blasphemæ. Eius natura sublimis erat, & eadem facta est humilis: sublimis non loco sed natura, nulla poterat labefactari violentia mortis. Essentia nulli erat obnoxia interiectioni, aut corruptelæ patens natura, incogitabilis, inuisibilis, incomprehensibilis, semper existens eodem modo; transcendens Angelos, supernis illis virtutibus superior. Cogitationem vincit, intelligentiam transgreditur, videri non potest, fide tantum potest apprehendi. Cernebant Angeli, & intremiscebant. Cherubim agmina omnia cum timore alas suas submittiebant; Super terram ipsam aspiciebat; & eam tremore concutiebant; Minas intentabat mari, & exiccabat, fluvijs ex deserta terra educebat, montes statuit in pondere, & colles in statera. Quoniam modo singula eloquar; Qua loquendi formula, omnia representabo? Maiestas eius, finem non habet, sapientia eius nullo concluditur numero, iudicia eius imperuestigabilia, vitæ eius inscrutabiles. Atque hic tantæ, imò immensæ maiestatis, (siquidem hoc citra periculum dici potest,) tantus talisque est. Sed quid tandem faciam? Homo sum, & hominum more eloquor. Tantillam possideo linguam. Ignosci mihi efflagito à Domini benignitate. Hisce dicendi formulis neutiquam usus sum per arrogantiam, sed eo sum adductus perplexitate infirmitatis & ingeniæ hebetudinis linguæ nostræ. Propitius mihi esto Domine. Non enim intolerantia animi usus, has pronuncio sententias. Atqui alias non habeo. Verumtamen non acquiesco isti qualicumque elocutioni, sed præpete ala intelligentiæ ad superiora conscendo.] Tantus tamque expasus vndeunque & quomodocunque Dei Filius, quàm in arctum se redegit ac brevavit.

Non

Non potuit sanè maior vlla breuiatio tam ampli-
tateque expassi verbi Dei concipi, quàm vt idem qui
expallus erat & diffusus per omnia loca, arcaretur
ad vnus corpusculi angustias: velut qui omnibus
seculis erat anterior, fieret infans vnus diei super
terram: Is denique cuius erat honor & gloria, ad
stibulum & præsepe indecorus & inglorius deice-
retur. Et quauis ipsum in se Verbum, sit semper
& immensum, & æternum, & gloriosissimum; ta-
men illa ipsa persona in quam omnes prædictæ am-
pliores cadunt, verè dicitur contracta & abbre-
uiata, quoad alteram naturam in qua præter Dei-
tatem subsistit. Vides insignem breuiationem, &
cui nulla excogitari, nedum dari queat similis. Est
enim hæc, vt alia occasione dixit S. Hilarius in Psal. 14.
Breuitas locuples & infinita.

Celeberrimè sanè, vel huius vel anterioris æui,
breuiationes quedam: sed quæ nihil, proflus in-
quam nihil ad istam. Franciscus Aluminus, vt scri-
bit Genebrardus in Carolo V. Et Adrianus Ianius
lib. 1. cap. 7. in denariolo, sine notis scripsit Sym-
bolum Apostolorum, & principium Euangelij S. Io-
annis. Addique Ianius, vidisse se cerati nucleum,
in modum quasi exculpum, quo continerentur
quindæm paria reseratarum affabè distincta suis
poculis. Horologium rotatum, annuli pala inclu-
sum, in Carolo V. sigillo suspexit seculum superius.
Is nuce inclusam Iliada Homeri in membrana scri-
ptam, tradidit ex Tullio Plinius lib. 7. cap. 21. vbi
etiam de Myrmecide, à quo quadriga est fabricata
ex chore, quam mulca inregebat alis: & nauis cum
vniuerso apparatu, quam apicula pinnois absconde-
bat. Quendam suo tempore, in annulo perexig-
uo Phærontem quatuor inuictum equis sculptis-
se, scribit Galenus lib. 17. de vfu partium in fine,
siquæ fuisse spectaculum sanè incredibile. Verùm quid
hæc contractiones & abbreviationes omnes, ad
digni Verbi abbreviationem, illæta & nullatenus
scilicet summa eius amplitudine & infinita expan-
sione.

*Suffragia Patrum de hoc sensu Verbi
Abbreniatu.*

349. Fuit (vt dixi,) ea Verbi abbreviati interpre-
tatio plurimorum Patrum, è quibus paucos anno-
tato. Idacius Clarus aduersus Variamadum dispu-
tans, sic habet. Verbum breuiatum quod Domi-
nus facit super terram, non immutationem Dei-
tatis in Filio Dei significat, sed dispensationem su-
per carnis aduinciat. In qua dispensatione, non
solum Patri hominis Filium, sed etiam Angelis legi-
mos minoratum. Paulo Apostolo protestante: *Eum
autem qui mundè, & maius quam Angeli minoratus est,
videmus lesam propter passionem mortis gloria & honore
coronatum.* Et infra: *propter quam causam non confundi-
tur fratres eos vocare, dicens: nunciabo nomen tuum fra-
tribus meis, in medio Ecclesie laudabo te.* Et in Psalmo
eccaus: *Memoratum paulo minus ab Angelis gloria &
honore coronatus eum.* Et vt Verbum Dei Patris, bre-
uiatum non esse in Filio decemus, ex Eliaze Pro-
phetæ volumine sententiam approbamus. *Nunquid
abbreviatus factus est sermo meus, aut parvus, vt non pos-
sum redimere. Aut non est in me virtus ad liberandum, di-
ci Dominus omnipotens?* Et iterum: *Hæc dicit Dominus
Deus omnipotens: nunquid abbreviata est manus mea, vt
saluare non possit. Aut non potest viuificare cor humilium,
& spiritum contritorum?* Et vt brachium Patris quæ
manus est, Filium esse doceret, intulit dicens: *Para-
uit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium*
Theoph. Raynaud. Christus.

gentium, & videbunt omnes fines terræ, salutare eius.
Non potuit explicius docere breuiationem diuini
Verbi secundum Dicitatem, esse explodendam. Eius-
dem tamen breuiationem ratione humanitatis as-
sumptæ, agnosci ac celebrari in Scripturis: addit
Idacius, ad Verbum breuiatum pertinere quoque
paruum & exiguum tempus, quo Christus tam mul-
ta aduersus satanam & peccatum pro salute nostræ
perfecit: nec non breuiationem in oratione, docens
orare præciso multiloquio: Exploditque sensum Ar-
rianorum, qui Verbi breuiationem aiebant designare
Verbum Dei esse minus & inferius Patre, non tan-
tùm quoad humanitatem assumptam, sed etiam in Di-
uinitate.

Eadem Arrianorum quoad rem hanc impugnatio,
& Verbi abbreviati expositio, totidem prope verbis
quibus in prædicto opere ab Idacio est tradita, legitur
apud Anacletum epistola 2. in fine. S. item Cyprianus
lib. 2. testimoniorum aduersus Iudæos num. 3. Ab-
breuiationem de qua agimus, in ipsummet Christum
cadere, in loco Ilaie prolato, atque aded etiam in
loco Apostoli Ilaam adducens, apertè agnoscit.
Nam Christum esse Dei Verbum, in ipsummet Christum
probat cum ex alijs locis, tum nominatim ex hoc lo-
co Ilaie quo Deus dicitur facturus Sermonem abbre-
uiatum. Ex S. Bernardo, eundem Verbi abbreviati
sensum, pulchrè omnino prosequente, pauca dum-
taxat adducam. Ita habet serm. 1. de nativ. Dom.
[Grandis quidem est, dilectissimi, hodierna Domi-
nicæ natiuitatis solemnitas. sed di-
gnis brevis cogit breui-
tate sermonem. Nec mirum, si facimus nos breue
verbum, quando & Deus Pater, Verbum fecit ab-
breniatum. Vultis nosse quàm longum, quàm bre-
ue fecit? Cælum (inquit hoc Verbum,) & terram
ego impleo. Nunc caro factum, in angusto locatum
præsepio est. A sæculo (ait Propheta) & usque in sæ-
culum tu es Deus: Et ecce factus est infans diei vnus.] Si-
militer Verbum abbreviatum accepit serm. 3. de An-
nunc. Idemque habent Etherius & Beatus lib. 1. con-
tra Elipandum pag. 347.

*Contractio ad foramen prædictæ
Abbreniationis adum-
bratio.*

350. Hoc planè fuit, manum omnia comprehen-
dentem per foramen angustissimum mittere. Quod
Gregorius Nyss. hom. 11. in Cant. ad hoc mysterium
accommodat, tractans illud: *Dilectus meus misit manum
suam per foramen, & venter meus contremuit ad tactum
eius.* [Arbitror (inquit) per sponsæ domum, intelligi
totam vitam humanam. Et conditricem illam rerum
omnium manum, quasi peregrinatione suscepta, in
hominum vitam exilem, & nullius momenti, seip-
sam velut arctius contraxisse, idque in eo quod per
omnia naturæ nostræ particeps fieret, excepto pec-
cato. Itaque posteaquàm ad nos accesserit, conster-
nationem quandam, & admirationem, rei nouæ in
animis excitasse. Quis fiat vt Deus in carne mani-
festè conspiciatur? Quis Verbum illud fiat caro? Quis
partus in virginitatem, virginitas in matrem cadere
possit? Quis cum tenebris lux misceatur, cum mor-
te vita temperetur? Quis pusillum vitæ foramen,
possit continentem vniuersum hoc, manum capere.
Quæ cælum omne metitur, teriam omnem, & om-
nem aquam complecti? Quare consentaneum est,
Euangelij gratiam, per manus ænigma, nobis à sponsa
quasi vaticinante significari. Quo enim tempore con-
spectus in terra Dominus, & inter homines versa-
tus est, puritatem & pulchritudinem sponsi expertem
S rerum

terum crassarum, itemque Verbi Diuinitatem & veri luminis splendorem, per manum illam effectio-
num agnouimus. Manum enim intelligimus, vim
miraculorum perfectricem, qua mortuis vita dona-
batur, oculi cæcorum restituebantur in integrum,
lepræ morbus fugabatur, omne genus incurabilis ac
grauis ægitudinis solius imperij vi corporibus exce-
debat.] En quanta manus illius immensè parentis
contractio, quanta ad angustissimum humanitatis fo-
ramen breuiatio.

Eodem modo foramen illud angustum ad quod se
Dei Verbum per incarnationem redegit, exponunt
plerique apud Delium ibi. Et concinit quod S. Grego-
rius ad illud Cant. 2. *In foraminibus petra*, ea foramina
esse incarnationem annotauit. Origenes verò hom. 4.
in Psal. 36. hoc esse ait, quod Deus Mosi promisit cum
dixit: *Ponam te in foramine petra*. Hoc enim foramen
brenissimum, petra quæ Christus est, ait fuisse incar-
nationem, per quam conspiciendus erat Deus, qui in
se manens, mansisset inuisibilis. Idem repetit hom. 12.
in Ierem.

*Sed maxime contractio Elie ad oran-
dum, & Elisei super
puerum.*

351. Quantum arbitror, præsignauit hanc Verbi
Dei breuiationem, ea contractio qua se Elias 3. Reg.
18. composuit ad precandum cum *pronus in terram*,
posuit faciem suam inter genua sua. Eam enim orationem
& visionem nubeculæ, quæ tandem post sextum Mi-
nistri prospectum in mare apparuit; spectasse ad in-
carnationem fulsissimè prosequitur Ioannes Hierosol.
(quisquis denum sit,) l. de institut. Monach. cap. 32.
& seqq. Ea verò compositio, cum sit similis ei qua
infans intra materna viscera componitur, spectat ad
expressam a Propheta Verbi breniati speciem, vt ea
Dei humanati imagine, Deum facilius exoraret. Sicut
etiam Samuel, effusione aquæ in terram, Verbi incar-
nationem præsignante, exorate adnitus est popu-
li lenamen. Et verò quorsum alioqui Elias, in eam
formam se composuisset ad orandum? Nam atten-
tio & collectio quam captasse dici posset vir sanctus,
non erat admodum operosa in vertice Carmeli, quo
vir sanctus cum puero solus ascenderat; & connitus
ac labor in situ illo retinendo, collectioni animi
potius incommodasset, quam eam inuisset, vt no-
tum est.

352. Est item præter cæteras celeberrima illa bre-
uiatio, qua se in typum breuiandi quandoque ad nos
uiuificandos Verbi diuini, Eliseus Propheta, vt ha-
betur 4. Reg. cap. 4. ad puerum mortuum contraxit:
non modò proiciens se vt mortuum erigeret, ei-
que condormiens vt frigido vitæ vapore restitue-
ret; quæ magna & mysteriorum plena Symbola, in
eo Elisei factò aperit S. Ambrosius in instit. Virg.
cap. 11. & epist. 17. alias tract. in cap. 4. Ecclesiasticis:
sed etiam quod alij plerique Patres graues profe-
quuntur, coarctans & abbrevians se ad pueri vita
functi mensuram: vnde conlectum est, vt quod
Prophetæ puer cum baculo præmissus perficere ne-
quiverat; (Moses inquam cum legis terrificæ pro-
positione,) excitatus sit mortuus, aspirata nouæ gra-
tiæ lenitate. Signo in hanc rem nonnullos Patres.
S. Hieron. in Psal. 97. [Mirabilia fecit. Vultis sci-
re, quoniam mirabilia fecit: Filius viduæ iacebat in
carnaculo. Venit Eliseus, & contraxit se, & os ad os
posuit, & manus ad manus, & pedes ad pedes. Si
enim expandisset se, non reuersus esset filius viduæ.

Idè se contraxit, vt viuificaret. Cum esset in forma
Dei, idè accepit formam hominis: idè se contraxit,
vt nos faceret latiores.]

S. Gregor. 9. mor. cap. 32. [A peccati morte, timor
nos suscitare non valuit, sed ad statum vitæ aspirata
mansuetudinis gratia crexit. Quod benè in Eliseo Sa-
namitis filium suscitante signatur; qui cum baculo
puerum mittens, extincto filio vitam minime red-
didit; per semetipsum verò veniens, seique super
mortuum sternens, atque ad eius membra se colli-
gens, huc illucque deambulans, & in ore mortui se-
pties aspirans, hunc ad rediuinam lucem protinus
per ministerium compassionis animauit. Autor quip-
pe humani generis Deus, quasi mortuum puerum
doluisset, cum extinctos nos iniquitatis aculeo, misce-
ratus aspexit. Et quia per Mosén terrorem legis pro-
tulit, quasi per puerum virgam misit. Sed puer cum
baculo, mortuum suscitare non valuit, quia Paulo
attestante *Nihil ad perfectum adduxit lex*. Ipse autem
per semetipsum veniens, & super cadauer se humiliter
sternens, ad exequenda sibi mortui membra se
colligit: quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbi-
tratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit
formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus,
& habitu inuentus vt homo. Huc illicque ambulat,
quia & Iudæam iuxta, & longè politas gentes vo-
cat. Super mortuum septies oclat, quia per aper-
tionem Diuini munetis, gratiæ septiformis spiritum
in peccati morte iacentibus aspirat. Moxque viuens
erigitur, quia is quem terroris vitæ suscitare non
potuit, per amoris spiritum puer ad vitam rediit.] De-
scripsit verbatim S. Gregorius Rupertus lib. 4. de
officiis, cap. 22.

Prosper de promiss. 2. p. cap. 31. [Agit verò Eliseus
quæ sunt Dominicæ actionis Sacramenta. Mitit per
seruum suum baculum, qui supra exanime corpus
positum, mortuum vitæ restituit. Misit & Dominus
per Mosén seruum suum, legem, quæ mortuum
mundum, sicut ille baculus viuificare non potuit,
quia *si data esset lex, quæ posset viuificare*, vt Apostolus
dicit, *omnino ex lege esset infirmitas*, quia litera occidit, spi-
ritus autem viuificat. Postea ipse Eliseus descendit
magnus ad paruum, Saluator ad saluandum, viuus ad
mortuum. Descendit & noster Dominus: *Qui descen-
dit, ipse est, & qui ascendit super omnes calos, vt adimple-
ret omnia*, quæ mysticè gessit Eliseus. Vt enim mor-
tuum paruum suscitaret, iuuenilia membra contexit.
Et Dominus Iesus seipsum exinanivit formam serui
accipiens, paruum se illi paruo coaptauit, vt efficeret
istud corpus humilitatis nostræ, conforme corpori glo-
riæ suæ. Iacens subter se frigidum, suo calore succen-
dit. Similiter & noster Saluator Dominus mundum, à
cuius calore non est iam qui se abscondat. Insufflauit
ille tertio iacenti, vt trina confessio infunderetur cre-
denti. Sic suscitatus est mortuus, dum à morte perpetua
iustificatus est impius.]

353. August. sect. 11. de verb. Apost. [Attende Eli-
sæum in magno altoque mysterio, tanquam Pro-
phetam, agendo prænunciantem, non solum loquen-
do. Mortuus erat filius hospitiæ ipsius. Quid signifi-
cauit mortuus puer, nisi Adam? Nunciatum est san-
cto Propheta, gerenti in Prophetia typum Domi-
ni nostri Iesu Christi; misit per seruum, baculum
suum, & ait illi: *Vade, pone supra puerum mortuum*.
Perrexit ille tanquam seruus obediens. Sciebat Pro-
pheta quid fecerat. Posuit baculum supra mortuum;
nō surrexit. *Si enim data esset lex, quæ posset viuificare om-
nino ex lege esset infirmitas*. Non ergo potuit lex viuificare.
Venit ipse grandis ad paruum, Saluator ad saluandum,
uiuus ad mortuum, venit ipse, Et quid fecit? Iuuenilia
membra

membra contraxit, tanquam seipsum exinaniens, ut fuerant ferri susciperet. Iuuenilia ergo membra contraxit; paruum se paruo coaptavit, ut efficeret corpus humilitatis nostrae, conforme corpori gloriæ suæ. Itaque in isto typo Christo prophetice expresso, cum suscitatus est mortuus, tanquam iustificatus est impii. Sicubi Augustinus Nec dissimiliter Conc. 1. in Psal. 70.

S. Chrysost. in Psal. 22. tractans illud: *Virga tua, & baculus tuus*; Baculum interpretatur legem Moisaicam, subdit: [Giezi ille puer sancti Helisæi, cum mitteretur ad filium cuiusdam mulieris defunctum, baculum illi dedit sanctus Helisæus, ut resuscitaret puerum. Sed non potuit illum resuscitare baculo, nisi ipse veniret, & beuaret corpus suum, ut oculos suos ad infantis poneret oculos, os ad os, manus ad manus, pedes ad pedes, projectens se super puerum mortuum, & sic resuscitavit eum. Quid ostendebat de baculo, qui suscitavit non potuit, nisi legis ostensionem? Et in Helisæo significabat Christi naturam, qui se habuit minorem, assumens quod non erat, non amittens quod erat, ut suscitaret mortuum, id est genus humanum, quod acceperat sententiam primi hominis, *Mors mortis*, Nam baculus, sustentatio est seculi. Et quia populus qui legem acceperat, secundum litteram intelligebat, & tremula membra in ipso baculo incumbant: quia littera occidit, spiritus autem vivificat: in senectute mundi venit veritas, ut figura auferretur, & adimpleret legem, non item solueret.]

344. S. Bernardus multus est in hac re, cum ferm. 15. in Conc. in fine, tam sermone 16. sub initium: ubi quod pertinet illi verbi contractio, & quomodo ad vitam mortuo redonandam contulerit, egregie sic expolit. [Non parum fiducia robur prestat mihi, quod magnus ille vir, propheta potens in opere & sermone, de excelso monte celorum descendens, visitatus dignatus est me, cum sim cinis & pulvis; misereri mortuo, inclinare se iacenti, contrahi & coæquari paruo, cæco parti lumen oculorum suorum, & os mortui oris proprii osculo solvere, debileque manus fractum robore contactu. Suaviter rumino ista, & implentur viscera mea, & interiora mea faginantur, & omnia ossa mea germinant laudem,] Et mox. [Oculus tuus rexit meos; interioris hominis frontem clarior luminibus ornans, fide & intellectu, Ori meo iocundum lumen, & mortuo signum pacis impressit: quoniam cum adhuc peccatores essemus, reconciliauit nos Deo, iustitiae mortuos. Os ori applicuit, iterato respiciens in faciem meam spiraculum vitæ: sed sanctior quam primò. Nam primò quidem in animam viventem creavit me, secundò in spiritum vivificantem reformavit me. Manus suas meis superposuit, exemplum præbens bonorum operum, formam obedientie. Aut certe manus suas misit ad fortia, ut doceret manus meas ad praelium, & digitos meos ad bellum. Et ostendit, (inquit,) puer septies. Sufficiebat ad gloriam manifestandi miraculi, ostendisse semel: sed multipliciter, & insignis numerus, mysterij admodum. Si illud ingens universum, humani generis primum quidem exanime corpus attendas, vides ubique Ecclesiam (ex quo vitam Propheta incumbente recepit,) quasi septies oscitare: quia septies in die laudem dicere consuevit. Denique ut plerosque dimittem, Apud Hildebertum in prosa de natali Domini, rhythmicè in hanc veri Elisæi abbreviationem, habentur quamplurima & optimè quoque verbum expolito. 48.

Theoph. Raynaud. Christus.

Effectus Verbi Dei Abbreniati.

355. De ipsa Verbi Dei abbreviatione, plus satis. De effectu autem hanc abbreviationem Verbi Dei consecuto in mortuo, planè concinnè de more Basilii Seleucia orat. 10. his verbis. [Elisæum producamus in medium, & quæramus, cur Sunamidis filium non ad vitam crexerit oratione, ut Dorcadem Petrus: sed pueri cadaueri, se ipsum instratum applicauerit: Nam pueri ori, suum os imposuit, nasum naso aptavit, faciem facie fulcivit, cum pedibus pedes contendit, pectus imposuit pectori, oculis oculos admoovit, parvis denique membris sigillatim applicata Propheta membra vitam conferebant. Cur non orationis præsidio mortuum vitæ restituit, sed seipsum reliquis iniecit? Hac in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum devenerunt. Quæramus cuius figura fuerit Elisæus, cuius Sunamitis, & Sunamidis filius mortuus. Elisæus, Christi figuram gerit. Populus autem gentium, erat ille mortuus vi peccatorum. Venit spiritalis Elisæus, & universa eius membra mortua deprehendit, os, oculos, manus, pedes, & universè mortuus erat. Os quod ad laudandum Deum non poterat aperiri, sed ligno dicebat: *Pater meus es; & lapidi, tu me genuisti*: mortui oculi, qui in Deum universi non fidebantur: verum prætermisso Creatore colebant creaturam: mortuæ manus, quæ demonibus fructus offerebant: mortui pedes, qui ut adoraretur diabolus, flectebantur. Putridum erat corpus universum, egebat Medico præpotente; Medico qui vel mortuos excitare posset. Venit exquisitus Medicus spiritalis Elisæus, Christus Dominus; invenit corpus mortuum. Quid agat? seipsum totum imposuit toti corpori. Quid est quod dicimus? Tota plenitudo Deitatis, totum nostrum gestavit hominem, *In quo habitavit*, vel loquitur Apostolus *corporaliter omnis plenitudo Divinitatis*. Oculos habuit morte hominum, similiter manus, pedes similiter. Imaginarium visum non erat, sed tota res quæ videbatur. Non enim *rapinam arbitratus est esse se æqualem Dei, sed semetipsum exinaniuit formam servi accipiens*: Et vita, mortuum gestavit indumentum, ut immortalitate sua mortem commutaret. Cum autem Deitas decessisset in corpus, omnes artus postea sanctificati sunt, & ad usum meliorem traducti. Os quidem doctum dicere: *Domine labia mea aperies; & os meum annuntiabit laudem tuam*. Oculi Dei laudem didicerunt: *Oculi omnium in te sperant; & tu dis escaam illorum in tempore opportuno*. Manus ad Dominum suum expallæ, benedicunt ei noctu: *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino*; Et, *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*. Pedes in Ecclesia stantes, gratiarum veniunt actione, dum dicunt: *Stantes erant pedes nostri in sancta*. Et iterum: *Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem*. Retulisti laudem à patribus externis profectam: quid ergo internæ? an immunes manserunt? nequaquam. Rursus anima cum intus patribus ad Dominum clamabat: *Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius*.]

Cautio circa locutiones hinc adhibitas. vsus doctrina.

356. Causis autem, hanc abbreviationem aliquod infirmitati Verbi detrimentum inuicere arbitris. Optimè id amolitur Petrus Cellensis l. de panib. c. 21. his præter cetera. [Fiunt sponsus & sponsa, vna caro, vna anima, & unus spiritus. Sponsus refundit in sponsam]

sam quicquid in se habet dulcedinis, quicquid honoris & potestatis. Denuo mutua vicissitudine in se ipso resumit, quicquid ab ea paupertatis, quicquid amaritudinis, quicquid contumelie est & passionis. Hac commutatione, ipsa proculdubio dicitur, sed ipse non minoratur; ipsa melioratur, nec ipse sua Maiestate priuatur. Nam amarum nostrum, vertit in dulce suum; opprobrium in gloriam commutat; de spinis nostris colligit ficus; de rubro vindemiat vnam; de morte vitam; de passione mercatur gloriam. Sponsus iterum, quia gigas est, magnitudine, sol pulchritudine, leo fortitudine, abyssus scientia profunditate, Deus aeternitate. Sponsa verò puella etate, parvula quantitate; Ethiopissa coloris nigredine, femina debilitate, facta in omni prudentia & arte: Idcirco in thalamo contraxit se, paulo minus minoratus ab Angelis: Exiit se vestimentis gloriæ, accinctus cilicio. Deposuit fortitudinem, circumdatus infirmitate. Abscondit sapientiam, ut (inimentum factus,) in derisum esset tota die omni populo; aeternitatem dissimulavit, factus sub sole, ut quasi cum tempore temporaliter curreret, nec deficeret. Os illud Alissimi, collatum & coarctatum est modicitati oris (ponit: manus tornatiles, quæ cælos tetenderunt, affixæ sunt, manibus vulneratis convulneratæ; pedes pedibus compedibus adhaerent; venter ventri conglutinatæ est. Res equidem pia, cum infinite immensus abbreviatur ad deiectionem, sed nihilominus mira, cum reparatur ad unitatem personæ Filij Dei, natura filiorum Adæ.)

Descripsit hanc Verbi Dei abbreviationem S. Bernardus serm. 1. de nativ. Dom. Tum addit fructum quem par sit Christianos omnes ex abbreviati Dei contractione in angustum, colligere. [Ad quid hoc fratres, aut quæ necessitas fuit, ut sic exinaniret se, sic humiliaret se, sic abbreviaret se Dominus Maiestatis, nisi ut vos similiter faciatis? Iam clamat exemplo quod postmodum prædicaturus est verbo: *Disce a me, quia mitis sum, & humilis corde*: Ut verax inveniat, quid dicit: *Capitulum lesu facere & docere*. Obsecro proinde, & plurimum rogo, fratres, non patiamini, sine causa iam preciosum exemplar vobis exhibitum esse, sed conformamini illi, & renouamini spiritu mentis vestræ. Studere humilitati, quæ fundamentum est ceterosque virtutum. Sectamini illam, quæ sola potest saluare animas vestras. Quid enim magis indignum, quid detestandum amplius, quid gravius puniendum, quam ut videns Deum cæli parvulum factum, ultra apponit homo magnificare se super terram? Incolerabilis impudentiæ est ut vbi se exinanivit Maiestas, vermiculus in fletu, & intumescat. Hoc igitur est propter quod exinanivit se, formam servi accipiens, qui in formâ Dei patri æqualis erat.]

CAPUT IX.

Verbum Inequitans.

357. ¶ Insidens humanitati assumptæ tanquam equo divinum Verbum si exhibere aggrediar, verendum est, ne quos nimbo ante paucos annos, ob huiusmodi comparationem usurpata, Lutheræ adversus P. Franciscum Garassum inhoruisse constat, eos in me devocem. Pereruditus hic scriptor, mole insignium operum quæ partim iam prodierunt, partim cudenta supersunt, apud æquos lectores clarus, sed morte postea in caritatis ministerio obita longè clarissimus, opus scripsit vernacula lingua, cui titulus est *Summa Theologica*. Quod & verbo in Concionibus, & sermone multiplici, Athæis occultis è Theophili Viandi ganea aere bellum indixisset, tantæ in illud opus clamantium effervere iræ, tot videlicet brutorum censurarum fulmina vibrata sunt, ut non atro-

cius configi pestilentissimus liber ex Calvini aut Lutheri incude potuisset. Inter ea verò quæ immedicabiliter ægra in eo opere sunt notata, præcipuum, aut de præcipuis vnum, illud fuit, quod obiter Autor lib. 3. tract. 2. sect. 6. Insidens humanitati Verbum, tanquam inmento inequitans exhibuisset. Hunc esse apertum Nestorianismum, quo Divina personalitas secum in Christo admittit creatam humanitatis personalitatem asseratur, æquè ac equus & equus cui insidet, duo sunt supposita, tanquam exploratum quodque extra omnem controversiam esse deberet, non ab hostibus modò, sed & ab ijs qui cæteroqui insens non erant, esseque saltem non debebant, passim iactatum, ipsimet vidimus. Et diserte quidem Autor ibidem sect. 2. & alibi insinuat, non esse in Christo substantiam creatam tradit, tamen aded recta visa est comparatio illa, hinc equitis & equi, inde Verbi & humanitatis assumptæ, ut nullam vel interpretationem vel benignam excusationem visa sit admittere.

Verbum humanitati velut inequitare, Catholicissime dicitur.

358. Hæc reputanti mihi, subije animum egregia illa Bernardi, (vel potius Guilielmi à S. Theodorico) monitio ad fratres de monte Dei. [Intentioni servit lectio. Si verè in lectione Deum quærit qui legit, omnia quæ legit, cooperantur ei in bonum, & captivat sensus legentis, & in servitutem redigit omnem lectionis intellectum in obsequium Christi. Si in aliud declinat sensus legentis, omnia trahit post semetipsum. nihilque tam sanctum, tam pium invenit in Scripturis, quod seu per vanam gloriam, seu per distortum sensum, seu per prævium intellectum, non applicet vel malitiæ vel vanitati. In omnibus enim Scripturis, legentis initium debet esse timor Domini, ut in eo primò solidetur intentio legentis, & ex eo ordinetur & exurgat totius lectionis intellectus, & sensus.] Non agit de Scripturis tantum canonicis, sed universis de quavis inscriptione: & rectè ait, pro affectu legentis fragrare aut putere quod legitur; id quod mihi in hac re est manifestissimum. Et ut præteream insulsiatatem illam de Autoribus, ex vno verbulo neglectis adiunctis pronunciandi; meritò castigatam ab Eulogio apud Photium Cod. 215. sed illi ipsi comparationi quæ tantopere in invidiam vertatur insistant, quæ ista non dico equinitas, sed alinitas fuit, similitudinem in Scripturis & Patribus aded protitram, damnare tanquam errore immedicabili & Nestorianismo sordentem? Age igitur & Catholicam, & valde accommodatam esse, hinc equi & equitis, inde humanitatis & Verbi comparationem demonstramus.

Quia Verbum se habet ad humanitatem, ut anima ad corpus, cui velut iumento insidet.

359. Erit cui petenda inde videatur probatio, quod non secus se habeat Verbum ad humanitatem, quam anima ad corpus suum, iuxta illud, *Sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo, unus est Christus*: Quæ comparatio, non modò quoad exurgentem ex anima & corpore substantialem unitatem valet; (idem etiam est inter Verbum & humanitatem cum sit utriusque una substantialis unio, & ex ambobus illis existat vnum suppositum substantiale;) sed etiam valet quoad alia, ut quoad directionem quam anima corpori debet, & humanitati quoque à Verbo debetur. Item quoad innumera bona quæ ab anima in corpus derivantur, ut docet mors; in qua apparere quid

quid animi corpori conferret cum ei conferretur, iuxta egegam S. Bernardi doctrinam serm. 2. de nativitate Domini. Similiter autem Verbum, innumeris bonis humanitatem sibi unitam dicit. Est ergo illa comparatio non inidonea, & pluribus confirmata in superiori. At non secus se habere animam ad corpus, quam equitem ad equum cui insidet, vulgaris est equum ut longa confirmatione egeat. Plenè eam collationem prolequuntur Origenes, Basiliius, Augustinus, adducendi in capitis calce.

Approbat planè eam comparationem, eique singularem quodam modo veritatem in qua veritatem ineditur. Gregorius 1. mor. cap. 17. Animam enim ad corpus suum ut equitem ad equum se habere docet, ipsa vero animæ quæ equitis munere per comparationem ad corpus fingitur, fessorem alium in Christo tribuit: perinde ac si eques super equitem ascendat, ad equum non secus se habeat, ac eques substatu ad equum. Quia ratio est contraria, apud Origeneum. Autem libri commentationum in Iob ad illud: *Equus ferunt tres normas, demones equitibus; malos, equis coarctat. Similiter ergo in Christo, iuxta S. Gregorium, per nos anima fuit velut eques; humanitas ut equus.* Tractat S. Gregorius verba illa cap. 9. Sancti Iob. *Deinde equum & ascensorem eius, quæ ad Antichristum ita accommodat. [Quia non solum humanitatem Dominum, sed ipsam etiam Divinitatem despiciat, non tantum equitem, sed ascensorem etiam equitis irridet. Nam custodia unitate personæ, valet intelligi; quia Verbum Dei tunc equitem ascendit, quando animatum carnem sibi intra uterum Virginis condidit. Tunc equitem ascendit, quando humanam animam propter carni præsentem, divino cultui semetipsum extendendo subiugavit. Carnem quippe Divinitas animam mediante suscepit, & per hoc totum simul equitem tenet, quia in semetipso non solum illam quæ regerebatur, sed hanc etiam quæ regeretur, astinxit. Iudæa signat per adventum superbiens Antichristi, laqueo seditionis capta, quia Redemptorem nostrum humilem fuisse inter homines despiciat, decidit equitem: quia etiam in omnibus Divinitati contradicit: decidit militem & ascensorem. Sed Redemptor noster totus idemque, & eques & equitis est ascensor.]*

De humanitate ut equo, Verbo ut fessore, Scriptura complures, ac Parres.

1. Non est hæc proposita comparationis stabilitas, vel infirma vel vana. Sed quod suppetant Scripturæ expressiores, quibus directè traditur quod querimus, placet hic pedem non figere. Ac primum innumeris Parres, exponentes vel attingentes Parabolam Samaritanam, propositam Lucæ 16. Iumentum illud in quod impositus est à pio Samaritano qui jacebat semitæ, à Sacerdote & Levita præteritus, interpretantur sanctissimam Christi humanitatem, cui insidebat divinum Verbum. Auspicabor à Græcis. Origenes hom. 4. in Lucam, [Eum (inquit) qui fuerat vulneratus, impositum iumento, id est proprio corpori, iuxta id quod est hominem dignatus assumere.] Elegantiissime idem tradit, qui vniuersam illam Parabolam luculentè & fuisse exponit Asterius in catena Corderij in Lucæ c. 16. compendio expressus apud Phorium Cod. 1. in beu. calo homilæ Asterij de Samaritano. Reddō cetera, & illud vnum quod in hanc rem facit re-presento. [Quid autem (inquit) est iumentum quo semitæ ac animam agentem, ad hospitium Saluatoris deduxit, nisi caro in qua ad nos venire dignatus est, quæ fuit quasi vehiculum quoddam aut divini Verbi iumentum; in qua & per quam omnia sustinuit, ac tolerans, pro plena morbi depulsione, ad hospitium Ecclesiam, ubi perfecta vulnerum cura-

tio consummatur, deducit.] Titus Bostrenus pla è similiter ad cap. 10. Lucæ. [Vbi ille, qui per malice nostræ primitias, vniuersam naturam humanam induerat (in ea enim cuiusque gentis, hoc est, Iudæi, Samaritani, Græci, & ut paucis dicam, omnium hominum pars quædam inerat;) corpore, quod iumentum vice ipsi erat, loco hominis sauciati afflato, afflictoque se se applicuit, omnis mox vulnerum dolor, & sanies è medio facessivit. Verè hic enim erat, qui ibat, sed non præteribat: quin imò studio ob id iter illuc faciebat, quod eos inuiderat, propter quos è cælo in terram descenderat, & apud quos rursum veluti hospites diuerteret.]

Inter Latinos idem perspicue habet S. Augustinus lib. 2. qq. Evang. cap. 19. vb. eandem Parabolam interpretatus ait. [Iumentum Samaritanum, est caro in qua ad nos venire dignatus est. Imponi iumento, est in ipsam incarnationem Christi credere.] Et serm. 24. de diversis, in ipsa fine. [Ille carnem suam non solum tenuit ut nasceretur, viveret, ageret, sed etiam mortuam suscitavit. Ut vehiculum quoddam in quo processit ad nos, ad Patrem leuauit. Vestem dicas carnem Christi, vehiculum dicas, & quomodo fortè ipse significare dignatus est, iumentum ipsius dicas: quia in ipso iumento leuauit eum qui fuerat à latronibus sauciatus.] Conuenit S. Ambrosius lib. 7. in Lucam ad cap. 10. ubi tractans quomodo pius Samaritanus iumentum impositum in iumentum suum, sic scribit. [Audi quomodo te imponat. Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet. Et, Pastor impositum ouem lassam super humeros suos. Homo enim iumentis similis factus est: & idè supra iumentum suum nos imposit, ne nos essemus sicut equus & mulus, ut per nostri corporis assumptionem, infirmitates nostræ carnis aboleret. Denique duxit nos in stabulum, qui eramus iumenta.] Sed amantissimè & piissimè de more S. Paulinus epistola 4. [Spoliatus nos Zabuli latrocino, & vulneratos in via, præterierat frater in Levita, frater in Sacerdote, quos lex nec sacrificij redemerat, nec Prophetis. Sed non præterit ille Samaritanus, qui propter nos huius etiam nominis suscepit iniuriam; Non præterit, quia non erat mercenarius, sed verus & bonus pastor, qui animam suam pro omnibus positurus aduenierat. Hic hominem saucium, prætermisum à prænijs, nec curatum, miseratus accessit, & iumento suo, hoc est Verbi incarnatione suscepit: & oleo gratiæ, & vino passionis suæ, commendatum stabulario, profectus illi magistro gentium, in duobus testamentis denarij mercede sanauit, redditurus illi, & beatæ virginis de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas, quia hoc consilium præcepto adiciens, de suo supererogauit.]

Necit propositum Lucæ locum cum alio nō minus luculento Rupertus l. 4. in Apocal. ad illud: *Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiit vincens ut vinceret*, quod sic exponit. [Et vidi, id est intellexi. Et reuera omnis qui venit, id est, qui fideliter credit, ipse intelligit incarnationis Christi mysterium, sic esse velut equum, & sedentem super illum. Intelligit non hominem tantum, aut Deum tantum, sed hominem simul, & habitantem in homine Deum, hominem Deo, vel Deum homini in unitate personæ coniunctum. Nam quomodo equum, & super eum sedentem hominem vnum equitem dicimus; sic hominem hunc, & inhabitantem Deum vnum confitemur Christum. Attamen Deus huic homini multo coniunctior est, quam equo homo, qui illi insidet; quia homo ex equo descendit, ab homine isto Deus qui illum assumpsit, nunquam discedit. Semel tantum caro mortua in sepulchro iacuit, sed ab anima Divinitas nunquam discessit. Resurrexit caro anima resumpta cum virtute Divinitatis; & deinceps tam caro quam

S 3 anima

anima cum Verbo permanet vnus Christus inuisibilis. Itaque album equum, & eum qui sedebat super eum, vnum intelligimus Christum; & hunc equum, illud esse iumentum, de quo in illa Parabola de homine qui inciderat in latrones, sic dictum est: *Et appropians, videlicet Samaritanus, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum, imponensque illum in iumentum suum, duxit in stabulum.* Samaritanum illum sedentem super iumentum suum, vnum intelligimus Deum, & hominem Christum. Qui profecto vulneratum hominem super iumentum suum imposuit, quia peccata generis humani ipse in corpore suo pertulit. Et rectè hic equus albus dicitur, quia quod certum tenet fides Catholica, hic homo de Spiritu sancto conceptus, sine peccato de Virgine est natus. Ratam habet eandem doctrinam, & humanitatem denotat confert cum equo albo, Verbum cum sessore, lib. 1. eiusdem operis, ad illud cap. 18. *Et vidi calum apertum, & ecce equus albus.* Quem locum aliam expositionem non pati, sed necessario ibi humanitatem Christi, equo; Verbum diuinum equite insidente expressum, accipiendum esse, affirmat ibidem Blasius Viegas sect. 1. num. 2. quia paulò post de sessore subiungitur: *Vocabatur nomen eius, Verbum Dei.*

361. Et quamquam alij, non inuicem alibi accommodant prædictum locum, quia Verbum diuinum mysticè agitat quosuis equos mysticos, tamen mens Rupertii aperta est; nec non aliorum plurimorum, qui similiter de humanitate tanquam equo, & de Verbo tanquam sessore, interpretati sunt locum illum. Annumerandus ijs est S. Ambrosius in Psal. 40. ad illud: *Magnificauit super me supplantationem.* Accommodat enim ad Antichristum illud Gen. 49. *Fiat Dan columba in via, mordens ungulas equi;* Tū subdit: *[Et quia similiter Iudas amplificasse super Christum legitur supplantationem, videtur hoc loco ipse signari, quod mordere haberet calcaneum equi, quo Christus Dominus vehabatur. Vnde dictum est: Equitatus tuus salus, quod caro eius, mundi totius erat susceptura peccatum, ut salus pro exitio, & vita æterna pro morte succederet. Vulneratus est ergo equus, non mendax solus ad salutem. Vulneratus est equus, qui mundi totius peccata suscepit, & onera nostra portauit, & non fuit fatigatus. Vulneratus est equus, qui ad furorem concubitus adhinnire nesciuit. Et ideo fortassis Ioanni Evangelista cælum apertum, & albus equus est demonstratus, super quem sedebat habens in capite diadema, & in femore suo nomen scriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium.* Albus erat, qui erat immaculatus, quia nulla peccati inquinamenta cognouerat. Nam si libido tenebrosa est, rectè sanctimonia relucet & spendet. Hic ergo equus est vulneratus, sed non retardatus. Denique cū ipso vulnere de tumulo resurrexit, & euenit ad cælum, supra omnes Angelos & Archangelos, velocior omni equitatu militiæ cælestis inuentus: supra equos etiam illos igneos quibus Elias rapus est. Et merito velocior, qui super omnes cælos, & supra cælum cælorum ad sedem Dei omnipotentis ascendit, & sedet, ut Scriptura nos docuit, dicens: *Videbitis abhinc Filium hominis sedentem ad dexteram virtutis.* Hic itaque equus, in figura & ante est demonstratus tempore Machabeorum: quem cadebat dux ille militiæ cælestis aureis armis resurgens, qui Heliudorum depulcatorem illum depositi vidualis, cæterorumque, quæ facia fuerant commendata custodiæ, & strauit, & percussit, & prostratum Oniæ Sacerdotis precibus, vitali vsui reformauit. Vnde verè in eo arma aurea refulserunt, quia solus equum hunc credidit, & vicit, in quo nullus culpe immunis euasit.]

Origenes quoque, hom. 2. in Cant. eodem modo accipi posse tradit locum illum. *[Et fortè quidem diceret, quam assumpsit Primogenitus omnis creaturæ, & de qua dicebat: Potestatem habeo ponendi eam, potesta-*

tem habeo iterum sumendi eam. Alius verò vtramque simul corpus atque animam, quasi ibi peccatum non fuerit, equum dici album putabit. Addit alium insuper interpretationem, quia equus ille albus intelligitur Ecclesia. Non retractat tamen, aut vllatenus improbat quæ præmiserat, sed planè rata habet.

Attipulatur S. Hieronymus in cap. 66. Esaiæ ad illud: *In equis & in quadrigis,* tantumque discrepat, quoad equi colorem, proposito enim eo Apocalypsis 16. addit: *[Equo ruffo sedebat Dominus atque Saluator, humanum corpus assumens, cui dicitur: Quare rubra sunt vestimenta tua? Et, Quis est iste qui ascendit de Eodem fulua vestimenta eius de Buzra? Et sequebantur eum varietum colorum equi, vel in martyrio rubri: vel struini in volatu, vel varij in virtutibus, vel candidi in virginitate. Equo autem sedebat albo, quando post resurrectionem, immortale & incorruptum corpus assumpsit. Et quicumque eum sequebantur candidis vtebantur equis, incorruptis videlicet immortalibusque corporibus.]* Equum album, quem cæteri ob vitæ innocentiam in Christo etiamnum viatore, agnoscunt esse sanctissimam eius humanitatem; S. Hieronymus ob passionem manulæ dici equum ruffum, seruata equi albi denominatione humanitati rediunxit, & gloriosæ post passionem & mortem discussam: contra quam Rupertus lib. 1. in Apocal. de cap. 19. humanitatem Christi, primò ob nitorem equo albo, postea ob mortem cruentam, equo ruffo vult expressam; quod discimur ad rem præsentem nullum esse, vt per se liquet.

361. In eundem sensum S. Hieronymus in cap. 1. Zachariæ, accipit illud, quod ibi habetur de viro ascendente super equum ruffum, & stante inter myrteta. Equum enim ruffum, ait esse humanitatem assumptam, quæ insidente Verbo, ruffa est exhibitæ eo loco, quia visio Zachariæ captiuum populum per Christi passionem liberandum speçtabat. At in Apocalypsi, eandem humanitatem candido equo expressam esse censet, ob resurrectionis gloriam. Stabat autem eques ille inter myrteta quæ erant in profundo, quia Angelicæ potestates per myrteta expressæ, Dominus etiam in carne posito, ministrarunt. Equi vero ruffi, & varij, & albi consequentes equitem, partim Martyres sunt per ruffos equos adumbrati; partim virgines quibus respondet equus albus; partim operibus & doctrina & varietate signorum conspicui, insidere dicuntur equis varijs. Exscripsit Hieronymus. Glossa ibi. Egrege autem in hunc Zachariæ locum, ad rem nostram scripsit Petrus Cellensis l. de panibus cap. 23. sic scribens. *[Zacharias Propheta vidit, inter myrteta virum ascendentem super equum ruffum, & post eum sequebantur equi ruffi, varij, & albi. Mysticè igitur vir qui ascendit super equum, Christus est, qui corpus assumpsit humanum, super sedit enim in corpore suo, tanquam in equo, Dominus: quia vallem nostram visibiliter non visitaret, vel perambulare, nisi corpore assumpto, Deus. Aptauit autem Pater, Verbo, corpus non cuiuslibet coloris, vel habitudinis, sed quale Deum decuit, sed quale ad parandum cursum, necessarium fuit, sed quale nostra redemptio postulauit. Inde namque est illud in psalmo: Corpus aptasti mihi, vel aures perfecisti mihi: Aptauit inquam, equum equiti, vt nobilissimo corpori nobilior associaretur anima, & super vtrūque sederet Diuinitas. Fortè equus iste, ideo ruffus est, quia dignitatem sessoris non sine verecundia contnetur: & ita propter suam reuerentiam rubore perfunditur. Imò equus iste ruffus est, quia factus in agonia, prolixius orabat, & facta sunt gutta eius, quasi gutta sanguinis decurrentia in terram. Sed hoc parum forte est. Vide & vbi prorsus non sparsum, sed toto corpore, à planta pedis vsque ad verticem sit ruffus. Chlamydem coecineam in passione sua circumdederunt ei milites; & hic ruffus est, clauis tandem affixus est, & latus lancea apertum,*

tum, vnde exiit sanguis & aqua. Ecce quomodo vermiculatus est; ecce quomodo rufus est equus noster. Sicut est David, iuuenis erat rufus & aspectu decorus. Ioannes vero Evangelista aliàs, hunc eundem equum videntem, quod sedebat super equum, & ut diceretur ei in agnus sine macula peccati erat, & ut diceretur ei in Canticis, qui sedebat super equum, totum quidem al-
 buntur autem cum equi, rufi, varij & albi. Rufi sunt Martyres, semper mortificationem in corpore suo pro
 buntur autem cum equi, rufi, varij & albi. Rufi sunt Martyres, semper mortificationem in corpore suo pro
 buntur autem cum equi, rufi, varij & albi. Rufi sunt Martyres, semper mortificationem in corpore suo pro

In quo claudices sefforis & equi, cum verbo & humanitate comparatio.

361. Videor satis superque omnem labem expurgasse comparationis propositae Verbi cum equite seffore, de humanitatis assumptae cum equo. Nam quis nullatere audiat, comparationem esse periculofam, vel erroneam, quoniam in Scripturis tam multis, Spiritus sanctus de tot Patrum niente expressam voluit? Quia tamen comparationes omnes sunt comparationes, non identitates; & ideoque semper claudicant, non est haec comparatio accommodanda ad institutum quod ad omnia; alioqui duas in Christo personas agnosceremus, sicut sunt equis & equi duo supposita. Verum idem periculum alijs omnibus huius mysterij comparationibus immineret; neque tamen ideoque eas abijcimus tanquam erroneas, v.g. humanitatem cum indumento contulit Apostolus, Verbum cum vestiente se, eo amictu. Similiter templum cum humanitate, ipsemet Christus contulit, Verbum cum inhabitante templum Dei. In ipso vestibulo Evangelij Ioannis, humanitas Christi confertur cum tabernaculo, in quo Verbum caro factum inhabitet; nam illud *Habitavit in nobis*, Graece est *ἐσκήνωσεν*, quod habitationem in tabernaculo designat. Cōstat autem indumentum, templum, tabernaculum, differre supposito a vestito, & habitatore: vnde illis comparationibus in Scriptura crebris, Nestorius eiusque affecta abutebantur ad erroris metentini parociniam; neque tamen Catholici, virtutem illam earum comparationum apte accommodatam agnouerunt, sed quod in eis erat opportunitatem ad mysterij huius expressionem, vnde parum dimissis reliquis: ut in omnibus exemplis & comparationibus visu venit, ut notauit S. Chrysostomus hom. 16. in epistolam ad Rom. ad illud: *Nam dicit figmentum*. Quamquam Rupertus in c. 1. Ioannis ad illud: *Et ego vidi & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei*, in praecleara quoniam instituit Nestorianismi cōfutatione, ita ut videretur, equum & equitem non haberi ut duas personas, sed ut vnam: Ita ut persona sedentis in equo, equi personam absumat; ut cum ipso equus, cui tamen vnus non est, personarum numerum facere non possit. Sumitque personam non prout est suppositum intellectuale, sed ad solutū pro supposito. Et eodem modo philosophatur omnino luculenter lib. 11. de officijs cap. 13. iuxta quam suppositionem, nihil est in hac vnica comparatione periculi.

Praeclauderet autem geminae supposititalitatis suppositio, si quis equum & equitem cum quo conferret humanitatem ac Verbum, vnde resultat Christus; diceret se habuisse, non ut vulgares infelices ad equos quibus insident, sed ut ceteros illos, & quos in equis, re temporibus illis planè insolita, ad Peneum amnem

aquantur, speciem biformis monstri procul spectantibus praebuisse, produnt Mythologi. Similiter enim Christus, ex duplici substantia, diuina scilicet humanaque verè in vnum suppositum adunatis compingitur: sicut etiam quod initio operis vidimus, Gigas geminae substantiae ab inneris Patribus est appellatus, eod quod exurgat ex duabus naturis in vnam personam coniunctis: sicut Gigantes de praecorum fabulorum sententia, ex humana supernè, at infernè ex anguina substantia, in vnum totum, vnumque suppositum adunatis, resultabant.

Christus, an cum Centauro componi queat.

364. Apage, inquis. Christum cum monstis componis, quodque detestabilius est, cum ijs monstis quae delusa vario errore Gentilitas, commenta est in fabulis; nec ad rei honestae expressionem, sed ad hominum scelestissimorum qui propè in bruta degenerassent, adumbrationem. Quod enim notauit maximus Tyrius disert. 34. num. 200. Centauri figmenta sunt ideoque condicta, ut intelligeremus quotquot belluinis succumbunt cupiditatibus, euadere in belluas, & semihomines semiferos viuere; vel simul specie externa & physica constitutione homines esse, morali belluas pro vitorum varietate diueras: id quod confirmant notationes nominum quibus centauri sunt designati, quae omnes flagitium sonant. Recenset eas Delius in notis breuioribus ad Senecam Herculem Octauum v. 305. Quid ergo est, Christum centauro componere, nisi peccati insimulare ipsam innocentiam, ipsamque sanctitatem; & brutei centem affectum Christo imponere: Et idem opponi potest de comparatione humanitatis Christi cum equo. Esse enim equum in Scripturis, intemperantiae Symbolum, constat ex ea monitione, ne fiamus sicut equus & mulus.

Hac retundere non est operosum. Imò vix est quod difficultatem solidam iniiciat. Non est sanè qui Christum peccatoris specie exhibet, damnabilior quam Apostolus, qui eum pro nobis, peccatum & maledictum esse factum, pronunciauit. Qui item Christum aliquatenus cum centauro fabuloso praecise prout ex duplici substantia compacto conferat, non plus criminationi iure pareat, quam tot Patres, qui Gigantis naturae geminae compoliti, anguinae & humanae ac Christi contentionem fecerunt. Eo namque demisit se Deus nostri causa, ut quod nos ipsi descenderamus volentes, ipse opulator aduenerit. Itaque quia homines infelici confociatione extraneam sibi naturam mysticè afecerant; adiunxit sibi re ipsa Deus naturam extraneam, ut in ea, & per eam, nos liberaret, quod alioqui congruè non poterat. Christum ergo ita confecti patior cum composito fabuloso è duplici natura, ut veritas quae centauro poetico competere nullomodo potuit, vnde & monstrum & figmentum est, & appellatur, re ipsa absque monstrositate, plenissimo stuporis diuino officio cernatur in Christo: Deo duas naturas in vnus suppositi societatem vinculante ordinatissime ac per se; substantialiter atque adeo non monstrosè significatio autem mystica centauri poetici, protus à Christo absuit, aequè ac probrosa equi significatio ab eius humanitate. Quod enim D. Augustinus egregiè obierpauit, & tanquam rem vilissimam, & quae multum ad intelligentiam Scripturarum conferat, commendat serm. 20. de diuersis cap. 6. & 7. non semper eadem significantur certis quibusdam rebus: sed quod nunc ad aliquid prauum significandum assumitur, ut verè de centauro ex Tyrii sententia est dictum, & de equo intemperantiae Symbolo ex multis Scripturis probari potest, alibi aliud planè designat.

Doctrinam perillustrem & admodum late pertinentem iuvat luculento testimonio firmare. [Non

S 4 semper

semper (inquit) D. Augustinus) *Mons* Dominum significat, non semper *Lapsus* Dominum significat, non semper *Leo* Dominum significat, non semper bonum, non semper malum; sed pro locis Scripturarum quod pertinent cetera circumstantiæ ipsius lectionis. Quemadmodum literæ in tot millibus verborum atque sermonum, ipsæ repetuntur, non augentur; verba infinita sunt, finitæ tamen sunt literæ. Verba numerare nemo potest; literas quis potest: vade multitudo verborum est. Cum una litera varijs in locis ponitur, & pro loco valet, non unam rem valet. Quæ tam diuersæ res, quam Deus & diabolus: Tamen in capite. D. litera est, cum dicimus *Deus* & cum dicimus *Diabolus*. Sicut ergo litera pro loco valet; erat autem & nimis absurdus est; & intra puerile cor; qui cum, legerit v.g. D. literam in nomine *Dei*, timer illam ponere in nomine *Diaboli*, ne quasi Deo faciat iniuriam: sic etiam qui imperitè audit diuinas Scripturas, vt de isto modo exemplo non recedamus, cum audit v.g. in Allegoria positum *Fluuium*, eo loco vbi dictum est: *Fluuius impetum laetificat civitatem Dei*. Dictum est autem de inundatione Spiritus sancti, de qua alio loco ait Propheta: *Inebriabuntur ab ubertate domus tua & torrente voluptatis tua potabis eos*. Cum ergo sic acceperit fluuium in bono, & laudauerit & delectatus fuerit: quando pro loco dicitur ei, quod fluuius significet homines fluentes, & temporalibus deditos, cum transierint amore transientes, expauescit: quia in alio loco acceperat fluuium in bono significare aliquid, & perturbatur: Ita fit in Scripturis mutus, quomodo in literis mutus efficitur, si noluerit transferre ipsas literas ad alia verba, sed in his solis eas tenuerit, in quibus eas primò didicerit.]

Quare tamen si quoad cōpactionem ex duplici substantia, cerni possit rudimentum aliquod similitudinis inter Christum & substantias illas geminas; iremque inter equum & humanitatem Christi, multa sint affinitas; tamen significatio mystica qua substantia illæ geminæ apud Poetas & Mythologos brutescens hominis impietatem; equi verò intemperantiam designant, nullatenus in hoc geminæ substantiæ composito, vel in Christi humanitate reperitur: sed tantum realis ac verus, Dei, superlittere Deitate, transitus in hominem, siue in *homo*, & inhumanatio ac coniunctio cum humanitate sanctissima. Ad eam namque realem & substantialem cum natura extranea coniunctionem, ordinatissimus Dei amor adduxit Deum: sicut inordinatus & peruersus hominum amor, per merum affectum, nec nisi mysticè, eos adducit ad transitum in bruta, superlittere physicè humanitate. Nec plura de iure usurpandi citra notam & labem, equum & equitem fessorem in Symbola Verbi & humanitatis assumptæ.

Equum & eques, apta Symbola humanitatis ac Verbi.

365. Addendum verò est, congruentissimè Spiritum sanctum Verbi diuini ad nos saluandos aduentum, eo Symbolo delineatum voluisse. Quod enim pluribus persecuti sunt alij, equus & eques, notæ sunt salutis aduentantis: Id quod ex plerisque Scripturis habetur, quibus salus ab equis, tamen si sæpè ad salutem fallacibus, sperata dicitur. Nec non ex Romana historia, qua Castor & Pollux adiutores & liberatores, in equis apparuisse referantur. Fabulis abstinemus. In lib. 2. Machab. cap. 3. Angelus sospitator in equo visus est. Et ibid. cap. 10. quinque viri subsidiarij, in equis apparuerunt. Histories item Hispaniæ, sublimem in equo S. Iacobum, Catholici exercitus præsidem apparuisse, in salutis & certæ victoriæ indicium, produnt. Picturam S. Georgij equo insidentis, & draconem hasta transfigentis, sicque virginem supplicem liberantis,

Symbolum esse provinciæ aut ciuitatis cuiusdam B. Georgij precibus ac meritis salutem consecutæ, & à diaboli inlestatione ereptæ, Card. Baro. ad Rom. Martyrol. Aprilis 23. pronunciauit. Nec nisi proportionalis fuisse sensus potest alteri Allegoriæ quam ei picturæ inædificat Villauic. l. 3. de ratione studij Theol. cap. 7. Nam vt tota pictura sit symbolica impleque etiam S. Georgius sit quid symbolicum, & confictum ad commodam morum doctrinam, quod Villanencio tribuit Molanus l. b. 3. de imag. cap. 14. & à multis Nouatoribus cum ibidem, tum apud Serarium lib. 2. litanenico prolatis, est traditum, nemo Catholicus ausit vigilans effugire. Sed quod in vñ veterum Christianorum fuisse, vt symbolicas huiusmodi notas veræ alicui personæ adiungerent in picturis, liquet ex Eusebio lib. 3. vitæ Constantini c. item 3. hoc in ea quoque S. Georgij equestri pictura vsurpatum est, vt salus eius meritis vñ alicui aut provinciæ collata, eiusdem in equo sublimis expressione adumbraretur. Tale ergo Symbolum aduentantis ob salutem nostram diuini Verbi, equum cum equite fessore, exhiberi voluisse Spiritum sanctum, non inuenisimilis est coniectura.

Vñs doctrina.

366. Non alio autem ex fine Verbum Dei specie se equis humanitati nostræ imposuit, quam vt dicamus nos quoque, freno circumducere nos ipsos, & iumentum carnis nostræ benè regere. Hortantur ad id frequenter Patres. Pulchrè Origenes hom. 6. in Iudices, tractans illud: *Potentes populi benedicite Dominum qui ascendistis super iumenta*, quæ sint ea iumenta, percunctatus, responder: [Corpus hoc meum, iumentum est: ad adiumentum enim animæ, & ad ministerium datum est, ego autem sum (id est interior homo,) qui ascendi super iumentum hoc, cui dicitur, vt benedicam Dominum. Si ergo verè ascendisti supra corpus, & superior effectus es corporalibus desiderijs, & motus corporis tui freno mentis, & interioris hominis moderamine gubernantur, de te dicitur quia ascendisti super iumentum hoc, cui dicitur vt benedicat Dominum. Quid autem est quod sequitur? *Super vehicula*, (inquit) *sedentes, & super asinas resurgentes*. Quid tibi videntur esse *asina resurgentes*? Dicit enim Scriptura quia oporteat benedicere Dominum, eos qui sedent super vehicula, & super asinas resurgentes. Mihi velut in locis ita difficilibus tale aliquid videtur: cum iumentum hoc, id est corpus meum sub iugo venerit Verbi Dei, tunc vehiculum corporis mei resplendere, incipiet; & asina hæc, id est, caro mea, tunc resurgere dicitur, cum castitatis ac pudicitia fuerit splendore decorata. Et ita rectè dicitur, anima sedens super asinam resplendentem, Dominum benedicere, & in medio latantium laudare eum.]

Idem habet S. Basilius in constit. Monast. cap. 1. *Ad finem*, [Vt luculenta (inquit) quædam res & per se bonæ equus est, & quo is natura ferocior est ac vehementior, eo præstantior haberi solet: fessore tamen perito eger, moderatoreque, nempe, qui ipse rationis sit expertus. Enim verò in eum vbi moderator ascendere, ille quidem conabitur vti ingenio suo: Hic si naturales rector iumenti motus rectè ac ratione insidens gubernet, præterquam quod ipso utiliter vsus est, etiam ad finem quem sibi proposuit, peruenit; nempe, qui & ipse incolumis seruatus sit, & iumentum ad vñm, sibi commodissimum esse intellexerit. Contra verò, vbi pullum qui in frenando præter, vitiosè instituerit, & pullus sæpè numero ab recta via aberrat, & per confragosa ruens, se & fessorem ipsum plerumque in eandem ruinam dat, & vtriusque casus non aliunde quam ex rectoris ignavia proficiscitur. Similem etiam in animo quoque & corpore esse exilimare rationem debes. Neque enim temere tributi corpori appetitus sunt,

sunt, sed ut ad res aliquas prorsus viles essent, & commodi. Ipsum autem rationis est expertus; nimirum, ob eam causam, ut rationis præstantia maiorem animus dignitatem obtineret. Si enim naturales ipse corporis recte temperet motus, præter id quod incolume illud recte temperet motus, præter id quod incolume illud constituit, hoc etiam accedit, quod ipse perpetuo à periculis permanet liber. Si verò neglecta ratione se totum dedit, & moderandi habenas ignaviae relictum deliderit, & ipsum corpus veluti quod ratione moderaretur, & ipse ab recta egreditur via, & animam trice delectum sit, ab recta egreditur via, & animam fecum vna in eadem perniciem trahit; non quidem ob eam causam, quod suapte natura ipsum sit vitiosum, sed quod illa negligens sit.]

Denique S. Augustinus lib. de Cantico nouo cap. 3. (Hæbet viam, inquit) ambula sollicitus. Tantum domum iumentum tuum, carnem tuam, ipsi enim insidet anima tua. Quomodo si in hac via mortali iumento insideres, quod te gessendo velle præcipitare, nonne ut securus iter ageres, cibaria ferocienter subtraheres, & fame domares, quod frango non posses? Caro nostra, iumentum nostrum est, iter agimus in terulalem. Plerumque nos rapit caro, & de via conatur excludere. Tale ergo iumentum cohibeamus ieiunijs. Vide illam gubernatorem eundemque viatorem Apostolum Paulum; vide illum, iumentum suum domantem. In fame, inquit, & siti, in ieiunijs sæpe castigo corpus meum, & in feruitum redigo. Ita ergo & tu qui ambulare desideras, doma carnem tuam, & ambula.] Ita planè faciendum nobis, ut scopo quem Verbum Dei habuit propositum, cum carni suæ ut iumento infedit, respondemus, ipsumque Verbum humanitati inequitans, imitatione exprimamus.

CAPVT X.

Verbum Negotians.

Multiplicem Verbi Diuini negotiationem, in Scripturis, & Patribus distinctam video. Alteram Verbi cum humanitate, quod est illud admirabile commercium, quo Creator generis humani animarum corpus sumens, de Virgine nasci dignatus est, & procedens homo sine semine (humanitatem accipiens de nostro,) vice versâ largitus est nobis suam Deitatem. Ab hac negotiatione ad aliam deuentum est, qua Verbum iam humanarum siue incarnatum, cum Patre salutem nostram negotiatum est, exhibito illo pretio redemptionis nostræ: ac postinde cōstruendo à Patre, pretio magno, humano genere. Postest addi tertia negotiatio, qua Verbum Dei in sua humanitate, seu Christus, nobiscum negotiatur, emens à nobis quæ ipse nobis dedit, & preciosa fecerit. Nunc quia mysterij incarnationis substantiam symbolice in Scripturis expressam, vestigamus, de prima præsertim negotiatione Verbi, erit agendum. Quia ea non prima ordinatur ad posteriores, eas quoque attingemus.

Verbi aduentus, Negotiatio nobiscum.

Miscram negotiationem protoplastorum qua omnes per nunquam satis deploratam amentiam, commutauimus felicitatem iugibus calamitatibus, exhibet S. Dionysius, & Eccl. Hier. p. 3, commutationem verò contrariam à Christo mercatore optimo factam his verbis subiungit. [At verò Diuinæ bonitatis immensa humanitas, Prouidentiam, curamque nostri, quæ per se curat omnia, pro tua in nos benignitate non abiecit, sed nostrorum omnium verè facta particeps sine peccato, ac cum humilitate nostra, vna facta & coniuncta, cum suorum nec confuso nec imminuto vlla ex parte statum, & secum coniunctionem, ac societatem nobis, ut eiusdem generis deinceps concessit, & participes, sociosque declarauit bonorum suorum, cum & multitudinis quæ defecit, (ut Scriptura tradit) impe-

rium quod in nos haberet, dissoluisset; non pro potestate, quod longe multumque superaret, sed ut mystice tradit Scriptura, in iudicio atque iustitia, & nostra in contrarium benignè mutauisset.] Suspexit hanc permutationem perleganter Iustinus ep. lto. ad Diagnetum sub finem, & iustum pro iniustis, immortalem pro mortalibus datum, demiratus, subdit: [O dulcem permutationem lō imperuestigabile artificium lō beneficia expectationem omnem superantia. Ut iniquitas quidem multorum, in iusto vno abscondatur, iustitia autem vnius faciat ut multi iniusti pro iustis habeantur.] Proculus item, concinnè serm. de Nat. Dom. num. 8. [Admiranda quædam (inquit) commutatio hic interuenit. Dato namque Spiritu accepit carnem, idem cum Virgine, & ex Virgine.]

368. Gaudet mercimonij & negotiationis comparatione, Verbi ad nos aduentum adumbrare S. Augustinus; ideoque in ea comparationem frequens est. Polch. è serm. 34. ex 40. nouis. [Mortuus est Deus, ut compensatio fieret cœlestis cuiusdam mercimonij, ne mortem videret homo. Deus enim Christus. Sed non ibi mortuus ubi Deus. Idem enim Deus, idem homo. Vnus enim Christus, Deus & homo. Homo assumptus est, ut in melius mutaremur, non Deum ad deteriora detorsit. Assumpsit enim quod non erat, non amisit quod erat. Cum ergo Deus esset & homo, volens nos viuere de suo, mortuus est de nostro. Vnde enim ipse moreretur non habebat? sed nec nos vnde viueremus. Quid enim ille erat, qui non habebat vnde moreretur? In principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Quare de Deo vnde moritur, non inuenies. Nos autem morimur, qui sumus caro. Peccati carnem portans homo. Peccatum quare vnde vivat, non habet. Nec ille ergo potuit habere mortem de suo, nec nos vitam de nostro; sed nos vitam de ipsius, mortem de nostro. Qualia commercia: quid dedit, & quid accepit? Mercantes homines veniunt ad commercia, ad res mirandas. Nam antiqua commercia, rerum mutatio fuit. Dabat homo quod habebat, & accipiebat quod non habebat, v.g. habebat triticum, sed hordeum non habebat; alter hordeum habebat, & triticum non habebat. Dabit ille triticum quod habebat, accipiebat hordeum quod non habebat. Quanti erat, ut maior copia vilem speciem compensaret? Ecce ergo alius dat hordeum ut accipiat triticum. Postremum alius dat plumbum, ut accipiat argentum; alius dat lanam ut accipiat vestem. Et quis enumerat omnia? Tamen nemo dat vitam, ut accipiat mortem. Non ergo vox medici pendens in ligno, inanis fuit. Ut enim moreretur pro nobis, quia Verbum mori non poterat, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.]

369. Non potuit elegantius & expressius commercium à Verbo nobiscum per incarnationem initum, proponere. Sed quod de suscepta morte & ærumnis nostris præmittit, ut cohæreat cum extrema clausula relata, recidatque in commutationem qua Verbum caro factum est, dans Deitatem, & accipiens humanitatem, non est accipiendum de perpassionibus & actionibus Christi iam producti: sed de debito ad eas, consequenter ad assumptionem humanitatis. Quia enim Verbum humanam carnem passibilem & mortalem assumpsit, consequens fuit, ut pateretur & moreretur. Ideoque quod ait S. Augustinus, celestem negotiatorem accepisse mortem, & dedisse vitam; de morte radicaliter & causaliter accepta ratione humanitatis mortalis intelligendum est, non autem de formal admissione mortis, quæ ad secundam negotiationem propositam pertinet, non ad hanc primam, qua præcisè mysterij huius substantia, & Verbi nobiscum coniunctio exprimitur. Eodemque sensu accipiendus est D. Augustinus, quoties de Verbi nobiscum mercimonij &

& negotiatione differit: ut Conc. de miraculo quinque panum, cuius fragmentum reliquum est apud Bedam ad Hebr. 2. (est numero septimum inter fragmenta tomi 10.) [Desideremus, inquit] vitam Christi, quia tenemus pignus mortem Christi. Quomodo nobis non dabit bona sua, qui passus est mala nostra? In terris istis, in hoc saeculo maligno, quid abundat nisi nasci, laborare, & mori? Hæc sunt mercimonia regionis nostræ; ad tales merces mercator ille descendit. Et quoniam omnis mercator dat & accipit; dat quod habet, & accipit quod non habet; etiam Christus in ista mercatura dedit & accepit. Sed quid accepit? Quod hic abundat; nasci, & laborare, & mori. Et quid dedit? Renasci, resurgere, & in æternum regnare.]

Pulcherrime verò Conc. 1. in Psal. 30. *sub initium*, ex ea commutatione quasi reali, docet consecratam esse verbalem. Id est ex eo quod Verbum assumpsit humanitatem nostram cum appendicibus & iuribus suis, consecratum esse ait, ut locutiones nostras suas faceret; concessio vicissim nobis, ut verba ipsius possemus nostra facere. Psalmi titulus quem Augustinus ibi exponit, sic habet: *In finem Psalmus ipsi David extasis*. Eam extasim, in posteriore è duobus quos adhibet sensibus, interpretatus pauorem, hancque in Christo agnoscens sub limine passionis, causam reddens cur Christus parere & verbis pauorem suum contestari voluerit mortuus, difficultate aliquandiu agitata, addit; [Verumtamen quia dignatus est assumere formam servi, & in ea nos vestire se, qui non est dignatus assumere nos in se, non est dignatus transfigurare nos in se, & loqui verbis nostris, ut & nos loqueremur verbis ipsius. Hæc enim mira commutatio facta est, & diuina sunt peracta commercia, mutatio rerum celebrata in hoc mundo à negotiatore cælesti. Vnit accipere contumelias, dare honores; venit haurire dolorem, dare salutem: venit subire mortem, dare vitam. Mortuus ergo ex eo quod nostrum habebat, non in se sed in nobis panebat, quia ex hoc dixit tristem esse animam suam usque ad mortem, & utique nos ipsi omnes cum illo. Nam sine illo nos nihil, in illo autem, ipse Christus & nos Quare? quia totus Christus caput & corpus. Caput ille Saluator corporis, qui iam ascendit in cælum; corpus autem Ecclesia, quæ laborat in terra.]

Expressit eum S. Augustini locum, Leo Papa serm. 3. de Pass. c. 4. sic scribens. [Sciens Iesus adesse iam tempus gloriose passionis implendæ: *Tristis est*, inquit, anima mea usque ad mortem. Et iterum: *Pater si fieri potest, transeat à me calix iste*. Quibus verbis quandam formidinem proferentibus, nostræ infirmitatis affectus participando curabat, & pœnalis experientiæ metum subeundo pellebat. In nobis ergo Dominus nostro pauore trepidabat, ut susceptionem nostræ infirmitatis indueret, & nostram constantiam suæ virtutis soliditate vestiret. Venerat enim in hunc mundum diues atque misericors negotiator cæli, & commutatione mirabili inierat commercium salutare, nostra accipiens, & sua tribuens; pro contumelijs honorem, pro doloribus salutem, pro morte dans vitam, & cui ad exterminationem persequentium poterant plusquam duodecim milia Angelicarum seruite legionum, malebat nostram recipere formidinem, quam suam exercere potestatem.]

Eadem ac commercium Verbi in regionem longinquam profecti.

370. Negotiatoris ergo formam, nobis sua tradentis, nostraque accipientis, expressit Verbum: Eaque ex causa profectum est in regionem longinquam, ut meditatur Petrus Damiani serm. de S. Nicolao postea referendus. Adaptat enim ad Verbum Dei, negotiatoris munus capessentis, Parabolam Euangelicam de homine nobili profecto in regionem longinquam: suis itidem mandante, ut dum reuenit, negotientur. Abiit au-

tem in regionem longinquam pro more negotiatorum, qui quæ domi non suppetunt, alibi accipiunt & transvehunt. Ea namque ex causa, quod sapienter pro more notauit Theodoretus serm. 2. de Prouid. *sub finem*, & S. Ambrosius 3. Hexam. c. 5. conspicua aquæ & terræ intermixtio prouisa diuinitus est, ut locus esset negotiationi, & transvectioni eorum quæ alicubi abundant, aliò vbi deficiunt. Nam vnus naui oneribus, vix multa iumentorum millia fatis essent. Vnde sequuntur ingentia illa ad humanam vitam commoda, quæ ex varijs D.D. representauimus in scalis à visibili creatura ad Deum gradu 5. Quia ergo deerat in cælo mortalitas & passibilitas, earumque appendices quæ in terris abundabant; & vice versa deerat in terris gratia & gloria quibus cælum affluebat; venit Verbum ad nos in regionem planè longinquam. Venit inquam, non gressibus & descensu locali, sed benigna condescensione; vniuersumque naturæ nostræ, cælestia bona illi communicauit, accipiens vicissim ab ea ejectionem & paupertatem: quod meritis genus in terris copiosum erat, sed nesciebat homo pretium eius, donec cælestis mercator æstimatione sua testatur fecit, quanti reuera esset faciendæ, & quanti valeret. Cogitatio est S. Bernardi sanè pia serm. 1. de vigilia Natiui. [Erat enim inquit de Christo humilissime nascente], qui fortè ei sublimia querenda arbitraretur esse palatia, vbi cum gloria Rex gloriæ susciperetur. Sed non propter hoc à regalibus illis sedibus venit. In sinistra eius diuitiæ & gloria, in dextera longiturnitas vitæ. Horum omnium æterna in cælis affluentia suppetebat, sed paupertas non inueniebatur in eis. Porò in terris, abundabat & superabundabat hæc species, & nesciebat homo pretium eius. Hanc itaque Dei Filius concupiscens, descendit, ut eam eligat sibi, & nobis quoque sua æstimatione faciat preciosam. Hoc de illa maxime paupertate valet, secundum quam Christus pauperrimam substantiam assumpsit, ab Apostolo dicitur egenus factus, ut plenè prosequar l. 5. Sic Verbum diuinum negotiari voluit. Nec defuit in huiusmodi negotiatione interuentus proxenatarum; sanctorum inquam Angelorum & hominum, qui in huius operis expeditionem intenti erant ab orbis initio. Ut propterea scitè Chrysostomus serm. 3. de Annunc. incarnationem vocet, *Negotium omnium seculorum*. Quod Deiparæ ob Christum tribuit Bern. serm. 2. de Pentecoste. Tamen mercator & negotiator, alius non fuit quam Verbum,

Alia Christi pro nobis Negotiatio cum Patre.

371. Hæc nobiscum negotiatione transacta, id est facta Verbi diuini ad nostram humanitatem vnione, aliam in sua humanitate Verbum diuinum cum æterno Patre iniit negotiationem, emens videlicet nos pretio magno. Bonum mercatorem Christum, nos ementem exhibito patri in pretium sanguine suo, proponit S. Aug. fragmento sermonis de miraculo panum, adducendus cum de titulo Redemptoris. Nunc idem illustro ex Petro Damiani serm. de S. Nicolao, vbi tractans illud: *Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam, & ait seruis suis, negotiamini dum venio*. Sic dixerit. [Securè negotiabor præcipiente Domino meo, nec timebo Psalmistam dicentem: *Quia non cognoui negotiationem, introibo in potestas Domini*. Non enim parum mihi fiducia robur præstat, quod ille summus imperator, factus est negotiator meus, & negocium meum sine otio egit, quandiu fuit in terris, & preciosarum mercium fasciculas portans ad Patrem, ipsi vultui Dei, & quid emit, & quid redemit, & vnde redemerit, ostendit.] Legitur etiam hic sermo apud S. Bernardum, apud quem item alius habetur sermo de quinque negotiationibus inscriptus, quo ijs recensit quæ ad S. Nicolai pertinent, hæc Verbi pro nobis negotiatio cum Patre, egregiè describitur. Ex parte quidem alijs verbis, quam

in

in sermone prædicto de S. Nicolao: plerumque tamen
ipsum, & sensibus planè similibus. Particulam huc
maximè facientem, iunat adscribere. [Verbum Paris,
vniuersitatis Dei, Sol iustitiae, summus ille negotiator,
de victimis celorum finibus, nostrae redemptionis pre-
dicatione dignissimus, in qua Rex filius Regis, efficitur ne-
gotiator. Autem pro plumbo tribuitur, pro peccatore
donatus est iustus. O quam indebita miseratio, quam
gratuita & sic probata dilectio; quam inopinata digna-
tio, quam stupenda dulcedo, quam inuicta mansuetudo,
quam vilis negotiatio, ubi filius Dei pro seruo tra-
ditus, pro creatura Creator occiditur, pro incipio Do-
minus, pro creatura Creator occiditur, pro incipio Do-
minus condemnatur. Tua sunt hæc Christo opera, qui
de lumine celi ad tenebras inferni; à dextera Maiestat
tis ad misericordiam humanitatis; à gloria Patris ad mortem
Crucis descendit; infernum illustrando, hominem
resuscitando, superando mortem; & mortis auctorem.
Tuus es, & secundum non habes quem ad nos redimē-
dum propria benignitas inuitauit, misericordia traxit,
veritas qua re venturum promiseras, compulsi, puritas
viri Virginitas suscepit, falsa virginitatis integritate
potestati eloxit, obedientia in omnibus deduxit, patien-
tia amant, caritas verbis & miraculis manifestauit.
Absterge procul negotiatores terræ Theman, recedant
ab his ager, qui exquirunt prudentiam: elongentur à
ne Gigantes à seculo nominati, qui ab initio fuerunt,
hauri magis, scientes bellum. Non hos elegit Domi-
nus, neque viam disciplinæ inuenerunt, propterea pe-
nitentiam, sed dedit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto
suo. Abcondisti enim hæc Domine à sapientibus &
prudentibus, gigantibus, & nominatis, qui magni facti
sunt, videlicet in oculis suis, & reuelasti ea paruulis &
humilibus tuis. Libenter amplector negotiationem
tuam, quia negotium meum est. Hæc mercimonia, cum
lumina fouantur, ruminat anima mea.]

372 Polychremè item in hanc rem S. Ephrem serm.
de margarita priatola, quam homo negotiator diuen-
dit suis omnibus comparauit. [Intelligo (inquit) re-
pentinum opificem, agricolam esse: & intelligo non
ab eo agros hos terræ, sed naturæ campos coli, quos se-
nat & demerit. non tamè vindemiatur, & ex magno tor-
centi vngulæ exigit, prius dat naturæ humanæ mutuū
dixit: & seruus exigit vniuersam animæ libertatem. Et
propter debitum, terrestria pascua sibi vindicari; & bre-
ui commercio Dominus omnium efficitur, non solum
ut Creator, verum etiam ut Redemptor. Et non modò
ut Deus, sed etiam ut qui sudoribus emittit, tradit mar-
garitam; ne & ipsum naturæ obolum deperdat. Elocat
dixit, ut & seruum submittat. O immensam, & peri-
culosam contemnentem liberalitatem. Conchæ enim
committit margaritam: & pro obolo, lapidem precio-
sam voluit. Cernis mercator? consideras eum,
qui omnia vendit, ut margaritam emat? Cognoscis di-
uites: quomodo cuncta vendat, ut agrum & in eo in-
uentum thesaurum comparat; Hic enim cælestis est
Pater, qui per Filium suum omnia emittit humanæ cōdi-
tionis frugifera: cunctas autem possessiones suas ter-
renas vendidit, ut iugum quod ipse condiderat, &
adeo tradiderat, compararet: at hic eam, vanarum re-
rum cupiditate, vendidit. Emit verò agrum non pro-
prie vsum; sed ob thesaurum in ea reconditum.
Quis igitur est iste ager? corpus humanum. Et quis the-
saurus? anima quæ in eo est. Siquidem propter animā,
quam ad imaginem & similitudinem suam ipse fecit,
vendidit omnia, & ad comparandam possessionem,
misit Filium. Nō igitur Diuinitati vendidisset tyrannus;
nisi illa tulisset, & obiecisset humanitatem. Nouerat
enim potentiam, ac timebat venditionem: sed homini
vendebat sciens eius infirmitatem, cognoscensque se
quando vellet, rursus per vim auctoris posse eius posses-
sionem acque thesaurum. Mittit ergo suum Filium ad

tyrannum, dicitque ab ipsum: Trade illi possessiones
reliquas, de quibus nō est controuersia quia meæ sunt.
Solutus autem homo volūtate libera dominium meum
facit ambiguum: per confessionem tamen & negatio-
nem thesaurum habet absque labore, verum quia ad
gloriam meam pertinet, ut non perdam quod mihi ipsi
ad obsequium meum ac ministerium procreauit; ad
ipsi iumenta, & cuncta rationis expertia: solum autem
hominem redde liberum. Præbet igitur ei potcos in
regione Gerasenorum: emitque agrum cum thesauro,
ac hominem ex dæmonis potestate redemit. Porci, asini,
tauri, atque leones nullam præbent gloriam possi-
denti: homo autem magnam tribuit: quia eius venatio
non est ex cibis corruptibilibus, verum ex cælesti-
bus thesauris, virtutibus inquam. Hic thesaurus est, &
hic ager, cuius quidem mercator est Pater, at interpres,
& Mediator Christus. Accessit ut hospes, & c. emit
tanquam mercator: auctoritatemque exercuit velut
Dominus: quoniam ipse & Pater, vnum sunt in Deitate.
Auctoritatem & potestatem exhibuit in natura, &
ratione assumptionis: porro Mediatoris functus est
munere in actione, atque in ijs quæ egit ac perculit, &
emit; potentia autem superans, accepit agrum: & cum
eum Tyrannus non cognosceret, etiam thesaurum di-
uendit.]

*Nostra cum Deo, in huius vitæ nundinis, proxeneta
Christo, negotiatio. vsu doctrina.*

373. Inijcitur planè hinc nobis, magna similiter cum
Deo negotandi necessitas. Vdimus enim quàm nego-
tiosum in humanitæ tua factum sit pro nobis Ver-
bum. [Tu ergo, (inquit siue Bernardus siue Damiani,
sermone illo de S. Nicolao,) illo negotioso otiosus esse
disponis: illo laborante quiescere? Ipse venit negotia-
ri in regione longinquam, & tu ad regiones proximas
ambulare contemnis? Aggredere & ingredi regione
nem dissimilitudinis, videlicet mundum istum, & vide
quàm frequenter ibi nundnat.]

Monstrat varios mundi status, secularem & religio-
sum, loca esse nundinarum: itemque Purgatorium. In-
fernum, & Paradisum, regiones esse longinquas in
quas nobis cogitatione migrandum sit, ut merces In-
de nobis commodas, amorem inquam virtutis, & pec-
cati odium, expotemus. Quæ omnia diffusius in illo
alio sermone de quinque negotiationibus habentur
expressa, suntque potentissima incentiua ad nauiter
operandum dum tempus habemus. Id quod etiam in-
tellexerunt Ethnici apud Stobæum, qui ista nundinarū
vitæ huius & negotiationis per eam nostræ, compara-
tione, stimulant mortales ut sint boni mercatores. Idē
potentiùs præstant Patres, non modò agentes de ordine
mercatorū, ritualiū quē describit S. Paulus epist. 5.
qui beato (ut ait,) mercimoni genere præterentem
mundi figurā despiciūt, & omnia pro Christo effundūt;
aut aliorū quos exhibet S. Bernard. in senserij morali-
bus; eorum videlicet qui sua pauperibus ex parte ero-
gant. & de iniquo mammona faciūt amicos: sed etiam
agentes cum omni planè hominum gradu ac ordine.

Vid. sis differentem egregè in hanc rem S. Macariū
hom. 24. inno. & Chromatium Cōcione habita in nun-
dinis (habetur ante Chromatij commentarios in c. 5.
Matthæi ubi sic in fine. Hic tamen mercatus; hæc nun-
dina spiritalis. Demus (benedicti) quæ habemus; of-
feramus spiritus paupertatem, ut accipiamus secundum
promissionem, regni cælestis vbertatem: Offeramus
mansuetudinem, ut terram possideamus, & Paradisum:
desicemus peccata & nostra & aliena, ut consolationem
de Domini bonitate mereamur. Esuriamus & sitiamus
iustitiam, ut copiosius saginemur: demus misericor-
diam, ut veram misericordiam consequamur: viuamus
pacifici, ut filij Dei vocemur: mundum cor, & castum
corpus offeramus, ut lucido sensu Deum videre possi-
mus:

mus: Persecutiones propter iustitiam minimè timeamus; ut cœlestis regi efficiamur hæredes: Opprobria, cruciatus, mortem denique si eueniat propter Dei veritatem, gaudentes amplectamur & læti, ut merces nobis cum Prophetis & Apostolis copiosa præstetur in cœlo. Ut autem Verbi finis, cum præfatione concordet: si, est gaudium mercatoribus propter lucra præsentia, & caduca, magis gaudeamus omnes pariter & lætemur, quia tales Domini hodie inuenimus margaritas, quibus nulla possint bona sæculi comparari.]

374. Ad eadem mentem pulchrè S. Chrysostomus hom. 5. de pœnit. [Nundinæ nobis profectò mirabiles sunt, (inqui) harum nulla est alia professio, & negotiatori nulla alia intentio, quàm paruo quidem emere, magno vendere: nam ea cuiusque negotiantis industria. Num negotiationis alia ratio est, quàm quod minori empta, maiori pretio vendat, atque duplicatam sibi summam inueniat? Tales igitur nobis Deus nundinas proposuit: modico iustitias eme, quo multo vendas in cœlo futuro. Hic modico iustitia emitur, pro panis fragmento, vili pro vestimento, pro calice aquæ frigidæ. Amen dico vobis (inqui) spiritualis mercaturæ Doctor non perdet mercedem suam. Calix frigidæ aquæ, dignus est mercede: data vestimenta, datæ pecuniæ per beneficium, putas non sortientur mercedem magis, & multò maiorem? Quare ergo calicem aquæ frigidæ in medio duxit? sine impensa elemosynam dixit: nam si frigida aqua, neque ligna consumis: vbi verò sine impensa datum tanto beneficio rependitur, vbi vestimentorum sumptuositas, pecuniarum affluentia, aliorumque bonorum collatio, à iusto iudice quantà mercede remunerabitur? Quamdiu itaque virtutes assumptæ, quæ paruo veniunt, ab eo qui magna donata accipimus, rapimus, *Sitientes enim (inqui,) venite ad aquas, Et qui non habetis argentum, venite & emite.* Quamdiu nundinæ ipsæ perdurant, demus elemosynam, salutem emamus.] Addit egregiè, elemosynam facere, esse fœnerari Domino. Idem optimè ibidem hom. 9. sub medium. Quadragesimam, ut mercatus spiritualis & nundinarum nostrarum tempus, exhibet egregiè Theodor. Studia serm. 4. catech.

Sed illa huius loci maximè propria est negotiatio, quam S. Ephrem tract. de margarita pretiosa *sub finem*, imiri à nobis cum Deo per Christum docet, exhibens Deum societas contractum nobiscum inito, commercia nobiscum exercentem. Sic habet præter cetera. [Etiam tibi fœneratorem ostendam Deum, ô Heretice: & quomodo in Virgine excoluerit margaritam, & commonstrabo tibi præterea, quo pacto agricola Deitatem præbuerit naturæ. Voloque ostendere mercatorem; quomodo locum mercaturæ Deum nactus, dives vno extiterit obolo: ita ut & debitum persolveret, & ex residuis agrum cœmeret, ipsumque cœlum ac Dei regnum in hereditatem stabilem sibi tribui promeruerit. Accepit natura mendica Diuinitatem, & decertavit aduersus tyrannum. Communicauit cum Patre, & tabificum peccatum emptione sua erasit atque expunxit, anathematizans illud per gratiam. Illud enim affectibus ac passionibus hominem titillabat: hæc autem Dei munere, & ope, illud exterminabat. Illud voluptatis illecebris pellaciebat: hæc autem castitate ac pudicitia similiter extrudebat.] De stupiditate mortalium qui lucello adeo inhiantes, tam lucrosam cum Deo commercium non usurpant, insigniter Guerrens serm. 2. de resurr. Dom. Mihi iam nimis video in hoc negotio.

CAPVT XI.

Verbum hamatum.

375. **M**irabile omnino Diuinæ sapientiæ in Christi compositione artificium, hic titulus conti-

net. Ex eo enim rite exposito, deprehendetur quanta solertia, quamque diuina machinatione, draco magnus, ut est apud S. Leonem serm. 8. de Pass. Dom. [Dum irruit, ruit; dum capit, captus est; dum persequitur mortalem, incidit in Saluatorem.] Quia ergo diuinum Verbum ad formam piscationis, cetum, & draconem siue Leviathan, à quo homines veluti pusilli pisces vorabantur absque vilo termino, obducto eia mortalitatis lux hamo, transfixit, & morte multauit; de ea primum esca, tum de hamo, linea, aliisque ad piscationem hanc necessarijs, differemus.

In piscatione per incarnationem, esca, vermis humanitatis,

Escam captandis piscibus multiplicem apponi, neminem latet; sed expeditissima & parato facilissima est, vermis. At Christi humanitatem fuisse vermem, ipsum, quæ Christum ob humanam naturam vermem denominauit, laculenta Patrum & Scripturarum testimonia renouat Balduinus, adductis in Allegorijs Vet. Testam. ad cap. 16. Exodi. Vel enim Christus, vermis dicitur propter veritatem humanitatis? ut cum typicè Dauid dicitur: *Tenerimus ligni vermiculus.* Et cum apud Isaiam dicitur: *Noli timere vermis Iacob.* Vel secundò vermis dicitur, propter vilitatem & abiectiorem; iuxta illud Psal. 21. *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominibus & abiectio plebis.* Vel denique tertio dicitur Christus vermis, ob mordacem fœneritatem. Quæ etiam ex causa dicitur *timea*, ut apud Oseam: *Ego quasi timea Ephraim, & quasi putredo domus Iacob.* Sic Balduinus, cuius observatio confirmanda est, monstrando omnia quæ protulit, in Christi ratione assumptæ humanitatis cadere, & quoad eam Christum cum verme confecti viu familiari Scripturis, quæ ut notauit Greg. Naz. orat. 39. Iachanam cum magnis semper & grandibus, ceto monte, Behemoth componentes; Christum cum pusillis & minutis cœferunt, stilicidio, grano sinapis, agro, sed nominatim verme. Erit verò quod hinc suspicamus abyssum humilationis & deprecationis à Verbo susceptæ nostri causa. Quid enim est verme abiectus?

Christus homo, Vermis 1. ob originem absque seminibus.

376. Vermem ergo dici Christum quoad humanitatem assumptam, propter humanitatis veritatem, ut Balduinus affirmabat, origo vermis ostendit, quæ par omnino est origini Christi ex matre. Cum enim vulgò homines ex commixtione sexuum procreentur, vermis è contrario absque semine producit, & corporibus ex ipsismet corporibus innascitur. Notauit hanc Christi & vermis affinitatem Orig. hom. 1. 4. in Lucam, vbi differens de singulari modo quo Christus conceptus ac editus est, (tamen si in eo durius loquatur quod iuxta phrasim quorundam Patrum infra molliendam; Vluam Deiparæ, non ante partum, sed in solo partu reformatam affirmat.) Addit tamen optimè in rem nostram [Audeo quid loqui, quod & in eo quod scriptum est, *Spiritus Dei venit super te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, principium seminis, & cœceptus fuerit, & sine vluæ refectione nouus in vtero fœtus adoleuerit. Saluator loquitur: *Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis.* Videbat in matris vtero immundiciam corporis, visceribus eius hinc inde vallatus, terrenæ fœcis patiebatur angustias: vnde & assimilat se vermi; & dicit: *Ego sum vermis & non homo.* Ex matre quippe & femina homo nasci solet: Ego verò nō ex masculino & femina secundum ritum humanū, atque naturā, sed in exemplū vermis natus sum, cuius non est aliunde semen, sed in ipsis & ex ipsis in quibus coalescit corporibus origo est.]

Ratum

nempe genitalis putredinis, Christus à verme dissideat, tamen quoad alia quæ sola attendenda sunt, vermi recte conferunt: videlicet quoad originem non ex commixtione, præter cætera duo capita de quibus postea. Vidisti autem Patres plerisque in hunc sensum accepisse illud Psal. 21. *Ego autem sum vermis & non homo*, ita ut ea verba non retulerint ad passionem, sed ad incarnationem, & veritatem humanitatis susceptæ, quod est primum caput ex Balduino propositum in quo versamur. Eodemque sensu illa Plauti verba acceperunt præter citatos, Anastas. lib. 4. *Hexaem. initio*, Petrus Damiani serm. 46. Euthym. in Psal. 21. & alij anteriores quos eadem ratione refellit Theodoretus ad eum locum, quod vermiculus sit vilitatis Symbolum & abiectionis, quæ iuxta Theodoretum splendat in passione, abest autem vel non nisi tenuiter micat in incarnatione. At nos, vilitatem fulgere multò illustrius in humanitatis assumptione, mox ostendimus. Adhibebat præterea in hanc rem Balduinus, ut retulimus, illud Elia: *Noli iurare vermis iacob*. Nec non illud ex 1. Reg. 23. *Tenerimus ligni vermiculus, sedens in cathedra sapientissimi inter viros qui obliuiscuntur imperia vni*: quod spectato literæ cortice, alij congruentius ad narrationem quæ habetur 1. Paral. 11. primo ex fortibus David, Iezababam filio Hacamoni tribuunt. Balduinus tamen, (ut dixi) ad Davidem retulit, annuentibus Hieronymo in tradit. Hebr. & Petro Dam. serm. 67. qui exclamat: *Quid est quod David tam noue, tam manditæ præconio laudis attollitur? Quis est iste tam humilis, tamque sublimis? Quis inquam est iste David, ita debilis atque de peccatis, ut vermiculi speciem gerat? ita fortis ac validus, ut vno impetu octingentos homines interficiat? In palea nempe literæ, videtur esse ridiculum, si non in medulla spiritus lateat Sacramentum. Quis ergo vermiculus iste, nisi ille, qui per eundem David canit in Psalmo: *Ego autem sum vermis & non habeo?* Sicut enim vermis ex sola ligni maceria gignitur, ita Christum absque virili semine de solo virginali vtero genitum, fides Catholica confitetur. Eodem pulcherrime accommodat, quod sedens in cathedra, dicitur sapientissimus inter tres, nempe augustissimæ Triadis personarum secunda; cui sapientia appropriatur: & tot interfecisse impetu vno, de quo infra in tertio capite analogiæ Christi hominis cum verme. Consentit Rupertus 2. Reg. cap. 38.*

Christus, Vermis 2. ob vilitatem naturæ susceptæ.

379. Alterum caput similitudinis Christi cum verme ex Balduino prolatum, erat abiectionis & vilitatis, cuius vermis habetur aptissimum Symbolum. Eamque ob causam, plerique cum Theodoro iam adducto, ad Christum in Cruce accommodant verba illa ex Psal. 21. *Ego autem sum vermis & non homo*. Apertè sanè ed refert illum locum Tertull. 4. contra Marc. c. 21. verbis illis tam potenter quàm scabre aduersus Christum phantasticum Marcionis, prolatis. [Non poterat dixisse, qui me confusus fuerit. Noster hoc debuit pronunciasse, minoratus à Patre modico citra Angelos, vermis & non homo, ignominia hominis, & nullificamen populi, quatenus ita voluit, ut luore eius sanaremur; ut dedecore eius, salus nostra constaret. Et metitè se pro suo homine deposuit, pro imagine & similitudine sua, non aliena; ut quoniam homo non erubuerat lapidem & lignum adorans, eadem constantia non confusus de Christo, pro impudentia idololatriæ, satis Deo faceret per impudentiam fidei.] Estque extra controuersiam, fuisse in Cruce omninò ingètem Christi abiectionem; nec abs re ob illud vilitatis ostentamentum, potuisse Christum dominari in Cruce, vermem. Egregiè sane id prosequitur Autor tract. de Pass. Domini sub figura vitis apud Bernardum cap. 17. *sub finem*.

Quod tamen Theodoretus aiebat, & ex vulgari imaginatione multorum ratum videtur, minorem fuisse incarnationis abiectionem ac vilitatem, idè quæ non adeò appositè Christum attenta vilitate, denominari in incarnatione vermetis; sed tantum in passione; hoc verò est, quod inficior. Nam ut sapienter obseruat S. Chrysostomus orat. de S. Philogonio, multò magis videtur hic prodita abiectionis & vilitatis, quantò longius à Deo distat humanum lutum, quàm à carne mors & passio. [Quod Christus (inquit S. Chrysost.) homo factus mortuus est, quum nullum omninò peccatum perpetrasset, quid huic amplius poterat adiungi miraculo? sed mortale corpus assumpsit. Erat quidem & hoc admirandum. Cæte uero quod Deus quum esset, voluerit homo fieri, multumque sese dimittere sustinuerit, quantum ne cogitatione quidem completi queas, hoc est, omnium maximè reuerendum, stuporisque plenum. Quod quidem & Paulus admirans dicebat, *sine controuersia magnum pietatis mysterium*. Quod magnum? Deus declaratus in carne.] Annuit Eusebius 10. de demonstr. c. ultimo, qui Psal. 21. idcirco factam à Christo mentem nationis & conceptionis suæ censet, cum de Passione sermo esset, [quia nihilo viliorem primam corpore naturæ assumptionem, ortumque illum de femina, ipsa mortis calamitate esse intelligebat.] Verba sunt Eusebij. Verè ergo Christus in hoc mysterio vermis fuit, præ vilitate. Verè *approbrium hominum*, id est, Iudeorum, & *abiectionis plebis*, id est, Gentilium, ait Anastasius 5. *Hexaem. initio*. Exprobrauerunt enim & Iudei, & Gentiles, ac vtriusque Germani hæretici, commutationem Christi Domini & Filium Dei naturalem, in vermiculum videri commutatum, expostulant. Ed denique se dimisit Deus per incarnationem, ut quod nomen nemo sibi imponi sine stomacho audiat, de se ipse protulerit: *Ego sum vermis*. Refert Origenes lib. 4. contra Cællum, hunc Epicureum, cum audisset de Christianis, quod dicerent venisse Dei Filium, ut eos à peccato mundalet, & vitæ æternæ compotes faceret, exclamasse præ stomacho & ira: [Siccine vermes, aut lombrico in natali cæno contendere?] Quam abiectionem & Christiani nominis opprobrium acerbissimè ferens Origenes, negat vlli ratione prædico, quantumlibet impio, tantum opprobrium inferri debere, ut vermis audiat, cum sit rationis particeps. Hoc probem quod Origenes in hominem quantumvis ratione abutentem, rationabilem tamen, cadere iure posse negat, Verbum Dei, nostra ex causa vilitè assumptis, nominans seipsum in humanitate assumpta vermem & non hominem.

Vermis 3. Christus ob validam tamen lentam, & tacitam arrosonem.

380. Postremum caput analogiæ vermem inter æ humanitatem Christi à Balduino propositum, ducebat ex vermis mordacitate, & vi arrodente, tacita licet & lenta. Varij Patres expressum hoc decus humanitatis Christi annotant, in verme hederam sine cucurbitam perdente, de quo Ionæ c. 4. Rupertus quidem ibi, & alij, quos refert nec improbat S. Hieronymus, censuerunt vermem illum esse Romanum Imperium, præparatum à Deo in ascensu diluculi, & sub ortum Legis nouæ. Quæ interpretatio non debet adeò extranea videri, cum apud Isælem quoque, quatuor imperia (hebrei apices & vertices terrenos!) per quatuor vermes etuicam, locustam, bruchum, rubiginem, sint designata. Receptior tamen est interpretatio aliorum, & nominatim S. Hieronymi in c. illud 4. Ionæ, iuxta quos cucurbita illa, vel hedera flaccida, nec nisi ad inuibrandum facta, ritus Iudaicos quos futurorum umbras appellat Paulus, præsignabat. [Ionas (inquit S. Augustinus epistola 49. q. 6.) præfigurabat carnalem populum Israël. Nana

Nam hinc erat & tristitia de salute Ninivitarum, hoc est de redemptione, & liberatione gentium, vnde venit Christus vocare, non iustos, sed peccatores in penitentiam. Vmbra ergo cucurbitæ super caput eius, promissiones erant Veteris testamenti, vel ipsa iam mutatio, quibus erat vtique sicut dicit Apostolus, *umbra futuræ gloriæ*, tanquam ab æstu temporalium malorum in terram promissionis defensionem præbens. Vermis autem matris quo rodente cucurbita exaruit, idem ipse Christus occidit, ex cuius ore Euangelium diffunditur, cuncta illa quæ temporaliter apud Israëlitas velut vmbra culi prius significatione viguerunt, euacuata mater sunt. Et cunctus ille populus amissio Hierosolymitano regno, & Sacerdotio, & sacrificio, (quod totum vmbra erat futuræ), in captiua dispersione magno æstu tribulationis adducitur; sicut Ionas quod scriptum est, à solis ardore & doli graviter, & tamen dolori eius atque vmbra quam diligebat, salus gentium penitentiumque præponitur.]

381. Possimus huc non incongruè fabulam Mahumeticam accommodare, quam his verbis describit Cantacuzenus orat. 1. in Mahumetem num. 14. [In capite Rubelæ, dicit Mahumet, vermiculum quemdam demonibus Salomonis mortem denunciavisse: cuius rei narratio talis est. Cum Salomon scipioni suo iniunctus, tanto repente dolore correptus est, vt confestim exspiraret; diuino tamen quodam miraculo non corruit. Hinc verò ministrantes demones, cum illum sic illuc cernerent, videre adhuc arbitriati sunt. Prorepse enim è terra vermis, scipionem illius atrodens, quo simul corrola, Salomon concidit. Demones verò accurrentes, vt eum obissile cognouerunt, ex eo tempore cunctis suis viribus humano generi nocere cœperunt.] Analo illa scipionis Iudaici, quæ vitæ vmbra in cadavere prolapsionem intulit, commodè ad cadaver legis antiquæ (ex se namque cadaver erat vitæ pristini & exaruit), corrola per vermem è terra pura editum, vmbra ceremoniarum legalium fortitudine cui innotuerat, potest pertinere. Hoc se præstaturum prænuntiavit Christus per Oleam c. 5. verbis illis: *Ego quasi tinea Epistolam, & quasi pulvis domui Iudæ. Et vidit Epistolam languorem suum, & Iudæ vinculum suum.*

Annotat tamen S. August. q. illa 6. vt per hederam è maturo verme atrolam, Ethnicius intellegatur, cœduntibus licet (vt ait) Paganis, & vermem Christum, hancque interpretationem prophetici sacramenti, superbiore garritate decidentibus. Probat autem hanc sententiam, nonnullis verbis Esaie, quibus Christus Gentilissimum consumens, cum tinea exedente confertur. Eoque etiam refert vermem matutinum, de quo Psal. 21. Quod enim ibi Christus dicitur *Vermis, & non homo*, iungens cum Psalmo titulo, qui est, *pro susceptione mannae*, Christum appellat, *vermem matutinum*. Tum addit de Paganis tunc superstitibus, [ab isto verme, tanquam à tinea comeduntur, qui sub eius dente enavigant, per singulos dies, paucitate sua deficiendo minuantur.] Hic verè vermis Iacob (de quo Esaie 41.) *Plurimum quasi planctum trituran novum, habens rostra præstantia, montes trituran & comminans, collēsque quasi pulverem ponens.* Quæ verba splendidissime continere atrolam & desolationem idololatriæ, per vermem Christianæ doctrinæ, egregie ibi monstrat S. Hieronymus; agens quidem de Apostolis, sed res multo magis pro Christo ipso valet, à quo omnis Apostolorum vis & efficacia in Ethnicorum conversionem, & erroris convulsionem manavit. Prodit sane è vermis fortitudo, cum non modò stacciditate Iudaicæ heretice, sed etiam Imperatorum robur attrinit, & gentium humanum quæ in erroribus, quæ in depravatis terrenorum afflictiobus obduratum, vertit in pulverem. [Quamvis vermis sit tener & debilis, (verba sunt Petri Damiani serm. 67.) ligni verò duritia, fortis, ac so-

Theoph. Raynaldi Christum.

lida; vermis tamen lignum vertit in cariem, & cætera nosum reddit, & canum: Ita Redemptor noster, verus vtique manu fortis atque desiderabilis, qui semetipsum exinanivit, qui non habens speciem, neque decorem, inualibus atque despectibus apparuit; humanum genus vnde ortus est, paulatim à suo rigore molliuit, magnamque sibi in electis suis habitationis spacium procuravit.]

Egregie subdit quomodo incarnatio, (quam ait esse vermis huius susceptionem per sapientissimum inter tres,) sit impetus ille vnus quo occingenti (omnes inquam peccatores,) sunt interfecti gladio Spiritus Christi. [An non (inquit,) eius adventus iure vocatur impetus? De quo Salomon ait: *Eccce iste saliens in montibus, transiens colles.* Et David: *Exultant, (inquit) vt gigas ad currendam viam.* Qui enim currit, procubatio impetum facit. Nam & Verbum Dei tanquam riuus aquarum viventium, cum impetu venit, & sicut torrens cuncta doctrinarum ardentium inquinamenta subvertit. Vnde & in Canticis Canticorum dicitur: *Fons horiarum, puteus aquarum viventium, quæ sunt impetu de Libano.* Hinc & Psalmista: *Fluminis impetus significat civitatem Dei.*] Et tamen hic riuus impetus, strepitu caruit. Absque tumultu enim, tot & tanti effectus sunt editi, consentaneè ad vermis atrolionem. Vermis quippe dicitur iuxta Cassiodorum in Psal. 21. quia vitæ eius silentiosæ. In quâ rem plura D. Greg. 5. mor. cap. 28. & lib. 11. cap. 15.

Quis in hac piscatione, hamus, quæ linea.

381. Lique de verme & esca cuius ad piscationem institutam vsus est primarius. Nam nisi esca, hamo obducatur, declinaretur piscis hamum, nec caperetur. In hamo & linea nulla est ambigendi ratio. Olympiodorus quidem in cap. 40. Iob. adductus ibi in Græca Cætena, hamum huius piscationis, ait fuisse clauos Crucis. S. Athanasius in vita S. Antonij num. 40. ait fuisse ipsam Crucem. Perspicue tamen, hamum qui & ferrens, ac fortis, & acutus ac penetrans est, Verbum Dei esse, cognoscunt Patres benè multi mox profereudi i Nominatimque Epiph. orat. de Deip. sic eam compellans. [Aue gratia plena, hami esca spiritalis. In te siquidem hamus Diuinitas.]

Perpendit hic hamus ex linea generationis descripta Matth. 1. per virgam de radice Iesse, de quo mox ex S. Gregorio. Breuiter autem idem dixit Petrus Damiani serm. 11. [Vestitus cilicio nostræ mortalitatis, visibilis humanis oculis apparuit, & de virgine virgam, de libro autem generationis lineam faciens, Diuinitatis hamum innexuit, quem carne operuit virginali, vt draco magnus illectus ad carnem, ferum diuini nominis subfentiret.] Et pulchre serm. 46. [Persona Redemptoris nostri, sic in fine huius propaginis ponitur, ac si hamus in extremitate lineæ subnectatur: sic ordinatè additur genealogiæ, sicut hamus productæ inseritur lineæ. Cum enim dicitur: *Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob*, & ceteri genitores bis numerantur, quasi licium licio inseritur, vt vna ex pluribus in longum lineam producat. Cum verò subiungitur: *Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesum qui vocatur Christus*: Non in directum, sed quasi ex obliquo hamus apponitur, qui antiqui illius Leviathan fangibus infigitur.]

Plenè & optimè hæc de hamo, linea, & virga huius piscationis ad diabolum capiendum, profectus est Innoc. III. serm. vnico de nativ. Deip. sed quod totus sermo in id impendatur micro aliquid exscribere.

383. Non possum autem dimittere Rupertum, qui lib. 1. in Matth. egregie in hanc rem philosophatur: & præter hanc, lineam, & virgam, circulum quoque ad eundem vsu capturæ draconis & ceti qui in mari

esca carnis simul atraheretur hamus Diuinitatis: & sic vita ad mortem introducta, & luce apparente in tenebris, luce & vita deleteretur id, quod eis contrarium in-
telligitur. Neque enim ea est natura tenebrarum, vt luce presente permaneant: neque mortis, vt sit, vita operante.]

Expresse Nyssenus Damascenus 3. de fide c. 27. ini-
tiis. At enim de morte id est fatana, prout sarpē in tene-
bris appellatur. Intercessit igitur mors, mortem fa-
toris nostre capla suscipiens, ac se ipsum Patri pro no-
bis hostiam offerens. In eum enim deliqueramus: ac
proinde ei redemptionis nostre pretium pendendum
erat, vt sic a condemnatione liberemur. Absit enim
vt Domini sanguis tyranno oblatus sit. Accedit itaque
mors, corporis illecebram deglutiens, Diuinitatis
hamo transigitur: atque in fonte ac viuifico corpore
deglutito, interit ipsa, omnisque quos olim absorpse-
rat, exornat. Quemadmodum enim tenebræ induc-
tæ de medio submoventur, ita etiam corruptio vitæ
appellu depellitur, sitque omnibus vita, corruptori au-
tem interitus.]

386. Petrus Damiani serm. 46. [Ad beatum Iob Do-
minus loquitur, dicens: *Nūquid capies Leuiathan hamo?*
Per *Leuiathan* quippe, qui *aditamentum eorum* dicitur,
carnis ille deuorator humani generis designatur, qui
dum se Diuinitatem homini addere spondit, im-
mortalitatem sustulit, qui pertransgressionis quoque
culpam, quam primo homini propinquit, dum se se-
quentibus pessima peruersione multiplicat, pœnas eis
sine cessatione coaceruat. In hamo autem esca offen-
ditur, aculeus occultatur. Hunc ergo Pater omnipotens
hamo cepit, quia ad mortem eius, vnigenitum
Filium lacinatum misit, in quo & caro passibilis vi-
deri posset, & Diuinitas impassibilis videri non posset.
Cumque in eo serpens iste, per manus persequendum,
etiam corporis momordit, Diuinitatis illum aculeus
perforauit. Prius verò eum in miraculis Deum cognou-
erat, sed de cognitione ad dubitationem cecidit,
quando hunc passibilem vidit. Quasi hamus ergo fau-
ces deglutientis tenuit, dum in illo esca carnis appa-
ruit, quam deuorator appetere; & Diuinitas passionis
tempore lenit, quæ necaret. In hamo eius Incarnatio-
nis caput est, quia dum in illo appetij escam corpo-
ris, transfixus est aculeo Diuinitatis. Ibi quippe inerat
humanitas, quæ ad se deuoratore mduceret: ibi Diui-
nitas quæ perforaret; ibi aperta infirmitas, quæ pro-
uocaret: ibi occulta virtus, quæ raptoris fauces trans-
figeret. In hamo igitur captus est, quia inde interijt,
vnde momordit: & quos iure tenebat mortales, per-
didit, quia eum, in quo ins non habuit mortis, appe-
tente in morte præsumpsit.] Profecit Petrus Damiani ex
S. Gregorio hom. 25. in Euangelia.

387. Idem S. Greg. 33. mor. cap. 10. tractans illud, *In
manu eius quasi homo capiet eum*, cum præmisisset his
prænuunciari aduentum Christi, & Incarnationis my-
steriū, subdit. [Quis nesciat quod in hamo esca offen-
ditur, aculeus occultatur? Esca enim prouocat, vt aculeus
ponatur. Dominus itaque noster ad humani gene-
ris redemptionem veniens, velut quandam de se in
necem diaboli hamum fecit. Assumpsit enim corpus,
vt in eo Behemoth iste quasi escam, suam mortem car-
nis appetere. Quam mortem dum in illo iniuste ap-
petit, nos quos quasi iuste tenebat, amisit. In hamo
ergo eius Incarnationis caput est: quia dum in illo
appetit escam corporis, transfixus est aculeo Diuinita-
tis. Ibi quippe inerat humanitas quæ ad se deuorato-
rem doceret, ibi Diuinitas quæ perforaret, ibi aperta
infirmitas quæ prouocaret, ibi occulta virtus, quæ ra-
ptoris fauces transfigeret. In hamo igitur captus est:
quia inde interijt, vnde deuorauit.] Et cap. 12. [In hac
aquarum abyſſo, id est, in hac immensitate generis hu-
mani, ad omnium mortem inhians, vitam penè om-
niū vorans, huc illucque aperto ore cætus iste fere-
batur, sed ad mortem ceti istius, hamus in hac aqua-
rum profunditate caliginosa, mira est dispositione
suspensus. Huius hami linea, illa est per Euangelium
antiquorum Patrum propago memorata. Nam cum
dicitur: *Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Iacob*: Cum-
que ceteri successores interposito Ioseph nomine vs-
que ad Mariam Virginem desponsatam describuntur,
quasi quadam linea torquetur, in cuius extremo In-
carnatus Dominus, id est, hamus iste ligaretur: quem
in his aquis humani generis dependentem, aperto ore
iste cetus expeteret; sed eo per satellitum suorum sa-
uitiam morio, mordendi vires ulterius non haberet.
Ne ergo iste humanis mortibus cetus insidians, quos
vellet vitæ deuoraret: hamus hic raptoris fauces te-
nuit, & se se mordentem momordit. Incarnationem
igitur vnigeniti Filij, fideli famulo indicans Deus, ait:
An extrahere poteris Leuiathan hamo? Subaudi vt ego;
qui ad raptoris mortem Incarnatum vnigenitum Fi-
lium mitto, in quo dum mortalis caro conspicitur, &
immortalitatis potentia non videtur, quasi hamus qui-
dam inde deuorantem perimit, vnde acumen potentie
quo transfigat, occultat.]

388. Concinnissime Athanasius, aut (quisquis tan-
dem est,) Autor qq. ad Antiochum q. 20. & vltima ex
nuper additis, vestigans causam cur Verbum ad homi-
nem saluandum non se applicerit nudum, sed carne
circumamictum: [Cum prænosset (inquit) sapiens
Deus, quod non posset sola humana natura vincere
sine Deitate, abscondita est in ipsa carne Deitas, vt
diabolus videns carnem, & non cognoscens Deitatem
in eadem carne absconditam, accederet, & cum Chri-
sto congresseretur, atque ita vinceretur ab abscondita
Deitate. Quod & factum est. Quemadmodum enim
piscator volens capere pisces, non nudum hamum ia-
cit in mare, sed affigit extrinsecus vermem per dolum,
& sic projicit hamum in mare, indutum verme: pisces
autem videns vermem solum, & non cognoscens ver-
mis in ventre latere hamum, sed existimans sine hamo
vermem esse solum, deceptus capit ab hamo; ita
etiam Christus fecit. Cum vellet enim venenatum pis-
cem in aquis infinitis abyſſi latentem capere, seu ma-
gnum illum draconem diabolum, non sola Deitate
cum diabolo congressus est, sed dolo vermem, sanctis-
simam suam carnem, quam ex semper Virgine Maria
sanctissima terra sine pollutione induit, quemadmo-
dum inquit diuus David, *ego sum vermis & non homo*,
textit sacerrimum hamum mundo salutare Crucem
suam, illi affixus, & in illa latere voluit Deitatem suam,
à qua deceptus est, & captus, venenatus ille, & serpen-
tinis moribus infestus piscis, magnus draco diabolus,
qui Paradiso expulerat, & occiderat hominem, & vi-
ctus periit. Ita quidem, Deitatis typus est hamus: hu-
manitatis verò typus est, vermis. Videns igitur extrin-
secus hominem, & non animaduertens intrinsecus ab-
sconditam Deitatem, deceptus est, & accedens ad hu-
manitatem, captus est ab hamo Deitatis nullam com-
parationem aut communicationem admittentis. Et sic
victus est magnus draco, diabolus. Quapropter non
venit Filius & Verbum Dei, vt nuda Deitate caperet
diabolum, sed induit carnem, & sic ingressus est. Et
hæc est causa, quod Incarnatus sit.]

vsus doctrina.

Vniuersa hæc piscatio, & draconis magni captura,
eò denique pertinet, vt nos pisciculi (nam & in aqua
gignimur, vt est apud Tertullianum lib. de Baptis. c. 1.)
salubriter à Verbo hamato inuincemur. Docuit hoc
pius Poëta apud Richardum à S. Laurentio lib. 12. de
Deip. cum de virga tria portante (1038.) [Christus ha-
mus (inquit Richardus) de quo Iobi 40. *In oculis tuis*
quasi

quasi hamo capiet eum. Huius hami ferrum, virtus Diuinitatis; Vermis, fragilitas carnis, ferrum latens in verme, Diuinitas latens in humanitate; Hamus in mare proiectus, Christus in mundum missus. Satanas qui in mari mundi per idololatriam dominabatur, qui supra appellatus est Leviathan, hunc vermen morfu appetiit, sed virtus Diuinitatis eum aduincit. Vnde quidam,

Piscator Pater est, mare mundus, Filius hamus,

Esca caro, Deitas linea, piscis homo.

En piscis homo. Ipse est igitur ad cuius capturam, vniuersa hac piscatio dirigitur. Induamus nos si sapiamus, in hunc hamum, vt vitaliter inuincemur.

CAPUT XII.

Verbum Fermentans.

389. **R**egnum celorum specie fermenti expressum, Matth. 13. legimus. Pro varia enim regni celorum notione qua nunc Christum Dominum, nunc Ecclesiam in Scripturis representat, duplicem quoque fermenti illius sensum licet colligere; alterum huc directè pertinentem; alterum quo signatur aliquid per modum effectus à priore derivatum: vtrumque attingamus.

Verbum, humanitatis Fermentum.

Fermentationem priorem qua Verbum diuinum massæ nostræ adiunctum eam sanctificauit, agnouit Naz. orat. 51. sic disputans contra Apollinaristas, aientes sanctam Christi carnem Verbo Dei fuisse unitam, non ite animam. [Si quod deterius est, assumptum est, vt per incarnationem sanctificetur, an non quod præstantius est, assumetur, vt per humanitatis susceptionem, sanctitate afficiatur? Si lutum fermentatum est, (ò sapientes viri,) ac noua conspersio extitit, imago ipsa non fermentabitur, & cum Deo temperabitur, per Diuinitatem desiccata?] Non dissimiliter Isido. Pelui. lib. 1. epist. 101.

Difficultas ex malis Fermenti significationibus.

390. Verum in ipso huius Allegoriæ aditu, vereor ne minus reuerenter de Verbo Dei philosophari videar, si illud cum fermento humanitatis Christi componam. Certum quippe est & vulgatissimum, in Scripturis fermentum male sonare. [Quid est enim aliud nisi corruptio naturæ fermentum, quod & ipsum prius à naturali dulcedine recedens, adulterino acre corruptum est?] Verba sunt Pelagij 1. Cor. 5. Et annuit Gilbertus c. 9. altercat. Synag. & Eccles. qui propterea ait toto septiduo veritum fermentum, quia tota vita præfens, fermento peccati, in primo homine corrupta est. [In fermento (ait Chrysologus ferm. 172.) non est moles magnitudinis, sed tumoris; & conspersio tali specie, inflata est non ditata. Quantum enim effervuerit fermentum, tantum fortius massa turgescit, & totam formam leuitatis implet & tumoris. Hac ex causa Iudæi, per facerimos dies, hoc est Paschali tempore, Exodi 7. verabantur interposita mortis intentione, panem fermentatum comedere; vel ad amouendos peccati illices ex præsentia, fermentum apud se habere, aut præterquam ad vsum sacrificij in gratiarum actionem, Altaribus illud admonere. Vnde Deus ipse Amos 4. horrenda supplicia comminatur præter cetera, eam nominatim ob causam, quod sacrificantes de fermento laudem, essent tamen vacæ pingues, & pessimè agerent. Cur autem in eo sacrificio fas esset adhibere fermentum, causa esse potuit, quia etiam de ereptione à malis agendæ sunt gratiæ. Quod videtur renouari Petrus Cellensis lib. de panibus c. 3. in fine. Super fermento quoque, vt dissert Orig. hom. 5. in Leuit.

præceptum erat offerre, quamvis non fermentum: quia super dona naturalia, vel etiam defectus nostros, Dei laudatio est edificanda; Philo lib. de Sacrificio Abelis & Caini, eò renouari videtur, cum ait. [A fermento nostro præceptum est particulam desumere. Et erit quando comedetis de fructibus terræ, auferetis particulam separatam Domino. De primitiis fermenti panum vestrorum particulam auferetis ei, si cuius partem de area sic separatam id. Fermentum istud proprie, si verum fatendum est, nos ipsi sumus, congestis & commixtis plurimis essentis, vt ex his absolueremur: frigidum enim cum calido, & aridum cum humido, potestates contrarias commixtas, & contemperatas, animalium opifex in vnum redigens, vnumquemque nostrum fecit ex ea congerie, quæ intelligitur fermenti nomine: cuius primariæ duæ partes anima & corpus, primitiæ Deo sunt conferendæ. Sunt autem primitiæ, sancti & ad virtutem pertinentes motus partis cuiusque, idè conferuntur cum area. Ergo sicut in area, triticum, hordeumque, & id genus alia seorsum separantur; aristæ verò & paleæ, & huiusmodi quisquiliæ dissipantur aliò: ita etiam apud nos, alia sunt optima, vtilia, veros cibos præbentia, per quæ recta vita perficitur, quæ quidem offerenda Deo sunt: alia verò parum diuina, relinquenda, velut reiectamenta mortali generi; ab his autem auferendæ particulæ.]

391. Ratum ergo est, azima esse familiariora creatori, vt dicitur apud Tertullianum lib. 4. in Marcion. c. 30. fermentum autem Symbolum esse malitiæ & nequitie, vt loquitur Apostolus 1. Cor. 5. mandans expurgari, *vetus fermentum*, id est, incesto sordentem hominem, vt ceteri essent nona conspersio, sicut per Christi gratiam erant azymi. Quamquam Richardus Victorinus, tract. de dubijs à S. Bernardo propositis dub. 2. illos ipsos qui azymi erant quoad fidem, censet illos expurgare vetus fermentum quoad opera, quod ad rem presentem perinde est. Semper enim habemus, fermentum esse Symbolum malitiæ. Veram peccati originis imaginem esse fermentum, pronunciat Rupertus l. 2. in Exod. c. 15. qui etiam pro peruersa fermenti notione latè dissert l. 1. de offic. c. 12. esse typum hypocritæ, docemur ex illis Christi verbis: *Attendite à fermento Phariseorum quod est hypocrisis*. Apud Oseam c. 7. proponitur vt Symbolum idololatriæ. Sic enim accipit S. Hieronymus verba illa: *Qui erant paululum ciuitas à commissione fermenti, donec fermentaretur totum*. Climacus lib. ad Pastorem c. 14. in fine, fermentum tumoris & inflationis; notam atque adeo superbiæ symbolum esse docet; azymum verò humilitatis, eò quod non turgescat, sed sessile sit, semperque sublidat, idque esse ceter, quod in Paschate azymis vescendum, mandabatur. Similiter S. August. 3. contra Parmen. c. 2. ad corruptionem superbiæ refert, quia inflat, [et velut ex vetustate primi hominis qui superbia lapsus est, quasi fermentata & corrupta mente, facit elatos in vnam consensionem, qui subimet in eam simili iactantia vnitatem consentiunt.] Plenè verò de fermenti probis, & peruersa in Scripturis significatione, dissert Humbertus Episcopus syluæ candidæ l. contra Michaëlis Constantinopolitani & Græcorum calumnias, initio ducto à fermenti vitiata origine. [Fermenti (inquit,) origo fit cum aut spuma musti, seu fex cuiusdam rusticæ potionis, quæ apud Gallos *cereuisia* dicitur, vel certe ins elixati hordei, aut ciceris, siue lac ficulneæ, vel pecorum, corruptum, inijcitur conspersæ farinæ. Cum ergo spuma, fex, elixatum leguminum, & lac fice vel pecorum corruptum, apud homines compurentur inter sordida; constat fermentum sordibus non carere per omnia. Massa autem cuiusque fermentum inijcitur, necesse est corrumpatur, sicut ait sapientissimus Paulus: *Molitur fermentum, totam massam corrumpit*. Vbiunque autem corruptio tam in diuinis, quam in humanis literis

ris dicitur, ibi etiam deterioratio, seu vitiositas aliqua substantiæ accidisse comprobatur. Vnde si non potest aliquando corruptio in bonam partem intelligi, nulli dubium est, quin fermentato azymum mundus sit, ex quo nullam corruptionem fermenti admittens, sit, quod nulla substantia tantum, & pura aqua conficitur. Fermentum autem si aliquando in massa negligitur, tanto magis corruptum, ut ultra humanis visibus non potest esse corruptum, ut ultra humanis visibus non potest esse corruptum, ut ultra humanis visibus non potest esse corruptum.

Quid didicisti nisi hoc fermentum, ex quo semel intrinseca est, rursus eorum exteriori copiosius? Denique argumentatur ad contrarium, & azymi sinceritatem ac puritatem commendat, ratus est contrarium intelligi posse fermenti pravitatem. Azymum enim est purius, sincerius, & sanctimonius Symbolum; ut patet Nicetas ad orat. 41. Naz. dicit virtutem debere esse azymum & infermentatam. Hæc cum ita sint, qui igitur fontem divinum Verbum, ipsam scilicet sinceritatem, sinceritatem, & puritatem, cum nequitia & male mixtura Symbolo, autem componere?

Extrahatur distinctio varijs Fermenti qualitatibus.

392. Ad hunc notum expediendum, recolenda est doctrina de qua superius c. 9 sub finem, ex D. Augustino, qui alibi hoc est l. 3. de doctr. Christi c. 25. eam iterum in exemplo fermenti de quo agimus. [Non putamus (inquit) esse præscriptum, ut quod in aliquo loco semper aliqua per similitudinem significaverit, hoc eam semper significare credamus. Nam & in vituperatione fermentum posuit Dominus, cum diceret: *Caveat ut fermentum Phariseum*; & in laude cum diceret: *Simile est regnum caelorum mulieri, quæ abscondit fermentum in tribus mensuris farinae donec fermentaretur totum*. Huius igitur veritatis observatio duas habet formas. Sic enim aliud atque aliud res quæque significant, ut aut contraria aut eademmodò diversa significant. Contraria scilicet, cum aliis in bono, at in malo res eadem per similitudinem ponitur; sicut hoc est, quod de fermento supra diximus. Tale est etiam, quod Leo significat Christum, ubi dicitur: *Vixit leo de tribu Iuda*; significat & diabolum, ubi scriptum est: *Adversarius vester Diabolus tanquam leo rorians circumit, querens quem devoret*. Ita serpens in bono. *Estote astuti, ut serpentes*. In malo autem, *serpens*. *Enim seduxit astutus sui*. In bono, panis: *Ego sum panis vivus, qui de calo descendit*. In malo autem, panis. *Panes occultos libenter edite*. Sic & alia plurima. Multus est in hac re S. Greg. hom. 19. in Ezech. & l. 5. mor. c. 16. alijs 17. ex hac regala, de fermento philosophandum est in re præsentis, ut interdum quidem ob qualitates quasdam suas, male sonet; alibi vero ob vim aut effectum aliquem bonum & commodum, sumatur in bonam partem, ipsique Deo citra labem accommodetur.

Eam distinctionem vitij & qualitatum, atque adeo etiam significationum fermenti, continent hæc Nazianzeni verba, orat. 42. [Hinc fermentum septem dierum spatium submonetur; (hi enim numerus omnium maximè mysticus, atque huic mundo confociatus; hoc est verus, & acida pravitatis; (non enim illud, quod panem efficit ac vitale est:) ut ne quod Egyptiacæ consperfusionis vitium, nec vllas Pharisæicæ & impiæ doctrinæ reliquias nobis paremus.] Quod Theologus, confociatum mundo septenarium ait, Nicetas refert ad productionem orbis, absolutam in septiduo; cuiusque rursus consummationem in septimo annorum millenario. Quod secundum, viderit unde

hauserit, cum non sit nostrum nosse tempora. Fermentum vero proprietates reprobas, docet tradi, veritatem & aciditatem; bonas, vim calefactivam ideoque tumefactivam & subleuativam farinæ, quam ait dici à Theologo vim fermenti vitalem. Hæc ut non improbo, ita ipsam veritatem & aciditatem aliter consideratas, bene sonare, & ad illam fermenti vitalem vim conducere, perspicuum existimo. Dicta enim videntur vitalis facultas, quæ fermentum commodat panis conficiendo, unde vita sustentatur. At conficiendo panis, earum visui est fermentum, quatenus massa præ veritate ad putredinem vergens, acescit abiecto sapore dulci quo prius pollebat. Illud vero putredinis radamentum ex calore auctiore, consequitur massa rarefactio & tumor, unde farinæ cui admiscetur, non modò gravior sapor, quippe è diluta fermenti aciditate temperatus; sed etiam soliditas & firmitas maior, quæ ad cibandum & nutriendum fit aptior. Feruore namque suo, viscositatem massæ panis consumit; sicut è contrario panis infermentatus, etiam si corpus impinguat, quæ ex causa inde cibantur Athletæ, tamen vilcidos humores generat, & difficultatem concoctionis creat, ut dissert Didymus apud Constantinum l. 2. Geoponicorum, & Ioannes Langius epistola medic. l. 1. in 56. unde vides quod Plinius rectè notavit l. 18. c. 11. totam originem visus quem habet fermentum ad panis confactionem, & huius vitæ sustentationem, ex aliquali illa putredine, & mutatione status sui in deterius, lumere principium; indeque fieri, ut conspersio ad fermenti similitudinem trahatur.

Quomodo Verbum, humanitatis fermentum.

393. Hæc quomodo in Verbum divinum massæ humanitatis copulatum cadant, perspicuum est. Imò non aliò pertinere hinc fermenti & consperfusionis, inde Verbi & humanitatis assumptæ similitudinem in Scripturis & Patribus usurpatam, admonet Elias Cretenensis ad orat. 51. Nazianzeni: etiam si nonnulli Græci apud Rupertum 2. de offic. c. 22. Et apud Stephanum Eduensem l. de Sacram. Al. c. 17. censuerint fermentum esse Symbolum Incarnationis, quia tumefacit; Deiparæ autem uteris de Spiritu sancto incubuit. Ex quo ut Rupertus rectè objicit; sequeretur, Deiparam esse panem nostrum. Propria igitur ratio est, quam ex Elia tetigimus. Verbum enim Dei quomodo re ipsa planè immutatum; ex quo tamen per assumptionem humanitatis, derivavit & exinanivit semetipsum, massam cui copulatum est ac tenaciter illigatum, suis veluti qualitatibus ac prerogativis imbuat: eum humanitas sit aliquid eius personæ quæ verè Deus est, & homo inde constitutus, non purus homo, sed Deus homo nominetur & sit. Insignis planè non iam tumor, sed magnitudo, & solida amplificatio, quam divinum hoc fermentum, massæ suæ humanitati assumptæ conciliat. [Fermenti vim atque virtutem omnibus notam esse, non dubium est. Nam cum sit magnitudine parvum, specie simplex, natura commune, tantam fortitudinem intrinsecus gerit, ut cum reconditum fuerit in farina succus, hoc totam massam faciat esse quod ipse est, & ita semper vniuersum cumulum asperfusionis suæ vigore diffundit, ut omnem ipsam magnitudinem pollinis, faciat fermentum: ac sic res ipsa fortitudine sua, molem sibi proprii vigoris acquirit.] Verba sunt Maximi apud Ambrosium ferm. 4. quæ de diuino hoc fermento ad humanitatem Christi collato, veritatem habere, iuxta supradicta, nemo non videt.

Patrum suffragia.

394. Suffragantur Patres, qui mixturam trium farinæ factorum in quæ fermentum per Evangelicam mulie

mulierem est immisum, interpretatur Verbi Divini copulationem cum humanitate, interposito assensu Deiparæ. Videtur hoc voluisse Cosmas Hierosol. carn. in Theogon. cum dixit novus ex Adam puerulus, fermenti natus est Filius. Sed expresse Petrus Chrysologus serm. 67. & 71. factum fermentum magno pietatis Sacramento Verbum Dei, & farinæ humanitatis assumptæ coniunctum, scitè proponit. Et serm. 99. *sub finem*, admiratur divinum consilium, quod cum mulier male humanum genus fermentasset fermento nequitie, providit è contrario divina ars, ut per mulierem Deus Verbum, sanctificandis naturæ nostræ pretiosissimis cibis atque primitiis adhiberetur, tanquam fermentum: [Ut mulier quæ corrumperat fermento mortis in Adam totam massam generis humani, fermento resurrectionis totam carnis nostræ massam reintegraret in Christo: ut mulier quæ confecerat panem gemitis & sudoris, panem vitæ coqueret, & salutis, & esset omnium viventium mater vera per Christum, quæ erat in Adam mater omnium mortuorum. Ob hoc namque Christus nasci voluit, ut sicut per Euvæ venit ad omnes mors, ita per Mariam rediret omnibus vita. Quæ Maria huius fermenti implet typum, similitudinem præfert, consignat figuram, dum de supernis suscipit fermentum Verbi; & humanam carnem in aluo Virginis, in eo in aluo Virginis, cœlestem totam conspergit in massam.]

Consentit S. Bern. serm. 2. de nativ. Dom. & l. 5. de consid. c. 10. quoddam enim fermentum ait esse fidem Deiparæ, eò dumtaxat pertinet, quod hæc ut vocat *commixtio* & fermentum personæ Verbi cum humanitate, nõ nisi interposito assensu Virginis perfecta sit in eius utero. Quia etiam ex causa Andreas Hierosol. orat. in Angelic. salut. vocat Deiparam, [Fermentum sanctum ex quo totius humani generis massa fermentatur:] nempe, quia eius interuentu, Verbum humanitati nostræ in vno individuo est copulatum: vnde in totam speciem refusa est sanctificatio.

Eit de hac fermentatione insignis locus ex S. Gregorio, adductus à S. Thoma opusc. 1. *sub finem*, ex Registro, & à Gennadio lpro Synodo Florent. c. 2. sect. 5. nec non apud Anonymum à Steuatio t. 4. bibl. editis, tractatu contra Græcos, in solutione quarti contra azimum ex Græca (ut ait) vita S. Gregorij, narrante quæ enim Græcis egisset legatus Constantinopol. [Solet plane (ait S. Gregorius) moneri quaestio, quod in Ecclesia alij fermentatum offerunt, alij panes azymos. Esse namque Ecclesiam distinctam quatuor ordinibus, novimus, scilicet, Romanorum, Alexandrinorum, Hierosolymitanorum & Antiochenorum: quæ Ecclesiæ generaliter nuncupantur, cum vnam teneant Catholicam fidem, diuersis tamen vtuntur officiorum mysterijs. Vnde fit, ut Romana Ecclesia, offerat panes azymos; propterea quod Deus sine vlla commixtione carnem suscepit, sicut scriptum est: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Sic ergo pane azymo efficitur corpus Christi: nam ceteræ supradictæ Ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo quoddam Verbum Patris indutum est carne, & est verus homo; sicut fermentum commiscetur farinæ, & efficitur corpus Domini nostri Iesu Christi verum. Sed tam Romana Ecclesia, quàm prædictæ, pro ineffabili mysterio; tam fermentatum, quam azymum, dum sumimus, vnam corpus nostri Saluatoris efficitur.]

Trepidè allego in hanc quoque sententiam Gnosticos apud Irenæum l. 1. c. 1. fit tamen hæc non iam dictorum confirmatio quàm condimentum. Sic igitur habent. [Quoniam autem eorum quos saluaturus erat Saluator, niteri acceperat Paulum dixisse, *Et si delibatio sancta, & massa*. Delibationem quidem quod est spirituale dictum docentes, conspersionem autem nos, id est physicam Ecclesiam, cuius substantiam ad-

sumpsisse dicunt eum, & cum semetipso erexisse, quoniam erat ipse fermentum.

Ritus antiquus missationis fermenti, eodem apertus.

395. Planè verò spectat ad hanc rem priscus ritus Ecclesiæ Catholice, cuius est mentio apud Auctorem libri de Romanis Pontificibus in Melchiae; ubi constitutum ab eo ait, [ut oblationes consecratae, per Ecclesias ex consecrato Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.] Rursusque in Siricio. [Hic constituit, ut nullus Presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi cōsecrato Episcopi loci, susciperet declaratum (fortè directum,) quod declaratur fermentum.] Sed & Innoc. I. epist. ad Decent. cap. 5. querenti Decentio an vsus Romanæ Ecclesiæ mittendi à Pontifice fermentum per titulos intra ciuitatem constitutos, vsurpandus esset in parochijs; Negat id esse faciendum. Se namque ait, tantum mittere fermentum ad Presbyteros intra urbem positos die Dominico, ut quia Presbyteri illi plebem sibi creditam curantes, conuenire non poterant ad Pontificem, fermentum ab ipso consecratum acciperent per acholytos, ut [se (inquit) à nostra communione, maxime illa die, non indicent separatos.]

Differuit de hoc ritu Cusanus epist. 7. ad Bohemos & Anonymus Auctor operis de Diuini officij quem quoad hoc punctum descripsit Pamelius tom. 1. Liturg. Lat. pag. 489. Fusè item Baronius anno 313. à num. 48. cui adhæsit Seuerinus Binius in notis ad vitam Melchiadis Papæ, putatque Baronius aliud non fuisse, quàm fermentum ab Episcopo benedictum ex quo coagmentaretur massa, & panis fermentaretur, qui diceretur *oblatus*; & à prima materia, *delectetur*, id est, *denominaretur* fermentum: quamvis non esset fermentum nudum, sed panis fermentatus benedictus, quo Episcopus in Symbolum communionis, Presbyteros suæ communionis impetiret. Nolo iudicium Scriptoris æterna memoria dignissimi interpellare. *Fermentum* tamen ab ipso Pontifice siue Episcopo benedictum, pro pane ex eo fermento cōfecto accipiendum esse, non video quid euincat, cum missum potius panem fermentatum ab Antistite ipso, benedictum, proclius sit existimare. *Declaratum* item fermentum, idem esse quod *denominatum*, agere persuaderetur; cum sit in promptu natia vocabuli notio, opportune cadens in hunc locum, ferensque, mysteria in fermento latentia cum dirigeretur, declarata fuisse, siue ex breui quapiam formula tunc recitata; siue ex doctrina declarata in Ecclesia, innotuisse dantibus & accipientibus fermentum illud: nempe, non modò ad signum communionis Catholice, sed etiam & quidem primò ad designandam radicem nostræ inter nos & cum Christo communionis, quæ ex vnione humanitatis ad Verbum Dei illam fermentans, est derivata. In hanc siquidem coniunctionem, primò ac præcipuè collimasse mysterium illud & Sacramentum fermenti, (sic enim Innocentius suprà nominat, quod Iustellus ad canones Ecclesiæ vniuersæ, & alij nonnulli perperam acceperunt de Eucharistice Sacramento;) argumentum est, quod hæc sit primaria fermentatio cuius est in Scripturis mentio: vnde nostra quoque cum Deo fermentatio, & in vnam fidē coniunctio, ortum habuerit.

Massa totius humana, à Verbo, per singularem Christi humanitatem fermentatio.

396. Fermentationem alteram, à Diuino Verbo primitijs conspersionis nostræ coniuncto, causatam in tota humanæ naturæ massa, facillè erit intelligere; si supponamus cum S. Macario hom. 24. statum nostrum

ex quo per Adamum sumus fermentati. [Quemadmodum Adam transgressus mandatum, (inquit S. Macarius) fermentum malitiositatis; idem & participatio quadam, qui ex eo nati sunt, ac vniuersum genus adz. fermenti illius participes effectum est. Vnde tantum promouerunt, & creuerunt in hominibus affectus peccati, vt ad adulteria vsque, ad petulantias, idolorum culturas, credes, & alia absurda deuenerint, quod quidem humanitas vino esset fermentata: Quod quidem aqua homines ita innaluit, vt ne Deum quidem esse puerent, sed adorarent lapides anima carentes, esse possent intellectum Deum capere, tam profunde fermentum illud nequize affectionum, consperserat progeniem veteris Adz.] Tantum S. Pater, de peccati fermento, quo primus Adam se primum, tum omnem posteritatem commaculauit & deperauit. Sequitur quod eundem, quod est contrario Deus, per Verbum suum consequenter ad eam fermentationem qua vniuersam quaque speciem scilicet fermentauit. [Eodem modo (inquit) placuit Domino, in aduentu suo pati pro omnibus, & eos proprio sanguine redimere, ac fermentum celestis bonitatis fidelibus animis infundere, quod sub peccatum redacta fuerant: & ita promissione ac clementia, omnem mandatorum iustitiam, ac virtutes vniuersas, in eis complere, donec in bono fermententur in vnum, & cum Domino euaderent in vnum spiritum.]

Fuit Caput Incarnationis, iuxta Patres.

377. Hunc fuisse Incarnationis Verbi & secundam fermentationis hactenus exposita finem, pulchre attingit S. Hilarius l. 1. de Trinit. cum ait: [Virgo, partus, & corpus, postque crux, mors in feni, salus nostra est. Humanum enim generis causa, Dei Filius natus ex Virgine, & Spiritu sancto, ipso sibi in hac operatione famulatus, & ita (videlicet Dei) inumbante virtute, corpori sibi inita conseruit: & exordia carnis instituit, vt homo factus ex Virgine natura in se carnis acciperet, perque huius admixtionis societatem, sanctificatum in eo vniuersi generis humani corpus existeret; vt quemadmodum omnes in se per id quod corporeum se esse voluit conderentur; ita rursus in omnes ipse, per id quod eius est inuisibile, referretur.]

Optime item Naz. orat. 36. num. 89. post exposita diuina Christi nomina, [Nunc (inquit) ad ea veniamus, quae proprie nostra sunt, humanitati quae assumptae. Homo itaque dicitur, non solum vt per corpus ad corporibus capiat, qui alioqui ob imperceptibilem naturam suam capi non poterat: sed etiam, vt per se hominem sanctitate afficiat, fermentique instar vniuersae massae sit, sibi quae vniuersis, quod condemnatum fuerat, totum illud a condemnatio one liberet, omnia pro nobis, quae nos sumus, excepto peccato, factus, corpus, anima, mens, (per quae videlicet mors praeparata) & quod ex his commune est, homo.]

Ad eundem mentem Isidorus Pelus. lib. 1. epist. 201. [Cum enim regnum fermento comparatum est, hoc est Domini & Saluatoris nostri Incarnationi, peccati omnis experti, quae vniuersum terrarum orbem conspersit, & vniuersum corpus ex nostra substantia atque a Genitrice Dei Maria sumpti, coagmentationi, quae homines omnes qui ab orbe condito extiterunt, ad nouum vitam renouauit.]

Copiose ac splendide S. Maximus sermone apud Ambrosium 5. [Dominus (inquit) est fermentum; quia fermentum non nisi de tritico fieri solet. Recte ergo fermento Dominus comparatur, qui cum esset specie homo, humilitate paruus, imbecillitate deictus, tanta interfectis sapientia virtute pollebat, vt doctrinam ipsius, mundus ipse vix caperet: qui cum se capis per totum orbem diuinitatis vigore diffundere, statim om-

ne hominum genus in substantiam suam sui potestate protulit, vt & iugum Spiritus sui sancti infunderet omnibus; hoc est, Christianos cunctos, faceret esse quod Christus est. Nam quod homo Dominus Iesus vnus & solus, esset in mundo tanquam fermentum in massa reconditum, vniuersos homines praestitit esse quod ipse est.] Et mox. [Sicut igitur fermentum cum in cumulum conspergendum est farinarum, consingitur, comminuitur, dissipatur, & ipsum omne dissoluitur, vt disperfam illam farinae multitudinem in vnum vigorem constringat, atque in solidum corpus redigat, quod in pulueris modum ipsa diminutione languebat, faciatque coniunctione sui vtilem massam, quod propria dissolutione videbatur inutile: sic & Dominus Iesus Christus, cum esset totius mundi fermentum, diuersis passionibus contractus, laceratus & dissolutus est, & succus eius pro salute nostra, qui est pretiosus sanguis, effusus est, vt admixtione sui omne genus humanum solidaret, quod per diuersa antra reolutum iacebat. Sic enim velut fermentum quoddam nos, qui farina ex gentibus videbamur esse, adhaesimus. Nos inquam, qui per totum orbem dispersi & diminuti, penitus iacebamus, vigore passionis Christi, in ipsius corpus redacti sumus, sicut beatus Apostolus ait: Quoniam sumus corpus Christi & membra. Nos igitur qui ex nationibus in pulueris modum de terra facie iacebamus, aspersione sanguinis Domini, in massam soliditatis eius aggregamur.]

Similiter Deiparam alloquens S. Germanus Constantinopol. orat. de Maria. Deip. [Benedicta tu inter mulieres, spiritualis Bethleem natura atque cognitione, vini panis domus spiritualis, & facta & appellata. In te enim habitauit nobiscum contemperatus non commixtus fermento, totum sibi Adamum fermentans, vt panis fieret vnus ac celestis.]

Vsu doctrinae.

398. Effectum hunc diuini fermenti in massam nostram, amulari nituntur quotquot praestitum a Christo beneficium, rite aestimant. [Quisquis illi fermento Christi adhaeruit, efficitur & ipse fermentum, tam sibi velis, quam idoneus vniuersis, & de sua certus salute, & de aliorum acquisitione securus.] Verba sunt Maximi sermone illo 5. Fuisseque hoc vitium suum, vt essent in vrbibus aliqui, qui quasi fermentum facti alijs, multos ad sui imitationem traherent, dixit S. Chrysostomus hom. 43. in Genes. taleque fuisse Moysen & Aaron qui fermenti in more multos patriae virtutis amulatores reddiderant, ait orat. de S. Eustachio in fine; ubi quod de Moysen & Aarone retulimus, confirmat ex eo quod praeter Filios Israel, ascendit de Aegypto cum eis, vulgus promiscuum innumerabile: quod S. Chrysostomus censet eorum fuisse, qui probo Moysi & Aaron exemplo fermentati, ad Hebraeos ritus accesserant. Tale fermentum si in vrbibus abundaret, diffunderetur honesti amor, & vitij dilatio inhiberetur. Recte enim pronunciatum est a S. Matthia, vt refert Clem. Alex. 7. Strom. cap. 8. pag. 828. [Si peccauit vicinus electi, peccauit electus. Nam si se ita gessisset vt iubet verbum, seu ratio, eius vitam ita esset teneritus vicinus, vt non peccasset.] Fermentasset videlicet illum; & quam a Christi fermento accepit beneficentiam, in alium prodidisset, factus & ipse instrumentum diuinae bonitatis, vt ibidem praemisisset Clemens; quo nescio an quicquam homini gloriosius queat accidere.

Verbis in speciem oppositum ferentibus, sed re ipsa sensu eodem, S. Ambrosius lib. 2. de Praenit. cap. 15. ait. [Ecclesiam, atque adeo probos quosque, expurgate alienum fermentum: siue quod tota Ecclesia suscipiat onus peccatoris, cui compatiendum & fieri, & oratione, & dolore est; & quasi fermento eius se totam con-

conspargat, ut per universos, ea quæ superflua sunt in aliquo præsentiam agente, vitium misericordie, aut compassionis velut collatiua quadam admixtione purgentur: siue ut illa mulier evangelica docet, quæ typum præterit Ecclesiæ, eò quodd fermentum abscondit in farina sua, donec fermentaretur totum, ut mundum omne sumatur. Docuit me Dominus in Evangelio, quid sit fermentum, dicens: *Non intelligitis, quia non de pane dixi. Attendite a fermento Phariseorum & Sadduceorum. Tunc* (inquit) intellexerunt, quia non dixit à panibus, sed à doctrina Phariseorum & Sadduceorum attendere sibi. Hoc ergo fermentum, hoc est doctrinam Phariseorum, & disputationem Sadduceorum abscondit Ecclesia in farina sua, cum literam legis dariorem, spiritali interpretatione mollit, & velut mola quadam suæ disputationis infregit, proferens velut de folliculis literarum mysteriorum interna secreta, & resurrectionis fidem astruens, qua Dei misericordia prædicatur, qua reparari vita creditur mortuorum.]

399. Miseri è contratio, & omni probro coopetti, qui ut modicum fermentum totam massam corrumpunt, facti instrumenta satanæ ad fermentandos mortales, & fructum illius fermenti quod Christus est, disperdendum contratio effectum. Hoc in omnes planè improbos cadere, quorum vel exemplo, vel quod deterius est instigatione, aut impulsu, alij ad malum inducuntur: S. Chrysost. hom. 1 j. in ep. 1. ad Cor. rectè monuit, di-

cens, non solum fornicarium ab Apostolo reprehensum, fuisse fermentum alios corrumpere aptum; sed idem esse de quouis improbo statuendum. Heu quam multiplex in orbe fermentum huiusmodi. Verissimè tanè Egypto mundus collatus est, at ut observat Petrus Celleris l. de panibus c. 4. in fine. [In Egypto, nec nominatur azyma: totum fermentatur, totum corrumpitur. Melior dicitur, qui corruptior. Conquinatus, & infidelibus, nihil mundum (ut ait Apostolus,) sed polluta sunt eorum mens & conscientia. Etiam quiescens Egyptus ab operatione exteriori, iuxta quod dicit Salomon: *manu in manu, non erit innocens malus: dum non animadvertit, fermentatur. Sicut pasta, non solum cum ei admiscetur fermentum, fermentatur; sed multo magis cum à commixtione cessat, qui commiscuit, & ipsa pasta bene cooperta, quasi quiescens obdormit. Sic animo concepta malitia, etsi videatur aliquanto tempore (forte, quia deest occasio) à malo opere cessare, eo tamen quasi acius sentit in corde, quo non transiit in opere. Vnde Oseas. Paululum civitas quiescit à commixtione fermenti, donec fermentaretur totum: quasi diceret; ut studiosius cogitatum perpetret malum; callidius pro tempore trahit manum.] Si qui malo in speciem temperant, non sunt à mali fermento immunes, quantum erit orbis fermentum, quamque verè fas erit dicere, *corrupti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.**

